

155 . 418 232

๘๔๒๓ ๓

๙. ๒

การวัดและการพัฒนาความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1

ปริญญานิพนธ์

ของ

อนวัติ คุณแก้ว

23 ส.ค. 2539

เสนอต่อมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา

ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษาคุณวุฒิปบัณฑิต สาขาการทดสอบและวัดผลการศึกษา

พฤษภาคม 2538

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

196120

241 155.418232
10 223 ก

การวัดและการพัฒนาความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1
จ. 2

บทคัดย่อ

ของ

อนวัติ คุณแก้ว

เสนอต่อมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา

ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษาคุณวุฒิปริญญาตรี สาขาการทดสอบและวัดผลการศึกษา

พฤษภาคม 2538

การวิจัยครั้งนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาการวัดและการพัฒนาความรับผิดชอบของนักเรียน
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 จำนวน 88 คน โรงเรียน
บึงสามพันวิทยาคม อำเภอบึงสามพัน จังหวัดเพชรบูรณ์ ปีการศึกษา 2538 แล้วสุ่มอย่างง่าย
เป็นสองกลุ่ม คือ กลุ่มทดลอง จำนวน 43 คน และกลุ่มควบคุม จำนวน 45 คน กลุ่มทดลอง
ได้รับการฝึกอบรมความรับผิดชอบตามโปรแกรมการฝึกอบรม ส่วนกลุ่มควบคุมเป็นกลุ่มที่อยู่ในสภาพ
การเรียนการสอนปกติ เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล คือ แบบสังเกตพฤติกรรม
ความรับผิดชอบและแบบวัดเหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความรับผิดชอบ

ผลการวิจัยปรากฏดังนี้

1. กลุ่มทดลองที่ได้รับการฝึกอบรมมีพฤติกรรมความรับผิดชอบมากขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ
ทางสถิติที่ระดับ .01 ส่วนพฤติกรรมความรับผิดชอบของกลุ่มควบคุม ก่อนและหลังการเรียนการสอน
ปกติ ลดลงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 เมื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของพฤติกรรม
ความรับผิดชอบของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม ก่อนและหลังการทดลอง พบว่า กลุ่มทดลองมี
พฤติกรรมความรับผิดชอบเพิ่มขึ้นมากกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

2. กลุ่มทดลองที่ได้รับการฝึกอบรมมีเหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความรับผิดชอบเพิ่มขึ้น
อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนเหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความรับผิดชอบของกลุ่มควบคุม
ก่อนและหลังการเรียนการสอนปกติ ไม่แตกต่างกัน เมื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของเหตุผล
เชิงจริยธรรมด้านความรับผิดชอบของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม ก่อนและหลังการทดลอง พบว่า
กลุ่มทดลองมีเหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความรับผิดชอบ เพิ่มขึ้นมากกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญ
ทางสถิติที่ระดับ .05

THE MEASUREMENT AND DEVELOPMENT OF MATHAYOM SUKSA I
STUDENTS' RESPONSIBILITIES

AN ABSTRACT

BY

ANUWAT KOONGAEW

Presented in partial fulfillment of the requirements
for the Doctor of Education degree
at Srinakharinwirot University

May 1995

The purpose of this experimental research was to study the measurement and development of Mathayom Suksa I students' responsibilities. The subjects were 88 Mathayom Suksa I students of Bungsamphunwittayakhom School in Changwat Petchaboon in the academic year 1994. They were then randomly divided into an experimental group and control group, each group consisted of 43 and 45 students respectively. The behavioral responsibility observation recording and the moral reasoning questionnaire were used in collecting the data.

The results were as follows :

1. The behavioral responsibility of the experimental group exposed to the training group program significantly increased at .01 level. The behavioral responsibility of the control group given the conventional instruction decreased at .01 level. The behavioral responsibility of the experimental group exposed to the training group program was significantly higher than that of the control group at .01 level.

2. The moral reasoning responsibility of the experimental group exposed to the training group program significantly increased at .05 level. Non - significant differences were found between pretest and posttest moral reasoning responsibility scores of the control group. The moral reasoning responsibility of the experimental group exposed to the training group program was significantly higher than that of the control group at .05 level.

คณะกรรมการควบคุมและคณะกรรมการสอบได้พิจารณาปฏิญานินพนธ์ฉบับนี้แล้ว เห็นสมควร
รับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาการศึกษาดุขฎีบัณฑิต สาขาการทดสอบและวัดผล
การศึกษา ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒได้

คณะกรรมการควบคุม

..... นว. 55/1/มท ประธาน

(ดร.วัน สังข์สะอาด)

..... ดอน กรรมการ

(ศ.ดร.พ่องพรรณ เกิดนิทกซ์)

..... ดร. 2 กรรมการ

(ผศ.ดร.ดุขฎี โยเหลา)

คณะกรรมการสอบ

..... นว. 55/1/มท ประธาน

(ดร.วัน สังข์สะอาด)

..... ดอน กรรมการ

(ศ.ดร.พ่องพรรณ เกิดนิทกซ์)

..... ดร. 2 กรรมการ

(ผศ.ดร.ดุขฎี โยเหลา)

..... ดร. 2 กรรมการที่แต่งตั้งเพิ่มเติม

(ดร.ศรีสมร พุ่มสะอาด)

บัณฑิตวิทยาลัยอนุมัติให้รับปฏิญานินพนธ์ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาการศึกษาดุขฎีบัณฑิต สาขาการทดสอบและวัดผลการศึกษา ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

..... ดร. 2 คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

(ดร.ศิริยุภา พูลสุวรรณ)

วันที่ 12... เดือน พฤษภาคม พ.ศ. 2538

ประกาศคุณูปการ

ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จลงได้ด้วยความช่วยเหลือเอาใจใส่และแนะนำอย่างดียิ่งจาก ดร.วัน สิงห์สะอาด ประธานกรรมการควบคุมปริญญานิพนธ์ ศ.ดร.ผ่องพรรณ เกิดพิทักษ์ ผศ.ดร.ดุษฎี โสเหลา ซึ่งเป็นกรรมการควบคุมปริญญานิพนธ์ และดร.ศรีสมร พุ่มสะอาด ซึ่งได้ร่วมเป็นกรรมการสอบปริญญานิพนธ์ ผู้วิจัยมีความซาบซึ้งในพระคุณและความกรุณาของท่านอาจารย์ดังกล่าว จึงขอกราบขอบพระคุณอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้

ขอขอบพระคุณ ผู้เชี่ยวชาญทุกท่านที่ให้ความช่วยเหลือ แนะนำให้ข้อคิดเห็นและแก้ไขข้อบกพร่องในการสร้างเครื่องมือ

ขอขอบพระคุณ ผู้อำนวยการ คณะครู และนักเรียนโรงเรียนบึงสามพันวิทยาคม อำเภอบึงสามพัน จังหวัดเพชรบูรณ์ ที่กรุณาให้ความร่วมมือ และช่วยเหลือเป็นอย่างดีในการทดลอง

ขอขอบพระคุณ ผู้อำนวยการ คณะครู และนักเรียนโรงเรียนหนองไผ่ อำเภอหนองไผ่ จังหวัดเพชรบูรณ์ ที่กรุณาให้ความร่วมมือ และช่วยเหลือเป็นอย่างดีในการทดสอบคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการทดลอง

ขอขอบพระคุณ เพื่อนนิสิตปริญญาเอกการทดสอบวัดผลการศึกษา รุ่น 1 , รุ่น 2 และน้อง ๆ นิสิตปริญญาโทวัดผลการศึกษา ที่เป็นกำลังใจด้วยดีเสมอมา

สุดท้ายนี้ ผู้วิจัยขออน้อมรำลึกถึงพระคุณบิดา มารดา ตลอดจนญาติพี่น้อง และอาจารย์วรรณนิดา เด็กชาวยวราชผล และเด็กหญิงพนทิพย์ คุณแก้ว ที่ให้การสนับสนุนเป็นกำลังใจตลอดมา และขออน้อมรำลึกถึงพระคุณของครู-อาจารย์ ที่ให้การอบรมสั่งสอน สนับสนุนทางการศึกษาของผู้วิจัยตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน

อนุวัติ คุณแก้ว

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ	1
ภูมิหลัง	1
ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า	9
ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า	10
ข้อตกลงเบื้องต้นของการศึกษาค้นคว้า	10
ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า	10
คำนิยามศัพท์เฉพาะ	11
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	14
เอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับจริยธรรม	14
ความหมายของจริยธรรม	14
ลักษณะทางจริยธรรม	15
แหล่งกำเนิดของจริยธรรม	17
การเกิดจริยธรรม	18
การฝึกจริยธรรม	20
ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรม	20
งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรม	29
วิธีการวัดจริยธรรม	32
การวัดการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม	33
การวัดพฤติกรรมเชิงจริยธรรมโดยการสังเกต	35

เอกสารและวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความรับผิดชอบ	50
ความหมายของความรับผิดชอบ	50
ความสำคัญของความรับผิดชอบ	51
การพัฒนาความรับผิดชอบ	53
งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความรับผิดชอบ	54
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมที่ใช้ในการฝึกอบรม	
ความรับผิดชอบ	56
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาทสมมติ	56
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมกลุ่ม	62
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเทคนิคแม่แบบ	69
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์จำลอง	82
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกรณีตัวอย่าง	89
สมมติฐานในการวิจัย	95
3 วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า	97
ประชากร	97
กลุ่มตัวอย่าง	97
เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า	97
วิธีดำเนินการสร้างเครื่องมือ	98
วิธีดำเนินการวิจัย	106
แบบแผนการวิจัย	106
การดำเนินการทดลอง	107
วิธีการจัดกระทำกับข้อมูล	108
4 ผลการวิเคราะห์	111

บทที่	หน้า
5 สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	139
ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า	139
สมมติฐานในการวิจัย	139
วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า	140
การวิเคราะห์ข้อมูล	143
สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูล	144
อภิปรายผล	145
ข้อเสนอแนะ	153
บรรณานุกรม	156
ภาคผนวก	170
ประวัติของผู้วิจัย	240

บัญชีตาราง

ตาราง		หน้า
1	ตารางแบบแผนการวิจัย	106
2	ค่าสถิติพื้นฐานของคะแนนที่ได้จากการสังเกตพฤติกรรมความรับผิดชอบ	111
3	ค่าสถิติพื้นฐานของคะแนนที่ได้จากการสอบวัดเหตุผลเชิงจริยธรรม ด้านความรับผิดชอบ	113
4	ความสัมพันธ์ระหว่างคะแนนพฤติกรรมความรับผิดชอบก่อนและหลังการทดลอง ของกลุ่มทดลอง	115
5	ความสัมพันธ์ระหว่างคะแนนพฤติกรรมความรับผิดชอบก่อนและหลังการทดลอง ของกลุ่มควบคุม	117
6	ความสัมพันธ์ระหว่างคะแนนเหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความรับผิดชอบ ก่อนและหลังการทดลองของกลุ่มทดลอง	119
7	ความสัมพันธ์ระหว่างคะแนนเหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความรับผิดชอบ ก่อนและหลังการทดลองของกลุ่มควบคุม	121
8	ความสัมพันธ์ระหว่างคะแนนพฤติกรรมความรับผิดชอบกับคะแนนเหตุผล เชิงจริยธรรมด้านความรับผิดชอบหลังการทดลองของกลุ่มทดลอง	123
9	ความสัมพันธ์ระหว่างคะแนนพฤติกรรมความรับผิดชอบกับคะแนนเหตุผล เชิงจริยธรรมด้านความรับผิดชอบหลังการทดลองของกลุ่มควบคุม	125
10	เปรียบเทียบคะแนนพฤติกรรมความรับผิดชอบก่อนและหลังการทดลอง ของกลุ่มทดลอง	127

11	เปรียบเทียบคะแนนพฤติกรรมความรับผิดชอบก่อนและหลังการทดลอง ของกลุ่มควบคุม	129
12	เปรียบเทียบคะแนนเหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความรับผิดชอบก่อนและหลัง การทดลองของกลุ่มทดลอง	131
13	เปรียบเทียบคะแนนเหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความรับผิดชอบก่อนและหลัง การทดลองของกลุ่มควบคุม	133
14	เปรียบเทียบพฤติกรรมความรับผิดชอบระหว่างนักเรียนกลุ่มทดลองและ กลุ่มควบคุม โดยใช้คะแนนความแตกต่างระหว่างก่อนและหลังการทดลอง	135
15	เปรียบเทียบเหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความรับผิดชอบระหว่างนักเรียนกลุ่มทดลอง และกลุ่มควบคุม โดยใช้คะแนนความแตกต่างระหว่างก่อนและหลังการทดลอง	137

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

สังคมในปัจจุบันนี้ต้องการคนที่สมบูรณ์ คือมีความพร้อมทั้ง 3 ด้าน คือ มีความรู้ความสามารถ มีสุขภาพอนามัยดี และมีความประพฤติ คุณธรรม จริยธรรมดี การให้การศึกษาจึงต้องพัฒนาเด็กให้เจริญเติบโตสมบูรณ์เต็มทีนั้นจะต้องพัฒนาให้ครบทุกด้าน คือ ประการที่หนึ่ง ต้องให้การศึกษาเล่าเรียน เพื่อให้มีความรู้ตามความสามารถ จนนำไปประกอบอาชีพได้ ประการที่สอง ต้องให้เด็กรู้จักการทำงาน และรู้จักดูแลสุขภาพอนามัยให้แข็งแรง ประการที่สาม ต้องอบรมสั่งสอนให้เป็นคนดี มีคุณธรรม จริยธรรมที่ดี (นางลักษณ์ เทพสวัสดิ์, 2533 : 11)

จริยธรรมเป็นความดีที่พึงประพฤติ ปฏิบัติ ต่อตนเอง ต่อผู้อื่น และสังคม เพื่อก่อให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองขึ้นในสังคม (พนัส หันนาคินทร์, 2521 : 44 , มาโนชญ์ คัตถ์ชวนิชย์, 2523 : 41) เป็นที่ยอมรับกันแล้วว่าบุคคลที่มีจริยธรรมที่ดี จะเป็นบุคคลที่มีคุณภาพของสังคม และ ถ้าสังคมใดมีบุคคลที่มีจริยธรรมจะทำให้สังคมนั้นพัฒนาไปได้อย่างรวดเร็ว หรือ กล่าวได้ว่าจริยธรรมที่บุคคลในสังคมประพฤติปฏิบัติย่อมเอื้อต่อการทำให้ประเทศชาติเจริญก้าวหน้า ในทางตรงข้ามถ้าสังคมที่ขาดจริยธรรมอันเป็นมาตรฐานกลางย่อมมีความสับสนอลเวง มีผลลบต่อการพัฒนา (บรรพต วีระชัย, 2532 : 304 - 309). เช่น ผลเชิงเศรษฐกิจ สังคมใดที่คนขาดจริยธรรมหรือมีการทำผิด หากมีมากย่อมเป็นผลเสียไม่เพียงแต่เกียรติภูมิของประเทศ แต่ยังรวมถึงสภาวะทางเศรษฐกิจด้วย กล่าวคือ อย่างน้อยที่สุดรัฐบาลก็มีความจำเป็นต้องใช้จ่ายเงินเพื่อการมีตำรวจ มีผู้พิพากษาและเจ้าหน้าที่อื่น ๆ เพิ่มขึ้น ผลเชิงขวัญกำลังใจ คือ รู้สึกว่าขาดความปลอดภัยในชีวิต ขาดความไว้วางใจซึ่งกันและกัน ต้องคอยระมัดระวังอยู่ตลอดเวลา สภาพเช่นนี้ย่อมทำให้เกิดความหวาดหวั่นไม่แน่ใจในชีวิตของตนเอง ว่าจะเป็นอย่างไรมากกว่าผลทำให้กำลังใจอ่อนลง ขาดความกระตือรือร้นที่จะทำกิจการต่าง ๆ นอกจากนี้การขาดจริยธรรมจะนำไปสู่ความเสื่อมทางสังคม ความเสื่อมเป็นเสมือนเชื้อโรคที่แพร่พันธุ์ได้เร็ว ซึ่งหากไม่รีบกำจัด

ให้หมดย้อมระเบิดและทำลายเซลล์ต่าง ๆ เช่น สถาบันครอบครัว สถาบันศาสนา สถาบันการเมือง เป็นต้น

สภาพสังคมในปัจจุบัน พบว่ามีปัญหาเกิดขึ้นมากมาย ซึ่งมีผลกระทบต่อสภาพความเป็นอยู่ต่อการพัฒนาประเทศเป็นอย่างมาก เช่น ปัญหาการตัดไม้ทำลายป่า จากรายงานของกรมป่าไม้พบว่าประเทศไทยมีพื้นที่ป่าไม้เหลืออยู่ต่ำกว่า 30 เปอร์เซ็นต์ของพื้นที่ป่าไม้ทั้งประเทศ (ไพศาล ช่างฉั่ว. 2536 : 15 - 18) ซึ่งมีผลทำให้เกิดสภาพความแห้งแล้ง ขาดแคลนน้ำกินน้ำใช้ และน้ำเพื่อการเกษตร โดยในต้นปี พ.ศ. 2536 พบว่าแม่น้ำสายสำคัญในภาคเหนือ น้ำเกือบจะไม่มีไหลแล้ว มีผลทำให้ปริมาณน้ำในเขื่อนต่ำกว่าในปีที่ผ่านมา (ดำรง เปรมปรีดี. 2536 : 4 - 5) ปัญหาโรคเอดส์ กระทรวงสาธารณสุขได้รายงานไว้ว่า ในปี พ.ศ. 2532 ในประเทศไทยมีผู้ติดเชื้อโรคเอดส์ประมาณ 50,000 คน แล้วเพิ่มเป็น 300,000 คน ในปี พ.ศ. 2534 และคาดว่าในปี พ.ศ. 2536 จะมีผู้ติดเชื้อโรคเอดส์ทั่วประเทศ 450,000 - 500,000 คน และมีแนวโน้มของการเพิ่มอย่างรวดเร็วมาก หากไม่มีมาตรการที่จะยับยั้งการแพร่เชื้ออย่างได้ผล ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2536 นี้ เป็นต้นไป คาดว่าในปี พ.ศ. 2543 ผู้ติดเชื้อโรคเอดส์จะเพิ่มขึ้นประมาณ 1 ล้านคน โดยผู้ป่วยโรคเอดส์อายุระหว่าง 15 - 29 ปี มีมากที่สุด และในภาคเหนือมีผู้ป่วยมากที่สุดคือ ร้อยละ 54.6 ของผู้ป่วยทั้งหมด (เขาวรัตน์ ปรปักษ์ขาม. 2536 : 4 - 7) ปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นพิษ ได้แก่ ปัญหาน้ำเน่า ปัญหาอากาศ-ควีนพิษ และปัญหาเสียงดังจากโรงงานอุตสาหกรรมและจากการจราจร ปัญหาทางด้านความมั่นคงเช่น ปัญหาการเผาโรงเรียน 33 โรงในภาคใต้ เมื่อวันที่ 1 สิงหาคม 2536 ซึ่งรวมค่าเสียหายจากการประเมินขึ้นต้น ประมาณ 5,972,000 บาท (มติชนรายวัน. 3 สิงหาคม 2536 : 2) ปัญหาการคอร์รัปชั่น และอื่น ๆ อีกมาก

สำหรับปัญหาทางการศึกษานั้น ปัญหาที่พบบ่อยได้แก่ ปัญหาการออกเรียนกลางคัน ดังข่าวที่ว่า "แม่สะอื้นจูลูก 12 ขวบ ลาครูแต่งงาน เด็กชายถูกไล่ออก อนาคตดับมืด" (มติชนรายวัน. 20 กรกฎาคม 2536 : 1) ปัญหาการมีส่วนร่วมของนักเรียนนักศึกษา ดังข่าวที่ปรากฏในหนังสือพิมพ์ที่ว่า "แฉนักเรียนมั่วตามอพาร์ทเมนต์แข่งมอเตอร์ไซด์ชิงคู่นอน" (มติชนรายวัน. 24 กรกฎาคม 2536 : 1) ปัญหาในชั้นเรียนได้แก่ ความไม่สนใจในการเรียน การสอบไม่ผ่านการไม่ส่ง การบ้านหรือรายงาน ฯลฯ

ปัญหาดังที่กล่าวมาแล้วนั้น สาเหตุหนึ่งเนื่องจากคนไทยขาดจริยธรรมในด้านต่าง ๆ เพราะการปลูกฝังอบรมจริยธรรมในสถาบันการศึกษาในระดับต่าง ๆ ไม่ได้ผล มีปัญหาหลายประการ เช่น ไม่มีการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบ วิธีการสอนไม่น่าสนใจ การประเมินผลเน้นด้านความรู้ความจำ และขาดการศึกษา วิจัย พัฒนาและเผยแพร่วิธีการเรียนการสอนจริยธรรมที่สอดคล้องกับการพัฒนาการด้านอื่น ๆ และพัฒนาการตามวัยอย่างต่อเนื่อง (คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2536 : 15 - 16) โดยเฉพาะในการพัฒนาจริยธรรมระดับมัธยมศึกษา ตอนต้นไม่มีการเรียนการสอนด้านจริยธรรมโดยตรง แต่จะให้ครูประจำวิชาทุกวิชาสอนสอดแทรกในทุก ๆ วิชา ในลักษณะการสอนแบบบูรณาการ แล้วให้มีการประเมินคุณธรรม จริยธรรมของนักเรียนในด้านต่าง ๆ เช่น ความรับผิดชอบ ความมีระเบียบวินัย ความเสียสละ ฯลฯ โดยให้มีคะแนนเป็น 1 ใน 10 ส่วนของคะแนนเต็มของทุกรายวิชา (กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ. 2533 : 17) ปัญหาในการพัฒนาจริยธรรมของนักเรียนในระดับนี้ก็คือ ครูมีความเข้าใจในจริยธรรมแต่ละด้านไม่ตรงกัน เช่น ความรับผิดชอบ ไม่รู้ว่าการพัฒนาให้นักเรียนมีความรับผิดชอบมีอะไรบ้าง ครูส่วนใหญ่ไม่ทราบว่าจะพัฒนาหรือปลูกฝังจริยธรรมด้วยวิธีการหรือกิจกรรมในรูปแบบใด ส่วนใหญ่ก็ใช้การอบรมในชั้นเรียน ในหอประชุม หรือหน้าเสาธงตอนเช้าแถวเคารพธงชาติ หรือบางครั้งก็นิมนต์พระมาเทศน์ ในประเด็นที่ไม่น่าสนใจ นักเรียนเกิดความเบื่อหน่าย ไม่เห็นความสำคัญ ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการปลูกฝังจริยธรรมเป็นอย่างมาก

ส่วนในด้านการวัดและประเมินผลนั้นก็ยังไม่เป็นระบบและถูกต้องตามวิธีการวัดผลเท่าใดนัก กล่าวคือ บางครั้งใช้แบบวัดจริยธรรมไปสอบถามนักเรียน แล้วสรุปว่านักเรียนที่ได้คะแนนจากการสอบสูง เป็นผู้ที่มีจริยธรรมด้านนั้นสูง ส่วนนักเรียนที่ได้คะแนนต่ำก็สรุปว่าเป็นคนที่มีจริยธรรมต่ำ หรือบางครั้งจะพิจารณาจากการส่งการบ้านหรือรายงาน การมาเรียน และความสนใจในการเรียนเท่านั้น ซึ่งไม่ค่อยได้มีการสังเกตหรือประเมินที่นอกเหนือจากนี้อย่างเป็นระบบ ดังนั้นคะแนนที่ให้นักเรียนจะเป็นคะแนนที่ผู้สอนนึกเอาเอง หรือคาดการณ์เองว่า นักเรียนได้พัฒนาหรือมีจริยธรรมในด้านต่าง ๆ ดีขึ้น

เป็นที่ยอมรับกันแล้วว่าจริยธรรมมีความสำคัญ และมีประโยชน์มากทั้งต่อบุคคลและสังคม จริยธรรมเป็นสิ่งที่ฝึกได้ เรียนรู้ได้ ไม่ได้ติดตัวมาแต่กำเนิด คือไม่ได้ถ่ายทอดทางกรรมพันธุ์ และจริยธรรมที่เกิดขึ้นกับบุคคล คือประเพณี ปฏิบัติจนเป็นนิสัยแล้ว จะเปลี่ยนแปลงหรือหายไป

จากบุคคลนั้นยาก ดังนั้น ผู้วิจัยจึงเห็นว่าในสถาบันการศึกษา โดยเฉพาะในระดับมัธยมศึกษา ควรจะมีการพัฒนาจริยธรรมอย่างเป็นระบบ ให้เหมือนกับการพัฒนาทางด้านความรู้หรือด้านพุทธิพิสัย เพราะเราพบว่าในการพัฒนาทางด้านพุทธิพิสัยนั้นประสบผลสำเร็จ เนื่องจากมีการพัฒนาอย่างเป็นระบบนั่นเอง กล่าวคือ ทุกวิชาจะมีหลักสูตร เนื้อหา ที่ระบุแน่ชัดลงไปว่าต้องการจะให้ผู้เรียนรู้สิ่งใด และต้องเรียนอะไรบ้าง จึงทำให้ครูผู้สอนมีความเข้าใจที่ตรงกันที่จะสอนหรือจะพัฒนาความรู้ นั้น ๆ มีครูผู้สอนในแต่ละวิชา ซึ่งได้เรียนมาโดยตรง มีความรู้ในเนื้อหาเรื่องนั้น ๆ เป็นอย่างดี และยังมีการจัดอบรม สัมมนา เพื่อเพิ่มพูนความรู้ให้กับครูผู้สอนอย่างต่อเนื่องอีกด้วย มีการเรียนการสอนโดยครูผู้สอนใช้กิจกรรมการเรียนการสอนหลายรูปแบบ เช่น การบรรยาย การอภิปราย การทดลอง การแสดงบทบาทสมมติ การใช้สื่อการสอน เป็นต้น มีจำนวนคาบเรียนในแต่ละวิชาที่แน่นอน มีอุปกรณ์การเรียนการสอนที่ได้รับการสนับสนุนจากงบประมาณในส่วนกลาง และของโรงเรียนอย่างมากมา และมีการวัดผลที่เป็นระบบ คือมีการสอบรายจุดประสงค์ ระหว่างภาค และปลายภาค ด้วยแบบทดสอบที่ครูสร้างขึ้นเอง แบบทดสอบของกลุ่มโรงเรียน หรือแบบทดสอบมาตรฐานจากส่วนกลาง นอกจากนี้ถ้าผู้เรียนสอบไม่ผ่านในแต่ละจุดประสงค์ก็จะมี การสอนซ่อมเสริมให้อีกด้วย

ฉะนั้นผู้วิจัยคิดว่าการพัฒนาจริยธรรมในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น จึงควรที่จะได้มีการพัฒนาจริยธรรมที่เป็นระบบ และมีรูปแบบในการพัฒนาดังนี้

กำหนดให้มีวิชาจริยธรรมในหลักสูตร โดยถือว่าวิชาจริยธรรมเป็นวิชา ๆ หนึ่ง เหมือนกับวิชาสามัญทั่วไป มีจุดประสงค์รายวิชา เนื้อหา วิธีการวัดผล และจำนวนเวลาเรียน

มีการเรียนการสอนในชั่วโมงเรียน โดยครูผู้สอนควรใช้กิจกรรมการเรียนการสอนหลาย ๆ รูปแบบ เช่น การใช้บทบาทสมมติ กิจกรรมกลุ่ม เทคนิคแม่แบบ กรณีตัวอย่าง เป็นต้น เพื่อให้นักเรียนได้มีโอกาสสวมบทบาท เห็นแบบอย่าง แลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันและกัน และเพื่อไม่ให้เด็กเรียนเกิดความเบื่อหน่ายซึ่งจะก่อให้เกิดเจตคติที่ไม่ดีต่อการพัฒนาจริยธรรม

มีการวัดผลที่เป็นระบบ เพราะลักษณะต่าง ๆ ของมนุษย์ ที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรมนั้น แบ่งออกได้เป็นหลายประเภทด้วยกัน เช่น ความรู้เชิงจริยธรรม หมายถึง การมีความรู้ว่าในสังคมของคณนั้น ถือว่าการกระทำชนิดใดดีควรกระทำ และการกระทำชนิดใดเลวควรรงควั้น

ลักษณะและพฤติกรรมประเภทใดเหมาะสม หรือไม่เหมาะสมมากนักน้อยเพียงใด เจตคติเชิงจริยธรรมเป็นความรู้สึกของบุคคลเกี่ยวกับลักษณะหรือพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่าง ๆ ว่าตนชอบหรือไม่ชอบลักษณะนั้น ๆ เพียงใด เหตุผลเชิงจริยธรรม หมายถึงการที่บุคคลใช้เหตุผลในการเลือกที่จะกระทำหรือเลือกที่จะไม่กระทำพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง และพฤติกรรมเชิงจริยธรรมหมายถึงการที่บุคคลแสดงพฤติกรรมที่สังคมนิยมชมชอบ หรือลดเว้นการแสดงพฤติกรรมที่ฝ่าฝืนกฎเกณฑ์หรือค่านิยมในสังคมนั้น (ดวงเดือน พันธุมนาวิน และ เพ็ญแข ประจันปัจจุบัน).

2520 : 5)

ดังนั้นการวัดผลทางด้านจริยธรรมควรแบ่งการวัดเป็น 2 ลักษณะ คือ ลักษณะที่ 1 เป็นการวัดภาคความรู้ความเข้าใจเชิงจริยธรรม ซึ่งได้แก่ การวัดความรู้เชิงจริยธรรม เจตคติเชิงจริยธรรม และเหตุผลเชิงจริยธรรม ในการวัดภาคความรู้ความเข้าใจเชิงจริยธรรมนี้จะแตกต่างกับการวัดความรู้ทางด้านพุทธิปัญญ เพราะเราถือว่าการตอบจากความรู้สึกในครั้งแรก และในเวลาที่ย้ำกักจะทำให้ได้ความรู้สึกที่แท้จริงของผู้ตอบ เราไม่ต้องการคำตอบที่ได้มาจากการเสแสร้งของผู้ตอบ ดังนั้นการวัดควรให้ผู้ตอบมีเวลาคิดในเวลาที่ย้ำกัก และไม่มีโอกาสที่จะกลับมาพิจารณาข้อคำถามหรือเปลี่ยนแปลงคำตอบใหม่ได้ ฉะนั้นการสอบอาจจะเปลี่ยนแปลงรูปแบบในการสอบใหม่ เช่น ให้นักเรียนเห็นหรืออ่านข้อคำถามและตัวเลือกจากแผ่นใส สไลด์ หรือเทปโทรทัศน์ ทีละข้อ และอาจจะมียี่สิบอ่านประกอบด้วยเพื่อป้องกันนักเรียนที่อ่านหนังสือได้ช้า แล้วให้นักเรียนตอบในกระดาษคำตอบ หรืออาจจะให้สอบด้วยคอมพิวเตอร์ซึ่งนักเรียนจะเห็นข้อคำถามและตัวเลือกที่หน้าจอคอมพิวเตอร์ และให้นักเรียนตอบด้วยการกดตัวเลือกที่ต้องการที่แป้นพิมพ์ (Keyboard) ซึ่งในการสอบตามวิธีดังกล่าวมาแล้วนั้น เราสามารถควบคุมเวลาในการสอบแต่ละข้อได้เป็นอย่างดี

การวัดในลักษณะที่ 2 คือการวัดพฤติกรรมเชิงจริยธรรม หรือการวัดจริยธรรมที่เกิดขึ้นในตัวของนักเรียน การวัดในส่วนนี้เป็นหัวใจสำคัญในการวัดจริยธรรม ซึ่งวิธีการที่ดีที่สุดและสามารถวัดพฤติกรรมที่แท้จริงของนักเรียนได้ ก็คือ การสังเกต ในการสังเกตนั้นอาจใช้ผู้สังเกตที่แตกต่างกันไปในแต่ละสถานการณ์ เช่น ผู้สอนเป็นผู้สังเกตเอง แต่อาจจะมีปัญหาตรงที่ผู้สอนไม่สามารถที่จะสังเกตนักเรียนได้ทุกคน และทุกสถานการณ์ได้ ดังนั้น ผู้สอนอาจจะให้หัวหน้าชั้น หรือ มอบหมายให้นักเรียน 4-5 คนเป็นผู้สังเกต แต่อาจจะมีปัญหาตรงที่ผู้ที่ได้รับมอบหมาย

มีความล่าเอียงหรือถูกอิทธิพลครอบงำจากเพื่อน ไม่กล้าที่จะระบุความจริงที่ได้จากการสังเกต ฉะนั้นผู้สอนอาจจะให้นักเรียนทั้งชั้นเป็นผู้สังเกตนักเรียนคนอื่นทุกคนในชั้นเรียน และสิ่งที่จำเป็นในการสังเกตก็คือผู้สอนต้องกำหนดพฤติกรรม และเกณฑ์ในการประเมินพฤติกรรมที่ชัดเจน เพื่อไม่ให้เกิดความคลุมเครือในการประเมิน เช่น ในการสังเกตความตรงต่อเวลา ต้องระบุให้ชัดว่านักเรียนต้องเข้าชั้นเรียนในเวลาใดที่ถือว่ามาตรงเวลา เช่น ก่อนครูเข้าชั้นเรียน หรือ ตรงกับเวลาที่กำหนดในตารางเรียนและนักเรียนต้องเข้าเรียนตรงต่อเวลากี่ครั้ง จึงจะสรุปได้ว่านักเรียนมีความตรงต่อเวลาในการเข้าเรียน มาก ปานกลาง และน้อย เป็นต้น

ในการวัดนั้นผู้สอนต้องสร้างสถานการณ์หรือให้งานทำ เพื่อเป็นสิ่งเร้าหรือสิ่งกระตุ้นให้นักเรียนได้แสดงพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านนั้น ๆ ออกมา ซึ่งจะทำได้รู้ว่าคุณนักเรียนมีจริยธรรมด้านนั้น ๆ หรือไม่ สถานการณ์หรืองานที่กำหนดให้นักเรียนทำนั้นต้องเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อนักเรียนเอง และสังคม พร้อมทั้งมีความยุติธรรมกับนักเรียนทุกคน และควรจะมีการวัดหลาย ๆ ครั้ง เพื่อจะได้เห็นลักษณะนิสัยที่แท้จริงของนักเรียน ซึ่งเหมือนกับการวัดทางด้านพุทธิพิสัย ที่ต้องสอบด้วยข้อสอบหลาย ๆ ข้อ เพื่อที่จะรู้ว่าคุณนักเรียนมีความรู้ในเรื่องนั้น ๆ มากน้อยเพียงใด สถานการณ์หรืองานที่มอบหมายให้นักเรียนทำก็เปรียบเหมือนข้อสอบหลาย ๆ ข้อ นั่นเอง

ประเทศที่พัฒนาแล้วจะให้ความสำคัญต่อการพัฒนาจริยธรรมให้กับประชากรในประเทศ โดยจัดให้มีการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบ คือ มีหลักสูตร มีการเรียนการสอน และการวัดผล ประเมินผล เช่น ในประเทศญี่ปุ่นได้จัดให้มีการสอนและอบรมในชั่วโมงจริยธรรมและสังคมศึกษา (บัญญัติ สุภารัตน์. 2528 : 227 ; อ้างอิงมาจาก ไวเกล. ม.ป.ป.) โดยใช้การสอนหลายวิธี เช่น บทบาทสมมติ (Role-Playing) สถานการณ์จำลอง (Simulation) และอื่น ๆ อีกหลายวิธี นอกจากเรียนในชั้นเรียนแล้ว ยังจัดในกิจกรรมโฮมรูม (Homeroom Activities) และในช่วงปิดภาคเรียนก็ได้มีการจัดกิจกรรมเพื่อนแนะแนว ช่วยเหลือเด็กในการพัฒนาจริยธรรมด้วย (National Institute Educational Research. 1991 : 13 -17) ส่วนประเทศเกาหลีได้วางแนวทางการจัดการศึกษาในอนาคตว่าต้องสร้างประชากรให้มีคุณธรรม จริยธรรม และมีทักษะ ในด้านต่าง ๆ ควบคู่กันไป เพื่อรองรับกับการเจริญของประเทศ ที่นำเอาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีระดับสูงมาใช้ (วิจารณ์ สารัตนะ. ม.ป.ป. ; อ้างอิงมาจาก UNESCO "Future and Education". 1984. 2532 : 70) โดยจัดให้มีการเรียนการสอนจริยธรรมตั้งแต่ระดับ

ประถมศึกษาจนถึงระดับอุดมศึกษาสัปดาห์ละ 2 ชั่วโมง (Cummings and Others. 1988 : 106) นอกจากนี้ยังได้มีการจัดทำเป็นตำราที่ใช้ในการเรียนการสอนทั้งหมด 6 ฉบับ โดยชี้ให้เห็นถึงคุณค่าของจริยธรรมด้านต่าง ๆ พร้อมทั้งมีการฝึกไปด้วย ซึ่งในสามฉบับแรกจะเน้นจริยธรรมในตนเอง ต่อครอบครัว และต่อเพื่อนบ้านและชุมชนที่อาศัยอยู่ เช่น ฉบับที่เกี่ยวกับบุคคลมีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะให้เป็นคนที่ฉลาด มีความจริงใจ ความเชื่อมั่นในตนเอง ชัยชนะแห่งจิตใจอย่างมีเหตุผล ฯลฯ ฉบับที่เกี่ยวกับครอบครัวต้องการเน้นเพื่อให้รู้จักหน้าที่ของลูกที่พึงปฏิบัติต่อพ่อแม่ ความเป็นพี่น้องกัน และความกตัญญูต่อบรรพบุรุษ ส่วนฉบับที่เกี่ยวกับเพื่อนบ้านและชุมชนก็เน้นเพื่อให้มีสัมพันธ์ภาพต่อกัน ความร่วมมือกัน ความเห็นอกเห็นใจกัน ความรักในบ้านเกิดเมืองนอน ความอดทน ความรู้สึกเป็นเจ้าของ และความจริงใจ เป็นต้น ส่วนฉบับที่สี่และฉบับที่ห้าจะเน้นจริยธรรมต่อสังคม ประเทศชาติ และประเทศอื่น ๆ และฉบับที่หกซึ่งได้ใช้ในระดับมัธยมศึกษาจะเน้นให้เป็นคนที่มีกระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณ (National Institute Educational Research. 1991 : 28 -29) สำหรับในประเทศอินโดนีเซียซึ่งเป็นประเทศที่มีการพัฒนาประเทศมากในแถบอาเซียน ก็ได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาจริยธรรมด้วยเหมือนกัน โดยได้กำหนดในการศึกษาระบบใหม่ว่าต้องพัฒนาคนอินโดนีเซียให้เป็นคนที่มีความซื่อสัตย์ มีระเบียบวินัย มีความขยันหมั่นเพียร มีความรับผิดชอบ และมีความเชื่อมั่นในตนเอง เป็นต้น (National Institute Educational Research. 1991 : 13 - 16)

จากที่กล่าวมาแล้วนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาเกี่ยวกับวิธีการวัดและการพัฒนาทางด้านจริยธรรมของนักเรียนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โดยมีแนวทางในการวิจัยดังนี้ ประการที่หนึ่ง จัดให้มีการฝึกอบรม โดยใช้กิจกรรมการฝึก 5 กิจกรรม คือ บทบาทสมมติ กิจกรรมกลุ่ม สถานการณ์จำลอง กรณีตัวอย่าง และเทคนิคแม่แบบได้แก่ เทปโทรทัศน์และสไลด์ประกอบคำบรรยาย เพราะกิจกรรมดังกล่าวนี้จะทำให้นักเรียนได้มีโอกาสสวมบทบาท จากเรื่องราวหรือสถานการณ์ที่อาจจะเกิดขึ้นจริงในชีวิตประจำวัน ได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันและกัน รวมทั้งได้ดูตัวแบบอย่างทั้งด้านดีและไม่ดี ประการที่สอง-มีการวัดและประเมินผล 2 ลักษณะคือ

วัดเหตุผลเชิงจริยธรรมตามแนวคิดของโคลเบิร์ต โดยวัดก่อนและหลังการทดลอง ในการสอบนั้นจะให้นักเรียนสอบจากเทปโทรทัศน์ โดยจะมีข้อคำถามและตัวเลือกปรากฏที่หน้าจอ พร้อมทั้งเสียงอ่านข้อคำถามและตัวเลือก 1 เทียว หลังจากสิ้นสุดเสียงการอ่านแล้ว จะให้นักเรียน มีเวลาในการคิดและตอบในกระดาษคำตอบที่แจกให้ เป็นเวลา 5 วินาทีในแต่ละข้อ เมื่อหมด เวลาแล้ว ข้อต่อไปก็จะปรากฏขึ้นมาแทนที่หน้าจอ พร้อมทั้งมีเสียงอ่านข้อคำถามและตัวเลือก เหมือนข้อแรก สาเหตุที่ใช้การสอบแบบนี้เพื่อป้องกันไม่ให้ นักเรียนมีเวลาที่จะกลับมาพิจารณา ใหม่ และคำตอบที่ได้จะเป็นการตัดสินใจครั้งแรกของนักเรียนในเวลาจำกัด

วัดพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนโดยการสังเกต ในการวัดนี้จะวัดก่อนและหลัง การทดลอง ในการสังเกตพฤติกรรมเชิงจริยธรรมนั้น ผู้วิจัยจะสร้างสถานการณ์หรือมอบหมาย งานให้นักเรียนทำ โดยที่สถานการณ์หรืองานเหล่านั้นจะเป็นสิ่งเร้าให้นักเรียนแสดงพฤติกรรม ในจริยธรรมด้านที่จะพัฒนา นักเรียนจะได้พบกับสถานการณ์หรือทำงานดังกล่าวหลาย ๆ ครั้ง และแต่ละครั้งจะมีลักษณะที่แตกต่างกันไป ตามแต่ละลักษณะที่ต้องการจะพัฒนา ซึ่งจะใช้เวลา ในการทำงานที่แตกต่างกันไป บางงานหรือสถานการณ์ใช้เวลาสั้น บางงานใช้เวลามาก สำหรับการสังเกตนั้น ผู้ที่ทำการสังเกตได้แก่ ผู้วิจัย ครู และนักเรียนที่ได้รับมอบหมายให้สังเกต โดยจะสังเกตและประเมินพฤติกรรมตามแบบประเมินและเกณฑ์ที่ผู้วิจัยกำหนดให้

จริยธรรมมีหลายด้าน แต่จริยธรรมด้านหนึ่งที่มีความสำคัญที่จำเป็นต้องปลูกฝังให้กับ คนไทยคือ ความรับผิดชอบ (กรมการศาสนา. 2525 : 2) เนื่องจากการกระทำทุกอย่างจะดี หรือเลวย่อมขึ้นอยู่กับความรับผิดชอบของบุคคล บุคคลที่มีความรับผิดชอบสูงย่อมเอาใจใส่ต่อหน้าที่ ของตนทั้งในส่วนที่เกี่ยวข้องกับตน และเกี่ยวข้องกับผู้อื่น ส่วนบุคคลที่มีความรับผิดชอบต่ำ ย่อม ไม่สนใจหน้าที่การงาน ปล่อยปละละเลย เป็นผลให้ตนเองและสังคมเสียหาย ความรับผิดชอบจึงเป็น คุณลักษณะที่พึงปรารถนาของสังคม และเป็นคุณลักษณะพื้นฐานของบุคคลอันจำเป็นต่อการพัฒนา ประเทศ (สัญญา สัญญาวิวัฒน์. 2514 : 76)

ความรับผิดชอบเป็นปัจจัยที่จะช่วยให้ทำงานประสบความสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ซึ่ง กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ได้กำหนดไว้เป็นนโยบายทางการศึกษาปัจจุบัน (ของ รัฐบาลและของกรมสามัญศึกษา) ประจําปีงบประมาณ 2537 (กรมสามัญศึกษา. 2535 : 4) โดยเน้นให้นักเรียนมีจิตใจที่เพียบพร้อมด้วยศีลธรรม คุณธรรม และจริยธรรม เป็นผู้มีความรับผิดชอบ

มีระเบียบวินัย บำเพ็ญตนเป็นประโยชน์ต่อผู้อื่นและมีความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ เห็นคุณค่าของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย

จากที่กล่าวมาแล้วข้างต้นจะเห็นได้ว่า ความรับผิดชอบเป็นคุณลักษณะหนึ่งของคน ที่มีความสำคัญมาก เพราะจะทำให้หน้าที่หรืองานที่มอบหมายให้รับผิดชอบประสบความสำเร็จ และเสร็จตามเวลาที่กำหนด ซึ่งมีผลทำให้เป็นคนที่มีคุณภาพ ดังนั้นหลักสูตรในปัจจุบันจึงกำหนดให้มีการปลูกฝังและพัฒนาให้นักเรียนมีความรับผิดชอบ

ปัจจุบันนี้พบว่านักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ยังขาดความรับผิดชอบในเรื่องต่าง ๆ หลายนอย่าง เช่น เข้าเรียนไม่ตรงเวลา ขาดเรียน ฝ่าฝืนกฎ ระเบียบของโรงเรียน ไม่ส่งงานหรือการบ้าน ไม่กล้ายอมรับผิดในผลการกระทำ และจากสอบถามคณะครู ผู้ปกครอง นักเรียน และนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ของโรงเรียนเบ็ญสพานพัฒนวิทยาาคม จังหวัดเพชรบูรณ์ เกี่ยวกับการพัฒนาจริยธรรมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ได้มีความเห็นตรงกันว่าควรจะพัฒนาจริยธรรมในด้านความรับผิดชอบเป็นอันดับแรก

ดังนั้นผู้วิจัยจึงเห็นว่าความรับผิดชอบ เป็นจริยธรรมที่ควรจะได้มีการพัฒนาให้เกิดขึ้นกับนักเรียนก่อนเป็นอันดับแรก เพราะถ้านักเรียนมีคุณลักษณะเป็นคนที่มีความรับผิดชอบแล้ว ปัญหาต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้ว ก็จะมีลดน้อยลงหรืออาจหมดไปในที่สุด และยังส่งผลให้เขาประสบความสำเร็จในด้านการเรียน จะได้เป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพเป็นที่ต้องการของสังคม ของประเทศชาติต่อไป

ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้มีความมุ่งหมายดังต่อไปนี้

1. เพื่อสร้างเครื่องมือวัดพฤติกรรมความรับผิดชอบโดยการสังเกต
2. เพื่อสร้างเครื่องมือวัดเหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความรับผิดชอบ
3. เพื่อศึกษาพัฒนาการทางด้านพฤติกรรมความรับผิดชอบและเหตุผลเชิงจริยธรรม

ด้านความรับผิดชอบของนักเรียนหลังจากได้รับการฝึกอบรม

ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ จะเป็นแนวทางในการวัดความรับผิดชอบของนักเรียน รวมทั้งยังทำให้ได้แบบวัด และโปรแกรมการฝึกอบรมความรับผิดชอบ อันจะเป็นประโยชน์ต่อการวัดและพัฒนาความรับผิดชอบของนักเรียน และเป็นแนวทางในการวัดและพัฒนาจริยธรรมด้านอื่น ๆ ต่อไป

ข้อตกลงเบื้องต้นของการศึกษาค้นคว้า

1. จริยธรรมมีหลายด้าน แต่ผู้วิจัยมีเวลาจำกัดจึงจะศึกษาจริยธรรมด้านความรับผิดชอบเท่านั้น
2. ผู้วิจัยยึดการพัฒนาความรับผิดชอบตามหลักการพัฒนาทางด้านความรู้สึก (Affective Domain) ของบลูม (Bloom) และคณะ ที่แบ่งการพัฒนาพฤติกรรมด้านนี้เป็น 5 ระดับ คือ การรับรู้ การตอบสนอง การเห็นคุณค่า การจัดระบบ และการสร้างลักษณะนิสัย โดยผู้วิจัยจัดให้มีฝึกอบรมความรับผิดชอบเพื่อให้นักเรียนได้มีโอกาสสวมบทบาท เห็นแบบอย่าง และมีการอภิปราย วิเคราะห์ผลดีของคนที่มีความรับผิดชอบและผลเสียของคนที่ไม่มีความรับผิดชอบ จนเห็นคุณค่าที่จะปฏิบัติตนให้เป็นคนมีความรับผิดชอบ
4. ความรับผิดชอบที่แสดงออกเป็นการกระทำ ซึ่งเราสามารถสังเกตเห็นได้ และวัดได้
5. การวัดลักษณะนิสัยวัดด้วยการสังเกตจะได้ผลดีกว่าการวัดด้วยแบบทดสอบ หรือแบบสอบถาม

ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า

1. ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ของโรงเรียนบึงสามพันวิทยาคม อำเภอบึงสามพัน จังหวัดเพชรบูรณ์ ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2537 จำนวน 7 ห้องเรียน รวมนักเรียนทั้งหมด 302 คน

2. กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ของโรงเรียนบึงสามพันวิทยาคม อำเภอบึงสามพัน จังหวัดเพชรบูรณ์ ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2537 จำนวน 2 ห้องเรียน รวมนักเรียน 88 คน ด้วยวิธีการสุ่มอย่างง่าย โดยมีขั้นตอนในการสุ่มตัวอย่างดังนี้ คือ

2.1 จากประชากรทั้งหมดมีนักเรียน 7 ห้องเรียน ผู้วิจัยได้ทำการวัดพฤติกรรมความรับผิดชอบด้วยการสังเกต และวัดเหตุผลเชิงจริยธรรมด้วยแบบทดสอบ ปรากฏว่ามี 5 ห้องเรียนที่มีคะแนนการวัดทั้งสองแบบไม่แตกต่างกัน จากนั้นจึงสุ่มกลุ่มตัวอย่างมา 2 ห้องเรียน ด้วยวิธีการสุ่มอย่างง่าย

2.2 สุ่มห้องเรียนทั้ง 2 ห้องเรียน เป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม โดยวิธีการจับสลาก

3. ตัวแปรที่ศึกษา

3.1 ตัวแปรอิสระ ได้แก่ การฝึกอบรมความรับผิดชอบ

3.2 ตัวแปรตาม ได้แก่ พฤติกรรมความรับผิดชอบ และเหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความรับผิดชอบ

4. ระยะเวลาที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า

ผู้วิจัยดำเนินการศึกษาค้นคว้าในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2537 โดยสังเกตพฤติกรรมความรับผิดชอบและวัดเหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนก่อนและหลังการทดลอง และดำเนินการพัฒนาความรับผิดชอบแก่กลุ่มทดลอง โดยจัดการฝึกอบรมความรับผิดชอบ ตามโปรแกรมการฝึกอบรมที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น สัปดาห์ละ 3 วัน วันละ 1 คาบ คาบละ 50 นาที เป็นระยะเวลา 16 สัปดาห์ รวมทั้งสิ้น 48 คาบ

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. ความรับผิดชอบ หมายถึง การปฏิบัติตามหน้าที่และกฎระเบียบของห้องเรียน และของโรงเรียน การทำงานที่ได้รับมอบหมาย การทำตามที่ตนเองได้พูดหรือได้ให้คำมั่นสัญญา การยอมรับในสิ่งที่ตนได้พูดหรือได้กระทำลงไป ทั้งในด้านที่เป็นผลดีและข้อบกพร่องต่าง ๆ

2. เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความรับผิดชอบ หมายถึง เหตุผลที่นักเรียนใช้ในการเลือกที่จะกระทำหรือไม่กระทำพฤติกรรมที่แสดงถึงความรับผิดชอบเกี่ยวกับการปฏิบัติตามหน้าที่และกฎระเบียบของห้องเรียนและของโรงเรียน การทำงานที่ได้รับมอบหมาย การทำตามที่ตนเองได้พูดหรือได้ให้คำมั่นสัญญา การยอมรับในสิ่งที่ตนได้พูดหรือได้กระทำลงไป ทั้งในด้านที่เป็นผลดีและข้อบกพร่องต่าง ๆ

เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความรับผิดชอบ พิจารณาโดยยึดหลักการให้เหตุผลเชิงจริยธรรมของโคลเบอร์ก ที่ได้แบ่งเหตุผลเชิงจริยธรรมออกเป็น 3 ระดับ ได้แก่ ระดับต่ำสุดซึ่งมีลักษณะเห็นแก่ตน ยึดตนเองเป็นศูนย์กลาง แยกได้เป็น 2 ชั้น คือ ชั้นหลบหลีกการลงโทษและชั้นการแสวงหารางวัล ระดับกลางจะมีลักษณะยึดความต้องการของกลุ่ม แยกได้เป็น 2 ชั้น คือ ชั้นทำตามผู้อื่นที่เห็นชอบและชั้นทำตามหน้าที่ ระดับสูงจะมีลักษณะยึดความต้องการและประโยชน์ของส่วนรวม แยกได้เป็น 2 ชั้น คือ ชั้นทำตามคำมั่นสัญญาและชั้นอุดมคติสากล ซึ่งเหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความรับผิดชอบนี้วัดได้จากแบบวัดที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น

3. การพัฒนาความรับผิดชอบ หมายถึง วิธีการสร้างความรับผิดชอบของนักเรียน โดยจัดฝึกอบรมตามโปรแกรมการฝึกอบรมที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น ซึ่งมีลำดับขั้นตอนในการฝึกอบรม คือ ขั้นนำเข้าสู่บทเรียน ขั้นนำเสนอเรื่องราวหรือขั้นมีส่วนร่วมในกิจกรรม ขั้นวิเคราะห์และอภิปรายผลสิ่งที่ได้รับจากการได้เห็นตัวอย่างหรือเข้าร่วมกิจกรรม และขั้นสรุปผลที่ได้จากการฝึกอบรมในแต่ละครั้ง โปรแกรมการฝึกอบรมนั้น จะเป็นเรื่องเกี่ยวกับความรับผิดชอบด้านการปฏิบัติตามหน้าที่และกฎระเบียบของห้องเรียนและของโรงเรียน การทำงานที่ได้รับมอบหมาย การทำตามที่ตนเองได้พูดหรือได้ให้คำมั่นสัญญา การยอมรับในสิ่งที่ตนได้พูดหรือได้กระทำลงไป โดยในโปรแกรมการฝึกอบรมความรับผิดชอบด้านต่าง ๆ นั้น จะมีใช้กิจกรรม 5 ประเภท คือ ประเภทบทบาทสมมติ กิจกรรมกลุ่ม เทคนิคแม่แบบ สถานการณ์จำลองและการณีตัวอย่าง และโปรแกรมการฝึกอบรมจะประกอบด้วยเรื่อง หรือ สถานการณ์ที่จะใช้ในการฝึกอบรม ระยะเวลาที่ใช้ฝึกอบรม ความถี่รอบสัปดาห์ จุดมุ่งหมาย เนื้อหา วิธีดำเนินการฝึกอบรม อุปกรณ์การฝึกอบรม และการประเมิน

4. กลุ่มทดลอง หมายถึง กลุ่มนักเรียนที่ได้รับการฝึกอบรมความรับผิดชอบ โดยผู้วิจัย เป็นผู้ดำเนินการฝึกอบรมตามแบบฝึกอบรมที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น ในคาบกิจกรรมอิสระและคาบกิจกรรม แนะแนว สัปดาห์ละ 3 วัน วันละ 1 คาบ คาบละ 50 นาที เป็นเวลา 16 สัปดาห์ รวมทั้งสิ้น 48 คาบ

5. กลุ่มควบคุม หมายถึง กลุ่มนักเรียนที่ไม่ได้รับการฝึกอบรมความรับผิดชอบตาม โปรแกรมการฝึกที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น แต่ได้รับการอบรมจริยธรรมด้านต่าง ๆ ที่โรงเรียนจัดให้ ทุกสัปดาห์

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับจริยธรรมความหมายของจริยธรรม

นักจิตวิทยาและนักการศึกษาได้ให้ความหมายของคำว่า "จริยธรรม" ไว้ต่าง ๆ ดังนี้
 เจฟเฟรย์ (Jeffreys. 1962 : 134) ให้ความหมายว่า จริยธรรม หมายถึง พฤติกรรมที่สอดคล้องกับมาตรฐานความดี ความเลว เป็นพฤติกรรมที่มุ่งไปสู่ความดีและละเว้น ในสิ่งที่เลวร้ายทั้งปวง

ส่วนโคลเบิร์ก (Kohlberg. 1976 : 4 - 5) กล่าวว่า จริยธรรมมีพื้นฐานของความยุติธรรมถือเอาการกระจายสิทธิ และหน้าที่อย่างเท่าเทียมกัน โดยมีได้หมายถึงกฎเกณฑ์ที่บังคับทั่วไป แต่เป็นกฎเกณฑ์ที่มีความเป็นสากล ที่คนส่วนใหญ่รับไว้ในทุกสถานการณ์ ไม่มีการขัดแย้ง เป็นอุดมคติ

ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2524 : 2) ให้ความหมายของจริยธรรมว่า หมายถึง ลักษณะทางสังคมหลายลักษณะของมนุษย์ และมีขอบเขตรวมถึงพฤติกรรมทางสังคมประเภทต่าง ๆ ด้วย ลักษณะและพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรม จะมีคุณสมบัติประเภทใดประเภทหนึ่งในสองประเภท คือ เป็นลักษณะที่สังคมต้องการให้มีอยู่ในสมาชิกในสังคมนั้น คือ เป็นพฤติกรรมที่สังคมนิยมชมชอบ ให้การสนับสนุน และผู้กระทำส่วนมากเกิดความพอใจว่าการกระทำนั้นเป็นสิ่งที่ถูกต้องเหมาะสม ส่วนอีกประเภทหนึ่ง คือ ลักษณะที่สังคมไม่ต้องการให้มีอยู่ในสมาชิกในสังคม เป็นการกระทำที่สังคมลงโทษหรือพยายามกำจัด และผู้กระทำพฤติกรรมนั้นส่วนมากรู้สึกว่าเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้องและไม่สมควร ฉะนั้นผู้ที่มีจริยธรรมสูง คือ ผู้ที่มีลักษณะและพฤติกรรมประเภทแรกมาก และประเภทหลังน้อย

พนัส หันนาคินทร์ (2520 : 44) ให้ความหมายของจริยธรรมไว้ว่า จริยธรรม หมายถึง ความประพฤติอันพึงปฏิบัติต่อตนเอง ต่อผู้อื่นและต่อสังคม ทั้งนี้เพื่อก่อให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองขึ้น

ในสังคม และสมาชิกของสังคม การที่จะปฏิบัติให้เป็นไปเช่นนั้นได้ ผู้ปฏิบัติตามหลักจริยธรรม จึงต้องประกอบกันทั้งความรู้สึกภายในจิตใจ และการปฏิบัติทางกายอันสอดคล้องกับทางจิต

โกวิท ประวาลพุกษ์ และ ภนิดา คุสุกุล (2532 : 6) ได้กล่าวว่า จริยธรรม มีความหมาย 2 นัย คือ

1. จริยธรรมเป็นหลักการและเหตุผลที่พิจารณาเกี่ยวกับการกระทำ การพิจารณาตัดสิน และการตัดสินใจ ซึ่งเป็นความหมายที่คนทั่วไปเข้าใจกันมาแต่ดั้งเดิม

2. จริยธรรมเป็นพฤติกรรมหรือการกระทำ เป็นการตัดสินใจ การพิจารณาตัดสินเป็น คุณธรรมทางจริยธรรม ที่มีพื้นฐานอยู่บนการกระทำและเจตคติที่สามารถสังเกตเห็นได้ซึ่งความหมายนี้เป็นความหมายในแนวความคิดแบบใหม่

ส่วนความหมายตามพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 (2530 : 217) ได้ให้ความหมายว่า หมายถึง ธรรมที่เป็นข้อประพจน์ ข้อปฏิบัติศีลธรรม กฎศีลธรรม

จากความหมายจริยธรรมดังกล่าวข้างต้น พอสรุปได้ว่า จริยธรรม หมายถึง การกระทำ หรือการแสดงพฤติกรรม รวมทั้งความนึกคิดในสิ่งที่ดีและเหมาะสมต่อตนเองและสังคม ซึ่งก่อให้เกิด ความเจริญรุ่งเรืองและการพัฒนาตนเองและสังคม

ลักษณะทางจริยธรรม

ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2524 : 2 - 4) ได้แบ่งลักษณะต่าง ๆ ของมนุษย์ที่เกี่ยวข้อง กับจริยธรรม เป็น 4 ประการ ดังนี้

1. ความรู้เชิงจริยธรรม หมายถึง การที่บุคคลมีความรู้ว่าในสังคมของตนนั้นยอมรับ หรือไม่ยอมรับการกระทำชนิดใด อันเป็นเครื่องกำหนดว่าการกระทำชนิดใดเป็นสิ่งดีควรกระทำ การกระทำชนิดใดไม่ดีถึงดเว้น ความรู้เชิงจริยธรรมที่มีในแต่ละบุคคลขึ้นอยู่กับอายุ ระดับการศึกษา และพัฒนาการทางสติปัญญาของบุคคลนั้น ๆ ความรู้เกี่ยวกับกฎเกณฑ์ทางสังคมและศาสนาส่วนใหญ่ เป็นเรื่องที่เด็กเรียนรู้มาตั้งแต่เกิด โดยเฉพาะในช่วงอายุ 2-10 ปี บุคคลจะได้รับการปลูกฝัง ค่านิยมเหล่านี้เป็นพิเศษ

2. เจตคติเชิงจริยธรรม หมายถึง ความรู้สึกของบุคคลเกี่ยวกับลักษณะหรือพฤติกรรม เชิงจริยธรรมต่าง ๆ ว่าตนชอบหรือไม่ชอบลักษณะนั้น ๆ เพียงใด เจตคติเชิงจริยธรรมของบุคคล

ส่วนมากจะสอดคล้องกับค่านิยมในสังคมนั้น แต่สำหรับบุคคลบางคน ในสถานการณ์ปกติอาจมีเจตคติเชิงจริยธรรมแตกต่างไปจากค่านิยมของสังคมได้ นอกจากนี้ เจตคติเชิงจริยธรรมของบุคคลในเวลาหนึ่ง ยังอาจเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมได้ด้วย

3. เหตุผลเชิงจริยธรรม หมายถึง การที่บุคคลใช้เหตุผลในการเลือกหรือไม่เลือกกระทำพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งเป็นเครื่องแสดงถึงมูลเหตุจูงใจหรือแรงจูงใจที่อยู่เบื้องหลังการกระทำของบุคคล การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมประเภทต่าง ๆ ตลอดจนพัฒนาการทางด้านอื่น ๆ ของบุคคล โดยเฉพาะพัฒนาการทางสติปัญญา และพัฒนาการทางอารมณ์ด้วย

4. พฤติกรรมเชิงจริยธรรม หมายถึง การที่บุคคลแสดงพฤติกรรมที่สังคมนิยมชมชอบหรือดเว้นการแสดงพฤติกรรมที่ฝ่าฝืนกฎเกณฑ์หรือค่านิยมในสังคมนั้น พฤติกรรมเชิงจริยธรรมที่นับเป็นการกระทำที่สังคมเห็นชอบและสนับสนุนมีหลายประเภท เช่น การเสียสละ เป็นต้น ส่วนพฤติกรรมเชิงจริยธรรมซึ่งเกิดขึ้นในสภาพที่บุคคลถูกยั่วยุให้กระทำผิดกฎเกณฑ์เพื่อประโยชน์ส่วนตนบางประการ เช่น การกล่าวเท็จ การโก่งสิ่งของ เป็นต้น เป็นพฤติกรรมที่จะไม่เกิดขึ้นในผู้ที่มีจริยธรรมสูง พฤติกรรมเชิงจริยธรรมเป็นสิ่งที่สังคมให้ความสำคัญมากกว่าจริยธรรมประเภทอื่น ๆ เพราะการกระทำในทางที่ดีและเลวของบุคคลย่อมส่งผลโดยตรงต่อความผาสุกและความทุกข์ของสังคม

นอกจากนี้ ดวงเดือน พันธุมนาวิน ยังได้แบ่งลักษณะทางจริยธรรมดังกล่าวออกเป็น 2 ด้าน ดังนี้

1. ด้านเนื้อหาของจริยธรรม คือ สิ่งแต่ละสังคมได้สั่งสอนลูกหลานของตนว่าทำสิ่งนั้นดี ทำสิ่งนี้ไม่ดี ซึ่งจะปรากฏในรูปของการให้ความรู้เกี่ยวกับพฤติกรรมที่ทำแล้ว ผู้ทำจะได้รับการสรรเสริญและส่งเสริมจากสังคม และพฤติกรรมที่ทำแล้วจะถูกสังคมลงโทษ เป็นเนื้อหาความรู้ทางศาสนา ทางกฎหมาย และระเบียบประเพณีของหมู่เหล่า อาจอยู่ในรูปของค่านิยมของสังคม หรือเจตคติของบุคคล และในรูปของบุคลิกลักษณะเกี่ยวกับคุณธรรมและทugendต่าง ๆ เช่น ความเอื้อเฟื้อ ความก้าวร้าว สันโดษ อหิชาตสี ฯลฯ ด้านเนื้อหาทางสังคมนั้น แต่ละสังคมอาจแตกต่างกันได้มาก สิ่งที่สังคมหนึ่งว่าดีควรทำ อีกสังคมหนึ่งอาจไม่สนับสนุน เพราะเห็นเป็นสิ่งที่ไม่สำคัญหรือน่ารังเกียจ

2. ด้านโครงสร้างของจริยธรรม ได้มีการสร้างหลักหรือจัดตั้งจริยธรรมเป็นประเภทต่าง ๆ หลักหรือประเภทที่ใช้จะแสดงถึงความเจริญทางจริยธรรมเป็นขั้น ๆ ไป ตั้งแต่ขั้นต่ำสุด ไปจนถึงขั้นสูงสุด การพิจารณาจริยธรรมทางด้านโครงสร้างนี้อัดเหตุนใจในการเลือกกระทำเป็นสำคัญ และเกิดจากการพิจารณาว่า การรู้การคิดของมนุษย์นั้นมีโครงสร้างเช่นกัน ตัวอย่างเช่น ทฤษฎีพัฒนาการทางการรู้คิดของพือาเจต์ กล่าวคือ มีผู้คาดว่าจริยธรรมของบุคคลนั้นมีบางส่วนที่ขึ้นอยู่กับความรู้การคิดของบุคคล ดังนั้น จริยธรรมทางด้านนี้จึงมีโครงสร้างด้วย พือาเจต์เป็นผู้ริเริ่มความคิดนี้ และโคลเบอร์กได้ขยายความคิดนี้ออกไปจาก 3 ถึง 6 ขั้น และครอบคลุมการบรรลุภาวะทางจิตใจที่สูงกว่า ลักษณะทางด้านโครงสร้างของจริยธรรมนี้ คือ การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม

จากลักษณะของจริยธรรมที่กล่าวมาแล้วข้างต้น พอสรุปได้ว่า จริยธรรมแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ ทางด้านความรู้ความคิด ซึ่งได้แก่ ความรู้ เจตคติ และเหตุผลเชิงจริยธรรม สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่อยู่ในตัวของบุคคลไม่สามารถมองเห็น ต้องใช้เครื่องมือวัดว่าบุคคลนั้นมีสิ่งเหล่านั้นมากน้อยเพียงใด ส่วนอีกด้านหนึ่งเป็นด้านพฤติกรรมหรือการกระทำ เป็นการแสดงพฤติกรรมซึ่งเป็นสิ่งที่สังคมให้ความสำคัญมากกว่าด้านความรู้ เราสามารถสังเกตให้การกระทำเหล่านั้นได้โดยตรง และสามารถบอกได้อย่างแน่ชัดว่าบุคคลนั้นมีจริยธรรมด้านนั้น ๆ มากน้อยเพียงใด สำหรับการวิจัยครั้งนี้จะวัดด้านความรู้เฉพาะด้านเหตุผลเชิงจริยธรรมและพฤติกรรมเชิงจริยธรรมเท่านั้น

แหล่งกำเนิดของจริยธรรม

จริยธรรมของบุคคล มีต้นเหตุมาจากอิทธิพลของสังคมมากกว่าอิทธิพลของพันธุกรรม กล่าวคือบุคคลที่เกิดมาในแต่ละสังคมจะต้องเรียนรู้ และยอมรับจริยประเพณีในสังคมของตน ซึ่งจะแตกต่างจากจริยประเพณีของสังคมอื่น ๆ ไม่มากนักน้อย ฉะนั้นจึงเห็นได้ว่าแหล่งกำเนิดที่สำคัญของจริยธรรมของบุคคล ก็คือ สังคมหรือผู้ที่แวดล้อมตนนั่นเอง รากฐานการเกิดจริยธรรมจะเริ่มก่อตั้งขึ้นในทารกตั้งแต่แรกเกิด โดยการเรียนรู้เกี่ยวกับบุคคลอื่นที่ละน้อยตามที่พัฒนาทางประสาทสัมผัสต่าง ๆ จะอำนวยให้นักทฤษฎีพัฒนาการทางสังคมหลายคนเชื่อว่าการพัฒนาทางจริยธรรม จะเกิดขึ้นในช่วงแรกของชีวิตมนุษย์ คือในช่วงสิบปีแรก และจะฝังรากลึกยากแก่การเปลี่ยนแปลงในช่วงหลัง ๆ ของชีวิต แต่ก็มึนนักทฤษฎีการเรียนรู้ซึ่งสามารถพิสูจน์ว่า ลักษณะและการกระทำต่าง ๆ ของมนุษย์

สามารถจะเปลี่ยนแปลงไปได้ตามความเหมาะสมของสถานการณ์ จริยธรรมของมนุษย์นั้น มีการเจริญขึ้นเป็นลำดับอย่างเห็นได้ชัดจากวิทยาทารกไปถึงวัยผู้ใหญ่ แม้มนุษย์ทุกคนจะมีการพัฒนาจริยธรรมในจังหวะที่แตกต่างกันแต่นักทฤษฎีทางจริยธรรมก็ยังเชื่อว่า การพัฒนานี้ในบุคคลต่าง ๆ มีลำดับขั้นตอนเป็นแบบอย่างที่คล้ายคลึงกัน นอกจากนี้ก็ค้นคว้าทางจริยธรรมส่วนมากยังลงความเห็นว่าต้นกำเนิดและแหล่งที่ก่อให้เกิดการพัฒนาทางจริยธรรมนั้นอยู่ที่การเรียนรู้จากสังคมเป็นสำคัญ (ดวงเดือน พันธุมนาวิน และเพ็ญแข ประจณปัจจนิก. 2520 : 6 - 7)

จะเห็นได้ว่าจริยธรรมไม่ได้ถ่ายทอดทางพันธุกรรมหรือติดตัวมาแต่กำเนิด แต่จริยธรรมเกิดจากการเรียนรู้ทางสังคม ซึ่งแสดงว่าจริยธรรมนั้นสามารถที่จะฝึกอบรมในครอบครัว หรือในโรงเรียนได้

การเกิดจริยธรรม

เราอาจแบ่งลำดับขั้นของการเกิดจริยธรรมได้ 4 ขั้น ดังนี้ (โกวิท ประวาลพุกกะ และ ภาณีดา กุศลกุล. 2532 : 8 - 9)

1. การเลียนแบบ การเลียนแบบเป็นกระบวนการได้จิตสำนึกซึ่งมีความสำคัญต่อพัฒนาการของเด็ก โดยเด็กอาจเลียนแบบพฤติกรรมของผู้ใหญ่ที่แวดล้อมตนอยู่แล้วนำมาปรับเข้ากับตนเอง เหมือนกับการเรียนภาษาพูดของเด็ก การเลียนแบบทางจริยธรรมจึงเกิดได้ทั้งจากครอบครัว โรงเรียน กลุ่มเพื่อน และชุมชน แต่มีบ่อยครั้งที่เด็กเลียนแบบในสิ่งที่ผู้ใหญ่ไม่ได้ตั้งใจจะสอน ดังนั้นผู้ใหญ่ก็ควรมีจริยธรรมสูงเมื่อใกล้ชิดกับเด็ก

2. การแนะนำสั่งสอน นอกจากผู้ใหญ่จะกระทำพฤติกรรมทางจริยธรรมที่เป็นต้นแบบให้แก่เด็กโดยการ "ไม่รู้ตัว" ของทั้ง 2 ฝ่ายแล้ว บ่อยครั้งที่ผู้ใหญ่จะให้คำแนะนำ สั่งสอน ทั้งโดยตรงและโดยอ้อมแก่เด็ก การรับการแนะนำสั่งสอนจึงเป็นกระบวนการได้จิตสำนึกของเด็กเช่นเดียวกับการเลียนแบบและมีความสำคัญต่อพัฒนาการทางจริยธรรมของเด็กเช่นกัน เพราะในขณะที่การเลียนแบบเป็นการดูดซึมการกระทำนั้น การแนะนำสั่งสอนก็เป็นการดูดซึมทางอารมณ์และเจตคติของบุคคลอื่น ทำให้อารมณ์ของเด็กมิได้พัฒนาการมาโดยอิสระ แต่ไปอิงอยู่กับกลุ่มซึ่งเป็นสัญชาตญาณอย่างหนึ่งของมนุษย์และเป็นรากฐานของชีวิตทางสังคม อย่างไรก็ตามการแนะนำสั่งสอนนี้เป็นวิธีการที่มีประโยชน์สำหรับบิดามารดาและครูในการพัฒนาจริยธรรม และได้ผลมากกว่าการสอนแบบให้เด็ก

รู้ตัว (conscious)

วิธีการนี้แม้จะมีอิทธิพลต่อการสร้างลักษณะนิสัย แต่เนื่องจากเป็นการเรียนรู้โดยไร้สำนึก จึงเป็นการรับโดยขาดทั้งเหตุผลและการคิดวิเคราะห์ ดังนั้น บุคคลที่ถูก "แนะนำสั่งสอน" มากจนเกินไป จะเกิดปัญหาเป็นความอ่อนแอทั้งทางด้านลักษณะและบุคลิกภาพ

วิธีการนี้ใช้กับเด็กได้ดีกว่าผู้ใหญ่ เพราะเมื่อเด็กเติบโตขึ้นจะมีวุฒิภาวะพอที่จะใช้เหตุผล และการวิเคราะห์แล้ว เด็กก็อาจจะขัดแย้งหรือไม่เชื่อแนะนำนั้น อย่างไรก็ตาม การที่เด็กสามารถคิดวิเคราะห์จนเกิดจริยธรรมด้วยตนเอง นี่ถือว่าเป็นอุดมการณ์ทางจริยธรรมขั้นสูงที่สุด

3. การลอกแบบ ในการเลียนแบบ เด็กจะรับเอาพฤติกรรมของผู้ใหญ่ ในขั้นการแนะนำสั่งสอนเด็กจะรับเจตคติ อารมณ์ของผู้ใหญ่และในขั้นการลอกแบบเด็กจะรับเอาบุคลิกภาพทางจริยธรรมของผู้ใหญ่ไว้เป็นของตนเอง โดยอาศัยความรักและความชื่นชมในผู้ใหญ่คนนั้น เช่น การชื่นชมวีรบุรุษ เป็นต้น การลอกแบบทางจริยธรรม จึงอาจจะทำให้เด็กเกิดการลอกแบบจริยธรรมทั้งที่พึงประสงค์หรือไม่พึงประสงค์ ทั้งสองทาง

4. การสร้างจริยธรรมของตนเอง เมื่อเด็กได้ผ่านขั้นตอนการลอกแบบมาแล้ว เด็กจะสร้างจริยธรรมของตนเอง โดยสร้างมาจากการปรับตนเองในสภาพธรรมชาติ (natural self) กับตนเองในสภาพที่มีจริยธรรม (moral self) เข้าด้วยกัน การปรับจริยธรรมนี้มัก将在เกิดในวัยผู้ใหญ่ซึ่งจะได้พบกลุ่มเพื่อนกลุ่มใหม่ ค่านิยมใหม่ที่อาจทำให้เขาละทิ้งจริยธรรมและค่านิยมเก่าที่รับไว้เมื่อตอนเป็นเด็ก วัยผู้ใหญ่จึงเป็นวัยของการปรับรูปแบบจริยธรรมของมนุษย์ ซึ่งในกระบวนการปรับรูปแบบจริยธรรมนี้ มนุษย์ต้องพิจารณาตนเองใน 3 ประเด็น คือ 1) ตัวเราที่เรารู้จัก 2) ตัวเราที่คนอื่นรู้จัก และ 3) ตัวเราในอุดมคติ ภาพพจน์เกี่ยวกับตนเองเหล่านี้ จะได้รับอิทธิพลจากผู้อาวุโสกว่าที่ถูกรอบตัวเป็นอย่างมาก เช่น พ่อ แม่ ครูที่จะตัดสินใจว่า เขาเป็นคนดีหรือเลว ผู้ใหญ่จึงยังคงมีอิทธิพลต่อการพัฒนาการทางจริยธรรมของลูกหลานและลูกศิษย์ของตน

จากที่กล่าวมาแล้วสรุปได้ว่าลำดับขั้นของการเกิดจริยธรรมนั้นเริ่มจาก การเลียนแบบ การแนะนำสั่งสอน การลอกแบบ และการสร้างจริยธรรมของตนเอง ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยต้องการที่จะสร้างให้นักเรียนเกิดจริยธรรมโดยการฝึกอบรมด้วยแบบฝึกที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น เพื่อให้ นักเรียนได้เห็นแบบอย่าง ได้สวมบทบาท อภิปรายแสดงความคิดเห็น จนเห็นคุณค่าสร้างจริยธรรมที่ดีของตนเองขึ้นมา

การฝึกฝนจริยธรรม

ไม่ว่าคนเราจะมีพัฒนาการทางจริยธรรมแบบใดก็ตาม พัฒนาการทางจริยธรรมจะมีลำดับขั้นตอน มีแบบอย่าง และมีองค์ประกอบคล้ายคลึงกันโดยองค์ประกอบสำคัญของการฝึกฝนจริยธรรม 3 ประการคือ (โกวิท ประวาลพุกษ์ และภินดา คุศลกุล. 2532 : 9)

1. ความรู้ หมายถึง ความรู้ความเข้าใจทางจริยธรรม ซึ่งเด็กจะต้องเรียนรู้ว่าเขาควรจะทำปฏิบัติอย่างไร ความรู้นี้อาจจะเกิดจากการได้รับประสบการณ์ การใช้เหตุผลและเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง (Intuition) การเรียนรู้เช่นนี้จึงต้องอาศัยสติปัญญา เป็นส่วนประกอบสำคัญ แต่คนที่มีสติปัญญาดี และมีความรู้ดี มิได้หมายความว่าจะมีจริยธรรมดีตามไปด้วย ดังจะเห็นได้ว่าคนทุกคนเคยทำผิดจริยธรรมบางข้อมาแล้วทั้งสิ้นด้วยเหตุผลต่าง ๆ กัน ดังนั้น จึงใช้สติปัญญาเป็นเครื่องชี้จริยธรรมไม่ได้

2. ลักษณะนิสัย คือ การฝึกฝนทางจริยธรรมจนเกิดเป็นลักษณะนิสัย เช่นเดียวกับการจะสร้างคนให้เป็นนักดนตรีได้ คนผู้นั้นต้องเล่นเครื่องดนตรีจนเกิดความชำนาญ มนุษย์จะเป็นมนุษย์ได้ก็ด้วยการฝึกฝนให้เติบโตขึ้นอย่างมนุษย์ ทางด้านจริยธรรมก็เช่นกัน ต้องการการปฏิบัติอยู่เสมอ จึงจะเป็นผู้มีจริยธรรม และมีทักษะตลอดจนเจตคติทางจริยธรรม

3. จิตใจ การมีความรู้และลักษณะนิสัยทางจริยธรรม มิใช่หัวใจของการฝึกจริยธรรม เพราะอริสโตเติลได้กล่าวไว้ว่า คุณธรรมมิใช่เป็นสิ่งที่อยู่ในตัวมนุษย์ตั้งแต่กำเนิด แต่คุณธรรมเป็นภาวะทางจิตใจที่จะทำดีหรือชั่ว การสร้างจิตใจที่มีจริยธรรมหรือการฝึกภาวะทางจิตใจให้มุ่งที่จะทำดีจึงเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาจริยธรรมของคน

จากที่กล่าวมาแล้วสรุปได้ว่าการฝึกฝนหรือการพัฒนาจริยธรรมนั้น ควรฝึกให้เขามีทั้งความรู้ในจริยธรรมด้านนั้น เจตคติที่ดีต่อจริยธรรม และประพฤติปฏิบัติจนเป็นนิสัย

ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรม

นักทฤษฎีจริยธรรมมีความคิดเห็นที่แตกต่างกัน บางคนเชื่อว่าสังคมมีอิทธิพลต่อการพัฒนาจริยธรรมของบุคคล บางคนเชื่อว่าความพร้อมที่จะมีความเจริญทางจิตเจตนั้นแฝงในตัวบุคคลตั้งแต่แรกเกิด เมื่อโตขึ้น ลักษณะทางจริยธรรมของบุคคลนั้นจะเริ่มแสดงตัวเด่นชัดและเปลี่ยนแปลงไปตามวิถีทางที่กำหนดไว้แต่เดิม โดยมีสภานแวดล้อมเป็นตัวแปรที่สำคัญในการพัฒนาจริยธรรม ในที่นี้จะขอเสนอทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรม 5 ทฤษฎี ดังนี้

ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของพือาเจต์

พือาเจต์ (Piaget) (ธีระพร อุวรรณโน. 2532 : 189 - 190) มีแนวคิดที่ว่า จริยธรรมมีสองส่วนคือ การเคารพกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ทางสังคม และการมีความยุติธรรม ซึ่งพือาเจต์ หมายถึง มโนคติเกี่ยวกับสิทธิของบุคคลที่พัฒนามาจากการพิจารณาสัญญาทางสังคม ความเสมอภาค และการกระทำต่อกัน ในการศึกษาของพือาเจต์ โดยการสัมภาษณ์เด็กอายุระหว่าง 4-13 ปี ทำให้เขาลงความเห็นว่าพัฒนาการทางจริยธรรมที่ครอบคลุมทั้งการเคารพกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ทางสังคมและการมีความยุติธรรมมี 2 ขั้น คือ

ขั้นแรกเรียกว่า จริยธรรมจากภายนอก (Heteronomous Morality) หรือ จริยธรรมตามข้อบังคับ (Morality of Constraint) หรือจริยธรรมสังคมนิยม (Moral Realism)

ขั้นที่สองเรียกว่า จริยธรรมจากภายใน (Autonomous Morality) จริยธรรมความร่วมมือ หรือ จริยธรรมในการปฏิบัติต่อกัน (Morality of Reciprocity)

ซึ่งขั้นทั้งสองนี้มีความแตกต่างกัน 9 ด้าน คือ (ธีระพร อุวรรณโน. 2532 : 191-197 ; อ้างอิงมาจาก Lickona. 1976)

ด้านจริยธรรมภายนอก	ด้านจริยธรรมภายใน
1. มีทฤษฎีเกี่ยวกับความรับผิดชอบแบบปรมัย คือ ตัดสินความผิดในการกระทำโดยพิจารณาจากความเสียหายที่เกิดขึ้น	1. มีทฤษฎีเกี่ยวกับความรับผิดชอบแบบอิตินัย คือ ตัดสินความผิดในการกระทำโดยพิจารณาจากเจตนาของผู้กระทำผิด
2. มีทฤษฎีเกี่ยวกับความถูกผิดทฤษฎีเดียว คือ ทฤษฎีของตนเอง	2. เห็นว่าความถูกผิดมีได้หลายทฤษฎี
3. เชื่อว่ากฎเกณฑ์เป็นสิ่งที่ตายตัวเปลี่ยนแปลงไม่ได้	3. เชื่อว่ากฎเกณฑ์เป็นสิ่งที่มนุษย์ร่วมกันสร้างขึ้น สามารถเปลี่ยนแปลงได้
4. เชื่อเรื่องกรรมตามสนอง	4. ไม่เชื่อเรื่องกรรมตามสนอง

ด้านจริยธรรมภายนอก	ด้านจริยธรรมภายใน
5. เห็นว่าการกระทำที่ถูกลงโทษเป็นการกระทำที่ผิด 6. นิยมการลงโทษที่รุนแรงให้สาสมกับความผิด 7. นิยมการลงโทษโดยผู้มีอำนาจ 8. นิยมการกระจายทรัพยากรโดยพิจารณาจากการทำถูกหรือผิด 9. ยอมรับการตัดสินโดยผู้มีอำนาจเป็นการตัดสินที่ยุติธรรม	5. เห็นว่าการกระทำจะถูกหรือผิดไม่เกี่ยวกับการถูกลงโทษหรือไม่ 6. นิยมการลงโทษทางสังคม 7. นิยมการลงโทษโดยส่วนตัว 8. นิยมการกระจายทรัพยากรด้วยความเท่าเทียมกัน 9. ยอมรับว่าการตัดสินใจโดยให้ความเท่าเทียมกันแก่ผู้เกี่ยวข้องเป็นการตัดสินที่ยุติธรรม

จากการศึกษาของพีอาเจต์ พบว่า จริยธรรมภายนอกมักจะเกิดขึ้นกับเด็กเล็ก ส่วนจริยธรรมภายในจะเกิดขึ้นกับเด็กโต และพีอาเจต์ได้แบ่งขั้นของการพัฒนาจริยธรรมเป็น 3 ขั้น คือ ขั้นก่อนจริยธรรม ขั้นยึดคำสั่งและขั้นยึดหลักแห่งตน โดยที่ขั้นก่อนจริยธรรมเริ่มตั้งแต่แรกเกิดจนถึงสองขวบ เด็กในขั้นนี้ยังไม่มีความสามารถในการรับรู้สิ่งแวดล้อมอย่างละเอียด มีแต่ความอยากความต้องการทางกายซึ่งต้องการที่จะได้รับการบำบัด โดยไม่คำนึงถึงกาลเทศะใด ๆ ทั้งสิ้น ขั้นยึดคำสั่งจะเริ่มตั้งแต่ 2 - 8 ปี เด็กจะพัฒนาในขั้นนี้ โดยทำตามคำสั่งของผู้ใหญ่ การพัฒนาจากขั้นที่สองไปถึงขั้นที่สามคือขั้นยึดหลักแห่งตน โดยเริ่มตั้งแต่ 8 - 10 ปีนั้น พีอาเจต์เชื่อว่าเกิดขึ้นจากการพัฒนาทางสติปัญญาและประสบการณ์ในการมีบทบาทในกลุ่มเพื่อนเด็กด้วยกัน ความเกรงกลัวอำนาจภายนอกจะกลายเป็นหลักภายในจิตใจของเด็กเกี่ยวกับความยุติธรรม ซึ่งหมายถึงการแลกเปลี่ยนและความเท่าเทียมกันของบุคคล

จากที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่าพีอาเจต์แบ่งจริยธรรมเป็นสองขั้น ขั้นแรกคือจริยธรรมจากภายนอกเป็นจริยธรรมตามข้อบังคับ ส่วนขั้นที่สองคือจริยธรรมภายในเป็นจริยธรรมในการปฏิบัติ

ต่อกัน ทฤษฎีของพือาเจต์ได้เน้นถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาการทางจริยธรรมของเด็กคือ พัฒนาการทางความคิดความเข้าใจและการมีปฏิสัมพันธ์กับวัยเด็กเดียวกัน และพือาเจต์ยังได้แบ่งขั้นของการพัฒนาจริยธรรมออกเป็น 3 ขั้น คือ ขั้นก่อนจริยธรรม ขั้นยึดคำสั่ง และขั้นยึดหลักแห่งตน

ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์ก

โคลเบอร์ก (Kohlberg) เริ่มพัฒนาทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรม ตั้งแต่สมัยที่เขาทำวิทยานิพนธ์ปริญญาเอก ในปี ค.ศ. 1958 ทฤษฎีของโคลเบอร์กอาศัยข้อสมมติหลายประการจากทฤษฎีของพือาเจต์

โคลเบอร์กได้แบ่งประเภทของความคิดทางจริยธรรมเป็น 3 ระดับ ในแต่ละระดับแบ่งออกเป็นขั้นย่อย ๆ ระดับละ 2 ขั้น ดังนี้ (ดวงเดือน พันธุมนาวิน. 2524 : 27 - 31 ; อ้างอิงมาจาก Kohlberg. n.d.)

ระดับที่ 1 ระดับก่อนเกณฑ์ หมายถึง การตัดสินใจเลือกกระทำในสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ตนเอง โดยไม่คำนึงถึงผลที่จะเกิดขึ้นแก่ผู้อื่น (อายุ 2 - 10 ปี)

ขั้นที่ 1 มุ่งที่จะหลบไม่ให้ตนเองถูกลงโทษทางกายเพราะกลัวความเจ็บปวดที่ได้รับและยอมทำตามคำสั่งของผู้ใหญ่เพราะมีอำนาจทางกายเหนือตน

ขั้นที่ 2 เลือกกระทำในสิ่งที่นำความพอใจมาให้ตนเท่านั้น เริ่มรู้จักแลกเปลี่ยนกันแบบเด็ก ๆ

ระดับที่ 2 ระดับตามเกณฑ์ หมายถึง การกระทำตามกฎเกณฑ์ของกลุ่มย่อย ๆ ของตนหรือทำตามกฎหมายและศาสนา ซึ่งเป็นการควบคุมจากภายนอก สามารถเอาใจเขามาใส่ใจเรา และสามารถแสดงบทบาททางสังคมได้ (อายุ 10 - 16 ปี)

ขั้นที่ 3 บุคคลที่ยังไม่เป็นตัวของตัวเองชอบคล้อยตามการชักจูงของผู้อื่น โดยเฉพาะเพื่อน

ขั้นที่ 4 บุคคลที่มีความรู้สึกถึงบทบาทหน้าที่ของตนในฐานะที่เป็นหน่วยหนึ่งในสังคมของตน จึงถือว่าตนมีหน้าที่ตามกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ที่สังคมกำหนดหรือคาดหวัง

ระดับที่ 3 ระดับเหนือเกณฑ์ หมายถึง การตัดสินใจขัดแย้งต่าง ๆ ด้วยการนำมาคิดตรองซึ่งใจตนเองแล้วตัดสินใจหรือตัดสินใจไปตามความสำคัญที่ตนคิด (อายุ 16 ปีขึ้นไป)

ขั้นที่ 5 การเห็นความสำคัญของคนหมู่มาก ไม่ทำคนให้ขัดต่อสิทธิอันพึงได้ของผู้อื่น

ขั้นที่ 6 การมีความรู้ นอกเหนือจากกฎเกณฑ์ในสังคมของตน และการมีความยึดหยุ่นทางจริยธรรม เพื่อจุดมุ่งหมายในบันไดเลื่อนเป็นอุดมคติ

จากที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่าทฤษฎีของโคลเบิร์ตได้เน้นว่าการพิจารณาเรื่องจริยธรรม จำเป็นต้องพิจารณาที่การใช้เหตุผล และปัจจัยที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาการทางการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมประกอบด้วย การกระตือรือร้นทางความเข้าใจ การกระตือรือร้นทางประสบการณ์ทางสังคม บรรณานุกรมทางจริยธรรมของกลุ่ม และความขัดแย้งทางความคิดความเข้าใจเกี่ยวกับจริยธรรม

ทฤษฎีการกระจ่างค่านิยม (Theory of Values Clarification)

การกระจ่างค่านิยมเป็นทฤษฎี และเป็นวิธีสอนจริยธรรมที่ใช้กันอย่างกว้างขวาง ในสหรัฐอเมริกา บุคคลที่มีบทบาทสำคัญต่อทฤษฎีนี้ ได้แก่ ซิดนีย์ ไซมอน (Sidney Simon) เมอร์ริล ฮาร์มิน (Marrill Harmin) หลุยส์ ราทส์ (Louis Rath) และโฮวาร์ด เคอร์เชินบอม (Howard Kirschenbom)

ผู้ที่เสนอทฤษฎีนี้มีแนวคิดว่า ค่านิยมหลักการประพฤติปฏิบัติตนต่อสิ่งต่าง ๆ ที่บุคคลถือว่าดีงามถูกต้อง และควรแก่การยึดถือถือว่า กระบวนการกระจ่างค่านิยมมีจุดมุ่งหมายให้ผู้เรียนค้นพบตนเองว่าหลักการประพฤติปฏิบัติของตนเองต่อสิ่งต่าง ๆ เป็นอย่างไร และหลักการที่ดีที่ถูกต้องควรตามทัศนะของตนเป็นอย่างไร

ความหมายของค่านิยมในกระบวนการกระจ่างค่านิยมตรงกับ ความหมายของจริยธรรม ดังนั้นกระบวนการกระจ่างค่านิยมซึ่งเป็นกระบวนการทำให้เกิดความกระจ่างแจ้งในค่านิยมของตนเองด้วย และถือได้ก็อีกว่ากระบวนการกระจ่างค่านิยมก็คือ กระบวนการปลูกฝังจริยธรรม (ชัยพร วิชชาวุธ. 2525 : 14 - 15)

กระบวนการทำความเข้าใจในค่านิยม

ราทส์ และคนอื่น ๆ (ชัยพร วิชชาวุธ และคนอื่น ๆ. 2525 : 15 , สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต. 2532 : 511-512 ; อ้างอิงมาจาก Rath and others. 1966) ได้เสนอเกณฑ์สำหรับการตัดสินใจว่าพฤติกรรมที่แสดงออกมานั้นได้สะท้อนค่านิยมของบุคคลนั้นหรือไม่ โดยมีเกณฑ์ 7 ประการ ดังนี้

1. การเลือก
 - 1.1 เลือกกระทำอย่างอิสระ
 - 1.2 เลือกจากทางเลือกหลาย ๆ ทาง
 - 1.3 เลือกโดยคำนึงผลที่จะเกิดขึ้น
2. เห็นคุณค่า
 - 2.1 ใครรู้สึกชื่นชม ยินดี ที่ได้เลือกกระทำสิ่งนั้น
 - 2.2 ยืนยันการตัดสินใจเลือกของตนเองอย่างเปิดเผย
3. การปฏิบัติ
 - 3.1 ทำตามที่ตนตัดสินใจเลือกและเห็นคุณค่า
 - 3.2 ทำซ้ำ ๆ จนเป็นคุณค่างลักษณะประจำตัว

จากกระบวนการทั้ง 7 ประการ จะเห็นว่าประกอบด้วยองค์ประกอบที่รวมกันเข้าเป็นคุณลักษณะของความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ นั่นคือ ความคิด จิตใจและพฤติกรรมโดยใน 3 ขั้นตอนแรกประเภทการเลือก จำเป็นต้องอาศัยความสามารถทางปัญญาของบุคคล ใน 2 ขั้นตอนต่อมาของประเภทการเห็นคุณค่าจะเน้นในเรื่องอารมณ์และความรู้สึก และอีก 2 ขั้นตอนสุดท้ายในประเภทการปฏิบัติจะเกี่ยวข้องกับพฤติกรรมที่แสดงออกมาภายนอกให้ปรากฏ

การปลูกฝังจริยธรรมตามแนวคิดของทฤษฎีการกระจำงค่านิยม

การช่วยให้นักเรียนเกิดความกระจำงในความเชื่อ เจตคติพฤติกรรม และความรู้สึกของตนเอง หน้าที่ของครูที่ทำหน้าที่ปลูกฝังค่านิยม คือชี้แนะโดยการตั้งคำถาม เพื่อให้นักเรียนเกิดการคิดซึ่งมีขั้นตอนในการปลูกฝังดังนี้ (ชัยพร วิษณุวสุ และคนอื่น ๆ. 2525 : 16, และสมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต. 2532 : 512-515)

1. ค่านิยมต้องได้รับเลือกโดยอิสระ
2. ค่านิยมต้องได้รับการเลือกจากหลาย ๆ ทาง
3. ค่านิยมต้องได้รับการเลือกหลังจากได้มีการพัฒนาผลที่ได้จากการเลือกเหล่านั้น
4. ค่านิยมเป็นสิ่งที่น่าชื่นชมยินดี
5. ค่านิยมต้องได้รับการยอมรับโดยเปิดเผย

6. ค่านิยมจะต้องมีการแสดงหรือกระทำออกมาตามที่เลือก

7. ค่านิยมจะกลายเป็นแบบแผนของชีวิต

จากที่กล่าวมาแล้วสรุปได้ว่าการเรียนการสอน หรือการอบรมเพื่อพัฒนาค่านิยมด้วยกระบวนการนี้ ในครั้งหนึ่ง ๆ ไม่จำเป็นต้องทำครบกระบวนการก็ได้ แต่เมื่อจบการเรียนการสอนแล้วควรให้มีการตรวจสอบค่านิยมของนักเรียนครบทุกขั้นตอน

ทฤษฎีการปรับพฤติกรรม (Behavior Modification Theory)

ทฤษฎีนี้พัฒนามาจากทฤษฎีการวางเงื่อนไขการกระทำ (Operant Conditioning)

ที่เสนอโดย สกินเนอร์ (Skinner) ซึ่งเป็นนักจิตวิทยาคลุ่มพฤติกรรมนิยม

วิธีการของทฤษฎีการปรับพฤติกรรม ตั้งอยู่บนรากฐานของความเชื่อพฤติกรรมส่วนใหญ่ของบุคคลนั้นเกิดจากการเรียนรู้ในสังคม ซึ่งเป็นผลมาจากการที่บุคคลได้มีการปฏิสัมพันธ์กับสิ่งต่าง ๆ ในสังคม การเรียนรู้ในสังคมของบุคคลนี้สามารถเกิดขึ้นได้ 2 ทาง คือ เรียนรู้จากประสบการณ์ตรง และเรียนรู้จากตัวแบบ (Macoby. 1980 : 330) และการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงสามารถเกิดขึ้นได้ 2 ลักษณะคือ เรียนรู้จากเงื่อนไขการสนองตอบ (Respondent Conditioning) และเรียนรู้จากเงื่อนไขการกระทำ (Operant Conditioning)

พฤติกรรมเกิดจากการเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง

การเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงสามารถเกิดขึ้นได้ 2 ลักษณะด้วยกัน คือ

1. การเรียนรู้จากเงื่อนไขการตอบสนอง (Respondent Conditioning) พฤติกรรมที่เกิดจากการเรียนรู้แบบนี้จะเป็นพฤติกรรมปฏิกิริยาสะท้อน นั่นคือ เป็นพฤติกรรมที่บุคคลไม่ได้ตั้งใจจะให้เกิดขึ้น แต่เกิดขึ้นจากการถูกกระตุ้นของสิ่งเร้าในสภาพแวดล้อมที่เขาอยู่นั่นเอง เช่น ความกลัว ความวิตกกังวล เป็นต้น

2. การเรียนรู้จากเงื่อนไขการกระทำ (Operant Conditioning) จากที่กล่าวมาแล้วว่า พฤติกรรมของคนเรานั้นเป็นผลมาจากการที่คนเรามีปฏิสัมพันธ์กับสังคม ผลกรรมที่ได้จากการที่คนเราแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ นั้นจะเป็นตัวที่กำหนดให้รู้ว่าพฤติกรรมนั้นจะมีแนวโน้มที่จะเกิดขึ้นอีกหรือมีแนวโน้มที่จะหยุดลงในอนาคต (สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต. 2532 : 383 - 386) ดังนั้น

หากต้องการปลูกฝังพฤติกรรมใดก็ต้องจัดเงื่อนไขต่าง ๆ เพื่อให้ผู้กระทำพฤติกรรมนั้นได้รับแรงเสริม และถ้าหากต้องการจะลดพฤติกรรมใด ก็จัดเงื่อนไขต่าง ๆ เพื่อให้ผู้กระทำพฤติกรรมนั้นไม่ได้รับแรงเสริม หรืออาจได้รับการลงโทษด้วยก็ได้ (ชัยพร วิชชาวุธ และคณะ. 2531 : 32)

ขั้นตอนการปลูกฝังและลดพฤติกรรม

1. กำหนดพฤติกรรมที่พึงปรารถนา และ/หรือ พฤติกรรมที่ไม่พึงปรารถนา
2. กำหนดผลกรรมที่ครูหรือผู้ปลูกฝังจริยธรรมสามารถบันดาลให้เกิดกับผู้กระทำได้ ควรเน้นที่ผลกรรมทางบวกให้มากที่สุด
3. นำพฤติกรรมใน (1) และผลกรรมใน (2) มาสัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบ เรียกว่า เงื่อนไขการเสริมแรง ให้พฤติกรรมที่พึงปรารถนาได้รับแรงเสริมและให้พฤติกรรมไม่พึงปรารถนาไม่ได้รับแรงเสริม
4. ให้และระงับการให้แรงเสริมตามเงื่อนไขใน (3) แล้วติดตามสังเกตการเปลี่ยนแปลงของพฤติกรรม

5. ประเมินผลและปรับปรุงเงื่อนไข

พฤติกรรมเกิดจากการเรียนรู้จากตัวแบบ

พฤติกรรมของบุคคลส่วนใหญ่เกิดขึ้นจากการเรียนรู้โดยการสังเกตจากตัวแบบ ซึ่งผู้สังเกตจะลอกเลียนแบบพฤติกรรมจากตัวแบบนั้น ในกระบวนการเรียนรู้จากตัวแบบนั้น แบนดูรา (สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต. 2532 : 392 - 393 ; อ้างอิงมาจาก Bandura. 1966) กล่าวว่าไว้ว่า มีองค์ประกอบ ดังนี้

1. เงื่อนไขการรับรู้ ตัวแบบเป็นสิ่งที่กระตุ้นให้ผู้สังเกตเกิดการรับรู้ ซึ่งขั้นตอนของพฤติกรรมที่ตัวแบบแสดงให้ดูนั้น จะผ่านกระบวนการรับรู้ของผู้สังเกตเข้าไปรวมกับสิ่งที่ผู้สังเกตเคยเรียนรู้มาก่อนแล้ว อันเป็นผลทำให้พฤติกรรมที่ผู้สังเกตลอกเลียนแบบไปนั้นเกิดการเปลี่ยนแปลงไปบ้างเมื่อมีโอกาสแสดงพฤติกรรมที่ตนเองลอกเลียนแบบไปนั้น นอกจากนี้เงื่อนไขการรับรู้ยังเป็นตัวชี้แนะให้ผู้ลอกเลียนแบบแสดงพฤติกรรมที่ตนเองลอกเลียนแบบไปอีกด้วย
2. ความสนใจ ถ้าผู้สังเกตตัวแบบไม่มีความสนใจในตัวแบบแล้ว การจำได้ของพฤติกรรมที่ตัวแบบแสดงออกมานั้นย่อมจะไม่เกิดขึ้น ดังนั้น ตัวแบบจึงต้องมีลักษณะที่ดึงดูดความสนใจของผู้สังเกตด้วย

3. พฤติกรรมของตัวแบบนั้นจะมีโอกาสได้รับการลอกเลียนแบบอย่างมาก ถ้าได้รับการเสริมแรงและจะไม่ได้มีการลอกเลียนแบบถ้าพฤติกรรมของตัวแบบนั้นได้รับการลงโทษ

จากที่กล่าวมาแล้วสรุปได้ว่าพฤติกรรมของบุคคลไม่ว่าจะเป็นพฤติกรรมที่มีจริยธรรมหรือไม่จริยธรรมเกิดจากผลของการเรียนรู้ในสังคม ซึ่งได้จากทางประสบการณ์ตรงและจากตัวแบบ วิธีการที่ใช้ในการพัฒนาพฤติกรรมที่มีจริยธรรมของบุคคลได้แก่ การเสริมแรงทางบวก การแต่งพฤติกรรม การใช้ตัวแบบ การชี้แนะ การลงโทษ และการควบคุมตนเอง

ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning Theory)

ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมเป็นทฤษฎีที่อธิบายวิธีการและกระบวนการที่บุคคลได้รับอิทธิพลจากสังคม ทำให้เกิดการยอมรับลักษณะและกฎเกณฑ์ทางสังคมมาเป็นลักษณะของคน โดยนำเอาหลักการเสริมแรง (Principle of Reinforcement) และหลักการเชื่อมโยง (Principle of Association) มาใช้อธิบายปรากฏการณ์ทางสังคม (ดวงเดือน พันธุมนาวิน. 2524 : 8)

ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมถือว่าจริยธรรมเป็นของกฎเกณฑ์ที่ใช้ในการตัดสินการกระทำและกำกับการกระทำของคน กฎเกณฑ์เหล่านี้ส่วนหนึ่งเป็นกฎเกณฑ์ที่สังคมกำหนดขึ้นในรูปของกฎหมาย ศีลธรรม และจารีตประเพณี กฎเกณฑ์ที่สังคมกำหนดขึ้นนี้ บางส่วนบุคคลอาจยึดถือปฏิบัติในใจของตนเอง นอกจากนั้นบุคคลอาจสร้างกฎเกณฑ์บางอย่างขึ้นมาด้วยตนเองซึ่งเป็นกฎเกณฑ์ที่กำกับการกระทำของเขาได้มากกว่ากฎเกณฑ์ที่สังคมกำหนดขึ้น (ธีระพร อวรรณโน. 2532 : 237)

จริยธรรมตามแนวทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม

จริยธรรมตามแนวทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมแยกเป็นประเด็นหลักในการพิจารณาออกเป็น 2 ประเด็น คือ (ธีระพร อวรรณโน. 2532 : 237 - 255)

1. ต้นกำเนิดของพฤติกรรม

ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมระบุว่าพฤติกรรมส่วนมากของมนุษย์เกิดจากการเรียนรู้ การเรียนรู้มี 2 รูปแบบ คือ การเรียนรู้จากผลกรรมเป็นการเรียนรู้ที่บุคคลกระทำพฤติกรรมต่าง ๆ ด้วยตนเองแล้วเรียนรู้ผลกรรมที่เกิดขึ้นด้วยตนเอง และการเรียนรู้จากการสังเกต การเรียนรู้ชนิดนี้เกิดจากการสังเกตตัวแบบ (Model) ว่าตัวแบบทำอะไร ทำอย่างไร มีกฎเกณฑ์อย่างไร

เมื่อสังเกตได้แล้ว ผู้สังเกตก็มีความคิดว่าตนสามารถทำพฤติกรรมใหม่ได้อย่างไร ในเวลาข้างหน้าก็สามารถทำแบบแผนพฤติกรรมนั้น ๆ ออกมากระทำได้

2. ตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรม

ตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรม แยกได้เป็น 2 ประเด็น คือ

2.1 ตัวแปรที่เกิดก่อนพฤติกรรม ตัวแปรที่เกิดก่อนพฤติกรรมแล้วมีผลต่อพฤติกรรม ประกอบด้วยการมีตัวแบบเพราะชาวสโตนีย์เรียนรู้อาการต่าง ๆ ได้มากมาย โดยไม่ต้องใช้เวลานานกับการเรียนรู้แบบลองผิดลองถูก

2.2 ตัวแปรที่เกิดหลังพฤติกรรม ตัวแปรที่เกิดหลังพฤติกรรมและจะมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมในเวลาต่อมาประกอบด้วยผลกระทบจากภายนอก และผลกระทบจากภายใน ปฏิบัติการกระทำของตนเอง และการเปรียบเทียบผลกระทบที่คาดหวังกับผลกระทบจริง

จากที่กล่าวมาแล้วข้างต้นสรุปได้ว่าจริยธรรมเกิดจากการเรียนรู้ทางสังคม โดยเกิดจากกฎเกณฑ์ที่สังคมกำหนดขึ้น เช่น ระเบียบ ข้อบังคับ กฎหมาย ศีลธรรมและจารีตประเพณี โดยที่ต้นกำเนิดของพฤติกรรมเกิดจากการเรียนรู้ในผลกระทำพฤติกรรมต่าง ๆ ด้วยตนเอง และจากการสังเกตจากการกระทำของผู้อื่น หรือที่เรียกว่าตัวแบบ ซึ่งเป็นตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ เพราะไม่ต้องเสียเวลานานในการเรียนรู้

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรม

งานวิจัยในประเทศ

ดวงเดือน พันธุมนาวิน และเพ็ญแข ประจักษ์จันนิ (2520 : 211) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความซื่อสัตย์ของวัยรุ่นกับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม และลักษณะมุ่งอนาคต กลุ่มตัวอย่างเป็นวัยรุ่นชายในกรุงเทพมหานคร ซึ่งมีฐานะปานกลาง และฐานะต่ำ จำนวน 300 คน โดยให้เล่นเกมในห้องปฏิบัติการ จากการทดลองพบว่า จิตลักษณะด้านการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม ลักษณะมุ่งอนาคต และเจตคติต่อคุณธรรมด้านความซื่อสัตย์ มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมซื่อสัตย์ และสามารถทำนายพฤติกรรมซื่อสัตย์อย่างเชื่อมั่นได้

โกศล มีคุณ (2524 : 122) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการฝึกอบรมการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม และทักษะในการสวมบทบาทของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 และ 6 อายุ 9 - 14 ปี จำนวน

91 คน จากโรงเรียน 3 แห่ง ในจังหวัดราชบุรี โดยสุ่มนักเรียนเป็น 4 กลุ่ม แต่ละกลุ่มใช้วิธีการฝึกต่างกัน คือ กลุ่มที่ 1 ฝึกสวมบทบาทร่วมกับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม กลุ่มที่ 2 ฝึกสวมบทบาทอย่างเดี่ยว กลุ่มที่ 3 ฝึกการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมอย่างเดี่ยว กลุ่มที่ 4 เป็นกลุ่มควบคุมให้เรียนรู้ด้วยตนเองจากบทเรียนสำเร็จรูปประกอบกับวิธีร่วมกิจกรรมกลุ่มในห้องเรียน ส่วนการฝึกสวมบทบาทใช้วิธีการร่วมกิจกรรมกลุ่มอย่างเดี่ยว ทุกกลุ่มใช้เวลาในการฝึก 15 ครั้ง ๆ ละ 60 - 100 นาที ฝึกทุกวัน วันละ 1 ครั้ง ผลการศึกษาพบว่า ผู้ที่ได้รับการฝึกเหตุผลเชิงจริยธรรม และฝึกสวมบทบาทมีการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างเด่นชัด และกลุ่มที่ได้รับการฝึกสองด้านให้เหตุผลเท่าเทียมกันกับกลุ่มที่ฝึกด้านเดียว ผลการศึกษาพบอีกว่าความสามารถในการสวมบทบาทเป็นปัจจัยสำคัญต่อการพัฒนาการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของบุคคล

ธารรงค์ น่วมศิริ (2527 : 58) ได้ทดลองใช้ข่าวหนังสือพิมพ์สร้างเป็นสถานการณ์จำลอง ในการสอนจริยศึกษาเพื่อพัฒนาเหตุผลเชิงจริยธรรม และพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 33 คน แบ่งกลุ่มตัวอย่างเป็นกลุ่มทดลอง และกลุ่มควบคุม กลุ่มละ 17 คน โดยกลุ่มทดลองได้รับการสอนโดยใช้สถานการณ์จำลองจากข่าวหนังสือพิมพ์ ส่วนกลุ่มควบคุมสอนตามแผนการสอนของกรมวิชาการ ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มทดลองมีเหตุผลเชิงจริยธรรมและพฤติกรรมเชิงจริยธรรมสูงกว่ากลุ่มควบคุม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

กษมา จันทรแต่งตั้งผล (2535 : 59 - 62) ได้ศึกษาเปรียบเทียบผลของการใช้เทคนิคแม่แบบกับชุดพัฒนาความซื่อสัตย์สุจริต ที่มีต่อความซื่อสัตย์สุจริตในการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ซึ่งกลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนที่มีความซื่อสัตย์สุจริตในการเรียนวิชาภาษาไทยต่ำกว่าเปอร์เซ็นต์ไทล์ที่ 25 จำนวน 16 คน แบ่งเป็นกลุ่มทดลองที่ 1 และกลุ่มทดลองที่ 2 กลุ่มละ 8 คน กลุ่มทดลองที่ 1 ได้รับการใช้เทคนิคแม่แบบ และกลุ่มทดลองที่ 2 ได้รับการใช้ชุดพัฒนาความซื่อสัตย์สุจริตในการเรียน แบบแผนการทดลองเป็นแบบสลับกัน ผลการศึกษาพบว่า นักเรียนมีความซื่อสัตย์สุจริตในการเรียนสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ภายหลังการใช้เทคนิคแม่แบบ นักเรียนมีความซื่อสัตย์สุจริตในการเรียนสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ภายหลังการใช้ชุดพัฒนาความซื่อสัตย์สุจริตในการเรียน และนักเรียนที่ได้รับการใช้เทคนิคแม่แบบ มีความซื่อสัตย์สุจริตในการเรียนสูงกว่านักเรียนที่ได้รับการใช้ชุดพัฒนาความซื่อสัตย์สุจริตในการเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

งานวิจัยในต่างประเทศ

โกลเบิร์ก (Kholberg. 1964 : 404) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ของเหตุผลเชิงจริยธรรมกับระดับอายุ โดยแบ่งเหตุผลเชิงจริยธรรมออกเป็น 6 ขั้น พบว่าเด็กอเมริกันอายุ 7 , 11 , 13 และ 16 ปี มีการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมในขั้นที่สูงขึ้นตามระดับอายุ คือ เด็กอายุ 7 ปีเกือบทุกคน (90 %) ใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมในขั้นที่ 1 และ 2 เด็กอายุ 10 ปี ยังคงใช้เหตุผลในขั้นที่ 1 และ ขั้นที่ 2 อยู่เป็นส่วนใหญ่ (กว่า 50 %) แต่ก็มีพวกที่เริ่มใช้เหตุผลในขั้นที่สูงขึ้น คือ ขั้นที่ 3 และขั้นที่ 4 บ้างแล้ว (35 %) วัยรุ่นอายุ 13 ปี ใช้เหตุผลในขั้นที่ 3 และ ขั้นที่ 4 เป็นส่วนใหญ่ (กว่า 50 %) และยังมีผู้ใช้เหตุผลในขั้นที่ 1 และขั้นที่ 2 อยู่บ้าง (ประมาณ 20 %) ส่วนวัยรุ่นตอนปลายอายุ 16 ปี แม้จะยังคงใช้เหตุผลในขั้นที่ 3 และขั้นที่ 4 มาก (กว่า 50 %) แต่ก็ปรากฏว่ามีผู้ใช้เหตุผลในขั้นที่ 5 และขั้นที่ 6 มากกว่าเด็กกลุ่มอื่น ๆ (23 %) ซึ่งแสดงว่าเหตุผลเชิงจริยธรรมของบุคคลมีพัฒนาการสูงขึ้นตามระดับอายุ และความสัมพันธ์ระหว่างเหตุผลเชิงจริยธรรมกับอายุมีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($r = .59$)

ทูเรียล (Turial. 1966 : 611 - 618) ได้วัดระดับจริยธรรมของเด็กวัยรุ่นตอนต้นแล้วให้เด็กแสดงเป็นบุคคลในเรื่องซึ่งมีปัญหาและไปขอคำแนะนำจากเพื่อนสองคน เพื่อนทั้งสองคนจะให้คำแนะนำโดยใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมที่แตกต่างกัน เด็กบางคนได้รับคำแนะนำที่ใช้เหตุผลสูงกว่าระดับจริยธรรมของตน 1 ขั้น บางคนจะได้รับคำแนะนำที่ใช้เหตุผลสูงกว่าระดับจริยธรรมของตน 2 ขั้น บางคนได้รับคำแนะนำที่ต่ำกว่าระดับจริยธรรมของตน 1 ขั้น และบางคนไม่ได้รับประสบการณ์ดังกล่าวเลย หลังจากนั้นนำเด็กทุกคนมาวัดระดับจริยธรรมอีกครั้งหนึ่ง ผลปรากฏว่าเด็กที่ได้รับคำแนะนำที่ใช้เหตุผลสูงกว่าระดับจริยธรรมของตน 1 ขั้น มีพัฒนาการทางจริยธรรมมากที่สุด และเป็นลักษณะพัฒนาการที่แผ่ขยายไปยังปัญหาอื่น ๆ ได้ด้วย

ส่วนมิดลาร์สกี และคนอื่น ๆ (Midlarsky and others. 1973 : 321 - 328) ได้ศึกษาผลของตัวแบบและรางวัลต่อการฝึกฝนพฤติกรรมเอื้อเฟื้อ กลุ่มตัวอย่างเป็นเด็กหญิงเกรด 6 จำนวน 72 คน ให้เห็นตัวแบบ 3 ชนิด ได้แก่ ตัวแบบที่เอื้อเฟื้อ ตัวแบบที่เป็นกลาง และตัวแบบที่ละโมภ ผู้วิจัยสร้างสถานการณ์ให้ผู้ทดลองเล่นเกมสล็อตอย่างหนึ่ง เมื่อเล่นชนะจะได้รับรางวัลเป็นสิ่งของซึ่งมีค่าเท่ากับเงิน 4 เซ็นต์ เมื่อผู้ถูกทดลองแสดงพฤติกรรมเอื้อเฟื้อตามที่

ต้องการ ผู้ทดลองก็ให้รางวัลเป็นคำพูดยกย่อง ผลการทดลองปรากฏว่าตัวแบบและรางวัลที่เห็น คำพูดยกย่อง มีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อการปลูกฝังพฤติกรรมเอื้อเฟื้อ

จากงานวิจัยทั้งในประเทศและต่างประเทศ จะเห็นว่าจริยธรรมนั้นพัฒนาได้ โดยใช้วิธีการฝึกอบรมหลายอย่าง เช่น การใช้แม่แบบ การใช้กลุ่มเพื่อน การใช้บทบาทสมมติ การสร้างสถานการณ์จำลอง เป็นต้น ดังนั้นในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงใช้วิธีการฝึกอบรมหลายอย่าง คือ ใช้บทบาทสมมติ กิจกรรมกลุ่ม สถานการณ์จำลอง เทคนิคแม่แบบ และกรณีตัวอย่าง เพื่อให้เด็กได้รับประสบการณ์เหมาะสมกับจริยธรรมที่ต้องการพัฒนา และไม่เบื่อหน่ายในการฝึกอบรม สำหรับการวัดจริยธรรมนั้น ผู้วิจัยจะวัดทั้งพฤติกรรมและเหตุผลเชิงจริยธรรม

วิธีการวัดจริยธรรม

จริยธรรมของมนุษย์เป็นเรื่องที่ได้มีการศึกษาค้นคว้ามาร่วมร้อยปีแล้ว และนั่นวิธีการวัดลักษณะทางจริยธรรมของมนุษย์จึงมีหลายวิธี ซึ่งพิทเทล และเมนเดลสัน (ดวงเดือน พันธมนาวิน. 2524 : 40 - 43 อ้างอิงมาจาก Pittel and Mendelson. 1966) ได้แบ่งวิธีการวัดจริยธรรมออกเป็น 3 ยุค ดังนี้

ยุคที่หนึ่ง ตั้งแต่ก่อน ค.ศ.1900 จนถึง ค.ศ.1935 นิยมวัดแบบใช้กระดาษ-ดินสอ (Paper and Pencil) วิธีการวัดในยุคนี้ขาดทฤษฎีและแนวความคิดที่ชัดเจนในการกำหนดเนื้อหาของแบบวัดต่าง ๆ แบบวัดโดยใช้กระดาษ-ดินสอนี้ ใช้สำหรับแยกเด็กปกติออกจากเด็กที่มีความน่าไว้มากที่จะประกอบอาชีพอาชญากรรม โดยมีข้อตกลงเบื้องต้นในการวัดว่า พฤติกรรมเชิงจริยธรรมนั้นเกี่ยวข้องกับโดยตรงกับความรู้ ค่านิยม และเจตคติทางจริยธรรม จิตลักษณะเหล่านี้เป็นสิ่งจำเป็นแม้จะไม่เพียงพอที่จะทำให้เกิดพฤติกรรมเชิงจริยธรรมในสถานการณ์ต่าง ๆ

ยุคที่สอง เริ่มมีหลักและทฤษฎีประกอบการวัดจริยธรรมมากขึ้น โดยเน้นที่พัฒนาการทางความคิด และการตัดสินใจทางจริยธรรม พอลาเจต์เป็นผู้นำในการใช้วิธีการสัมภาษณ์เด็ก เพื่อศึกษาความคิดของเด็ก แล้วเทียบคำตอบของเด็กตามลำดับขั้นของการพัฒนาทางความคิดเชิงจริยธรรม ทำให้ทราบว่าเด็กคนใดมีพัฒนาการทางจริยธรรมสูงกว่าใคร แต่มิได้วัดอย่างในยุคแรกว่าใครมีจริยธรรมมาก ใครมีจริยธรรมน้อย พอลาเจต์ใช้วิธีการเล่าเรื่องให้เด็กฟังทีละ 2 เรื่อง

ซึ่งมีความแตกต่างของท้องเรื่อง เพื่อเน้นสิ่งเร้าที่ใช้ต่างกัน และให้เด็กตอบในลักษณะของการเลือก ในยุคที่สองนี้ได้อิทธิพลเข้ามาในวงวิชาการจิตวิทยาจริยธรรมอีกด้านหนึ่ง คือ ด้านการศึกษา บุคลิกภาพต่าง ๆ ที่มีหลักมาจากทฤษฎีจิตวิเคราะห์และทฤษฎีพฤติกรรมนิยม วิธีการวัดในยุคนี้ใช้กับบุคคลปกติ เพื่อตรวจสอบพัฒนาการของซูเปอร์อีโก้และการควบคุมตนเอง ในยุคที่สองนี้วิธีการวัดจริยธรรมเริ่มมีความซับซ้อนมากขึ้น และเป็นแนวทางให้แก่วิธีการวัดในยุคที่สาม

ยุคที่สาม ครอบคลุมมาถึงปี ค.ศ.1966 เป็นการวัดในรูปแบบการสะท้อนภาพ (Projective Techniques) โดยใช้ภาพกระตุ้นให้ผู้ตอบแสดงความคิดเห็น ต่อมาได้นิยมวิธีต่อเรื่องให้จบเพื่อวัดความรู้สึกละเอียดเมื่อทำผิด นอกจากนั้นก็มีการใช้หุ่นหรือเล่นละครตุ๊กตาเพื่อให้เด็กใส่ความคิดของตนลงในบทบาทและคำพูดของตุ๊กตา การวัดในยุคที่สามนี้ได้ใช้คะแนนของตัวแปรตาม เพื่อศึกษาอิทธิพลของการอบรมเลี้ยงดู ความแตกต่างระหว่างเพศ และพัฒนาการของมโนธรรมในเด็ก การวัดนี้มีได้มีจุดมุ่งหมายที่จะนำไปใช้ทำนายพฤติกรรมเชิงจริยธรรมโดยตรง

จากที่กล่าวมาแล้วแสดงให้เห็นว่าการวัดจริยธรรมในระยะแรกจนถึงในปี ค.ศ.1966 แบ่งได้เป็น 3 ยุค โดยในยุคแรกนิยมใช้วิธีการวัดความรู้เชิงจริยธรรมด้วยกระดาษ-ดินสอ ยุคที่สองเริ่มใช้วิธีการวัดหลายรูปแบบ เช่น การสัมภาษณ์ตามแนวของฟ็อลเจต์ เป็นต้น และในยุคที่สามวัดโดยใช้ภาพกระตุ้นที่เรียกว่า (Projective Techniques)

ในการวัดจริยธรรมหลังจาก ค.ศ.1966 จนถึงปัจจุบันนี้ จะวัดทั้งด้านความรู้เชิงจริยธรรม เจตคติเชิงจริยธรรม เหตุผลเชิงจริยธรรม และพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ในการวัดความรู้ เจตคติ และเหตุผลเชิงจริยธรรม วิธีการวัดนิยมใช้แบบสอบถามให้นักเรียนเขียนตอบในกระดาษคำตอบ และการวัดเหตุผลเชิงจริยธรรมนั้น เป็นการวัดที่นิยมใช้กันมากในการศึกษาเกี่ยวกับจริยธรรม ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ จะวัดการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมและพฤติกรรมเชิงจริยธรรม

การวัดการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม

การวัดการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมมีวิธีการวัด 3 วิธีการ คือ

วิธีการที่ 1 เป็นวิธีการวัดโดยให้ผู้ถูกวัดตอบโดยอิสระ วิธีการนี้ผู้ถูกวัดจะได้ฟังเรื่องราวต่าง ๆ ที่ละเรื่อง ซึ่งเป็นเหตุการณ์ขัดแย้งระหว่างความต้องการส่วนบุคคลกับกฎเกณฑ์ของหมู่คณะ หรือสังคม ผู้ถูกวัดจะต้องให้เหตุผลในการที่ได้ตัดสินใจให้ตัวเองในเรื่องกระทำหรือไม่กระทำอย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น เหตุผลที่ผู้ตอบให้มาจะถูกนำมาวิเคราะห์เนื้อหาโดยผู้เชี่ยวชาญ

เพื่อจัดเข้าชั้นจริยธรรมชั้น 1 ถึง ชั้น 6 ตามทฤษฎีพัฒนาการของการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของโคลเบอร์ก วิธีการวัดแบบให้ตอบโดยอิสระซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการวัดการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมตามทฤษฎีของโคลเบอร์กนั้น เหมาะสมที่จะเป็นเครื่องมือวัดในระหว่างที่วิชาการในเรื่องนี้ยังไม่เจริญ และผู้ใช้ต้องการวัดเพื่อมาสร้างหลักและทฤษฎีเกี่ยวกับพัฒนาการของมนุษย์เท่านั้น ในเมื่อวิธีการวัดซึ่งรวมการให้ตอบ การตรวจให้คะแนน และการนำคะแนนมาใช้นั้นมีปัญหาอยู่มากดังกล่าวมาแล้ว จึงเกิดความไม่คล่องตัวที่จะใช้อย่างแพร่หลาย และไม่เหมาะที่จะใช้ในการวิจัยที่ต้องการวัดตัวแปรอื่น ๆ อีกด้วย

วิธีการที่ 2 เป็นวิธีการวัดแบบมีตัวเลือก วิธีการนี้ยังใช้การกระตุ้นด้วยเรื่องขัดแย้งทางจริยธรรม แล้วจัดทำคำตอบให้ผู้ตอบเลือกซึ่งถูกคำตอบที่ใกล้เคียงกับความคิดของตนมากที่สุด 1 คำตอบ ในแต่ละเรื่องมีตัวเลือกเหตุผลที่จะกระทำหรือไม่กระทำ 6 ตัวเลือก ซึ่งเป็นตัวเลือกประจำในแต่ละชั้นตามทฤษฎีของโคลเบอร์ก เช่นการวิจัยของดวงเดือน พันธุมนาวิน และเพ็ญแข ประจันปัจจนิก เรื่อง จริยธรรมของเยาวชนไทย ในปี พ.ศ.2521 หรือของดวงจันทร์หนูทอง เรื่อง ผลการใช้แม่แบบหนังสือเล่มที่มีต่อการให้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนวัดมณีเจริญมิตรภาพที่ 227 จังหวัดนครศรีธรรมราช ในปี พ.ศ.2533 วิธีวัดแบบนี้สามารถสร้างและใช้ได้อย่างมีมาตรฐานสูง เนื่องจากว่าการจัดให้ข้อสอบ และการให้คะแนนคำตอบนั้นทำได้เป็นแบบแผนเดียวกันหมด

วิธีการที่ 3 เป็นวิธีการประเมินผลและเรียงลำดับความสำคัญของประเด็นปัญหา เรสท์ (Rest) ได้พยายามปรับปรุงวิธีการตอบแบบจัดทำคำตอบให้เลือก โดยเห็นว่าวิธีการที่มีใช้อยู่เดิมนั้น ตัวเลือกมีลักษณะของการชักจูงใจให้ยอมรับเหตุผลในชั้นต่าง ๆ แต่ในการพิจารณาเหตุผลเชิงจริยธรรมยังขึ้นอยู่กับการวิเคราะห์ปัญหาที่เกี่ยวข้อง และการเห็นความสำคัญของประเด็นที่เกี่ยวข้องในเรื่องนี้อย่างกว้างขวาง เรสท์และคณะจึงได้คิดวิธีการวัด ชื่อ Defining Issues Test (DIT) ซึ่งสามารถวัดว่าประเด็นทางจริยธรรมประเด็นใดที่สำคัญในเรื่องหนึ่ง ๆ โดยให้คำตอบมาหลายประเด็นที่เข้าอยู่ในชั้นของการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมต่าง ๆ แต่ละเรื่องจะให้ผู้ตอบประเมินค่าประเด็นต่าง ๆ ทุกประเด็นที่ให้ไว้ แล้วให้น้ำ 4 ประเด็นที่เห็นว่าสำคัญที่สุดมาเรียงลำดับความสำคัญอีกทีหนึ่ง วิธีการให้คะแนนแก่ผู้ถูกวัดแต่ละคนนั้น เรสท์ได้แนะนำไว้ 3 ประเภท คือ ใช้ดัชนีประเมินค่า ดัชนีเรียงลำดับ และดัชนีชั้นพัฒนาการ จากการวิจัยเพื่อเปรียบเทียบ

คุณสมบัติของดัชนี 3 ประเภทนี้ ทำให้ทราบว่าดัชนีเรื่องลำดับให้ค่าความเชื่อมั่นสูงที่สุด และมีความสัมพันธ์ทางบวกกับอายุมากพอ ๆ กับดัชนีประเมินค่า และมีความสัมพันธ์ทางบวกสูงที่สุดกับความสามารถในการเข้าใจเรื่องด้วย ฉะนั้นในดัชนีสามประเภทนี้จึงควรใช้ดัชนีเรื่องลำดับมากที่สุด

ในการวัดเหตุผลเชิงจริยธรรมนั้นวิธีการที่เป็นปรนัย สามารถสร้างและนำไปใช้ได้อย่างมีมาตรฐานสูง คือการวัดตามวิธีที่สองซึ่งเป็นแบบวัดที่มีตัวเลือก การวิจัยในต่างประเทศและในประเทศไทยใช้วิธีการวัดแบบนี้กันมาก สำหรับในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้จะใช้วิธีการวัดการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมที่มีตัวเลือก 6 ตัวเลือก โดยแต่ละตัวเลือกจะเป็นขั้นตามทฤษฎีของโคลเบอร์ก แต่แบบวัดที่ใช้ นั้น จะให้นักเรียนดูและฟังข้อคำถามและตัวเลือก จากโทรทัศน์ ซึ่งจะมีทั้งเสียงอ่านข้อคำถามและตัวเลือก 1 เที้ยว หลังจากสิ้นเสียงการอ่านแล้ว จะให้นักเรียนมีเวลาในการคิดและตอบในกระดาษคำตอบที่แจกให้ในเวลาที่จำกัดในแต่ละข้อ เมื่อหมดเวลาแล้วข้อต่อไปก็จะปรากฏขึ้นมาแทนที่หน้าจอ พร้อมทั้งมีเสียงอ่านข้อคำถามและตัวเลือกเหมือนข้อแรก สาเหตุที่ใช้การสอบแบบนี้ เพื่อป้องกันไม่ให้นักเรียนมีเวลาที่จะกลับมาพิจารณาใหม่ และคำตอบที่ได้จะเป็นการตัดสินใจครั้งแรกของนักเรียนในเวลาจำกัด

การวัดพฤติกรรมเชิงจริยธรรมโดยการสังเกต

ความหมายของการสังเกต

โซติ เพชรรัตน์ (2525 : 25) ได้ให้ความหมายของการสังเกตว่า หมายถึง การเฝ้าดูปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นอย่างใกล้ชิดในระยะเวลาที่กำหนด เพื่อทราบความเป็นไปและความเปลี่ยนแปลงของสิ่งที่ต้องการศึกษา

บุญธรรม กิจปรีดาภิรัชต์ (2524 : 143) ให้ความหมายไว้ว่า การสังเกต หมายถึง การใช้ประสาทสัมผัสทั้งห้าอันได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น และกาย ศึกษาให้ทราบถึงพฤติกรรมหรือปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น การสังเกตนี้อาจจะสังเกตด้วยตนเอง ซึ่งเรียกว่า การสังเกตโดยตรง (Direct Observation) หรืออาจจะสังเกตโดยอ้อม โดยใช้เครื่องมือหรือวิธีการอื่น ๆ ช่วย กระตุ้น เช่น แบบสอบถาม แบบสำรวจ ฯลฯ ซึ่งเรียกว่า การสังเกตโดยอ้อม (Indirect Observation) ก็ได้ อย่างไรก็ตาม เมื่อกล่าวถึง การรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการสังเกตในที่นี้จะหมายถึงเฉพาะการสังเกตด้วยตนเองหรือการสังเกตโดยตรงเท่านั้น

วัฒนา ศิริพานิช (2533 : 100) กล่าวว่า การสังเกตเป็นเทคนิคการรวบรวมข้อมูลในการสอบวัดพฤติกรรมของคนอย่างหนึ่ง ข้อมูลที่ได้จากการสังเกตจะเป็นข้อมูลที่ตรงกว่าข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถาม เพราะการใช้แบบสอบถามผู้ถูกทดสอบมักจะรายงานเข้าข้างตนเอง เนื่องจากเป็นธรรมชาติของมนุษย์ที่มักจะรายงานเข้าข้างตนเองเสมอ

ส่วนห้องพรรณ เกิดพิทักษ์ (2530 : 34) กล่าวว่า การสังเกตเป็นเครื่องมือพื้นฐานในการศึกษาพฤติกรรมตามหลักพฤติกรรม ลักษณะของพฤติกรรมที่จะสังเกตจะต้องเป็นพฤติกรรมที่บุคคลแสดง กระทำ หรือตอบโต้ต่อสิ่งเร้าหรือสิ่งใดสิ่งหนึ่งในสถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่ง และจะต้องเป็นพฤติกรรมที่สามารถสังเกตเห็นได้ นับได้ ได้ยินได้ และวัดได้ โดยใช้เครื่องมือหรือด้วยการใช้การสังเกตโดยอาศัยอวัยวะสัมผัสของผู้สังเกตโดยตรง

จากที่กล่าวมาแล้วข้างต้น สรุปได้ว่า การสังเกต เป็นการศึกษาพฤติกรรม หรือ การกระทำต่าง ๆ ของบุคคล โดยใช้ประสาทสัมผัสด้านหู และตา เป็นหลักสำคัญในการสังเกต และใช้เครื่องมือหรือวิธีอื่น ๆ เช่น แบบบันทึกพฤติกรรม แบบสำรวจ ฯลฯ ประกอบการสังเกต

หลักในการสังเกต

การสังเกตเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ตรงกับความต้องการของผู้สังเกตและครบถ้วน ดังนั้นในการสังเกตควรคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้ (โชติ เพชรขึ้น. 2525 : 24 ; สมสร วรช้อยน้อย. 2529 : 49-50 ; พวงรัตน์ ทวีรัตน์. 2523 : 40-41 ; บุญชม ศรีสะอาด. 2532 : 78)

1. การสังเกตจะต้องมีจุดมุ่งหมายที่ชัดเจน ว่าต้องการจะศึกษาอะไร มีขอบเขตแน่นอน
2. การสังเกตต้องกำหนดระยะเวลาในการสังเกตอย่างแน่นอน โดยต้องคำนึงถึงธรรมชาติ

ของสิ่งที่ต้องการสังเกตด้วย

3. ผู้สังเกตจะต้องได้รับการฝึกฝนใช้เทคนิคสำหรับการสังเกตมาแล้วอย่างดี สำหรับการสังเกตในเรื่องนั้นๆ โดยเฉพาะเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้อง ผลของการสังเกตที่ได้ควรจะได้ตรวจสอบกับผลจากการสังเกตซ้ำ

4. การสังเกตต้องมีการจดบันทึก และบันทึกรายละเอียดข้อเท็จจริงในทันที เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วน

5. ผลที่ได้จากการสังเกต ต้องสามารถที่จะตรวจสอบได้

6. ทำการสังเกตอย่างมีนิจนิเคราะห์ ถัดวัน มีความตั้งใจตลอดเวลาที่สังเกต ไม่ทำการสังเกตอย่างผิวเผิน

7. ผู้สังเกตต้องวางตัวเป็นกลาง บันทึกเหตุการณ์ตามการรับรู้อย่างเป็นปรนัย

จากที่กล่าวมาแล้วสรุปได้ว่า การสังเกตที่ดีต้องมีการวางแผนการสังเกต มีการบันทึกรายละเอียดทุกครั้งที่สังเกต ผู้สังเกตต้องวางตัวเป็นกลางไม่มีอคติหรือมีความลำเอียงต่อบุคคลที่สังเกต

ข้อดี ข้อเสีย และข้อควรระวังในการใช้วิธีการสังเกต

ข้อดี ข้อเสีย และข้อควรระวังในการสังเกตมีดังนี้ (โชติ เพชรชื่น. 2525 : 29 - 31 ; อนันต์ ศรีโสภา. 2527 : 158 ; บุญธรรม กิจปรีดาบริสุทธิ์. 2524 : 148 - 149)

1. ข้อดีของการสังเกต

1.1 ช่วยในการเก็บรวบรวมข้อมูลบางอย่างที่ไม่สามารถที่จะเก็บด้วยวิธีอื่นได้
ช่วยในการเก็บข้อมูลบางอย่างที่ผู้ถูกศึกษาไม่ได้บอก เพราะเขาคิดว่าไม่ค่อยสำคัญ ช่วยในการเก็บข้อมูลที่ผู้ถูกศึกษาสื่อความหมายด้วยภาษาไม่ได้ เช่น เด็กเล็ก ๆ และช่วยในการเก็บข้อมูลที่ผู้ถูกศึกษาไม่เต็มใจจะบอก ไม่กล้าจะบอก เพราะเขาเกรงว่า อาจผิดกฎเกณฑ์บางอย่าง หรืออาจนำความเสื่อมเสียมาสู่ตน

1.2 การสังเกตนิสัยการทำงานหรือนักเรียนบ่อย ๆ เป็นประจำจะช่วยให้ครูสามารถประเมินความก้าวหน้าของนักเรียนได้อย่างต่อเนื่องกัน นอกจากนี้ยังช่วยให้ครูสามารถสืบสวนข้อบกพร่องหรือปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น และแก้ไขได้อย่างถูกต้องและทันเวลาที่

1.3 วิธีในการสังเกตพฤติกรรมบางอย่างใช้เวลาไม่มากนัก ไม่กินเวลามากเหมือนอย่างการทดสอบต่าง ๆ

1.4 ช่วยให้ได้ข้อเท็จจริงบางอย่างที่เป็นผลพลอยได้ (by produce) ซึ่งอาจจะเกิดขึ้นในระหว่างการสังเกต โดยมีความสำคัญต่อการวิจัยนั้นอย่างยิ่ง

1.5 การสังเกตที่มีระบบ จะช่วยให้เก็บข้อมูลง่าย รวดเร็ว สามารถบันทึกข้อปลีกย่อยที่น่าสนใจได้ทันที

1.6 การเก็บข้อมูลเพิ่มเติมโดยการสังเกต สามารถใช้ตรวจสอบความเชื่อมั่น และ

ความเที่ยงตรงของข้อมูลที่เกิดขึ้นโดยวิธีอื่น ๆ

1.7 หากมีเหตุการณ์อะไรที่เกิดขึ้นระหว่างการสังเกต ก็อาจเก็บข้อมูลได้ทันทีไม่ต้องพึ่งคำบอกเล่าจากผู้อื่น

1.8 การเก็บข้อมูลขณะทำการทดลอง ซึ่งได้ควบคุมตัวแปรนั้น ใช้วิธีการสังเกตเป็นการเหมาะสม

2. ข้อเสียของการสังเกต

2.1 ผลของการสังเกตขึ้นอยู่กับความรู้ความสามารถ และประสบการณ์ของผู้สังเกต เป็นสำคัญ ถ้าผู้สังเกตไม่มีความรู้ในเรื่องที่จะสังเกตดีพอ หรือไม่มีความเข้าใจในวิธีการสังเกต การสังเกตจะได้ผลน้อย

2.2 ความจำกัดของเหตุการณ์ เหตุการณ์บางอย่างเจ้าของเขาไม่อนุญาตให้เข้าไปสังเกต เพราะเป็นเรื่องส่วนตัวหรือเรื่องพิธีกรรมบางประเภท และเหตุการณ์บางอย่างมิได้เกิดตามกำหนดการที่คาดหมายไว้

2.3 การใช้บุคคลอื่นร่วมเป็นผู้สังเกต มีตัวแปรที่ก่อให้เกิดความคลาดเคลื่อนมาก อาทิ อคติประจำตัว การคาดคะเนเรื่องราวต่าง ๆ มักจะสูงหรือต่ำกว่าความเป็นจริง ประสบการณ์ที่แตกต่างกัน เป็นต้น

2.4 ถ้าหากผู้ถูกสังเกตรู้ตัว อาจสร้างพฤติกรรมเสแสร้งให้ปรากฏก็ได้

2.5 เสียเวลามาก เพราะพฤติกรรมบางอย่างที่ต้องการสังเกตอาจไม่เกิดขึ้นในระยะเวลาอันสั้น แต่ต้องรอเวลาระยะหนึ่งจึงจะเกิดพฤติกรรมหรือปรากฏการณ์นั้น

2.6 เหตุการณ์บางอย่างอาจยากที่จะไปสังเกตได้ เช่น กิจกรรมส่วนตัวของบุคคล หรือเหตุการณ์บางอย่างอาจจะเกิดพร้อม ๆ กัน หลาย ๆ อย่าง และหลาย ๆ แห่ง ทำให้ยากแก่การไปสังเกตให้ได้ผลครบถ้วน

3. ข้อควรระวังในการใช้วิธีการสังเกต

3.1 วิธีการสังเกตจะมีประโยชน์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับเงื่อนไขบางประการ ดังนี้

3.1.1 ลักษณะของข้อมูล กับความประสงค์สอดคล้องตรงกัน

3.1.2 วางระเบียบและข้อปฏิบัติในการสังเกตไว้ชัดเจน

3.1.3 แบบฟอร์มสำหรับบันทึกความสอดคล้องกับเรื่องที่จะศึกษา

3.1.4 มีการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลที่ได้

3.2 คุณลักษณะของผู้สังเกต

3.2.1 ให้ความสนใจในการสังเกตอย่างจริงจัง

3.2.2 ตระหนักในสำคัญของข้อมูล ไม่นำความเคยชินที่เคยพบเห็นมาใช้ในการสังเกต

3.2.3 ทำใจให้เป็นกลาง ลดอคติ และสรุปผลที่สังเกตได้เท่านั้น

3.2.4 การจดบันทึกกับผลการสังเกตต้องตรงกัน ไม่ต้องเสริมความคิดเห็นเพิ่มเติม

จากที่กล่าวมาแล้วสรุปได้ว่า การสังเกตมีทั้งข้อดีและข้อเสีย ในส่วนของข้อดี คือ เหมาะสมกับการประเมินพฤติกรรมการกระทำโดยตรง เพราะทำให้ได้ทราบพฤติกรรมที่แท้จริง ส่วนข้อเสียก็คือ ผู้สังเกตต้องมีความเข้าใจ และทักษะในการสังเกตเป็นอย่างดี จึงจะได้ข้อมูลที่ไม่น่าคลาดเคลื่อน และมีข้อจำกัดบางอย่างในการสังเกต ดังนั้นการสังเกตจะให้ผลลัพธ์ ตรงกับพฤติกรรมที่แท้จริง ผู้สังเกตต้องมีการวางแผนที่ดี มีความตั้งใจในการสังเกต มีใจเป็นกลาง และบันทึกผลการสังเกตตรงกับความจริง

ลักษณะของผู้สังเกต

ผู้ที่ทำการสังเกตควรมีลักษณะดังต่อไปนี้ (วิรัช วรณรัตน์. 2529 : 90 , ล้าน และอังคณา 2524: 122-123)

1. ต้องมีความตั้งใจ (Attention) ในการสังเกตสิ่งใดก็ตาม ผู้สังเกตต้องมีเป้าหมาย ต้องมีความตั้งใจอย่างแน่วแน่ในการสังเกตโดยจิตใจไม่ไขว่ไขว และจะต้องสังเกตรายละเอียด ส่วนย่อยที่ละเอียดอย่างถูกต้อง เช่น ถ้าต้องการสังเกตพฤติกรรมการเรียนของนักเรียน ก็ต้องสังเกตเฉพาะพฤติกรรมการเรียน จะไม่สังเกตปัญหาส่วนตัวหรือพฤติกรรมที่ไม่เกี่ยวข้องกับนักเรียน

2. ประสาทสัมผัสต้องดี (Sensation) เพราะถ้าหากสภาพทางร่างกายไม่ปกติหรือระบบประสาทสัมผัสไม่ดีพอ ฉะนั้น การรับรู้ต่อสิ่งนั้นย่อมผิดพลาดและไม่ตรงสภาพ ทั้งนี้เป็นเพราะพฤติกรรมหรือการแสดงออกของผู้ถูกสังเกตนั้นเกิดขึ้นไม่บ่อยครั้ง

3. การรับรู้ (Perception) ผู้สังเกตจะต้องมีการรับรู้ และแปลความหมายพฤติกรรมนั้นได้อย่างถูกต้องตรงกับจุดมุ่งหมายหรือความต้องการในการสังเกต นอกจากนั้นผู้สังเกตจะต้องมีความรู้ในเรื่องนั้นอย่างดีพอด้วย

4. มีความมานะอดทนและรอบคอบ การสังเกตต้องอาศัยเวลาและการรอคอย ดังนั้นผู้สังเกตจะต้องมีความมานะอดทนและสังเกตอย่างละเอียดและหลายครั้ง

5. ไม่มีอคติ สิ่งที่ผู้สังเกตจะต้องระมัดระวังเป็นพิเศษ โดยเฉพาะจะต้องไม่นำเอาประสบการณ์ของตนเข้าไปเกี่ยวข้องด้วย

จากที่กล่าวมาแล้วสรุปได้ว่า ลักษณะของผู้สังเกตที่ดี ต้องมีประสาทสัมผัสและการรับรู้ที่มีความตั้งใจในการสังเกต ตลอดจนต้องมีความอดทน และมีความละเอียดถี่ถ้วนในการสังเกต

ประเภทของการสังเกต

การสังเกตอาจแบ่งออกได้เป็นหลายแบบหลายลักษณะ แล้วแต่วัตถุประสงค์ของผู้แบ่ง คือว่าแล้วจะแบ่งโดยมองในแง่ใดเป็นสำคัญ ที่รวบรวมได้มีดังต่อไปนี้ (พวงรัตน์ ทวีรัตน์.

2523 : 42-48)

แบบที่ 1 แบ่งเป็นการสังเกตโดยตรงและทางอ้อม

- สังเกตโดยตรง (Direct Observation) เป็นการสังเกตในขณะที่พฤติกรรมนั้น ๆ กำลังเกิดขึ้นอยู่ การสังเกตโดยวิธีนี้มีข้อบกพร่องในแง่ที่ไม่สามารถจะให้ผู้ถูกสังเกตแสดงพฤติกรรมที่ผ่านไปแล้วยังเหมือนเดิมได้อีก การสังเกตจึงต้องละเอียดรอบคอบทุกแง่ทุกมุมในขณะที่พฤติกรรมนั้น ๆ กำลังเกิดขึ้น

- สังเกตทางอ้อม (Indirect Observation) เป็นการสังเกตพฤติกรรมที่ผ่านการถ่ายทอดด้วยเครื่องมืออย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น สังเกตจากการถ่ายภาพเป็นภาพยนต์ไว้ การใช้เครื่องมือ เพื่อการสังเกตโดยวิธีนี้ ทำให้สามารถสังเกตพฤติกรรมนั้นได้นาน ๆ และหลาย ๆ ครั้ง

เนื้อจะพิจารณาให้ถ่องแท้ได้ แต่มีข้อบกพร่องในแง่ที่ว่า ไม่สามารถถ่ายทำอย่างละเอียดทุกแง่มุมได้

แบบที่ 2 แบ่งเป็นการสังเกตโดยผู้ถูกสังเกตรู้ตัวและไม่รู้ตัว

- สังเกตโดยผู้ถูกสังเกตรู้ตัว (Known Observation) เป็นการสังเกตที่อาจทำให้ผู้ถูกสังเกตไม่แสดงพฤติกรรมที่เป็นไปโดยปรกติธรรมดา ทำให้การตีความหมายจากพฤติกรรมนั้น ผิดพลาดไปได้

- สังเกตโดยผู้ถูกสังเกตไม่รู้ตัว (Unkonwn Observation) เป็นการสังเกตที่ผู้ถูกสังเกตแสดงพฤติกรรมที่เป็นไปโดยธรรมชาติ และจะได้พฤติกรรมที่แท้จริงของบุคคลการสังเกตโดยวิธีนี้ เช่น การใช้กระจกที่มองเห็นได้ด้านเดียว เป็นต้น

แบบที่ 3 แบ่งเป็นการสังเกตโดยผู้สังเกตเข้ามามีส่วนร่วม และไม่มีส่วนร่วม

- สังเกตโดยผู้สังเกตเข้าไปมีส่วนร่วม (Participant Observation) โดยผู้สังเกตกระทำตนเป็นเสมือนหนึ่งสมาชิกของกลุ่ม และร่วมกระทำกิจกรรมต่าง ๆ ของกลุ่มด้วย ผู้สังเกตต้องศึกษาพฤติกรรมใด ก็ทำการบันทึกเป็นเรื่อง ๆ สิ่งที่สำคัญที่สุดไม่ควรให้ผู้ถูกสังเกตรู้ว่าถูกสังเกต โดยพยายามระมัดระวังในการบันทึกพฤติกรรมไม่ให้ผู้ถูกสังเกตรู้ตัว การสังเกตโดยวิธีนี้ได้ผลดีในแง่ที่เป็นการได้พฤติกรรมจริง ซึ่งเกิดขึ้นอยู่ในขณะนั้นอย่างแท้จริง

- สังเกตโดยผู้สังเกตไม่เข้าไปมีส่วนร่วม (Non - Participant Observation) เป็นการสังเกตที่ผู้สังเกตอยู่นอกวง กระทำตนเป็นผู้ดูอย่างเฉย ผู้ถูกสังเกตไม่รู้ว่าตัวมีคนอื่นคอยสังเกตอยู่ การสังเกตโดยวิธีนี้ผู้สังเกตเป็นเพียงอยู่ในบริเวณที่มีกิจกรรม แต่ไม่สามารถติดตามที่ดูพฤติกรรมทุกอย่างได้

แบบที่ 4 การสังเกตแบบไม่มีเค้าโครงกำหนดไว้ล่วงหน้า กับแบบมีเค้าโครงกำหนดไว้ล่วงหน้า

การสังเกตแบบไม่มีเค้าโครงกำหนดไว้ล่วงหน้า (Unstructured Observation) เป็นการสังเกตที่ผู้สังเกตไม่ได้กำหนดเรื่องแน่นอนเฉพาะปัญหา ที่จะมุ่งสังเกตเพียงอย่างเดียว เพราะผู้สังเกตไม่สามารถที่จะควบคุมสถานการณ์ภายใต้การสังเกตได้ ดังนั้นผู้สังเกตจึงต้องมีความพร้อมที่จะหาความรู้จากความผันแปรของเหตุการณ์ เพื่อที่จะนำไปสู่ความรู้ในเรื่องอื่น ๆ ที่ได้คาดฝันหรือเคยรู้มาก่อน วิธีการสังเกตแบบนี้จึงเหมาะสำหรับการศึกษาสำรวจสภาพการณ์ใหม่ โดยทั่วไป ระยะแรกของผู้ศึกษาไม่มีความรู้ภูมิหลัง โดยจะใช้การสังเกตแบบนี้ไประยะหนึ่ง เมื่อ

ได้ความรู้พอที่จะจำกัดขอบเขตของเรื่องแล้ว จึงจะใช้แบบที่ระบบ คือแบบที่มีเค้าโครงแน่นอน

การสังเกตในลักษณะนี้ มิใช่จะสังเกตเรื่อยเปื่อย แต่ผู้สังเกตจะต้องยึดหลักโดยทั่วไปว่า เราจะสังเกตในเรื่องใดหรือพฤติกรรมใด ๆ ที่เกิดขึ้นในขณะนั้น และสิ่งที่เราสังเกตได้ว่าที่มีอยู่ในทุกสถานการณ์ คือ

- สังเกตผู้ที่เกี่ยวข้องร่วมอยู่ในสถานการณ์นั้น
- สังเกตตัวพฤติกรรมเองว่าเกิดขึ้นเพราะอะไร ระหว่างใครกับใคร มีการทำอย่างไร เกิดผลอย่างไร

- สังเกตจุดมุ่งหมายของพฤติกรรมที่เกิดขึ้น
- สังเกตสถานที่แวดล้อมของพฤติกรรมนั้น

ปัญหาสำคัญของการสังเกตแบบนี้คือ ผู้สังเกตจะต้องพร้อมที่จะสังเกต เรื่องที่ไม่ได้คาดหมายมาก่อน จึงต้องมีการฝึกฝนความจำ และหาวิธีที่จะช่วยความจำ โดยเขียนบันทึกข้อมูลทุกครั้งอย่างสม่ำเสมอ

- การสังเกตแบบมีเค้าโครงกำหนดไว้ล่วงหน้า (Structure Observation) เป็นการสังเกตที่ผู้สังเกตได้กำหนดเรื่องเฉพาะไว้แล้ว และจะไม่สังเกตการณ์อื่นใดนอกจากที่ได้กำหนดไว้ การสังเกตแบบนี้จะทำได้ก็ต่อเมื่อผู้สังเกตรู้แน่นอนแล้วว่าพฤติกรรมชนิดที่ต้องการสังเกต จะต้องเกิดขึ้นอย่างแน่นอนภายในระยะเวลาที่คาดหมายไว้ เช่น การสังเกตพฤติกรรมในห้องเรียน ความสัมพันธ์ระหว่างครูและนักเรียน หรือระหว่างนักเรียนกับนักเรียน การสังเกตแบบนี้ มักจะสังเกตอยู่ในลักษณะที่ผู้สังเกตไม่รู้ตัว จึงจะสามารถจดบันทึกข้อมูลลงได้ทันทีตามที่ตนกำหนดไว้เป็นเค้าโครงก่อนแล้ว และสามารถที่จะใช้ผู้สังเกตหลวย ๆ คน ช่วยกันสังเกตได้เนื่องจากมีเค้าโครงไว้เป็นมาตรฐานเดียวกันอยู่แล้ว

การสังเกตแบบนี้ จำเป็นต้องมีการจำกัดความและขอบเขตของเรื่องให้ชัดเจนจะต้องมีการขอมความเข้าใจกันเสียก่อนว่า การกระทำอย่างไรจะเข้าประเภทไหนปฏิกิริยาอย่างไรจึงจะเป็นปฏิกิริยาที่อยู่ในระดับ มาก ปานกลาง น้อย ถ้าไม่กำหนดไว้เช่นนี้ อาจจะทำให้ข้อมูลคลาดเคลื่อนจากความเป็นจริงได้ เพราะผู้สังเกตอาจจะตีความหมายตามความรู้สึกของผู้สังเกตเอง ทางที่ดีคือ ในขณะวางเค้าโครงการสังเกตควรที่จะเลี่ยงพฤติกรรมหรือข้อความที่คลุมเครือหรือตัดสินยากออกไปเสีย

ข้อดีของการสังเกตแบบนี้มี คือมีความสะดวกในการทำงานตามหัวข้อหรือประเภทของ เรื่องราวที่ระบุไว้แล้วมีหลักการแน่นอน ทำให้ความสนใจไม่กระจัดกระจายสามารถใช้ผู้ สังเกตหลาย ๆ คน เพื่อตรวจสอบความแน่นอนได้ นอกจากนี้ยังสามารถที่จะใช้เครื่องมืออุปกรณ์อื่น ๆ ประกอบการสังเกตได้ด้วย เช่นใช้เครื่องบันทึกเสียง หรือเครื่องบันทึกภาพ เครื่องถ่ายภาพ เป็นต้น

การสังเกตที่ปฏิบัติกันอยู่มักจะใช้วิธีการสังเกตแบบไม่มีเค้าโครงกำหนดไว้ล่วงหน้าไป พร้อม ๆ กับวิธีการเข้าไปมีส่วนร่วมและใช้แบบมีเค้าโครงกำหนดไว้ควบคู่ไปกับการสังเกตแบบไม่ เข้าไปมีส่วนร่วม

แบบที่ 5 การสังเกตแบบไม่มีการควบคุมกับแบบมีความควบคุม

การสังเกตการณ์แบบที่ไม่มีการควบคุม (Uncontrolled Observation) ได้แก่ การสังเกตการณ์ที่คนธรรมดาสามัญใช้สังเกตกันโดยทั่วไป เป็นการสังเกตการณ์ที่เกิดขึ้นจากความ สนใจในเรื่องบางเรื่องของคนบางคน โดยมีได้มุ่งหวังที่จะนำเอามาใช้ค้นคว้าหรือทดสอบเพิ่มเติม แต่อย่างไร บางครั้งการสังเกตแบบนี้ก็อาจสืบเนื่องมาจากความจรรโลงใจหรือความพึงใจใน ความงดงามของสิ่งที่ตนเองกำลังสังเกตอยู่ได้ และอาจสืบเนื่องมาจากความมีเวลาว่างไม่มีอะไร จะทำดีกว่านี้ เช่น สังเกตการเจริญเติบโตของกล้วยไม้ สังเกตพฤติกรรมของเด็กหรือของสัตว์ เช่น นก เป็นต้น การสังเกตแบบนี้ไม่มีการกำหนดขอบเขตและวางกฎเกณฑ์เกี่ยวกับสิ่งที่สังเกตไว้ แต่ อย่างใด และการสังเกตการณ์แบบนี้ไม่มีการจดบันทึกไว้ด้วย

การสังเกตการณ์แบบที่มีการควบคุม (Controlled Observation) แบบนี้มุ่งที่จะ นำเอาข้อมูลที่สังเกตได้มาใช้ในการอธิบายอย่างใดอย่างหนึ่ง อาจเพื่อผลในการปฏิบัติหรือเพื่อผลใน ทางวิชาการแต่เพียงอย่างเดียวหรือทั้งสองอย่างก็ได้ แล้วแต่ความมุ่งหมายที่ผู้สังเกตการณ์ได้ตั้ง เอาไว้ ตามปกติแล้วก่อนที่จะเริ่มทำการสังเกตการณ์แบบที่มีการควบคุมนี้ ผู้สังเกตการณ์มักจะ ทราบและกำหนดขอบเขตของการสังเกตการณ์เอาไว้แล้วค่อนข้างแน่นอน ทั้งนี้รวมถึงตลอดถึงจำนวน ครั้งหรือปริมาณของการสังเกตการณ์ ด้วยว่าต้องทำมานานแค่ไหนเพียงไร ถึงจะแน่ใจว่า เพียงพอแก่ความต้องการ ทั้งจะต้องมีการบันทึกเหตุการณ์ที่สังเกตให้มีระบบและละเอียดเพียงพอ กับความมุ่งหมายที่ต้องการใช้ข้อมูลนั้นด้วย การสังเกตการณ์แบบที่มีการควบคุมนี้อาจกระทำภายใน ห้องทดลอง หรือภายในสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติก็ได้

อย่างไรก็ดี การสังเกตการณ์แบบที่ไม่มีการควบคุมอาจกลายมาเป็นการสังเกตการณ์แบบที่มีการควบคุมก็ได้ หากว่าผู้สังเกตการณ์เกิดเปลี่ยนใจจะนำเอาข้อมูลที่ได้จากการสังเกตการณ์นั้นไปใช้เพื่อประโยชน์อย่างใดอย่างหนึ่งดังได้กล่าวมาแล้ว และเขาได้เริ่มทำการ "ควบคุม" สิ่งที่เขาต้องการสังเกตโดยการกำหนดขอบเขต เนื้อหาที่แน่นอนรวมทั้งทำการบันทึกรายละเอียดต่าง ๆ ขึ้นมา

จากที่กล่าวมาแล้วสรุปได้ว่า ประเภทของการสังเกตแบ่งได้หลายรูปแบบ ซึ่งแล้วแต่จะยึดเกณฑ์ใดในการสังเกต เช่น แบ่งเป็นการสังเกตทางตรง และทางอ้อม หรือแบบมีส่วนร่วมกับไม่มีส่วนร่วม แต่การสังเกตที่ดีนั้น ควรเป็นการสังเกตทางตรง ที่ผู้ถูกสังเกตไม่รู้ตัวเพราะจะทำให้เห็นพฤติกรรมที่แท้จริง และต้องมีการวางแผนหรือกำหนดสิ่งที่จะสังเกตไว้ล่วงหน้า

วิธีการสังเกตและบันทึกพฤติกรรม

วิธีการที่ใช้ในการสังเกตและบันทึกพฤติกรรมนั้นมีด้วยกันหลายวิธี แต่ในที่นี้จะขอเสนอวิธีที่เป็นที่นิยมใช้เพียง 5 วิธีดังนี้ (ประทีป จินฉ. 2536 : 1 - 9)

1. การบันทึกแบบประปรายพฤติกรรม (Anecdotal Recording) วิธีนี้จะเป็นการสังเกตและบันทึกพฤติกรรมตามสภาพการณ์ที่เป็นจริง โดยไม่มีการตีความ ผู้สังเกตเห็นอย่างไรก็บันทึกข้อเท็จจริงที่เห็นไปอย่างนั้น วิธีการนี้ส่วนใหญ่จะนำไปใช้เมื่อต้องการหาพฤติกรรมโดยทั่วไปที่ยังไม่ได้กำหนดเฉพาะเจาะจงไว้และบันทึกพฤติกรรมทุกอย่างที่เขาแสดงออกมาให้เห็น

2. การบันทึกความถี่ (Frequency Recording) การสังเกตและบันทึกพฤติกรรมด้วยวิธีการนี้เป็นการบันทึก จำนวนครั้งของการเกิดพฤติกรรมเป้าหมายในช่วงเวลาที่กำหนด ซึ่งช่วงเวลาที่ใช้ในการสังเกตและบันทึกพฤติกรรมนั้นย่อมขึ้นอยู่กับลักษณะของพฤติกรรมที่จะทำการสังเกตเป็นหลัก ซึ่งการบันทึกแบบความถี่นี้ ใช้ได้ดีกับพฤติกรรมที่เกิดขึ้นและยุติลงในเวลาสั้น ๆ และแน่นอนไม่ต่อเนื่อง เช่น การมาทำงานตรงเวลา การตีเพื่อน การยกมือ เป็นต้น

3. การบันทึกแบบช่วงเวลา (Interval Recording) เป็นวิธีการสังเกตและบันทึกว่าพฤติกรรมที่ต้องการสังเกตนั้นเกิดหรือไม่เกิดในช่วงเวลาที่กำหนด โดยไม่สนใจว่าพฤติกรรมนั้นจะเกิดขึ้นกี่ครั้ง การบันทึกแบบช่วงเวลานี้จะแบ่งช่วงเวลาที่ทำการสังเกตออกเป็นช่วงสั้น ๆ เท่า ๆ กันและทำการสังเกต และบันทึกว่าพฤติกรรมเป้าหมายนั้นเกิดหรือไม่เกิดในช่วงเวลาสั้น ๆ ที่ทำ

การสังเกต เช่น เวลา 30 นาที จะแบ่งช่วงเวลาเป็นช่วงสังเกต 20 วินาที และบันทึก 10 วินาที จะได้ช่วงเวลาสังเกตทั้งสิ้น 60 ช่วงเวลาของการสังเกต การกำหนดช่วงเวลาในการสังเกตนั้น Kazdin ได้เสนอไว้ว่าควรอยู่ระหว่าง 5 - 20 วินาที ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับลักษณะของพฤติกรรมที่สังเกต

4. การบันทึกแบบความยาวนานของเวลา (Duration Recording) การสังเกตและบันทึกพฤติกรรมด้วยวิธีการนี้ เป็นการบันทึกเกี่ยวกับความยาวนานของบุคคลในการแสดงพฤติกรรม ตัวอย่างเช่น การบันทึกความยาวนานในการพูดโทรศัพท์ การสังเกตและบันทึกพฤติกรรมด้วยวิธีนี้ ต้องอาศัยนาฬิกาจับเวลา โดยเริ่มจับเวลาเมื่อบุคคลเริ่มแสดงพฤติกรรมและหยุดจับเวลาเมื่อบุคคลยุติพฤติกรรมที่กำลังสังเกตนั้น ทำเช่นนี้ไปจนกว่าจะหมดช่วงเวลาที่ทำการสังเกตในแต่ละครั้งตัวอย่างของพฤติกรรมอื่น ๆ ที่ควรบันทึกแบบความยาวนาน เช่น การอ่านหนังสือ การคุย การนั่งอยู่กับที่ การร้องไห้ เป็นต้น ซึ่งจะเห็นได้ว่าพฤติกรรมเหล่านี้ต้องใช้เวลาระยะเวลานานในการแสดงพฤติกรรมแต่ละครั้ง

5. การบันทึกผลของพฤติกรรม (Product Recording) การสังเกตและบันทึกพฤติกรรมด้วยวิธีนี้เป็นการบันทึก ผลของพฤติกรรม (Product) ว่ามีลักษณะอย่างไร เช่น การบันทึกน้ำหนักของผู้ที่ต้องการลดความอ้วน แทนที่เราจะสังเกตและบันทึกพฤติกรรมการกินของบุคคลนั้น เราอาจจะบันทึกที่น้ำหนักตัวของเขาแทน เพราะเราเชื่อว่าการเปลี่ยนแปลงของน้ำหนักตัวน่าจะเป็นผลมาจากพฤติกรรมการกินของเขา นอกจากนั้นพฤติกรรมอื่น ๆ ที่เราสามารถดูได้จากผลของพฤติกรรม เช่น พฤติกรรมทางการเรียน เราอาจจะดูที่ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน พฤติกรรมการทำลายทรัพย์สินของโรงเรียน อาจจะพิจารณาจากผลก็คืองบประมาณการซ่อมแซมในแต่ละปีก็ได้ และเนื่องจากข้อมูลที่ได้ด้วยการสังเกตและบันทึกด้วยวิธีนี้มีความชัดเจนอยู่แล้วเราอาจจะไม่จำเป็นต้องหาค่าความเที่ยงก็ได้

จากที่กล่าวมาแล้วข้างต้นสรุปได้ว่า การบันทึกพฤติกรรมจากการสังเกตนั้น มีหลายวิธี เช่น บันทึกพฤติกรรมจากสภาพการณ์ที่เกิดขึ้นจริงจากการกระทำของผู้ถูกสังเกต บันทึกความถี่ในการกระทำ หรือบันทึกเป็นช่วงเวลา เป็นต้น ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยจะใช้การบันทึกพฤติกรรมจากความถี่ของการแสดงพฤติกรรม หรือทำงาน/กิจกรรม ที่ผู้วิจัยกำหนดขึ้นมาในเรื่องต่าง ๆ โดยใช้ระยะเวลาในการสังเกต 3 สัปดาห์

วิธีการประเมินโดยการสังเกต

การประเมินจริยธรรมโดยการสังเกตมีขั้นตอนที่สำคัญดังต่อไปนี้ (กมล กู้ประเสริฐ.

2532 : 818)

ขั้นที่ 1

เมื่อวิเคราะห์พฤติกรรมแล้ว ครูจะได้รายการพฤติกรรมที่เลือกสรรแล้วว่าเป็นพฤติกรรมที่เป็นองค์ประกอบของจริยธรรม เป็นพฤติกรรมที่ครอบคลุมสถานการณ์ต่าง ๆ เหมาะสมกับชั้นและวัยของเด็ก และเป็นพฤติกรรมที่สังเกตได้ นำพฤติกรรมเหล่านั้นมาจัดทำตารางบันทึกการสังเกต

จากนั้นกำหนดวิธีการที่จะให้คะแนนหรือปริมาณตัวเลขสำหรับพฤติกรรมย่อยนั้น ๆ การให้ปริมาณตัวเลขหรือคะแนนอาจทำได้ ดังนี้

วิธีที่ 1 กำหนดคะแนนเต็มสำหรับแต่ละพฤติกรรมย่อย เช่น เท่ากับ 5 เมื่อสังเกตพฤติกรรมเด็กในช่วงเวลาหนึ่ง ให้สังเกตพฤติกรรมในทางลบ หรือในทางตรงข้าม (หรือในทางที่ไม่พึงปรารถนา) เด็กคนใดแสดงพฤติกรรมในทางลบ 1 ครั้ง จะถูกบันทึก 1 ขีด เมื่อครบกำหนดช่วงเวลาแล้ว (เช่น 1-2 สัปดาห์) เด็กที่ไม่มีขีดในตารางจะได้คะแนนเต็มคือ 35 คะแนน เด็กที่มีขีดในตารางจะถูกหักออกขีดละ 1 คะแนน ซึ่งจะได้คะแนนลดลงตามส่วน

วิธีที่ 2 กำหนดคะแนนเต็มสำหรับแต่ละพฤติกรรมย่อย เช่นเท่ากับ 5 เมื่อสังเกตเด็กในช่วงเวลาหนึ่งให้พิจารณาประเมินเป็น 5 ระดับ ดังนี้

การแสดงออกที่ดีและถูกต้องสม่ำเสมอ	ให้คะแนน 5
การแสดงออกที่ดีและถูกต้องบ่อยครั้ง	ให้คะแนน 4
การแสดงออกที่ดีและถูกต้องพอควร	ให้คะแนน 3
การแสดงออกที่ดีและถูกต้องนาน ๆ ครั้ง	ให้คะแนน 2
การแสดงออกที่ดีและถูกต้องน้อยมาก	ให้คะแนน 1

ขั้นที่ 2

กำหนดเกณฑ์ว่านักเรียนได้คะแนนเท่าใดจึงจะยอมรับว่าเขามีจริยธรรมนั้นเป็นที่น่าพอใจแล้ว การกำหนดเกณฑ์นี้เป็นเรื่องที่ยากขึ้นจะเป็นอัตนัย และเมื่อพิจารณาเฟ้น ๆ เหมือนกับการกระทำที่มีเหตุผลน้อย แต่ถ้าคณะครูได้พิจารณาอย่างถี่ถ้วนแล้ว การกำหนดเกณฑ์จะกระทำได้เหมาะสมกับนักเรียนในแต่ละท้องถิ่น ตัวเกณฑ์จะใช้เป็นเครื่องช่วยวินิจฉัยและช่วยในการปรับปรุงตัว

นักเรียนได้เป็นอย่างดี การกำหนดเกณฑ์ครั้งแรกอาจไม่เหมาะสมกับนักเรียนในแต่ละท้องถิ่นนั้น ๆ การแก้ไขปรับปรุงเกณฑ์จะช่วยทำให้เกณฑ์เหมาะสมยิ่งขึ้นเป็นลำดับ

การกำหนดเกณฑ์อาจกระทำได้ 2 แนวคือ

วิธีที่ 1 กำหนดเกณฑ์รวม เช่น จากคะแนนเต็ม 35 คะแนน นักเรียนที่จะได้รับการยอมรับว่ามีจริยธรรมควรได้คะแนนรวมไม่ต่ำกว่าร้อยละ 80 ของคะแนนเต็มคือ 28 คะแนน ทั้งนี้ไม่คำนึงถึงว่าแต่ละพฤติกรรมย่อยจะเป็นอย่างไร บางพฤติกรรมอาจได้คะแนนน้อย บางพฤติกรรมได้คะแนนมาก แต่คำนึงเฉพาะผลรวมของพฤติกรรมทั้งหมดเป็นสำคัญ

วิธีที่ 2 กำหนดเกณฑ์แต่ละพฤติกรรมย่อย เช่น แต่ละพฤติกรรมมีคะแนนเต็ม 5 การจะยอมรับว่าพฤติกรรมนั้นนักเรียนต้องได้คะแนนเท่ากับ 4 เมื่อได้คะแนนจากการสังเกตแล้วครูสามารถตรวจสอบได้ว่านักเรียนแต่ละคนมีพฤติกรรมผ่านเกณฑ์คนละกี่พฤติกรรม บางคนอาจผ่านเกณฑ์ทั้ง 7 พฤติกรรมย่อย บางคนอาจผ่านเกณฑ์เพียง 5-6 จากนั้นครูก็ตั้งเกณฑ์รวมว่านักเรียนควร将通过เกณฑ์พฤติกรรมย่อยทั้งหมดกี่พฤติกรรม ครูจึงจะยอมรับว่านักเรียนมีจริยธรรมนั้นแล้ว เช่น ตั้งเกณฑ์รวมว่านักเรียนต้องผ่านเกณฑ์แต่ละพฤติกรรมรวมทั้งหมด 5 พฤติกรรม ซึ่งจะถือว่ามียุติธรรมนั้นแล้ว เช่นนี้เป็นต้น วิธีนี้จึงเป็นการกำหนดเกณฑ์ 2 ชนิดปนกัน

เกณฑ์ที่กำหนดทั้งสองวิธีนี้เป็นเรื่องข้ออ้างหาบ ๆ ว่าครูควรเพ่งเล็งที่จะปรับปรุงเด็กคนใดในเรื่องจริยธรรมความซื่อสัตย์ซื่อสัตย์ และเมื่อพิจารณาพฤติกรรมย่อยแล้วพฤติกรรมใดที่ควรปรับปรุงก่อน เกณฑ์นี้ได้มีไว้เพื่อการตัดสินใจว่าเด็กเป็นคนดีหรือคนเลว แต่มีไว้เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนานักเรียนเท่านั้น

ขั้นที่ 3

ขั้นต่อไปเป็นขั้นการวางแผนการสังเกตและสังเกตพฤติกรรมของนักเรียน การประเมินโดยวิธีสังเกตเป็นงานที่ต้องใช้เวลามาก จำเป็นต้องมีการวางแผนในการใช้เวลากการสังเกตเพื่อให้การสังเกตได้ผลตามที่ต้องการและสังเกตนักเรียนได้อย่างทั่วถึง เนื่องจากนักเรียนในแต่ละห้องเรียนมีจำนวนมาก ครูผู้สอนไม่สามารถติดตามสังเกตแต่ละคนเป็นระยะเวลานานติดต่อกันได้ ถ้าไม่วางแผนไว้ก่อนอาจเป็นไปได้ว่าครูสังเกตนักเรียนบางคนมากเกินไป และสังเกตนักเรียนบางคนน้อยเกินไป

การวางแผนการสังเกตจะต้องพิจารณาในเรื่องต่อไปนี้

- 1) เวลาที่สังเกต เวลาในแต่ละวันมีจำกัดและครูต้องปฏิบัติภารกิจอื่น ๆ ด้วย จึงควรแบ่งเวลาที่จะสังเกตเป็นช่วง ๆ นั้น ประมาณช่วงละ 5-10 นาที สำหรับการสังเกตในแต่ละครั้ง และไม่ต้องสังเกตติดต่อกันเป็นระยะเวลานาน
- 2) จำนวนนักเรียนที่จะสังเกตแต่ละครั้ง ในการสังเกตแต่ละครั้งครูไม่สามารถสังเกตนักเรียนพร้อมกันหลาย ๆ คนได้ ควรสุ่มนักเรียนสำหรับการสังเกตครั้งละ 5-6 คน และบันทึกผลการสังเกตไว้
- 3) สถานการณ์ที่จะสังเกต การสังเกตพฤติกรรมที่นักเรียนแสดงออก อันเป็นพฤติกรรมที่เป็นตัวแทนของจริยธรรมนั้น เราได้วิเคราะห์พฤติกรรมในสถานการณ์ต่าง ๆ ไว้แล้ว การสังเกตจึงต้องสังเกตพฤติกรรมในสถานการณ์นั้น ๆ เป็นสำคัญ การกำหนดช่วงเวลาการสังเกตต้องสอดคล้องกับสถานการณ์ด้วย บางสถานการณ์อาจต้องสังเกตตอนเข้าก่อนเข้าเรียน บางสถานการณ์สังเกตขณะที่ครูสอน บางสถานการณ์อาจสังเกตขณะที่นักเรียนทำงานกลุ่มหรือเล่นกับเพื่อน เป็นต้น ซึ่งตัวอย่างได้จากพฤติกรรมที่เป็นตัวแทนของความขยันหมั่นเพียรที่กล่าวข้างต้น

ครูผู้สอนอาจวางแผนการสังเกตนี้แตกต่างไปจากนี้ได้ตามความเหมาะสมกับสถานการณ์ ทั้งนี้ให้คำนึงถึงผลการสังเกตที่แม่นยำและยุติธรรมสำหรับเด็ก ผลการสังเกตพฤติกรรมจริยธรรมไม่มีการ ได้ - ตก ดังเช่นการสอบวัดในด้านอื่น ๆ แต่ผลนั้นแสดงถึงการมีคุณลักษณะที่วัดมากหรือน้อย ถ้ามีน้อยก็จะสร้างเสริมให้มากขึ้นได้

เมื่อวางแผนการสังเกตแล้ว ครูทำการสังเกตตามแผนที่วางไว้ และมีการบันทึกผลการสังเกตในตารางบันทึกการสังเกต นักเรียนคนใดมีการแสดงออกที่มีลักษณะเด่นพิเศษ ในเวลาที่สังเกตหรือในเวลาที่อยู่นอกตารางการสังเกต ควรบันทึกการมีจริยธรรมนั้นมากหรือน้อย ควรอาศัยการสังเกตหลายครั้ง แท้ที่จริงแล้วควรจะมีการสังเกตและแก้ไขไปเรื่อย ๆ จึงจะถูกต้องกับหลักของการศึกษาที่มุ่งพัฒนานักเรียน การบันทึกผลการสังเกต ครูใช้ตารางและให้คะแนนตามขั้นที่ 1 และ 2

ขั้นที่ 4

เมื่อได้ผลจากการสังเกตมาแล้ว ครูต้องนำผลนั้นมาพิจารณาเทียบับเกณฑ์ที่วางไว้ในขั้นที่ 2 เป็นขั้นของการวินิจฉัยว่านักเรียนผ่านเกณฑ์ที่วางไว้หรือไม่ ถ้าผ่านเกณฑ์แล้วแสดงถึงการยอมรับว่านักเรียนมีพฤติกรรมที่สะท้อนถึงการมีจริยธรรมนั้นแล้ว ถ้ายังไม่ผ่านเกณฑ์ครูอาจ

พิจารณาให้ลึกซึ้งลงไปว่า นักเรียนด้อยในลักษณะใด โดยดูจากพฤติกรรมย่อยแต่ละตัว พฤติกรรมย่อยใดที่นักเรียนได้คะแนนน้อยซึ่งถึงความจำเป็นในการกระตุ้น ส่งเสริมให้นักเรียนเกิดความรู้สึกที่ดีจนกระทั่งประพฤติปฏิบัติออกมาให้ปรากฏ

การวิเคราะห์ถึงจุดเด่น จุดอ่อนของนักเรียน จะทำให้ครูได้ข้อมูลสำหรับเด็กแต่ละคนเพิ่มเติมขึ้น จนครูสามารถคิดแก้ไข ปรับปรุง นักเรียนให้พัฒนาทางจริยธรรมในด้านนั้น ๆ ได้นั้นคือการคิดถึงแนวทางต่าง ๆ ที่จะช่วยให้นักเรียนเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น

จากที่กล่าวมาแล้วสรุปได้ว่า การประเมินจริยธรรมโดยการสังเกตนั้น มีขั้นตอนที่สำคัญคือ กำหนดพฤติกรรมที่จะสังเกต กำหนดคะแนนในการสังเกต ทำการสังเกต และนำผลจากการสังเกตมาประเมินให้คะแนน ซึ่งในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ผู้วิจัยมีวิธีการประเมิน คือ กำหนดงานหรือกิจกรรมให้นักเรียนทำ เป็นระยะเวลา 3 สัปดาห์ โดยมีผู้วิจัย ครูประจำวิชา และนักเรียนที่ได้รับการมอบหมายเป็นผู้สังเกต กำหนดเกณฑ์ในการให้คะแนน แล้วให้ผู้สังเกตทำการสังเกต นำผลจากการสังเกตมาประเมินให้คะแนนตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้

หลักในการเลือกใช้ประเภทของการสังเกต และบันทึกพฤติกรรม

การเลือกใช้การสังเกตและบันทึกพฤติกรรมประเภทไหนขึ้นอยู่กับ (ประทีป จินฺงี.

2536 : 9)

1. ลักษณะของพฤติกรรมที่เราสังเกตว่าธรรมชาติของพฤติกรรมนั้น ๆ เป็นอย่างไร เช่น ถ้าหากลักษณะพฤติกรรมนั้นเกิดขึ้นและยุติในเวลาสั้น ๆ และแน่นอนโดยไม่มีการต่อเนื่องกัน จะใช้การสังเกตและบันทึกพฤติกรรมแบบความถี่ แต่ถ้าหากพฤติกรรมที่สังเกตเกิดขึ้นบ่อยมากเกินไป และบางครั้งอาจใช้ระยะเวลาในการเกิดพฤติกรรมบ้าง ก็อาจจะใช้การสังเกตแบบช่วงเวลา แต่ถ้าพฤติกรรมที่เกิดขึ้นมีความถี่ไม่มากนักแต่การเกิดแต่ละครั้งใช้เวลายาวนานจนทำให้เป็นปัญหา ก็ควรใช้การสังเกตและบันทึกพฤติกรรมวัดความนานของเวลา แต่ถ้าพฤติกรรมใดที่เราไม่สามารถติดตามสังเกตพฤติกรรมเราได้ เพราะพฤติกรรมจะเกิดทุกที่ไม่เฉพาะเจาะจงสถานที่ เราก็อาจจะดูจากผลของพฤติกรรมก็ได้

2. วัตถุประสงค์ในการศึกษา โดยต้องดูว่าต้องการศึกษาสภาพปัญหาอย่างไร เช่น การแสดงพฤติกรรมเช่นนั้นบ่อย ๆ ครั้ง แล้วทำให้เกิดปัญหา หรือว่าแสดงเป็นระยะเวลานาน ๆ แล้วทำ

ให้เกิดปัญหา ซึ่งผู้ศึกษาต้องตัดสินใจ เช่น การพูดโทรศัพท์ พูดบ่อยครั้ง หรือพูดครั้งละนาน ๆ ที่เป็นปัญหาสำหรับท่าน

จากที่กล่าวมาแล้วสรุปได้ว่า การเลือกใช้ในการสังเกตและบันทึกพฤติกรรมขึ้นอยู่กับลักษณะของพฤติกรรมที่จะสังเกต และวัตถุประสงค์ในการศึกษา ซึ่งในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้จะทำการสังเกตและบันทึกพฤติกรรมแบบความถี่ คือ สังเกตจากงานหรือกิจกรรมที่กระทำว่านักเรียนทำงานหรือกิจกรรมเหล่านั้นมากน้อยเพียงใด โดยสังเกตอย่างต่อเนื่อง เป็นระยะเวลา 3 สัปดาห์

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความรับผิดชอบ

ความหมายของความรับผิดชอบ

ได้มีผู้ให้ความหมายของความรับผิดชอบไว้ดังนี้

บราวเน และค่อห์น (Browne and Cohn. 1958 : 58) กล่าวถึงลักษณะของความรับผิดชอบว่า ได้แก่ ความไว้วางใจได้ ความคิดริเริ่ม ความไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค การทำงานถึงขั้น มีความเชื่อมั่นในตนเอง มีความปรารถนาทำให้ดีกว่าเดิม

ฟังก์ และแวกแนลส์ (Funk and Wagnalls. 1961 : 2095) กล่าวว่า ความรับผิดชอบ คือ การแสดงออกถึงการรับผิดชอบ และรับผิดชอบในการกระทำของตน มีความซื่อสัตย์ ไว้วางใจได้ สามารถจัดการเงินและหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายอย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งยังหมายถึงความสามารถในการตอบสนองต่อหน้าที่ หรือข้อตกลงที่ตั้งไว้ตามอุดมคติ และหลักศีลธรรมด้วย

ชาวล แพรตกุล (2514 : 33) ให้ความหมายว่า ความรับผิดชอบ หมายถึง ความสนใจความตั้งใจที่จะทำงานและติดตามผลงานที่ได้ทำไปแล้ว เพื่อปรับปรุงแก้ไขให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดียอมรับในสิ่งที่ตนเองกระทำลงไป ทั้งในด้านที่เป็นผลดีและผลเสีย โดยแสดงออกในรูปการปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายด้วยความเต็มใจ ปฏิบัติงานด้วยความระมัดระวัง อย่างมีจุดหมายหมายเพื่อให้บรรลุผลสำเร็จตามที่ได้รับงานมา

ละเมียด ลิ้มอักษร (2517 : 8) ได้ให้ความหมายว่า ความรับผิดชอบ หมายถึง การปฏิบัติงานด้วยความตั้งใจจริง และขยันขันแข็ง เพื่อบรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมาย ไม่ถือความชอบใจหรืออารมณ์เป็นใหญ่ ให้ความสำคัญกับ พยายามแก้ปัญหาต่าง ๆ ความรับผิดชอบจึงเป็นปัจจัยที่สำคัญยิ่งของการปฏิบัติงาน

นิภา วิจิตรศิริ (2525 : 7 - 8) สรุปความหมายของความรับผิดชอบว่า หมายถึง ความสนใจ ความตั้งใจที่จะปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเพียรพยายามและละเอียดรอบคอบ เพื่อให้บรรลุเป้าหมาย รักษาสิทธิและหน้าที่ของตน ขอมรับผลการกระทำของตน ทั้งในด้านที่เป็นผลดีและผลเสีย ทั้งพยายามปรับปรุงการปฏิบัติหน้าที่ให้ดียิ่งขึ้น

วัฒนา สิงห์สัมฤทธิ์ (2527 : 5) ได้กล่าวว่า ความรับผิดชอบ หมายถึง ความสนใจ ความตั้งใจที่จะทำงาน และติดตามผลงานที่ได้ทำไปแล้วเพื่อปรับปรุงแก้ไขให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ขอมรับในสิ่งที่ตนเองกระทำลงไปทั้งในด้านที่เป็นผลดีและผลเสีย โดยแสดงออกในรูปการปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายด้วยความเต็มใจ ปฏิบัติงานด้วยความระมัดระวังอย่างมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้บรรลุผลสำเร็จตามที่ได้รับงานมา

ดวงจันทร์ หนูทอง (2533 : 36) ได้สรุปความหมายของความรับผิดชอบไว้ว่า หมายถึง ความมุ่งมั่นที่จะปฏิบัติหน้าที่การงาน และต่อชุมชนด้วยความเต็มใจ และมีความรู้ความเข้าใจถึงความสำคัญของความรับผิดชอบต่อหน้าที่การงาน และต่อชุมชน ซึ่งสามารถแสดงออกได้โดยการเอาใจใส่ในการทำงาน การเพียรพยายาม การรับผลการกระทำของตน การปรับปรุงงานของตนให้ดีขึ้น การช่วยรักษาทรัพย์สมบัติของส่วนรวม การช่วยแก้ไขสิ่งที่จะเป็นอันตรายต่อชุมชน การช่วยเหลือผู้อื่นในสังคม และการไม่ละเลยหน้าที่พลเมืองที่ดี

จากที่กล่าวมาแล้วพอสรุปได้ว่า ความรับผิดชอบ หมายถึง การทำตามหน้าที่ ปฏิบัติตามกฎระเบียบ การทำงานตามที่ได้รับมอบหมาย การทำตามที่ตนเองได้พูดหรือได้ให้คำมั่นสัญญาไว้ และการยอมรับในสิ่งที่ตนเองได้พูดหรือได้กระทำลงไป ทั้งในด้านที่เป็นผลดีและข้อบกพร่องต่าง ๆ ทุกครั้ง

ความสำคัญของความรับผิดชอบ

ความรับผิดชอบเป็นคุณลักษณะของคนไทยอย่างหนึ่งที่จำเป็นต้องปลูกฝังให้กับคนไทย (กรมการศาสนา. 2525 : 2) นอกจากความมีระเบียบวินัย ความซื่อสัตย์ สุจริต ความขยัน ประหยัด ความเสียสละ ฯลฯ การปลูกฝังให้คนไทยมีความสำนึกในหน้าที่และความรับผิดชอบ ต่อสังคมและประเทศชาติก็เป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง เพราะความรับผิดชอบเป็นลักษณะของความเป็นพลเมืองดีที่สำคัญ เป็นปัจจัยอันสำคัญที่จะช่วยให้สังคมเป็นระเบียบ และสงบสุข การที่สังคม

ขาดความสงบสุข กล่าวได้ว่าเกิดจากบุคคลหนึ่งขาดคุณสมบัติ 5 ประการ (สัญญา สัญญาวิวัฒน์. 2514 : 55 - 57) คือ ความรับผิดชอบ ความสม่ำเสมอ ความเชื่อมั่นในตนเอง ความซื่อสัตย์ และความพยายามในการพึ่งตนเอง

ความรับผิดชอบเป็นปัจจัยที่จะช่วยให้ทำงานประสบความสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ซึ่ง กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ได้กำหนดไว้เป็นนโยบายทางการศึกษาปัจจุบัน (ของ รัฐบาลและของกรมสามัญศึกษา) ประจำปีงบประมาณ 2537 (กรมสามัญศึกษา. 2535 : 4) ในข้อหนึ่งว่า ส่งเสริมสนับสนุนและอนุรักษ์การคนตรี ศาสนาและศิลปวัฒนธรรม ให้มีการจัดการเรียนการสอนและกิจกรรมต่าง ๆ โดยเน้นกิจกรรมลูกเสือ เนตรนารี สุวาทศาสตร์และการคนตรี ให้นักเรียนมีจิตใจที่เพียบพร้อมด้วยศีลธรรม คุณธรรม และจริยธรรม เป็นผู้มีระเบียบวินัย มีความรับผิดชอบ บำเพ็ญตนเป็นประโยชน์ต่อผู้อื่นและมีความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ เห็นคุณค่าของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย

นอกจากนี้ในปี พ.ศ. 2533 กระทรวงศึกษาธิการได้มีการปรับปรุงหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 เป็นหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) โดยมีแนวคำเนิการเพื่อให้การจัดการศึกษาตามหลักสูตรนี้ประสบความสำเร็จตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร จึงได้กำหนดแนวคำเนิการไว้ข้อหนึ่งว่า ในการเสริมสร้างค่านิยมที่ระบุไว้ในจุดหมาย ต้องปลูกฝังค่านิยมที่เป็นพื้นฐาน เช่น ซื่อสัตย์ ประหยัด อดทน มีวินัย รับผิดชอบ ฯลฯ ควบคู่ไปด้วย (กระทรวงศึกษาธิการ. 2533 : 8) และในการประเมินผล การเรียนนอกจากจะกำหนดให้มีการวัดผลและประเมินผลทางด้านพุทธิพิสัย และทักษะพิสัยในรายวิชาต่าง ๆ แล้ว ยังได้กำหนดให้มีการประเมินคุณลักษณะด้านคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่ดี เช่น ความรับผิดชอบ ความมีระเบียบวินัย ความซื่อสัตย์ ความซื่อสัตย์ ฯลฯ ในทุกรายวิชา โดยแต่ละรายวิชาจะมีคะแนนคุณลักษณะนี้ 10 ส่วน จากคะแนนเต็มในแต่ละรายวิชา เท่ากับ 100 ส่วน (กระทรวงศึกษาธิการ. 2533 : 18 - 23)

จากที่กล่าวมาแล้วข้างต้นจะเห็นได้ว่า ความรับผิดชอบเป็นคุณลักษณะหนึ่งของคน ที่มีความสำคัญมาก เพราะจะทำให้หน้าที่หรืองานที่มอบหมายให้รับผิดชอบประสบความสำเร็จ และเสร็จตามเวลาที่กำหนด ซึ่งมีผลทำให้เป็นคนที่มีคุณภาพ ดังนั้นหลักสูตรในปัจจุบันจึงกำหนดให้มีการปลูกฝังและพัฒนาให้นักเรียนมีความรับผิดชอบ พร้อมทั้งยังกำหนดให้มีการวัดในแต่ละรายวิชาด้วย

การพัฒนาความรับผิดชอบ

ความรับผิดชอบเป็นสิ่งที่เกิดจากการฝึกฝนอบรมตั้งแต่ในวัยเด็ก คุณลักษณะนี้จะพัฒนาขึ้นเรื่อย ๆ ในระยะแรก ๆ ของชีวิตเด็กยังช่วยเหลือตัวเองไม่ได้ ต้องอาศัยผู้อื่นตลอดเวลาแต่เมื่อโตขึ้นจะมีความสามารถด้านต่าง ๆ เพิ่มขึ้น และช่วยเหลือตัวเองได้มากขึ้นทีละน้อย จะค่อย ๆ เรียนรู้เกี่ยวกับความรับผิดชอบทั้งต่อตนเองและผู้อื่น(เอนกกุล กรวีแสง ม.ป.ป. : 81)

มิตตัน และแฮริส (Mitton and Harris. 1962 : 407 - 416) ได้เสนอแนะในการฝึกอบรมความรับผิดชอบ ดังนี้

1. การฝึกความรับผิดชอบควรเริ่มตั้งแต่เด็กที่อายุยังน้อย
2. เด็กทุกคนควรมีโอกาสฝึกความรับผิดชอบโดยการปฏิบัติจริง ให้เด็กมีส่วนร่วมในการทำงาน
3. การจัดประสบการณ์ให้เด็กรับผิดชอบควรให้เหมาะสมกับวัยและความสามารถของแต่ละบุคคล
4. ควรให้เด็กได้ทราบว่าผู้ใหญ่หวังอะไรจากตัวเด็ก
5. ในการฝึกความรับผิดชอบนั้น ผู้ใหญ่ต้องรู้จักยืดหยุ่นไม่ควรเร่งรัดเด็กจนเกินไป
6. ต้องระลึกไว้เสมอว่าในการทำงานนั้นเด็กต้องการคำแนะนำจากผู้ใหญ่
7. เด็กต้องการความไว้วางใจจากผู้ใหญ่ ดังนั้นเมื่อมอบหมายงานให้ทำแล้วก็ควรให้เด็กได้รับผิดชอบอย่างเต็มที่

8. เจตคติและพฤติกรรมความรับผิดชอบของผู้ใหญ่ มีอิทธิพลต่อการทางด้านความรับผิดชอบของเด็ก

9. การให้เด็กรับผิดชอบเกินความสามารถก็อาจเป็นอันตรายแก่เด็กได้

กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ (2521 : 21) เสนอแนะวิธีปลูกฝังความรับผิดชอบไว้ดังนี้

1. หัดไม่ให้ปัดความรับผิดชอบในหน้าที่การงานของตนไปตกแก่ผู้อื่น
2. ฝึกหัดให้เกิดนิสัยรับผิดชอบตั้งแต่เด็กทั้งที่บ้าน และทางโรงเรียน
3. ชี้แจงให้รู้จักขอบเขตหน้าที่การงานของตนว่ามีอะไรบ้าง เมื่อรู้ว่าหน้าที่ของตนเองแล้ว จะไม่ไปก้าวล่วงงานของผู้อื่น

จากที่กล่าวมาแล้วข้างต้นสรุปได้ว่า ความรับผิดชอบเป็นสิ่งที่ฝึกอบรมให้เกิดขึ้นกับนักเรียนได้ โดยให้นักเรียนได้มีโอกาสฝึกความรับผิดชอบโดยการปฏิบัติจริง ไม่ควรเร่งรัดจนเกินไป ควรฝึกให้เกิดขึ้นด้วยความรับผิดชอบตั้งแต่เด็กทั้งที่บ้าน และทางโรงเรียนผู้ใหญ่และครูต้องให้คำแนะนำกับเด็กเกี่ยวกับความรับผิดชอบในการทำงานเสมอ โรงเรียนจึงเป็นสถานที่สำคัญที่จะช่วยฝึกและพัฒนาความรับผิดชอบให้กับนักเรียน โดยจัดให้มีการฝึกอบรมอย่างมีแบบแผนและเป็นระบบ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความรับผิดชอบ

งานวิจัยในประเทศ

นิภา วิจิตรศิริ (2525 : 47 - 50) ได้ศึกษาผลของกิจกรรมกลุ่มที่มีต่อความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 จำนวน 32 คน แบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือกลุ่มทดลองได้รับการฝึกโดยใช้กิจกรรมกลุ่ม และกลุ่มควบคุมที่ไม่ได้รับการฝึก กลุ่มละ 16 คน ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มทดลองมีความรับผิดชอบสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และเมื่อเปรียบเทียบระหว่างนักเรียนที่มีความรับผิดชอบสูง กลาง และต่ำ พบว่ากลุ่มทดลองมีความรับผิดชอบสูงกว่ากลุ่มควบคุม

ศุภวิ ทรัพย์ปรุง (2529 : 34 - 55) ได้ศึกษาการใช้บทบาทสมมติเพื่อพัฒนาความรับผิดชอบต่อนหน้าที่การงานของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ซึ่งมีความรับผิดชอบต่อนหน้าที่การงานต่ำ จำนวน 30 คน โดยสุ่มเป็นกลุ่มทดลองซึ่งได้รับการสอนโดยใช้บทบาทสมมติ และกลุ่มควบคุมซึ่งได้รับการสอนแบบปกติ กลุ่มละ 15 คน ผลการศึกษาพบว่า นักเรียนที่ได้รับการสอนโดยการใช้บทบาทสมมติมีพัฒนาการและมีความแตกต่างในด้านความรับผิดชอบต่อนหน้าที่การงานสูงกว่านักเรียนที่ได้รับการสอนตามปกติ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และ .05 ตามลำดับ

ดวงจันทร์ หนูทอง (2533 : 82 - 91) ศึกษาผลของการใช้แม่แบบหนังสือเล่มที่มีต่อการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความรับผิดชอบ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 จำนวน 24 คน ที่ใช้ภาษาท้องถิ่นที่บ้าน และมีเหตุผลเชิงจริยธรรมด้านเหตุผลต่ำกว่าจริยธรรมชั้นที่ 3 ลงมา แล้วแบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือกลุ่มทดลองได้รับการสอนโดยใช้แม่แบบ และกลุ่มควบคุมซึ่งได้รับการสอนตามปกติ กลุ่มละ 12 คน ผลการศึกษาพบว่า นักเรียนทั้งสองกลุ่ม มีการใช้เหตุผลเชิง

จริยธรรมด้านความรับผิดชอบสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และกลุ่มทดลองมีการให้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความรับผิดชอบสูงกว่ากลุ่มทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

งานวิจัยในต่างประเทศ

เพค (Peck. 1958 : 347 - 350) ได้ศึกษาพบว่า ความรับผิดชอบในหน้าที่การงานขึ้นอยู่กับการฝึกวินัย และการฝึกวินัยโดยอาศัยความรักจะทำให้เด็กมีพัฒนาการด้านความรับผิดชอบในหน้าที่การงานสูงขึ้นด้วย

ซัลลิวน (Sullivan. 1989 : 1961) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการรับรู้ในการทำการบ้านและความสัมพันธ์ระหว่างการทำการบ้านกับการพัฒนาความรับผิดชอบ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย จำนวน 45 คน จากการศึกษาพบว่าในการทำการบ้านของนักเรียนจะส่งผลทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น และยังช่วยในการพัฒนาความรับผิดชอบด้วย

ส่วนการศึกษาของแอบบรุซเซส (Abbruzzese. 1990 : 2640) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาอีโก้ (Ego Development) โดยการวิเคราะห์ถึงความสัมพันธ์ระหว่างสังคมประภค (Socialization) ความรับผิดชอบ (Responsibility) และความมีอำนาจ (Dominance) โดยศึกษากับนักศึกษาจำนวน 98 คน ผลการศึกษาพบว่า นักศึกษาที่มีคะแนนความรับผิดชอบสูงจะประสบผลสำเร็จในการพัฒนาอีโก้ ส่วนความมีอำนาจไม่มีความสัมพันธ์กับการพัฒนาอีโก้เลย สำหรับสังคมประภคมีความสัมพันธ์แบบไม่ใช้เส้นตรง (Nonlinear) กับการพัฒนาอีโก้

จากงานวิจัยทั้งในประเทศและต่างประเทศ จะเห็นว่าความรับผิดชอบเป็นสิ่งที่ฝึกได้ โดยใช้กิจกรรมการเรียนการสอนที่แตกต่างกันไป เช่น ใช้กิจกรรมกลุ่ม บทบาทสมมติ เทคนิคแม่แบบ การฝึกโดยให้ทำการบ้าน เป็นต้น ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยจึงใช้การพัฒนาความรับผิดชอบด้วยกิจกรรมหลาย ๆ รูปแบบ เช่น บทบาทสมมติ กิจกรรมกลุ่ม เทคนิคแม่แบบ สถานการณ์จำลอง และกรณีตัวอย่าง เพื่อให้นักเรียนเกิดความรับผิดชอบและไม่เกิดความเบื่อหน่าย เนื่องจากใช้วิธีการฝึกหลาย ๆ วิธี

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมที่ใช้ในการฝึกอบรมความรับผิดชอบ

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาทสมมติ

ความหมายของบทบาทสมมติ

บทบาทสมมติเป็นวิธีการสอนอย่างหนึ่ง ซึ่งมีผู้ให้ความหมายไว้ต่าง ๆ กัน ดังนี้

เทเลอร์ และวอลฟอร์ด (Taylor and Walford. 1972 : 19) ได้ให้ความหมายว่า บทบาทสมมติเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้สวมบทบาทในสถานการณ์ต่าง ๆ เพื่อฝึกว่าตนควรมีพฤติกรรมแบบใด จึงจะแก้ปัญหาได้ดีที่สุด ผู้แสดงต้องรับบทบาทของตน เพื่อให้เข้าใจ และมีอารมณ์ในการแสดง

ลี (Lee. 1974 : 316) ได้ให้ความหมายว่า บทบาทสมมติเป็นการเรียนรู้จากการคุบบทบาทของผู้แสดงในสถานการณ์ที่สมมติขึ้น ในการแสดงนั้นผู้แสดงต้องคิดคำพูดและแสดงท่าทาง โดยไม่มีการเตรียมบทพูดหรือบทแสดงมาก่อน และต้องแสดงซ้ำใหม่ จนกว่าจะเป็นที่พอใจและยอมรับ

ทิสนา แชนมณี (2519 : 41) กล่าวว่าไว้ว่า บทบาทสมมติเป็นเครื่องมือและวิธีการอย่างหนึ่งที่ใช้ในการสอน เพื่อให้ผู้เรียนได้มีความเข้าใจอย่างลึกซึ้งในเรื่องที่เรียน โดยผู้สอนสร้างสถานการณ์และบทบาทสมมติขึ้นมาให้นักเรียนได้แสดงออกตามที่ตนคิดว่าควรจะเป็นและถือเอาการแสดงออกทั้งทางความรู้สึก และพฤติกรรมของผู้แสดงมาเป็นข้ออภิปรายเพื่อการเรียนรู้ การแสดงบทบาทสมมตินับว่าเป็นวิธีการฝึกการแก้ปัญหา และการตัดสินใจวิธีหนึ่ง เพราะสถานการณ์ และบทบาทที่สมมติขึ้นมาให้คล้ายคลึงกับสิ่งที่เป็นจริงนั้นมักจะมีปัญหาและข้อขัดแย้งต่าง ๆ ผ่งมาด้วยการที่ผู้เรียนได้เลือกที่จะแสดงบทบาทต่าง ๆ โดยไม่ต้องฝึกหรือเตรียมตัวมาก่อนนั้น ผู้แสดงจะต้องแสดงไปตามธรรมชาติ โดยที่ไม่รู้ว่าผู้แสดงคนอื่นจะมีปฏิกิริยาตอบโต้อย่างไร นับว่าเป็นการช่วยฝึกให้ผู้แสดงได้เรียนรู้ที่จะปรับพฤติกรรมและหาทางแก้ปัญหาตัดสินใจอย่างธรรมชาติ

กรมวิชาการ (2522 : 22 - 23) ได้กล่าวว่า บทบาทสมมติเป็นกิจกรรมที่จะให้นักเรียนได้แสดงออกทางสีหน้า ท่าทาง เลียนแบบของจริง ตามที่ตนคิดว่าควรจะเป็น เช่น ทำเดิน ทำหกล้ม ทำโกรธ ดีใจ หรือบทบาทสมมติเป็นพ่อแม่ พี่น้อง เล่นขายของ คำนวณจับผู้ร้าย แม่ค้า ฯลฯ โดยที่คิดแสดงท่าเองว่า ถ้าเป็นคนนั้นจะต้องทำอย่างนั้นพูดอย่างนั้นในการแสดงนั้นครูต้องพยายามแทรกสิ่งที่ต้องการเน้น หรือเนื้อหาที่ต้องการฝึก เช่น ท่าทาง มารยาทในการพูดการแสดง คำและสำนวน น้ำเสียง ฯลฯ อย่างไรก็ตามการแสดงที่นำมาแสดงแทรกในตอนใดของบทเรียนจะทำให้ผู้เรียน

สนกสนาน ได้ใช้ความคิด ได้แสดงท่าทางเลียนแบบและออกความคิดเห็นในการฝึกทักษะในการเรียนภาษาได้เป็นอย่างดี

วีระ โทษพานิช (2529 : 73) ได้ให้ความหมายว่า บทบาทสมมติเป็นสถานการณ์ของการแสดงโดยไม่มีการเตรียมตัว โดยเน้นความสำคัญที่บุคคลและบทบาท นักเรียนสวมบทบาทใครคนใดคนหนึ่ง และแสดงหรือปฏิบัติบทบาทของผู้ที่เขาเห็นในสถานการณ์เฉพาะที่กำหนดขึ้น จุดมุ่งหมายสำคัญเพื่อเพิ่มพูนความเข้าใจลึกซึ้ง (Insight) ในความรู้สึกของนักเรียนเกี่ยวกับสถานการณ์เฉพาะ

จากความหมายของบทบาทสมมติ ดังที่กล่าวมาแล้วนั้น สรุปได้ว่า บทบาทสมมติเป็นวิธีสอนอย่างหนึ่งที่ให้นักเรียนได้แสดงบทบาทต่าง ๆ จากสถานการณ์ที่ครูสมมติขึ้น ผู้แสดงต้องไม่รู้บทหรือเตรียมตัวมาก่อน บทบาทหรือท่าทางที่แสดงไปนั้นเป็นไปตามธรรมชาติหรือตามความคิดของผู้แสดงเอง และนำเอาการแสดงออกต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นอารมณ์ ท่าทาง และพฤติกรรมของผู้แสดงมาเป็นข้ออภิปรายเพื่อการเรียนรู้

จุดมุ่งหมายและประโยชน์ของบทบาทสมมติ

บทบาทสมมติเป็นกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างหนึ่งที่ครูจะนำช่วยในการสอน เพื่อให้ นักเรียนเกิดการเรียนรู้ในด้านต่าง ๆ หลายด้าน ดังนี้ (ทศนา แหมมณี. 2519 : 42)

1. ช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจว่าพฤติกรรมทุกพฤติกรรมมีสาเหตุที่มาของพฤติกรรมนั้น
2. ช่วยให้ผู้เรียนเรียนรู้ และเข้าใจในความรู้สึกของผู้อื่น ความเข้าใจนี้จะช่วยให้ผู้เรียนรู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเรา
3. ช่วยลดความรู้สึกดิ่งเครียดของผู้เรียน คือช่วยให้ผู้เรียนบางคนที่มีความดิ่งเครียดได้ระบายความรู้สึกนั้น ๆ ออกมาบ้าง
4. ช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนได้มีโอกาสสำรวจค่านิยมของตน และหาหลักยึดเหนี่ยวในการดำรงชีวิตของตน
5. ช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาความรู้สึกเกี่ยวกับตนเองในทางที่ดีขึ้น
6. ช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้การปฏิบัติตนในสังคม
7. ช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ และการปฏิบัติตนให้ถูกต้องเหมาะสมในหลาย ๆ บทบาท

8. ช่วยให้ผู้เรียนได้ฝึกการแก้ปัญหา และการตัดสินใจ
9. ช่วยให้ผู้เรียนได้พัฒนาความสามัคคีในกลุ่มให้ดีขึ้น
10. ช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ถึงความต้องการของผู้เรียน

นอกจากนี้ พกา สัตยธรรม (2524 : 52) ได้กล่าวถึงประโยชน์ที่ได้จากการแสดงบทบาทสมมติว่า จะทำให้ผู้เรียนเรียนอย่างสนุกสนาน มีชีวิตชีวามากขึ้น ทั้งยังเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แสดงคุณลักษณะเด่น ๆ ในด้านต่าง ๆ ออกมา เช่น การพูดเก่ง การแสดงบทบาทเหมาะสม ไหวพริบในการแสดง นอกจากนี้ ชูศรี สนิทชนะซากร (2525 : 14 - 15) ยังได้กล่าวว่า บทบาทสมมติจะทำให้ผู้เรียนเข้าใจเรื่องชัดเจนขึ้นเพราะเรื่องนั้น ๆ เป็นเรื่องที่สมมติจากเรื่องจริง ซึ่งเป็นการฝึกให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ที่จะนำไปปฏิบัติในสภาพจริงด้วย ทั้งยังเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แสดงออก มีการอภิปรายและวิเคราะห์เรื่องราวนั้น ๆ เป็นประโยชน์ในการฝึกให้ผู้เรียนรู้จักการแก้ปัญหา ตัดสินใจ และสามารถนำการแก้ปัญหาไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

จากจุดมุ่งหมายและประโยชน์ของการใช้บทบาทสมมิตังกล่าวมา สรุปได้ว่า บทบาทสมมติเป็นกิจกรรมที่จะช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนเข้าใจในตนเองและผู้อื่นมากยิ่งขึ้น ตลอดจนช่วยส่งเสริมบรรยากาศในการเรียน ทำให้ผู้เรียนสนุกสนานต่อการเรียนและมีความเข้าใจในเรื่องที่จะเรียนได้ดีขึ้น ทั้งยังได้มีโอกาสทดลองฝึกเกี่ยวกับการปฏิบัติตนในสังคมได้หลาย ๆ บทบาท เพื่อปรับพฤติกรรมให้เหมาะสม สามารถตัดสินใจและนำไปใช้ในชีวิตรประจำวันได้

ขั้นตอนของการแสดงบทบาทสมมติ

ขั้นตอนในการแสดงบทบาทสมมติ มีดังนี้ (ทิสนา แหมมณี. 2519 : 47)

ขั้นที่ 1 ขั้นเตรียมการ แบ่งออกเป็นสองตอน คือ

ก. การแจกแจงและกำหนดขอบเขตของปัญหา ครูจะต้องวิเคราะห์แยกแยะสถานการณ์ออกมาให้ได้ว่าอะไรคือ ปัญหา หรือจุดที่ต้องการชี้ให้ผู้เรียนเห็น และเรียนเพื่อความเข้าใจและกำหนดขอบเขตของปัญหาที่จะสอน

ข. การกำหนดสถานการณ์สมมติและบทบาทสมมติ เมื่อได้ปัญหาที่ชัดเจนแล้ว ครูจะต้องกำหนดสถานการณ์สมมติที่ง่ายและชัดเจนขึ้น พร้อมทั้งเขียนบทบาทสมมติที่จะให้ผู้เรียน

แสดงบทบาทสมมติที่เขียนขึ้นนี้ ควรจะสามารถช่วยให้ผู้เรียนได้ประสบกับปัญหาและข้อขัดแย้ง เพื่อฝึกฝนการแก้ปัญหาและตัดสินใจ

ขั้นที่ 2 ขั้นแสดง แบ่งออกเป็น 7 ขั้นตอน คือ

ก. การอ่านเรื่อง หมายถึง การนำผู้เรียนให้ไปสู่เรื่องที่จะศึกษา หรือป้อนให้ผู้เรียนมีความเข้าใจตรงกันในเรื่องที่จะเรียน ครูอาจจะเล่าเรื่องราวหรือสถานการณ์สมมติให้ผู้เรียนฟัง

ข. การเลือกตัวผู้แสดง อาจเป็นได้ในสองลักษณะคือ อาจจะมีเลือกผู้แสดงที่มีลักษณะใกล้เคียง หรือลักษณะตรงกันข้ามกับลักษณะของบทบาทที่มอบหมายให้ก็ได้ ในกรณีแรกการแสดงจะช่วยให้นักเรียนเข้าใจปัญหาได้ดี เพราะการแสดงเป็นไปโดยอัตโนมัติและเห็น ในกรณีหลัง การแสดงจะช่วยให้ผู้แสดงและผู้ชมได้เข้าใจถึงบทบาทของผู้ที่มีลักษณะแตกต่างออกไป ดังนั้น การเลือกตัวผู้แสดงจึงขึ้นอยู่กับจุดมุ่งหมายการแสดงและการสอนเป็นสำคัญ

ค. การจัดฉากแสดง เป็นการ จัดฉากแบบสมมติขึ้นมา เพื่อให้การแสดงนั้นดูใกล้เคียงกับความเป็นจริง การจัดฉากอาจจะเป็นไปในลักษณะแบบง่าย ๆ โดยการเลื่อนโต๊ะเพื่งตัวเดียวไปจนถึงการจัดฉากแบบหรูหรา

ง. การเตรียมผู้สังเกตการณ์ ครูควรช่วยให้ผู้เรียนหัดสังเกตและวิเคราะห์เหตุการณ์ การเตรียมผู้ชม หรือผู้สังเกตการณ์เป็นสิ่งจำเป็น ไม่เช่นนั้นการอภิปราย และวิเคราะห์หลังการแสดงนั้นจะไม่ได้ผลเท่าที่ควร

จ. การเตรียมความพร้อมก่อนการแสดง การที่ผู้เรียนจะแสดงบทบาทสมมติให้เป็นไปอย่างธรรมชาติได้มากน้อยเพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับความพร้อมของผู้แสดง ถ้าผู้แสดงมีความสบายใจ การแสดงจะเป็นไปอย่างธรรมชาติ ดังนั้น ครูจำเป็นต้องช่วยสร้างความตื่นเต้น ประหม่า และความวิตกกังวลของผู้แสดงออกไปด้วยวิธีต่าง ๆ

ฉ. การแสดง เมื่อผู้แสดงและผู้ชมพร้อมแล้ว ผู้แสดงก็เริ่มแสดงได้การแสดงนี้ควรให้เป็นไปตามธรรมชาติ ไม่มีการขัดกลางคัน นอกจากนั้นกรณีที่ผู้แสดงต้องการความช่วยเหลือ ครูอาจเข้าไปช่วยได้ตามโอกาส

ช. การตัดบท เมื่อผู้แสดงได้แสดงไปเป็นเวลาพอสมควรแล้ว ครูควรตัดบทหรือหยุดการแสดง ไม่ควรปล่อยให้การแสดงเยิ่นเย้อไป จะทำให้เสียเวลาและผู้ชมเกิดความ

เป้าหมาย การตัดบทจะทำได้ในการนี้ต่อไป

1. เมื่อการแสดงนั้นได้ข้อมูลเพียงพอที่จะนำมาวิเคราะห์และอภิปรายได้
2. กลุ่มพอจะเดาได้ว่าเรื่องราวจะเป็นอย่างไร ถ้ามีการแสดงต่อไป
3. ผู้แสดงไม่สามารถแสดงต่อไปได้เพราะเกิดความเข้าใจผิดบางประการ
4. การแสดงจบเรื่อง

ขั้นที่ 3 ขั้นวิเคราะห์และอภิปรายผลการแสดง

การวิเคราะห์การแสดงมักจะเป็นไปในรูปการอภิปรายร่วมกันระหว่างผู้แสดงกับผู้สังเกตการณ์ การอภิปรายจะเป็นไปในรูปใดนั้น มักจะขึ้นกับวัตถุประสงค์ของการเรียน บางครั้งอาจจะมีการให้ผู้แสดงได้เปิดเผยความรู้สึก และเสนอความเห็นก่อน แล้วจึงให้ผู้สังเกตการณ์เสนอความคิดเห็น การอภิปรายนี้จะต้องเป็นไปอย่างตรงไปตรงมา และเน้นที่เหตุผลของการแสดงออก และพฤติกรรมที่บทแสดงออกมา โดยปกติการอภิปรายจะไม่มุ่งถึงว่าใครแสดงดี ไม่ใช่อะไร นอกจากวัตถุประสงค์ของการแสดงคือ การฝึกทักษะการแสดงการเรียนรู้ทั้งหลายจะอยู่ตรงขั้นนี้เป็นสำคัญ ครูจะต้องช่วยกระตุ้นผู้เรียนให้คิดและหาคำตอบ โดยอาจใช้วิธีการตั้งคำถามช่วย

ขั้นที่ 4 ขั้นแสดงเพิ่มเติม

หลังจากการวิเคราะห์และอภิปรายผลการแสดง แล้วกลุ่มอาจจะเสนอแนะแนวความคิดใหม่ ๆ ในการแก้ปัญหาหรือตัดสินใจ หรือถ้าหากการแสดงครั้งแรกยังได้ผลไม่เป็นที่พอใจ ครูอาจจะให้มีการแสดงซ้ำ หรือเพิ่มเติมก็ได้ เพื่อคุณลักษณะหนึ่ง หากการแสดงใหม่นี้ไม่จำเป็น ครูจะสามารถข้ามไปขั้นที่ 5 ได้เลย

ขั้นที่ 5 ขั้นแลกเปลี่ยนประสบการณ์และสรุป

ครูควรกระตุ้นให้นักเรียนได้อภิปรายทั่ว ๆ ไป ซึ่งโดยมากจะเป็นการเล่าประสบการณ์เกี่ยวกับเรื่องที่เกี่ยวข้องให้กันและกันฟัง การแลกเปลี่ยนประสบการณ์กันนี้ จะช่วยให้ผู้เรียน ได้แนวความคิดกว้างขวางขึ้น และส่งเสริมให้ผู้เรียนเห็นว่าสิ่งที่เรียนนั้นเกี่ยวข้องกับความเป็นจริง จะทำให้ผู้เรียนสามารถที่จะหาข้อสรุปหรือได้แนวความคิดรวบยอดที่ตนสามารถเข้าใจได้อย่างดี

จากขั้นตอนในการแสดงบทบาทสมมติดังกล่าว พอสรุปได้ว่า การแสดงบทบาทสมมตินั้น ครูจะต้องกำหนดขอบเขตของปัญหาสถานการณ์สมมติ และ บทบาทสมมติ ครูอธิบายให้ผู้แสดงเข้าใจ

ถึงบทบาทที่ตนจะต้องแสดงว่าทำอะไร จึงจะเหมาะสม ส่วนผู้สังเกตการณ์นั้น ครูจะต้องช่วย
ให้รู้จักสังเกต และ วิเคราะห์เหตุการณ์ไปด้วย เพื่อจะได้เป็นประโยชน์ในตอนอภิปรายและวิเคราะห์
หลักการแสดง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาทสมมติ

งานวิจัยในประเทศ

คุชฎี ทรัพย์ปรง (2529 : 34 - 55) ได้ศึกษาการใช้บทบาทสมมติเพื่อพัฒนาความรับผิดชอบ
ต่อหน้าที่การงานของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ซึ่งมีความรับผิดชอบต่อหน้าที่การงานต่ำ
จำนวน 30 คน โดยสุ่มเป็นกลุ่มทดลองซึ่งได้รับการสอนโดยใช้บทบาทสมมติ และกลุ่มควบคุมซึ่งได้รับ
การสอนแบบปกติ กลุ่มละ 15 คน ผลการศึกษาพบว่า นักเรียนที่ได้รับการสอนโดยการใช้บทบาทสมมติ
มีพัฒนาการและมีความแตกต่างในด้านความรับผิดชอบต่อหน้าที่การงานสูงกว่านักเรียนที่ได้รับการสอน
ตามปกติ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และ .05 ตามลำดับ

สุวรรณ ศรีธัน (2530 : 42 - 44) ได้ศึกษาผลของการใช้บทบาทสมมติที่มีต่อแรงจูงใจ
ใฝ่สัมฤทธิ์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ต่ำ จำนวน 30 คน โดยสุ่มเป็นกลุ่ม
ทดลองซึ่งได้รับการสอนโดยใช้บทบาทสมมติ และกลุ่มควบคุมซึ่งได้รับการสอนแบบปกติ กลุ่มละ 15 คน
ผลการศึกษาพบว่า นักเรียนที่ได้รับการสอนโดยการใช้บทบาทสมมติและแบบปกติมีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์
สูงขึ้นกว่าเดิมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และนักเรียนที่ได้รับการสอนโดยการใช้บทบาท
สมมติมีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์สูงกว่านักเรียนที่ได้รับการสอนแบบปกติ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ธิดารัตน์ ศรีสวัสดิ์ (2532 : 104 - 107) ได้ศึกษาผลของบทบาทสมมติที่มีต่อเหตุผลเชิง
จริยธรรมด้านความสามัคคีของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 จำนวน 30 คน โดยสุ่มเป็นกลุ่มทดลอง
ซึ่งได้รับการสอนโดยใช้บทบาทสมมติ และกลุ่มควบคุมซึ่งได้รับการสอนแบบปกติ กลุ่มละ 15 คน
ผลการศึกษาพบว่า นักเรียนที่ได้รับการสอนโดยการใช้บทบาทสมมติและแบบปกติมีเหตุผลเชิงจริยธรรม
ด้านความสามัคคีสูงขึ้นกว่าเดิมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และนักเรียนที่ได้รับการสอน
โดยการใช้บทบาทสมมติมีเหตุผลเชิงจริยธรรมสูงกว่านักเรียนที่ได้รับการสอนแบบปกติ อย่างมีนัย
สำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

งานวิจัยในต่างประเทศ

โคโนเลย์ (Conoley. 1977 : 4977 - A) ศึกษาผลของการใช้บทบาทสมมติในการเรียนการสอนระดับ 3, 4 และ 5 จำนวน 142 คน แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ใช้เวลาทดลอง 2 สัปดาห์ วันละ 30 นาที ทุกวัน มีการทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียนกับกลุ่มตัวอย่างทั้งสามกลุ่ม ผลการศึกษาพบว่า การใช้บทบาทสมมติเป็นองค์ประกอบในการเรียนการสอนมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของนักเรียนในกลุ่มทดลองมากกว่ากลุ่มควบคุม ทำให้นักเรียนมีสังคมมีคิขึ้น และเปลี่ยนแปลงจากการยึดตนเองเป็นศูนย์กลางไปสู่บุคคลอื่นมากขึ้น

ลอนนอตตี (Lonnotti. 1977 : 142) ได้ศึกษาการใช้บทบาทสมมติกับการเห็นประโยชน์ของผู้อื่น และมีความเห็นใจต่อผู้อื่น โดยทำการทดลองกับนักเรียนอายุ 6 - 9 ปี พบว่านักเรียนที่ได้รับการฝึกด้วยบทบาทสมมติมีพฤติกรรมที่ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนเพิ่มขึ้นกว่ากลุ่มควบคุม

มาร์เกส และ หลุยส์ (Marguess and Louise. 1978 : 3397 - A) ได้ทำการศึกษาเรื่องการใช้บทบาทสมมติกับค่านิยมบางประการของนักเรียน คือ ความซื่อสัตย์ การเคารพในสิทธิของผู้อื่น และการพิจารณาผู้อื่น กับนักเรียนระดับ 3 ซึ่งใช้เวลา 1 ชั่วโมง และ ระดับ 5 ใช้เวลา 2 ชั่วโมง ผลการศึกษาพบว่า นักเรียนระดับ 3 มีการเปลี่ยนแปลงในด้านความซื่อสัตย์จากเดิมอย่างมีนัยสำคัญ ส่วนการเคารพในสิทธิของผู้อื่น และการพิจารณาผู้อื่น ไม่แตกต่างกัน สำหรับนักเรียนระดับ 5 ค่านิยมทั้งสามด้าน ไม่แตกต่างกัน

จากงานวิจัยทั้งในประเทศและต่างประเทศ จะเห็นว่าผู้ใช้การแสดงบทบาทสมมติ ในการพัฒนาในด้านต่าง ๆ เช่น ความรับผิดชอบต่องานที่ทำงาน แรงจูงใจไม่ล้มเลิก ทัศนคติเชิงจริยธรรม ความสามัคคี การไม่เห็นแก่ตัว ความซื่อสัตย์ เป็นต้น ซึ่งนักเรียนที่ได้รับการเรียนการสอนโดยใช้บทบาทสมมติ มีการพัฒนาในด้านต่าง ๆ สูงขึ้น ดังนั้นในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงใช้บทบาทสมมติพัฒนาให้นักเรียนมีความรับผิดชอบ

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับกิจกรรมกลุ่ม

ความหมายของกิจกรรมกลุ่ม

ได้มีผู้ให้ความหมายของกิจกรรมกลุ่มไว้ ดังนี้

เฮร์โรลด์ (Herrold. 1952 : 492 - 504) ได้ให้ความหมายไว้ว่ากิจกรรมกลุ่ม

เป็นกระบวนการที่ทำให้บุคคลมีโอกาสร่วมกันเป็นกลุ่มเพื่อแก้ปัญหา หรือกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง โดยมีจุดมุ่งหมายที่แน่นอน

โธลเซน (Ohlsen. 1970 : 6 - 7) ได้สรุปความหมายของคำว่า กิจกรรมกลุ่มไว้ 2 แบบ คือ

แบบที่ 1 เป็นกิจกรรมกลุ่มที่ผู้นำเป็นผู้ให้ข้อมูลรายละเอียดต่าง ๆ แก่สมาชิก หรือเป็นการนำการอภิปรายเพื่อที่สมาชิกได้บรรลุถึงความมุ่งหมายต่าง ๆ ของกลุ่ม โดยปกติผู้นำกลุ่มชนิดนี้จะให้ข้อมูลเกี่ยวกับการศึกษา อาชีพ หรือสังคม และส่งเสริมให้สมาชิกในกลุ่มนำข้อมูลเหล่านั้นมาอภิปรายเพื่อประโยชน์สำหรับตน เช่น การประชุมพิเศษ การปัจฉิมพิเศษ หรือกิจกรรมต่าง ๆ ที่จัดในช่วงเวลาเรียน เป็นต้น ในการทำกิจกรรมกลุ่มแบบนี้ครูจะเป็นผู้ดำเนินการวางแผนเอง

แบบที่ 2 เป็นกิจกรรมกลุ่มที่สมาชิกวางแผนร่วมกันจัดขึ้นเอง เช่น กลุ่มอภิปรายในเรื่องต่าง ๆ ที่นักเรียนสนใจ หรือกิจกรรมเสริมหลักสูตร เป็นต้น

เมตตา จินดารักษ์ (2525 : 5) ได้ให้ความหมายของกิจกรรมกลุ่มไว้ว่า หมายถึง การกระทำร่วมกันเพื่อเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ด้วยตนเอง โดยผู้เรียนจะร่วมกันทำกิจกรรมต่างๆ และร่วมกันวิเคราะห์พฤติกรรมของสมาชิกในกลุ่มซึ่งเกิดขึ้น ตลอดจนแสดงความคิดเห็นและกล่าวถึงประโยชน์ที่ได้จากกิจกรรมนั้น

นิภา วิจิตรศิริ (2525 : 20) ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับกิจกรรมกลุ่มไว้ว่า เป็นการนำเอาประสบการณ์มาวางแผนและแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ต้องการในสมาชิกแต่ละคน และการเปลี่ยนแปลงของกลุ่มโดยส่วนรวม ประสบการณ์ในกลุ่มจะทำให้เกิดการพัฒนาในตัวบุคคล และกลุ่มก็จะดำเนินไปด้วยความสำเร็จตามจุดมุ่งหมาย

ส่วน กรองแก้ว สานุสนธิ์ (2529 : 9) กล่าวว่า กิจกรรมกลุ่ม หมายถึง การกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งร่วมกัน เพื่อการเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ด้วยตนเอง โดยสมาชิกมีส่วนร่วมเข้าร่วมในกิจกรรม และวิเคราะห์พฤติกรรมของสมาชิกด้วยกัน ซึ่งเกิดขึ้นในขณะนั้น ตลอดจนร่วมแสดงความคิดเห็นและกล่าวถึงประโยชน์ที่ได้รับจากกิจกรรมนั้น ๆ ด้วย

จากความหมายของกิจกรรมกลุ่มดังกล่าวข้างต้น พอสรุปได้ว่า กิจกรรมกลุ่ม หมายถึง การนำเอาความสารถ ทักษะ และประสบการณ์ของตนเองที่มีอยู่มาวางแผน และแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เพื่อที่จะกระทำกิจกรรมหรือแก้ปัญหาต่าง ๆ

จุดมุ่งหมายของกิจกรรมกลุ่ม

เบนเนตต์ (Bennett. 1963 : 8 - 9) ได้กล่าวถึงจุดมุ่งหมายของกิจกรรมกลุ่มไว้ดังนี้

1. เพื่อเปิดโอกาสให้สมาชิกของกลุ่ม ได้เรียนรู้ทางด้านการศึกษา อาชีพ สังคม และส่วนตัว จากการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ที่ทางโรงเรียนจัดขึ้น การได้มีโอกาสศึกษาถึงปัญหาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลเป็นกลุ่ม ซึ่งอาจทำให้มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม เพื่อให้เป็นที่ยอมรับของสังคมได้

2. เพื่อก่อให้เกิดผลทางการบำบัดรักษา จากการที่ได้มีโอกาสปลดปล่อยความตึงเครียดทางอารมณ์ ได้มีความเข้าใจ และได้ข้อคิดในปัญหาต่าง ๆ ของบุคคลมากขึ้นรวมทั้งศึกษาปัญหาของคนที่คล้ายคลึงกันในบรรยากาศที่อ่อนโยน ผ่อนคลาย และนำมาแก้ไขปรับปรุงบุคลิกภาพ และวิถีทางชีวิตของเรา กลุ่มเปิดโอกาสให้เราได้วินิจฉัยตนเองและผู้อื่น

3. ช่วยให้ผู้บุคคลบรรลุจุดมุ่งหมายของการแนะนำอย่างประหยัด และอย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

ส่วนแทรกซ์เลอร์ และ นอร์ท (ทองเรือน อมรัชกุล. 2521 : 5 - 6 ; อ้างอิงมาจาก Traxler and North) ได้กล่าวถึงจุดมุ่งหมายของกลุ่มไว้ดังนี้

1. เพื่อให้การศึกษาบรวมแก่บุคคลที่ยังไม่เคยคุ้นเคยกับสิ่งแวดล้อมโดยเฉพาะอย่างยิ่งในมหาวิทยาลัย หรือในโรงเรียน โดยการจัดโครงการประณมนิเทศนักเรียนใหม่ หรือนำไปจัดในรูปแบบของการแนะนำได้ตลอดทั้งปี

2. เพื่อเสริมสร้างประสบการณ์ที่แตกต่างไปจากประสบการณ์ที่ได้รับในหลักสูตร โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การจัดกิจกรรมกลุ่มในโรงเรียนเพื่อพัฒนาประสิทธิภาพในการศึกษาเล่าเรียน การใช้ห้องสมุด การศึกษาในโอกาสต่าง ๆ หรือเรื่องส่วนตัวที่อยู่ในความสนใจของนักเรียน

3. เพื่อเป็นรากฐานในการที่จะนำไปสู่การให้คำปรึกษาเป็นรายบุคคล เพราะทำให้นักเรียนคุ้นเคยกับครูในขณะที่เข้าร่วมกิจกรรมกลุ่ม

4. เพื่อการปรับตัว การบำบัดรักษาและความเจริญงอกงามของบุคคลและของกลุ่ม นอกจากนี้กิจกรรมกลุ่มยังสามารถนำมาเป็นเครื่องช่วยในการแก้ไขเรื่องส่วนตัวได้ เช่น การปรับปรุงบุคลิกภาพ การพัฒนาที่เหมาะสมกับด้านมนุษยสัมพันธ์ เป็นต้น

นอกจากนี้ คมเพชร ฉัตรศุภกุล (2522 : 96 - 98) ได้กล่าวไว้ซึ่งพอสรุปได้ดังนี้

1. เพื่อสร้างความเข้าใจในตนเองอย่างถูกต้อง
2. เพื่อสร้างความเข้าใจในบุคคลอื่น
3. เพื่อสร้างความสามารถในการทำงานร่วมกันของสมาชิก

สรุป กิจกรรมกลุ่มมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้บุคคลได้มีโอกาสร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ

ได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็น ซึ่งจะมีผลทำให้เกิดการพัฒนา ปรับปรุง พฤติกรรม และบุคลิกภาพ

ประโยชน์ของกิจกรรมกลุ่ม

กิจกรรมกลุ่มเป็นวิธีการวิธีหนึ่งที่จะช่วยพัฒนาบุคคล โดยเฉพาะอย่างยิ่งทักษะด้านสังคม และด้านความสัมพันธ์กับบุคคลอื่น การจัดกิจกรรมกลุ่มจึงเป็นการเปิดโอกาสให้บุคคลได้เรียนรู้ เกี่ยวกับการติดต่อสัมพันธ์กับบุคคลอื่น ในบรรยากาศที่ส่งเสริมซึ่งกันและกัน โดยใช้เทคนิคต่าง ๆ เพื่อสมาชิกกลุ่มได้ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน (Button. 1974 : 1 - 2) ด้วยเหตุนี้การเรียนรู้ โดยวิธีการนี้จึงช่วยในการฝึกทักษะในหลาย ๆ ด้าน ดังนี้

1. ทักษะทางสังคม (Social Skill) เป็นทักษะที่ช่วยให้อยู่ร่วมกันและทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างดี เช่น การเป็นผู้ให้และผู้รับ การปรับตัว การควบคุมตนเอง การยอมรับความสามารถของตนเองและผู้อื่น เป็นต้น

2. ทักษะในการเรียน (Study Skill) เป็นทักษะในการค้นคว้าหาความรู้ เช่น ทักษะในการเก็บรวบรวมข้อมูล การพูด การฟัง การอ่าน และการรายงาน

3. ทักษะทางปัญญา (Intellectual Skill) ได้แก่ ทักษะในการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า การวิพากษ์วิจารณ์ การคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และการคิดอย่างมีเหตุผล

4. ทักษะในการทำงานกลุ่ม (Group Work Skill) เป็นทักษะในการทำงานร่วมกับผู้อื่น เช่น ทักษะในการวางแผน การเป็นผู้นำแสดงความคิดเห็นด้วยการอภิปราย การยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น (วิไลวรรณ สันตะโกมล. 2522 : 20)

นอกจากนี้กิจกรรมกลุ่มยังมีผลในด้านเจตคติต่อตนเอง เพราะการได้เข้าร่วมกลุ่มเป็นการแสดงถึงการยอมรับจากกลุ่ม ทำให้เกิดความรู้สึกภาคภูมิใจ มีความอบอุ่น และรู้สึกว่าตัวเองนั้นมีคุณค่า (พัชนี วรกวิน. 2522 : 149 - 150)

ลำดับขั้นตอนของกระบวนการกลุ่ม

การเรียนรู้ตามวิธีกระบวนการกลุ่ม แบ่งเป็น 4 ขั้นตอน ดังนี้ (เฮวภา เดชะคุปต์ 2517 : 163 - 166)

1. ระยะการมีส่วนร่วม (Participation or Involvement Stage)

ระยะนี้ผู้เรียนจะเข้ามามีส่วนร่วมในฐานะสมาชิกคนหนึ่งของกลุ่มและเป็นผู้ลงมือปฏิบัติหรือคิดค้นแสวงหาสิ่งที่ต้องการเรียนรู้ด้วยตนเอง ผลการเรียนรู้จะเกิดจากผู้เรียนโดยตรง ผู้ที่มีส่วนร่วมมาก ก็จะได้รับผลการเรียนรู้มากขึ้นการมีส่วนร่วมของผู้เรียนในการทำกิจกรรมการเรียนรู้ เป็นการมีส่วนร่วมในด้านต่าง ๆ ดังนี้

1.1 ทางด้านร่างกาย (Physical Involvement) คือการเรียนรู้ที่ผู้เรียนลงมือปฏิบัติ หรือกระทำการกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยตนเอง (Learning by Doing) รวมทั้งการมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น หรือการค้นคว้าสืบสวนสิ่งที่ต้องการเรียนรู้ด้วยตนเอง ซึ่งจะต้องอาศัยการแสดงออกทางกาย วาจา ในการสื่อความหมายกับผู้อื่นเพื่อก่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน

1.2 ทางด้านจิตใจ (Ego or Emotional Involvement) คือ การที่ผู้เรียนเกิดความรู้สึกเกี่ยวกับสิ่งที่ได้ลงมือปฏิบัตินั้นอย่างแท้จริง ความรู้สึกที่เกิดขึ้นนี้จะนำไปสู่การรับรู้แนวคิดและการเรียนรู้ทางด้านเนื้อหาวิชาเป็นอย่างดี และช่วยให้ผู้เรียนสามารถจดจำเนื้อหาวิชาได้นานอีกด้วย

1.3 ทางด้านสติปัญญาหรือสมอง (Intellectual or Mental Involvement) คือ การเรียนรู้ที่เกิดจากการเห็นจริง มีการค้นพบสิ่งที่ต้องการเรียนรู้ มีการสร้างแนวคิดจากสิ่งที่ได้รับรู้นั้น จะทำให้การเรียนรู้มีความหมายต่อผู้เรียนมากขึ้น และเป็นแนวทางในการพัฒนาความคิด และเหตุผลในการไตร่ตรองในการทำงาน การตัดสินใจ การวิเคราะห์ และ สรุปสิ่งที่เรียนรู้ด้วยตนเอง

2. ระยะวิเคราะห์ (Analysis Stage)

เป็นระยะที่ผู้เรียนจะร่วมกันวิเคราะห์ประสบการณ์การเรียนรู้ร่วมกัน ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนมีความรู้อย่างกว้างขวาง ประเมินความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในกลุ่ม วิธีการ ผลของการเรียนรู้ ตลอดจนช่วยให้ผู้เรียนรู้จักตนเองดียิ่งขึ้น

3. ระบุสรุปและประยุกต์หลักการ (Generalization and Application Stage)

ระยะนี้ผู้เรียนจะรวบรวมแนวคิดที่ค้นพบ และแนวคิดที่ได้จากการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับผู้อื่นแล้วสรุปเป็นหลักการของตัวเอง ซึ่งจะได้ใน 2 ลักษณะ คือ

3.1 การประยุกต์เพื่อการปรับปรุงบุคลิกภาพหรือการพัฒนาตนเอง (Self Development) ให้เหมาะสมยิ่งขึ้น รวมทั้งการปรับตัวให้เข้ากับคนอื่นตลอดจนการเสริมสร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่น (Interpersonal Relation) หรือการมีมนุษยสัมพันธ์อันดีกับผู้อื่น

3.2 การประยุกต์เพื่อใช้กับการแก้ปัญหา (Problem Solving) ต่าง ๆ ในอนาคต และเพื่อใช้ในการปรับปรุง ควบคุมธรรมชาติ และสังคมให้ดีขึ้นกว่าเดิม ตลอดจนช่วยกันประดิษฐ์สิ่งใหม่ ๆ ขึ้น

4. ระยะประเมินผล (Evaluation Stage)

ระยะนี้ผู้เรียนจะเป็นผู้ประเมินผลการเรียนของตนเอง และของกลุ่มจากการอภิปรายให้ข้อเสนอแนะ และมีส่วนร่วมกับสมาชิกคนอื่น ๆ ในกลุ่ม

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมกลุ่ม

งานวิจัยในประเทศ

มัทนา อังตระกูล (2524 : 45) ได้ทดลองใช้กิจกรรมกลุ่มเพื่อพัฒนามโนภาพแห่งตนกับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 24 คน โดยแบ่งเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมกลุ่มละ 12 คน กลุ่มทดลองได้รับการฝึกกิจกรรมกลุ่ม 8 ครั้ง ครั้งละ 30 นาที ส่วนกลุ่มควบคุมได้เรียนรู้จากการสอนปกติโดยไม่ใช้กิจกรรมกลุ่ม ผลปรากฏว่า นักเรียนในกลุ่มทดลองมีมโนภาพแห่งตนแตกต่างจากนักเรียนในกลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ฉัตรดาวรรณ ฐะระนอง (2525 : 52) ได้ทดลองใช้กิจกรรมกลุ่มเพื่อพัฒนาความมีวินัยในตนเองของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โดยสุ่มกลุ่มตัวอย่างเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมผลการทดลองพบว่า หลังการฝึกกิจกรรมกลุ่ม นักเรียนมีการพัฒนาการด้านความมีวินัยในตนเองสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และกลุ่มทดลองมีพัฒนาการความมีวินัยในตนเองสูงขึ้นกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

นภาพร พุ่มพุกษ์ (2529 : บทคัดย่อ) ได้ทดลองใช้กิจกรรมกลุ่มในการพัฒนาความภาคภูมิใจในตนเองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 28 คน แบ่งเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม โดยกลุ่มทดลองได้รับการฝึกโดยใช้โปรแกรมการฝึกกิจกรรมกลุ่ม ส่วนกลุ่มควบคุมได้รับข้อเสนอแนะ ซึ่งทั้งสองโปรแกรมมีเนื้อหาเกี่ยวกับความภาคภูมิใจในตนเอง ผลการทดลองพบว่า กลุ่มทดลองมีความภาคภูมิใจในตนเองแตกต่างจากกลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และนักเรียนที่ได้รับการฝึกกิจกรรมกลุ่มมีความภาคภูมิใจในตนเองสูงกว่าก่อนการฝึกกิจกรรมกลุ่มอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

บุญศรี จิงธนาเจริญเลิศ (2530 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาผลของการใช้กิจกรรมกลุ่มที่มีต่อการปรับตัวกับเพื่อนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่มีการปรับตัวต่ำ จำนวน 28 คน แบ่งเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม กลุ่มละ 14 คน โดยกลุ่มทดลองได้รับการสอนโดยใช้กิจกรรมกลุ่ม ส่วนกลุ่มควบคุมได้รับการสอนปกติเกี่ยวกับการปรับตัวกับเพื่อน ผลการทดลองพบว่า ภายหลังการสอน กลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมมีการปรับตัวกับเพื่อนสูงขึ้น อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และกลุ่มทดลองมีการปรับตัวกับเพื่อนสูงกว่ากลุ่มควบคุม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ลัดดา แซ่ปึ้ง (2530 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการใช้กิจกรรมกลุ่มสร้างคุณภาพเพื่อลดพฤติกรรมไม่ตั้งใจเรียน ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่มีพฤติกรรมไม่ตั้งใจเรียน จำนวน 16 คน แบ่งเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม กลุ่มละ 8 คน โดยกลุ่มทดลองได้รับการสอนโดยใช้กิจกรรมกลุ่ม ส่วนกลุ่มควบคุมได้รับสอนแบบปกติ ผลการทดลองพบว่า กลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมมีพฤติกรรมไม่ตั้งใจเรียนลดลงกว่าก่อนการทดลอง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และกลุ่มทดลองมีพฤติกรรมไม่ตั้งใจเรียนลดลงมากกว่ากลุ่มควบคุม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

สาวิตรี จบศรี (2531 : 44 - 46) ได้ศึกษาผลของกิจกรรมกลุ่มที่มีต่อความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ที่มีคะแนนความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตยต่ำกว่าร้อยละ 60 ของคะแนนเต็ม จำนวน 16 คน แบ่งเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม กลุ่มละ 8 คน โดยกลุ่มทดลองได้รับการสอนโดยใช้กิจกรรมกลุ่ม ส่วนกลุ่มควบคุมได้รับการสอนปกติ ผลการทดลองพบว่า กลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมมีความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตยสูงขึ้น อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และกลุ่มทดลองมีความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตยสูงกว่ากลุ่มควบคุม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

งานวิจัยในต่างประเทศ

เดิร์ชมิทท์ (Durschmidt. 1978 : 3953 - A) ได้ศึกษาโดยให้กลุ่มทดลองได้เข้าร่วมกลุ่มการสัมมนาที่เปิดโอกาสให้แต่ละบุคคลได้แสดงศักยภาพที่แท้จริงของตนเอง ส่วนกลุ่มควบคุมได้รับการสอนตามปกติ ผลปรากฏว่ากลุ่มทดลองมีการยอมรับตนเอง (Self Acceptance) ดีขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

มาร์ติเนซและแมนูเอล (Martinez and Manuel. 1982 : 3515) ได้ศึกษาผลของกลุ่มฝึกพฤติกรรมกล้าแสดงออก (Group Assertives Training) และกลุ่มที่ได้รับการบำบัดทางจิตเพื่อเพิ่มพูนความภาคภูมิใจในตนเอง (Self Esteem Enhancement Group Therapy) ผลการศึกษาพบว่า ทั้งสองกลุ่มสามารถเพิ่มพฤติกรรมที่เหมาะสมได้อย่างมีนัยสำคัญ แต่กลุ่มที่ได้รับการฝึกพฤติกรรมกล้าแสดงออกให้ผลมากกว่า นอกจากนี้การฝึกทั้งสองวิธีมีผลต่อการลดระดับความวิตกกังวล การซึมเศร้า และความก้าวร้าวอย่างมีนัยสำคัญทั้งสองกลุ่ม

จากงานวิจัยทั้งในประเทศและต่างประเทศ จะเห็นว่ามีผู้ใช้กิจกรรมกลุ่ม ในการพัฒนา ด้านต่าง ๆ เช่น มโนภาพแห่งตน วินัยในตนเอง ความภาคภูมิใจในตนเอง การปรับตัว ความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตย และ การยอมรับในตนเอง นอกจากนี้ยังนำมาใช้ในการลดพฤติกรรมบางอย่างเช่น ความไม่ตั้งใจเรียน ความวิตกกังวล เป็นต้น ซึ่งนักเรียนที่ได้รับการเรียนการสอนโดยใช้กิจกรรมกลุ่ม มีการพัฒนาด้านต่าง ๆ สูงขึ้น ดังนั้นในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงใช้กิจกรรมกลุ่มพัฒนาให้นักเรียนมีความรับผิดชอบ

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเทคนิคแม่แบบ

ทฤษฎีที่เกี่ยวกับเทคนิคแม่แบบ

การเรียนรู้ของคนเรานั้นส่วนใหญ่เกิดจากการทำตามแบบผู้อื่น โดยเฉพาะนักเรียนในระดับมัธยมศึกษา ดังนั้นการที่จะปลูกฝังหรือเสริมสร้างจริยธรรม จึงควรที่จะให้นักเรียนได้เห็นตัวอย่างพฤติกรรมทั้งที่ดีและไม่ดี แล้วให้เขาพิจารณาอย่างมีเหตุผลที่จะเลียนแบบตาม

ทฤษฎีแบบคุรา ได้กล่าวถึงการเรียนรู้โดยการเรียนรู้แบบว่า การเลียนแบบเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยอาศัยประสบการณ์จากการสังเกตพฤติกรรมของตัวแบบ อันเป็นผลให้เกิดพฤติกรรมใหม่ ๆ ได้ ทำให้ไม่ต้องลองผิด ลองถูก และมีบทบาทสำคัญมากในการเรียนรู้ของ

มนุษย์ (Bandura. 1977 : 22) และเป็นวิธีการเรียนรู้แบบพื้นฐานที่ให้ประโยชน์มาก นอกจากนั้นยังช่วยให้เรียนรู้สิ่งที่ยาก และซับซ้อนได้ดีและรวดเร็วกว่าวิธีอื่น (Patterson. 1974 : 138 - 139)

กระบวนการเรียนรู้จากแม่แบบ

การเรียนรู้ที่แบบดورا (Bandura. 1977 : 22 - 29) เน้นคือการเรียนรู้จากแม่แบบ (Learning Through Modeling) โดยกระบวนการสังเกต ได้แก่ การสังเกตพฤติกรรมและผลที่เกิดขึ้นมาจากการกระทำของผู้อื่น เช่น การได้ฟัง การได้ยิน การได้อ่าน จากบุคคลอื่นหรือจากสื่อต่าง ๆ ซึ่งจะเป็นข้อมูลที่บุคคลนำมาพิจารณาสำหรับการกระทำพฤติกรรมใหม่ในอนาคตต่อไป

กระบวนการเรียนรู้จากการสังเกต ประกอบด้วยกระบวนการที่สำคัญ 4 ประการ คือ

1. กระบวนการดึงดูดความสนใจ (Attentional Process) เป็นกระบวนการที่มีความสำคัญในการเลียนแบบ เพราะการเรียนรู้โดยการสังเกตนั้นหากผู้เรียนขาดความสนใจ การเรียนรู้ประเภทนี้จะไม่เกิดขึ้น กระบวนการนี้นอกจากจะขึ้นอยู่กับลักษณะของผู้สังเกตแล้ว ยังขึ้นอยู่กับลักษณะของกิจกรรมที่เลียนแบบ (Modeling Activity) สิ่งที่มีอิทธิพลต่อการกระบวนการนี้คือ ลักษณะของแม่แบบ เพราะแม่แบบที่มีความเด่นชัด จดจำได้ง่าย มีความดึงดูดใจสูง มีความซับซ้อนของพฤติกรรมน้อย จะมีโอกาสทำให้ผู้สังเกตใส่ใจได้มาก นอกจากนี้ถ้าพฤติกรรมกิจกรรม และลักษณะของแม่แบบมีความเกี่ยวข้องกับและใกล้เคียงกับผู้สังเกต รวมทั้งพฤติกรรมที่แสดงออกมีประโยชน์ต่อผู้สังเกต จะโน้มน้าวจิตใจผู้สังเกตให้สนใจได้มาก

2. กระบวนการคงไว้ (Retention Process) เป็นกระบวนการที่ผู้สังเกตได้ประมวลข้อมูล (Code Information) ที่ได้จากการสังเกตพฤติกรรมของแม่แบบไว้ในความจำในรูปของสัญลักษณ์แทนกิจกรรมที่เลียนแบบ โดยประมวลไว้ในลักษณะของภาษา (Verbal Coding) เพื่อเป็นแนวทางให้ผู้สังเกตสร้างแบบแผนของพฤติกรรมขึ้นมาใหม่ หรือเกิดจากความคิดที่จะแสดงพฤติกรรมใหม่ ทั้งนี้การเก็บจำหรือการคงไว้ในรูปแบบของมโนภาพ (Imaginal Coding) จะง่ายขึ้นเมื่อมีสิ่งเร้า (แม่แบบ) มาแสดงให้เห็นบ่อย ๆ ส่วนการคงไว้ในรูปภาษาจะพัฒนาดีกว่ามโนภาพและจะช่วยให้การเรียนรู้ประสพผลสำเร็จยิ่งขึ้น เพราะสัญลักษณ์ในรูปภาษาสามารถให้

ข้อมูลที่มากพอและง่ายต่อการทำความเข้าใจที่ได้มาไว้ด้วย นอกจากนี้การฝึกคิดหรือกระทำตามแบบแผนการตอบสนองของแม่แบบยังช่วยให้การเรียนรู้ จากการสังเกตได้ผลดียิ่งขึ้น ดังนั้นการเลียนแบบจึงอาจจะเกิดขึ้นตามการกระทำของแม่แบบโดยตรงทันที หรืออาจจะเกิดขึ้นหลังจากการสังเกตแม่แบบมาระยะหนึ่งแล้ว ลักษณะเช่นนี้เป็นผลของกระบวนการคงไว้ในรูปแบบมโนภาพหรือสัญลักษณ์ทางภาษานั้นเอง

3. กระบวนการแสดงออก (Motor Reproduction Process) เป็นกระบวนการที่ผู้สังเกตเปลี่ยนสัญลักษณ์ที่เก็บไว้ในรูปของความจำมาเป็นการกระทำหรือการแสดงออกที่เหมาะสม โดยการใช้กลไกของความคิด เพราะฉะนั้นกระบวนการแสดงออกจึงขึ้นอยู่กับระดับความคิด (Cognitive Level) ของผู้สังเกต ตลอดจนความสลับซับซ้อนของพฤติกรรมการดัดแปลงสัญลักษณ์ให้มาเป็นการกระทำที่เหมาะสมนั้นทำได้ยากมากในระยะแรก แต่เมื่อทราบตัวข้อบกพร่องระหว่างสัญลักษณ์กับการดัดแปลงให้เป็นพฤติกรรม จะช่วยให้การกระทำตามแม่แบบในคราวต่อไปถูกต้องมากยิ่งขึ้น นอกจากจะมีการสังเกตการกระทำตามแม่แบบได้ดีแล้ว จะต้องมีการติดตามการกระทำ ซึ่งการติดตามนี้จะต้องเป็นข้อมูลย้อนกลับที่แม่นยำด้วยจึงจะช่วยให้การกระทำตามแม่แบบได้ผลดียิ่งขึ้น นอกเหนือจากการปรับปรุงทักษะพื้นฐานที่มีอยู่แล้วของผู้สังเกตด้วยการให้แม่แบบและการฝึกฝน

4. กระบวนการจูงใจ (Motivational Process) เป็นกระบวนการที่จะช่วยให้พฤติกรรมการแสดงออกของผู้สังเกตอยู่ต่อไปได้โดยการให้แรงเสริม เพราะฉะนั้นการเรียนรู้จากการสังเกตจะมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นจะต้องใช้ร่วมกับวิธีการอื่น ๆ เช่น การเสริมแรง การเปลี่ยนสิ่งเร้า เป็นต้น สำหรับการให้แรงเสริมนี้นั้นควรจะให้แรงเสริมแก่ตัวแบบเมื่อตัวแบบสามารถแสดงพฤติกรรมที่ต้องการ ให้ผู้สังเกตเรียนรู้และให้แรงเสริมกับผู้สังเกตเมื่อสามารถแสดงพฤติกรรมตามแม่แบบได้อย่างถูกต้อง

จากที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า การเลียนแบบจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมีการจัดวางรูปแบบองค์ประกอบของการเรียนรู้จากตัวแม่แบบอย่างเหมาะสม โดยการกระตุ้นให้นักเรียนสนใจต่อแม่แบบ จนสามารถจดจำและนำมาสร้างสัญลักษณ์แทนพฤติกรรมของแม่แบบได้ และประกอบกับการจูงใจอย่างเหมาะสมและเพียงพอจะทำให้ผู้เรียนแสดงการตอบสนอง

ประเภทของเทคนิคแม่แบบ

แบนดูรา (Bandura. 1977 : 40 - 51) แบ่งแม่แบบไว้ 2 ชนิด คือ แม่แบบที่มีชีวิต และแม่แบบที่เป็นสัญลักษณ์ โดยเสนอแม่แบบได้ 2 วิธี คือ

1. การเสนอแม่แบบที่มีชีวิต (Live Model) วิธีนี้เป็นการให้ผู้สังเกตได้เห็นแม่แบบในสภาพการณ์จริง ข้อดีคือทำให้ผู้สังเกตเกิดความสนใจในแม่แบบ แต่ก็มีข้อควรระวังคือตัวแม่แบบที่นำมาเสนอ นั้นอาจจะมีเหตุการณ์หรือข้อผิดพลาดที่ไม่ได้คาดไว้ล่วงหน้าเกิดขึ้น

2. การเสนอแม่แบบในรูปสัญลักษณ์ (Symbolic Model) วิธีนี้ให้ผู้สังเกตดูจากภาพยนตร์ เทปโทรทัศน์ สไลด์ หนังสือ หรือ การ์ตูน ฯลฯ ซึ่งได้เตรียมเรื่องราวของแม่แบบไว้เรียบร้อยแล้ว ข้อดีคือทำให้สามารถเน้นจุดสำคัญของเรื่อง และสามารถควบคุมพฤติกรรมและผลกระทบของแม่แบบได้ ทั้งยังสามารถเก็บไว้ใช้ในการให้ตัวแม่แบบในครั้งต่อไปได้ และใช้ได้ทั้งบุคคลเดียวหรือกลุ่มได้

กลวิธีในการดำเนินการใช้แม่แบบ

ในการนำทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมของแบนดูราไปใช้เพื่อให้ผู้สังเกตเกิดการเลียนแบบพฤติกรรมต่าง ๆ เพิ่มมากขึ้น แบล็คแมน และซิลเบอร์แมน (วีระ อู่สาหะ. 2534 : 14 ; อ้างอิงมาจาก Blackman and Silberman.1975 : 57) ได้สรุปกลวิธีเพื่อนำไปใช้ในการปฏิบัติ ดังนี้

1. กำหนดพฤติกรรมที่ต้องการให้ผู้สังเกตเรียนรู้
2. มีแม่แบบซึ่งแสดงพฤติกรรมที่ต้องการให้ผู้สังเกตเรียนรู้เหมาะสม
3. ให้แรงเสริมกับแม่แบบ เพื่อแม่แบบสามารถแสดงพฤติกรรมที่ต้องการให้ผู้สังเกต

เรียนรู้

สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต (2528 : 408) ได้กล่าวถึงหลักการใช้ตัวแบบในการเสริมสร้างพฤติกรรมให้มีประสิทธิภาพ ดังนี้

1. ต้องกำหนดพฤติกรรมที่ต้องการจะให้ตัวแบบแสดงเพื่อให้บุคคลสังเกตและเลียนแบบให้ชัดเจน

2. ความชัดเจนของพฤติกรรมนั้นจะต้องหมายถึงการสังเกตเห็นได้ วัดได้ โดยที่ใช้คนตั้งแต่ 2 คน สามารถสังเกตและวัดได้ตรงกัน
3. จะต้องแน่ใจได้ว่าพฤติกรรมที่ตัวแบบแสดงนั้น จะต้องอยู่ภายในระดับความสามารถที่จะกระทำได้ ไม่เช่นนั้นจะก่อให้เกิดความคับข้องใจในการเรียนรู้ได้
4. จะต้องแน่ใจได้ว่าผู้สังเกตนั้นตั้งใจสังเกตพฤติกรรมของตัวแบบอย่างแท้จริง ด้วยการมองหรือฟัง
5. จะต้องแน่ใจเสมอว่าพฤติกรรมที่ตัวแบบแสดงออกมานั้นชัดเจนและกระทำอย่างสม่ำเสมอ
6. เมื่อผู้สังเกตตัวแบบ เลียนแบบพฤติกรรมของตัวแบบได้ถูกต้อง หรือใกล้เคียงแล้ว ผู้เลียนแบบจะต้องได้รับการเสริมแรงทันที
7. ผู้ดำเนินโปรแกรมจะต้องไม่ควบคุมความสนใจของผู้สังเกตตัวแบบด้วยวิธีการที่รุนแรง เช่น ตี หรือ ดุด่า เป็นต้น
8. ควรมีการรวบรวมข้อมูลที่แสดงถึงความก้าวหน้าของผู้สังเกตด้วย เพราะจะทำให้ผู้สังเกตได้รู้ว่าตนเองก้าวหน้าจริง และเป็นตัวเสริมแรงที่ดีอีกด้วย
9. ในกรณีที่ผู้สังเกตไม่สามารถเลียนแบบพฤติกรรมของตัวแบบได้นั้น อาจจะใช้การชี้แนะเข้าช่วยด้วย เพราะจะทำให้เรียนรู้ได้เร็วขึ้น
10. ควรเลือกตัวแบบที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับผู้สังเกต พร้อมทั้งให้มีความเด่น ตลอดจนสามารถแสดงพฤติกรรมที่จะให้เลียนแบบได้อย่างคล่องแคล่วด้วย

วิธีการให้ตัวแบบ

พ่วงพรพรณ เกิดพิทักษ์ (2530 : 61 - 69) ได้กล่าวถึงวิธีการให้ตัวแบบ อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งจะต้องพิจารณาองค์ประกอบต่อไปนี้

1. การคัดเลือกตัวแบบ

1.1 ตัวแบบจะต้องมีชื่อเสียง มีความน่าเชื่อถือและเป็นตัวแบบที่ได้รับการคัดเลือกแล้วว่าเป็นตัวอย่างที่ดี เหมาะสม และสอดคล้องกับเป้าประสงค์ ซึ่งจะทำให้ผู้เลียนแบบมั่นใจที่จะเลียนแบบจากตัวแบบนั้นมากยิ่งขึ้น

1.2 ตัวแบบและผู้เลียนแบบหรือผู้สังเกต ควรจะมีความคล้ายคลึงกันหรือมีลักษณะหรือคุณสมบัติร่วมกัน ซึ่งจะช่วยให้ดึงดูดความสนใจของผู้สังเกต และจะช่วยทำให้ประสิทธิภาพของการเลียนแบบสูงขึ้น เช่น อยู่ในห้องเดียวกัน หรือเป็นเพื่อนกัน ฯลฯ

1.3 ลักษณะของกิจกรรมที่เลียนแบบ ควรจะเป็นกิจกรรมที่ไม่สลับซับซ้อน เพราะการเลียนแบบจะเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว ดึงดูดความสนใจของผู้สังเกตหรือผู้เลียนแบบ และจะทำให้เกิดการเลียนแบบได้ง่ายขึ้น

2. วิธีการให้ตัวแบบ

2.1 ควรจะเสนอตัวแบบควบคู่กับการเสริมแรง โดยจะต้องให้แรงเสริมแก่ตัวแบบ และให้แรงเสริมแก่ผู้สังเกตหรือผู้เลียนแบบ เมื่อสามารถแสดงพฤติกรรมที่พึงประสงค์ได้ เช่นเดียวกับตัวแบบหรือเกิดพฤติกรรมใหม่ ๆ ได้อย่างเหมาะสม

2.2 ควรจะเสนอตัวแบบควบคู่กับสิ่งเร้าที่จำแนกความแตกต่าง โดยสิ่งเร้าที่จำแนกความแตกต่างนี้จะทำหน้าที่เป็นสัญญาณบอกให้อื่นทราบดีว่า ถ้าแสดงพฤติกรรมที่พึงประสงค์แล้ว จะได้รับการเสริมแรง และการเสริมแรงนี้จะช่วยให้การเลียนแบบเกิดขึ้นอย่างคงทน และมีประสิทธิภาพ

2.3 ควรจะเสนอตัวแบบควบคู่กับสิ่งเร้าที่จำแนกความแตกต่าง การเสริมแรงทางบวก และการให้ข้อมูลย้อนกลับที่ถูกต้อง

อิทธิพลของแม่แบบที่มีผู้สังเกต

แบนดูรา (Bandura, 1977 : 41 - 45) ได้กล่าวถึงอิทธิพลของแม่แบบที่มีต่อผู้สังเกตไว้ดังนี้

1. การสร้างพฤติกรรมใหม่ เมื่อผู้สังเกตได้เห็นการกระทำของแม่แบบ ซึ่งไม่เคยพบมาก่อน ผู้สังเกตจะรวบรวมรูปแบบของการกระทำใหม่ไว้ในรูปของสัญลักษณ์ และถ้าทอดออกมาเห็นพฤติกรรมใหม่

2. การสร้างกฎเกณฑ์หรือหลักการใหม่ จะเกิดขึ้นในสถานการณ์ที่ผู้สังเกตเห็นการกระทำของแม่แบบในลักษณะต่าง เช่น การตัดสินใจ รูปแบบทางภาษา เป็นต้น จากนั้นผู้สังเกตจะ

ทดสอบการกระทำตามแม่แบบภายใต้สภาพการณ์ต่าง ๆ และถ้าการตอบสนองส่งผลทางบวก ผู้สังเกตก็จะรวมรูปแบบ ลักษณะของแม่แบบในรูปต่าง ๆ แล้วนำมาสร้างเป็นกฎเกณฑ์หรือหลักการใหม่

3. การสอนความคิดและพฤติกรรมสร้างสรรค์ แม่แบบจะช่วยสนับสนุนการพัฒนาเชิงสร้างสรรค์ เพราะเมื่อนักเรียนเห็นแม่แบบกระทำพฤติกรรมใดพฤติกรรมหนึ่งก็อาจใช้ประสบการณ์ต่าง ๆ ที่มีอยู่ประกอบกับการกระทำของแม่แบบมาพัฒนาเป็นความคิดหรือพฤติกรรมใหม่ขึ้นมา อย่างไรก็ตามก็ยังต้องมีข้อจำกัดสำหรับแม่แบบเชิงสร้างสรรค์ ถ้ามีแม่แบบมีประสิทธิภาพไม่เพียงพอ หรือผู้สังเกตมีทักษะจำกัด พฤติกรรมสร้างสรรค์จะไม่มีอิทธิพลเพียงพอที่จะให้ผู้สังเกตกระทำตาม

4. การยับยั้งการกระทำและการลดความหวั่นเกรงที่จะกระทำ การที่ได้เห็นแม่แบบถูกลงโทษ ผู้สังเกตมีแนวโน้มที่จะไม่กระทำตามแม่แบบนั้น แต่ในทางตรงกันข้าม ถ้าได้เห็นแม่แบบทำพฤติกรรมที่ไม่ถูกต้องและถูกห้ามปรามแล้วไม่มีผลกระทบใด ๆ ตามมาผู้สังเกตก็มีแนวโน้มที่จะกระทำตามแบบ

5. การส่งเสริมการกระทำ แม่แบบจะมีอิทธิพลต่อการส่งเสริมการกระทำทั้งทางบวกและทางลบ ถ้าผู้สังเกตได้เห็นแม่แบบแสดงพฤติกรรมหนึ่งและได้รับรางวัลผู้สังเกตมีแนวโน้มที่จะกระทำตามมากขึ้น ในทำนองเดียวกันถ้าผู้สังเกตได้เห็นแม่แบบที่แสดงความก้าวร้าวและได้รับการยกย่องว่าเป็นสิ่งที่ดี ผู้สังเกตมีแนวโน้มที่จะกระทำตามมากขึ้นเช่นกัน ดังนั้นการเสนอแม่แบบในสังคมจำเป็นต้องมีความระมัดระวังอย่างยิ่ง เพราะอาจจะมีผลต่อการเพิ่มพฤติกรรมทางลบได้

6. ทางด้านอารมณ์ แม่แบบนอกจากจะส่งผลต่อการกระทำตามแม่แบบแล้วยังมีผลต่ออารมณ์ของผู้สังเกตให้รุนแรงเพิ่มขึ้นอีก และกระตุ้นให้เกิดอารมณ์คล้ายตามไปด้วย

7. การเอื้ออำนวยให้เกิดการกระทำตามแม่แบบ การกระทำใดที่คนใดคนหนึ่งมีความชื่นชอบอยู่เสมอ การกระทำนั้นของแม่แบบจะทำให้ผู้สังเกตกระทำได้อย่างรวดเร็วและกระทำตามได้ง่าย นอกจากนี้เมื่อคนสามารถกระทำตามแม่แบบได้เร็วจะทำให้เกิดการแผ่ขยายจากสังคมหนึ่งไปสู่สังคมหนึ่งได้โดยเร็วด้วย ดังนั้นจะเห็นได้ว่าการมีแม่แบบนอกจากจะทำให้ผู้สังเกตมีความเปลี่ยนแปลงภายในตนเองแล้ว ยังทำให้สังคมนั้น ๆ มีการเปลี่ยนแปลงด้วย

ข้อดีและข้อจำกัดของวิธีการให้แม่แบบ

ผ่องพรรณ เกิดพิทักษ์ (2530 : 69) ยังได้เสนอข้อดีและข้อจำกัดของวิธีการให้แม่แบบ ดังนี้

1. ข้อดี คือ จะทำให้ความถี่ของการเกิดพฤติกรรมเป้าหมายหรือพฤติกรรมที่พึงประสงค์ ค่อย ๆ เกิดขึ้น และค่อย ๆ มีความถี่สูงขึ้น และจะคงทนถาวรยิ่งขึ้น เมื่อให้การเสริมแรงแก่ อินทรีย์ภายหลังที่อินทรีย์สามารถเลียนแบบ หรือแสดงพฤติกรรมที่พึงประสงค์ได้หรือเกิดพฤติกรรม ใหม่ ๆ ได้อย่างเหมาะสม ทั้งยังช่วยเพิ่มพฤติกรรมที่พึงประสงค์หรือระงับพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ ของผู้สังเกตหรือผู้เลียนแบบได้ และช่วยเอื้ออำนวยให้พฤติกรรมที่เคยเรียนรู้มาก่อนแล้ว มีแนวโน้มที่จะแสดงออกมามากขึ้น

2. ข้อจำกัด คือ หากใช้การให้แม่แบบอย่างเดียวในการสร้างหรือสอนพฤติกรรมใหม่ การเกิดพฤติกรรมใหม่ที่พึงประสงค์อาจจะเกิดได้ช้า ด้วยเหตุนี้ควรใช้การให้แม่แบบควบคู่กับการ เสริมแรงทางบวก การให้ข้อมูลย้อนกลับและสิ่งเร้าที่จำแนกความแตกต่างเพื่อให้พฤติกรรมที่พึง ประสงค์ที่ต้องการจะสร้างหรือสอนนั้นเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว

จากที่กล่าวมาแล้วพอสรุปได้ว่า การนำวิธีการเรียนรู้จากแม่แบบไปใช้ให้มีประสิทธิภาพนั้น แม่แบบต้องมีลักษณะน่าสนใจ เหมาะสมกับผู้เรียน ควรให้มีการเสริมแรงควบคู่กันไปด้วย

การเสนอแม่แบบในลักษณะ เทปโทรทัศน์และสไลด์ เทป

การเสนอแม่แบบสามารถนำเสนอได้ 2 วิธี คือแบบที่มีชีวิต และแบบที่เป็นสัญลักษณ์ ตามที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น ในการวิจัยครั้งนี้จะใช้แม่แบบที่เป็นสัญลักษณ์ 2 ประเภท คือ เทปโทรทัศน์ และ สไลด์ เทปหรือสไลด์ประกอบคำบรรยาย

การเสนอแม่แบบในลักษณะ เทปโทรทัศน์

ปัจจุบันนี้ เทปโทรทัศน์ ได้ถูกนำมาใช้อย่างกว้างขวางในวงการศึกษากันจนอาจกล่าวได้ว่า เทปโทรทัศน์ทำให้เกิดมิติใหม่ในวงการศึกษากัน เพราะสามารถที่จะเห็นภาพและได้ยินเสียงไปพร้อม กัน จึงสามารถให้ความรู้ในรูปแบบต่าง ๆ ตั้งแต่ความรู้ง่าย ๆ จนถึงความรู้ที่ซับซ้อนได้ เป็น เครื่องมือที่สามารถสอนได้เหมือนกับการสอนโดยครูเหมือนกัน (พินิต วัฒน. 2520 :11)

ประโยชน์ของเทปโทรทัศน์

วีระ ไทพานิช (2527 : 111) กล่าวถึงประโยชน์ของการสอนด้วยเทปโทรทัศน์

ดังนี้

1. ใช้ได้ดีมากในการแสดงสิ่งที่เกี่ยวข้องกับ การเคลื่อนไหว
2. ใช้ได้กับทุกขนาดของกลุ่มผู้เรียน
3. กระตุ้นสร้าง ความตั้งใจ สนใจและ จูงใจอย่างสูง
4. ใช้ได้หลายครั้ง หรือนักเรียนอาจศึกษาที่หลังก็ได้
5. ให้ความรู้สึกในความเป็นจริงของเหตุการณ์และสถานที่ที่อยู่นอกห้องเรียน
6. นำเรื่องราวในอดีต ปัจจุบันหรืออนาคตที่คาดหวังมาสู่ นักเรียนในห้องเรียน
7. ช่วยให้อ่านได้มากขึ้น ดีขึ้น และสร้างบรรยากาศที่ดีในการเรียนรู้
8. ทำให้นักเรียนเข้าใจเนื้อหาที่ซับซ้อนได้ดีขึ้น เร็วขึ้น และอย่างถูกต้องขึ้น

นอกจากนี้ สันทิต ภิบาลสุข (2527 : 24) ให้ความเห็นว่าปัจจุบันเทคโนโลยีด้านเทปโทรทัศน์กำลังเข้ามามีบทบาททางด้านการเรียนการสอนขึ้น เพราะสามารถจะนำไปใช้ได้ทุกระดับนั้น และสามารถใช้ได้กับทุกวิชา โดยอาจใช้เทปโทรทัศน์เพื่อประโยชน์ทางการศึกษาดังนี้

1. การพัฒนาการสอนด้วยการใช้เทปโทรทัศน์บันทึกการสาธิตไว้ เพื่อให้ผู้สอนและคณะกรรมการปรับปรุงหลักสูตรได้บทวนและพิจารณาทางปรับปรุงการสอนให้ดียิ่งขึ้น
2. ช่วยในการประเมินผลการกระทำของตนเองและเปิดโอกาสให้มีการแก้ไข ปรับปรุง การกระทำให้ดียิ่งขึ้น

3. สามารถใช้กับกลุ่มผู้เรียนต่าง ๆ กันได้ เช่น

- 3.1 ใช้กับการศึกษามวลชน ได้แก่ การศึกษาทางไกลของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช โดยส่งรายการแล้วส่งให้สถานีโทรทัศน์เป็นผู้ส่งกระจายสารนั้น
 - 3.2 การศึกษาเป็นกลุ่ม ได้แก่ การศึกษาในชั้นเรียน
 - 3.3 การศึกษาเป็นรายบุคคล เป็นผลิตรายการแล้วให้แต่ละคนได้ศึกษาด้วยตนเอง
- จากที่กล่าวมาแล้ว สรุปได้ว่าเทปโทรทัศน์เป็นสื่อการศึกษาที่สำคัญชนิดหนึ่ง ที่ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้รวดเร็วและมีประสิทธิภาพ รวมทั้งยังสามารถใช้ได้กับกลุ่มผู้เรียนที่มีขนาด

ต่าง ๆ กันได้ด้วย ดังนั้นการพัฒนาวิจัยธรรมด้านความรับผิดชอบ โดยใช้การฝึกด้วยเทคนิคแม่แบบ ซึ่งได้แก่ การใช้เทปโทรทัศน์ และการใช้สไลด์ประกอบการบรรยายนั้น จะเป็นสิ่งเร้าที่ดีคุณภาพสูง ประเภทหนึ่งที่ทำให้ผู้เรียนได้เห็น ได้ฟัง และจดจำพฤติกรรมต่าง ๆ ได้ดี จนสามารถนำไปปฏิบัติได้

การเสนอแม่แบบในลักษณะสไลด์เทป

สไลด์เป็นภาพสีโปร่งแสง ภาพของสไลด์ที่ปรากฏบนจอพร้อมกับมีคำบรรยายประกอบ ทำให้ผู้เรียนได้รับรู้ทั้งทางตา และหู ย่อมทำให้เกิดการรับรู้ได้มาก และเข้าใจได้ชัดเจน (บริษัทโกดัก. 2519 : 239) คุณค่าของสไลด์ทางการศึกษามีค่าเท่ากับรูปภาพ แต่สามารถเก็บรักษาและทำสำเนาได้ง่าย (Thralls. 1958 : 19) และด้านราคาต้นทุนในการผลิตก็ต่ำกว่าภาพยนตร์ แต่ใช้ได้ดีเกือบเท่าเทียมกันเมื่อมีการบรรยายประกอบควบคู่ไปด้วย

ประโยชน์ของสไลด์เทป

แฮส และ แพคเกอร์ (พรพันธุ์ วันสุกข์. 2534 : 20 ; อ้างอิงมาจาก Hass and Packer. 1955 : 47) ได้กล่าวถึงคุณค่าของสไลด์เทปทางการศึกษา ดังนี้

1. สามารถสร้างจุดสนใจให้แก่ผู้เรียนได้ดี
2. ช่วยส่งเสริมการสอนให้ดีขึ้น
3. ได้รับความสนใจของผู้เรียน
4. ใช้วัดความเข้าใจของผู้เรียนได้
5. สามารถฉายให้ดูซ้ำได้ทันทีที่ต้องการ
6. เปิดโอกาสในการทำงานร่วมกันระหว่างครูและนักเรียน

วีระ โทษพานิช (2529 : 115) ได้สรุปข้อดีของการใช้สไลด์เทปทางการศึกษา

ดังนี้

1. สามารถฉายในห้องที่ไม่มีคนดู จึงทำให้จดบันทึกได้ง่าย
2. ทำได้ง่ายและราคาถูก

3. สามารถควบคุมการเสนอเรื่องราวได้ เช่น หยุด ฉายซ้ำ
4. สามารถจัดลำดับภาพสไลด์ได้ตามต้องการ ดังนั้น จึงนำสไลด์ใหม่เปลี่ยนสไลด์เก่าได้ ทำให้ทันสมัยอยู่เสมอ
5. ใช้ได้ทั้งกลุ่มเรียนขนาดเล็ก กลาง ใหญ่ และรายบุคคล
6. เครื่องฉายราคาไม่แพง มีขนาดเล็ก เคลื่อนย้ายสะดวก เก็บและใช้ง่าย

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเทคนิคแม่แบบ

งานวิจัยในประเทศ

ประเสริฐศรี เอือนครินทร์ (2524 : 52 - 53) ศึกษาผลของการใช้เทคนิคแม่แบบเพื่อพัฒนาจริยธรรมด้านความซื่อสัตย์ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 40 คน แบ่งเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มละ 20 คน กลุ่มทดลองเป็นกลุ่มที่ได้คู่มือแบบคือ สไลด์การ์ตูนประกอบเสียง 5 เรื่อง จำนวน 5 ครั้ง ใช้เวลา 5 วันติดต่อกัน วันละ 1 ชั่วโมง ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มทดลองซึ่งได้รับแม่แบบมีจริยธรรมด้านความซื่อสัตย์สูงกว่ากลุ่มควบคุม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

สนิท ทวีธาวารี (2528 : 41 - 46) ศึกษาการสอนโดยใช้สไลด์เทป เพื่อยกระดับเหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 48 คน แบ่งออกเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม กลุ่มละ 24 คน โดยกลุ่มทดลองได้รับการสอนโดยใช้สไลด์เทป กลุ่มควบคุมได้รับการสอนโดยการให้ข้อสังเกต ผลการศึกษาพบว่า การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของกลุ่มทดลองสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และสูงขึ้นกว่าก่อนทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยมีคะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับกลาง (ขั้น 3, ขั้น 4) ตามทฤษฎีของโคลเบอร์ก

สุปรีชา อินทวิโรทัย (2529 : 68 - 71) ศึกษาการใช้แม่แบบซึ่งเป็นหุ่นเชิดมือในการพัฒนาพฤติกรรมการเรียนรู้และทัศนคติในการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 36 คน ผลการศึกษาพบว่าความแตกต่างของพฤติกรรมการเรียนรู้และทัศนคติในการเรียนก่อนและหลังการทดลองของกลุ่มทดลอง อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01 และคะแนนเฉลี่ยของพฤติกรรมการเรียนรู้และทัศนคติในการเรียนระหว่างกลุ่มทดลองกับกลุ่มควบคุมแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

พรพันธุ์ วันศุกร์ (2534 : 33 - 45) ได้เปรียบเทียบผลของเทคนิค"แม่แบบ" สไลด์การ์ตูนกับโปรแกรมการพัฒนาสุนิษฐ์ ที่มีต่อสุนิษฐ์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 จำนวน 24 คน แบ่งเป็นกลุ่มทดลองที่ 1 และกลุ่มทดลองที่ 2 กลุ่มละ 12 คน กลุ่มทดลองที่ 1 ได้รับการสอนด้วยเทคนิคแม่แบบสไลด์การ์ตูน กลุ่มทดลองที่ 2 ได้รับการสอนด้วยโปรแกรมการพัฒนาสุนิษฐ์ตัวแบบ ผลการศึกษาพบว่า นักเรียนที่ได้รับการสอนโดยใช้เทคนิคแม่แบบสไลด์การ์ตูน มีสุนิษฐ์ด้านการรักษาความสะอาดของร่างกายและด้านกิจวัตรประจำวันสูงขึ้น อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 และ .01 ตามลำดับ นักเรียนที่ได้รับการสอนโดยใช้โปรแกรมการพัฒนาสุนิษฐ์ มีสุนิษฐ์ด้านการรักษาความสะอาดของร่างกายและด้านกิจวัตรประจำวันสูงขึ้น อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 และ .01 ตามลำดับ และ นักเรียนที่ได้รับการสอนโดยใช้เทคนิคแม่แบบสไลด์การ์ตูน มีสุนิษฐ์ด้านการรักษาความสะอาดของร่างกายและด้านกิจวัตรประจำวันสูงกว่า นักเรียนที่ได้รับการสอนโดยใช้โปรแกรมการพัฒนาสุนิษฐ์ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 และ .01 ตามลำดับ

วีระ อูสาหะ (2534 : 63 - 66) ได้ศึกษาผลของการใช้เทคนิคแม่แบบที่มีต่อมารยาทในชั้นเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ซึ่งเป็นนักเรียนที่มีมารยาทไม่เหมาะสมในชั้นเรียน จำนวน 16 คน แบ่งเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม กลุ่มละ 8 คน กลุ่มทดลองได้รับการสอนโดยการให้เทปโทรทัศน์ ส่วนกลุ่มควบคุมได้รับการสอนโดยการให้ข้อเสนเทศ ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมมีมารยาทในชั้นเรียนดีขึ้นหลังจากได้รับการสอน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และ .05 ตามลำดับ และกลุ่มทดลองมีการเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับมารยาทในชั้นเรียนดีขึ้นมากกว่ากลุ่มควบคุม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

และในปีต่อมา กษมา จันทรังค์ผล (2535 : 59 - 62) ได้ศึกษาเปรียบเทียบผลของการใช้เทคนิคแม่แบบกับชุดพัฒนาความขยันหมั่นเพียร ที่มีต่อความขยันหมั่นเพียรในการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ซึ่งกลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนที่มีความขยันหมั่นเพียรในการเรียนวิชาภาษาไทยต่ำกว่าเปอร์เซ็นต์ไทด์ที่ 25 จำนวน 16 คน แบ่งเป็นกลุ่มทดลองที่ 1 และกลุ่มทดลองที่ 2 กลุ่มละ 8 คน กลุ่มทดลองที่ 1 ได้รับการให้เทปโทรทัศน์ และกลุ่มทดลองที่ 2 ได้รับการให้ชุดพัฒนาความขยันหมั่นเพียรในการเรียน แบบแผนการทดลองเป็นแบบสลับกัน ผลการศึกษาพบว่า นักเรียนมีความขยันหมั่นเพียรในการเรียนสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ภายหลังการใช้เทปโทรทัศน์ นักเรียนมีความขยันหมั่นเพียรในการเรียนสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.01 ภายหลังการใช้ชุดพัฒนาความขยันหมั่นเพียรในการเรียน และนักเรียนที่ได้รับการใช้เทปโทรทัศน์ มีความขยันหมั่นเพียรในการเรียนสูงกว่านักเรียนที่ได้รับการใช้ชุดพัฒนาความขยันหมั่นเพียรในการเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

งานวิจัยในต่างประเทศ

แจฟเฟ้ และคาร์ลสัน (Jaffe and Carlson. 1972 : 329 - 339) ได้ศึกษาบทบาทของตัวแบบและผลกรรมในการบำบัด โดยใช้ตัวแบบเพื่อลดความวิตกกังวลในการสอบ กลุ่มตัวอย่างเป็นนิสิต 30 คน แบ่งออกเป็น 5 กลุ่ม กลุ่มที่ 1 ให้ดูตัวแบบจากเทปโทรทัศน์ ซึ่งไม่มีความวิตกกังวลในการสอบ และภายหลังจากการสอบเรียบร้อยแล้วได้รับคำชมเชย กลุ่มที่ 2 ให้ดูตัวแบบจากเทปโทรทัศน์ซึ่งมีความวิตกกังวลในการสอบและภายหลังจากการสอบเรียบร้อยแล้วได้รับคำชมเชย กลุ่มที่ 3 ให้ดูตัวแบบจากเทปโทรทัศน์ ซึ่งไม่มีความวิตกกังวลในการสอบ และภายหลังจากการสอบเรียบร้อยแล้วได้รับการว่ากล่าว กลุ่มที่ 4 ให้ดูตัวแบบจากเทปโทรทัศน์ซึ่งมีความวิตกกังวลในการสอบ และภายหลังจากการสอบเรียบร้อยแล้วได้รับการว่ากล่าว กลุ่มที่ 5 เป็นกลุ่มควบคุมซึ่งไม่ได้รับการบำบัดด้วยกลวิธีใดเลย จากการศึกษาพบว่า กลุ่มทดลองทั้ง 4 กลุ่มมีความวิตกกังวลลดลงและมีคะแนนการเรียนเพิ่มขึ้นมากกว่ากลุ่มควบคุม

ส่วนมิดลาร์สกี และคนอื่น ๆ (Midlarsky and Others. 1975 : 321 - 328) ได้ศึกษาผลของตัวแบบและรางวัลต่อการฝึกฝนพฤติกรรมเอื้อเฟื้อ กลุ่มตัวอย่างเป็นเด็กหญิงเกรด 6 จำนวน 72 คน ให้เห็นตัวแบบ 3 ชนิด ได้แก่ ตัวแบบที่เอื้อเฟื้อ ตัวแบบที่เป็นกลาง และตัวแบบที่ละโมภ ผู้วิจัยสร้างสถานการณ์ให้ผู้ทดลองเล่นเกมส้อมอย่างหนึ่ง เมื่อเล่นชนะจะได้รับรางวัลเป็นสิ่งของซึ่งมีค่าเท่ากับเงิน 4 เซ็นต์ พฤติกรรมเอื้อเฟื้อวัดได้จากการที่ให้ผู้ถูกทดลองได้เห็นแม่แบบก่อน และเมื่อผู้รับการทดลองแสดงพฤติกรรมเอื้อเฟื้อตามที่ต้องการก็จะได้รับรางวัลเป็นคำพูดยกย่อง ผลการทดลองปรากฏว่า ตัวแบบและรางวัลที่เป็นคำพูดยกย่อง มีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อการปลูกฝังพฤติกรรมเอื้อเฟื้อ

จากงานวิจัยทั้งในประเทศและต่างประเทศ จะเห็นว่าผู้ใช้เทคนิคแบบ ในการพัฒนา ด้านต่าง ๆ เช่น ความซื่อสัตย์ เหตุผลเชิงจริยธรรม ความขยันหมั่นเพียร ความเอื้อเฟื้อ การพัฒนา สุชนนิสัย นอกจากนี้ยังนำมาใช้ในการลดพฤติกรรมบางอย่างเช่น ความวิตกกังวล เป็นต้น ซึ่ง นักเรียนที่ได้รับการเรียนการสอนโดยใช้กิจกรรมกลุ่ม มีการพัฒนาด้านต่าง ๆ สูงขึ้น ดังนั้น ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงใช้เทคนิคแบบพัฒนาให้นักเรียนมีความรับผิดชอบ

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์จำลอง

ความหมายของสถานการณ์จำลอง

มีผู้ให้ความหมายของสถานการณ์จำลองไว้ดังนี้

เบค และมอนโร (Beck and Monroe. 1965 : 45) กล่าวว่า สถานการณ์จำลอง หมายถึง กระบวนการซึ่งอยู่ในรูปแบบคล้ายคลึงกับสภาพที่เป็นจริงซึ่งสร้างขึ้นมาเพื่อตรวจสอบภาวะ หรือเพื่อการสอน

ชูลท์ (Shult. 1972 : 4) ให้ความหมายว่า สถานการณ์จำลอง หมายถึง การกระทำที่ใช้กระบวนการต่าง ๆ ให้คล้ายคลึงกับสภาพที่เป็นจริง โดยฝึกให้ผู้ที่อยู่ในสถานการณ์นั้น ได้ฝึกปฏิบัติ และแก้ปัญหาต่าง ๆ ด้วยตนเอง

ครูยงศักดิ์ (จันทวิชัย พันธุ์สุข. 2533 : 15 ; อ้างอิงมาจาก Cruichank. 1972) กล่าวว่า สถานการณ์จำลอง หมายถึง ผลผลิตที่เกิดขึ้นเมื่อมีสถานการณ์ หรือผลของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ที่เกิดขึ้นแล้ว สถานการณ์จำลองนี้จะรวมไปถึงเรื่องจำลอง ภาพจากทิวทัศน์ และการเล่นละครด้วย

ทิสนา แพนมณี (2522 : 202) ได้กล่าวว่า สถานการณ์จำลอง หมายถึง การจำลองสถานการณ์ หรือการสร้างสถานการณ์จำลองไว้ว่าเป็นความจริง แล้วให้ผู้เรียนลงไปอยู่ใน สถานการณ์นั้น และให้มีปฏิริยาโต้ตอบกัน วิธีการนี้จะช่วยให้ผู้เรียนได้มีโอกาสทดลองแสดง พฤติกรรมต่าง ๆ ซึ่งในสถานการณ์จริงผู้เรียนอาจไม่กล้าแสดง เพราะเป็นการเสี่ยงต่อผล ที่จะได้รับมากเกินไป

สำเร็จ เวชสุนทร (2531 : 18 - 19) ให้ความหมายว่า สถานการณ์จำลอง หมายถึง การจำลองสถานการณ์ หรือ สภาพการณ์นั้นจำลองมาจากสภาพที่เป็นจริง หรือ คล้ายคลึงกับสิ่งที่เป็นจริงในสังคมมากที่สุด แล้วให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติ แสดง ออกความเห็น หรือ หาทางแก้ปัญหาในสถานการณ์นั้น ๆ การปฏิบัติเหล่านี้ผู้เรียนจะได้กระทำเหมือนกับว่าเขายู่ใน สถานการณ์นั้นจริง ๆ ซึ่งเป็นวิธีการฝึกที่ไม่ทำให้ผู้เรียนหรือผู้เกี่ยวข้องทั้งหมดอยู่ในภาพที่เป็น อันตราย หรือได้รับความเสียหายใด ๆ อีกทั้งยังทำให้ผู้เรียนมีประสบการณ์ในสภาพที่ใกล้เคียง กับความจริงมากที่สุด มีโอกาสตัดสินใจเลือกวิธีการในการแก้ปัญหา และเลือกหลักการหรือทฤษฎี มาใช้ในการตัดสินใจแก้ปัญหาของเขา

สุทิน บุญช่วงศ์ (2532 : 84) ได้สรุปความหมายของสถานการณ์จำลองว่า หมายถึง การจำลองสถานการณ์ที่เป็นจริงนำมาใช้ในชีวิตจริง โดยจัดให้สอดคล้องกับความมุ่งหมายของการ เรียน และสถานการณ์นั้นจะต้องง่ายต่อการทำความเข้าใจของนักเรียน

จากการศึกษาความหมายของสถานการณ์จำลอง สรุปได้ว่า สถานการณ์จำลอง หมายถึง การจำลองสถานการณ์ หรือจำลองเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ให้ใกล้เคียงกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริงในสังคม ให้มากที่สุด เพื่อให้ผู้เรียนได้มีโอกาสได้เผชิญกับเหตุการณ์ต่าง ๆ และได้มีโอกาสได้แก้ปัญหา ได้แสดงความคิดเห็น อีกทั้งยังสามารถเชื่อมโยงการเรียนรู้ที่ได้รับในสถานการณ์จำลองที่เกิดขึ้น ในชั้นเรียนไปสู่การปฏิบัติจริงต่อไป

ความมุ่งหมายในการสร้างสถานการณ์จำลอง

อัญชลี แจ่มเจริญ (2522 : 5) กล่าวถึงความมุ่งหมายในการสร้างสถานการณ์จำลอง ไว้ ดังนี้

1. เพื่อให้ผู้เรียนได้พบและรู้จักกับปัญหาซึ่งอาจจะเกิดขึ้นในอนาคตได้อย่างมีประสิทธิภาพ
2. เพื่อให้ผู้เรียนรู้จักคิด และนำเหตุผลมาอภิปราย เพื่อประกอบการตัดสินใจแก้ปัญหา
3. เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้ทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม ให้รู้จักวิพากษ์วิจารณ์และอดทนต่อการ พหุวิพากษ์วิจารณ์ ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น
4. เพื่อเปลี่ยนแปลงกิจกรรมการเรียนการสอนจากการที่ครูสอนแต่ผู้เดียวมาเป็นการทำให้ ผู้เรียนมีส่วนร่วมมากยิ่งขึ้น

ขั้นตอนในการสร้างสถานการณ์จำลอง

สุพิน บุญชูวงศ์ (2532 : 85 - 87) ได้กล่าวถึงขั้นตอนในการสร้างสถานการณ์จำลอง ดังนี้

1. ขั้นสำรวจวิเคราะห์

ก่อนการสร้างสถานการณ์จำลองต้องศึกษาและสำรวจจุดประสงค์ว่าได้กำหนดให้นักเรียนรู้เรื่องใดบ้าง ศึกษาสถานการณ์ประเภทต่าง ๆ ว่าประเภทใดเหมาะกับจุดประสงค์ที่ได้กำหนดไว้หรือไม่ ควรมีขอบเขตเนื้อหาอะไรบ้าง เมื่อได้พิจารณาและศึกษามาอย่างถี่ถ้วนก็นำมาวิเคราะห์ดูว่า สถานการณ์นั้นจะให้ผลดีต่อการเรียนรู้หรือไม่และจะให้ผลเสียอะไรบ้าง สถานการณ์ที่วิเคราะห์นั้นใกล้เคียงกับความเป็นจริงแค่ไหน

2. ขั้นกำหนดจุดประสงค์

ในการกำหนดจุดประสงค์นั้นมุ่งให้นักเรียนเปลี่ยนพฤติกรรมอะไรบ้าง เมื่อนักเรียนเรียนรู้จากสถานการณ์แล้ว นักเรียนจะเป็นอย่างไร การสร้างสถานการณ์จำลองก็จะสร้างให้ตรงกับจุดประสงค์ ถ้าจุดประสงค์ชัดเจน การสร้างสถานการณ์จำลองก็จะทำให้ง่ายขึ้น

3. ขั้นการคัดเลือกสถานการณ์

สถานการณ์ที่เป็นจริงและสามารถจำลองมาใช้ในชั้นเรียนต้องสอดคล้องกับจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ข้างต้น พิจารณาเลือกและสามารถนำสถานการณ์ที่เป็นจริงมาดัดแปลงให้เหมาะกับการจัดการสอนในชั้นเรียน โดยสถานการณ์นั้นได้เปิดโอกาสให้นักเรียนได้มีวิเคราะห์ ตัดสินใจ ซึ่งจะก่อให้เกิดการเรียนรู้และทักษะที่ต้องการ และที่ใกล้เคียงกับความเป็นจริงมากที่สุด

4. ขั้นการกำหนดโครงสร้างของสถานการณ์จำลอง

การกำหนดโครงสร้างสถานการณ์จำลอง ประกอบด้วยสิ่งสำคัญดังนี้คือ

1. กำหนดจุดประสงค์ของสถานการณ์จำลอง
2. กำหนดบทบาทของผู้ร่วมกิจกรรมแต่ละคน
3. เตรียมข้อมูล ข่าวสารที่จำเป็น หรือ เนื้อหา
4. กำหนดสถานการณ์ต่าง ๆ ให้เห็นเหมือนจริงในสังคม
5. ลำดับขั้นของเหตุการณ์ เวลา และปัญหาจากสถานการณ์
6. จบสถานการณ์ สรุปอภิปราย

การอภิปรายภายหลังการจบสถานการณ์จำลองเป็นขั้นตอนที่สำคัญที่สุด ที่ทุกฝ่ายจะต้องร่วมกันอภิปรายโดยพยายามค้นหาว่าอะไรเกิดขึ้น และทำไมจึงเกิดสภาพการณ์เช่นนั้น การอภิปรายจะช่วยให้ผู้สอนประเมินความสำเร็จและความล้มเหลวของสถานการณ์ และควรทำทันทีเมื่อจบสถานการณ์จำลองนั้น ๆ

5. ขั้นตอนการสร้างและการออกแบบสื่อการเรียนและการสร้างกฎเกณฑ์

การสร้างและออกแบบสื่อการเรียน เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการประกอบกิจกรรม เช่น บัตรคำ รูปภาพ บัตรคำสิ่ง เป็นต้น สื่อการเรียนจะต้องสอดคล้องกับจุดประสงค์ที่กำหนดในกิจกรรมการเรียนการสอน ต้องกำหนดขั้นตอนให้แน่ชัดว่าให้ทำอะไรและไม่ให้ทำอะไรบ้าง ควรวางแผนในแต่ละขั้นตอนของการแสดงว่าต้องกำหนดการเล่นตามลำดับเหตุการณ์นั้น ๆ อย่างไร

6. ขั้นตอนการทดลองใช้

เมื่อสร้างสถานการณ์เสร็จแล้วควรนำสถานการณ์จำลองนั้นไปใช้กับนักเรียนกลุ่มอื่น เพื่อตรวจสอบพร้อมด้วยวิธีการ ภาษา ตลอดจนการใช้สื่อการเรียนการสอน และเงื่อนไขต่าง ๆ ว่าควรแก้ไขและปรับปรุงในแง่ใดบ้าง เพื่อให้ได้สถานการณ์จำลองที่สมบูรณ์และเหมาะที่จะนำไปใช้กับนักเรียนแต่ละวัยได้อย่างเหมาะสม

ขั้นตอนในการใช้สถานการณ์จำลอง

สมพงษ์ จิตระดับ (2530 : 76 - 77) กล่าวถึงขั้นตอนในการใช้สถานการณ์จำลองในชั้นเรียนไว้ดังนี้

1. ขั้นเตรียม เป็นขั้นที่เริ่มนำเข้าสู่บทเรียนโดยการให้ข้อมูลเบื้องต้นแก่นักเรียน การเล่าเรื่องสรุปของสถานการณ์ที่นำมาใช้ บอกวัตถุประสงค์ที่ต้องการให้นักเรียนได้เรียนรู้ แนะนำรูปแบบของสถานการณ์จำลองที่สร้างขึ้น ประสพการณ์ ข้อมูล ความเข้าใจเบื้องต้น การแบ่งกลุ่ม การทำความเข้าใจกับกฎเกณฑ์ กติกาต่าง ๆ บทบาทของนักเรียนบางคน เป็นต้น
2. ขั้นดำเนินกิจกรรม ในขั้นนี้นักเรียนจะปฏิบัติตามกิจกรรมที่จะระบุไว้ตามบทบาทที่ได้รับ
3. ขั้นวิเคราะห์และอภิปรายผล เมื่อกิจกรรมสิ้นสุดลง ครูควรนำให้นักเรียนได้วิเคราะห์ ประสพการณ์ต่าง ๆ ในขณะปฏิบัติกิจกรรม สาเหตุและผลที่เกิดขึ้นของกิจกรรม ความสัมพันธ์ระหว่างกฎเกณฑ์กติกา การเปรียบเทียบข้อมูลที่เกิดขึ้นจากการศึกษาร่วมกัน

4. ขั้นสรุป เน้นให้ผู้เรียนเปรียบเทียบเนื้อหาของสิ่งที่เรียนรู้กับชีวิตจริง การประยุกต์เชื่อมโยงเหตุการณ์จริงกับสถานการณ์จำลองให้มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกัน เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติจริงต่อไป

วิธีเสนอสถานการณ์จำลอง

สภา กิจจาทร (2529 : 197) ได้กล่าวถึงวิธีการเสนอสถานการณ์จำลองต่อผู้เรียนไว้ดังต่อไปนี้

1. ให้ดูรูปภาพแล้วเล่าเรื่องประกอบ
2. ให้ดูรูปภาพแล้วเรียงลำดับเหตุการณ์
3. ให้ดูภาพยนตร์หรือภาพสไลด์เกี่ยวกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้น
4. ให้ดูการแสดงบทบาท (Role - Playing)
5. เล่าให้ฟังถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นหรือใช้กรณีตัวอย่าง
6. ให้ดูจากสถานที่ที่ตกแต่งเหมือนสถานที่จริงและมีการแสดงบทบาทประกอบ

ประโยชน์ของสถานการณ์จำลอง

สถานการณ์จำลองเป็นเทคนิคการสอนอย่างหนึ่งที่มีคุณค่า และมีประโยชน์หลายประการ โดยเฉพาะในการสร้างเสริมทักษะและประสบการณ์ให้กับผู้เรียนในเรื่องต่อไปนี้ (สมพงษ์ จิตระดับ. 2530 : 74 - 75) คือ

1. สถานการณ์จำลองเป็นรูปแบบและกระบวนการที่ฝึกฝนให้ผู้เรียนได้เผชิญกับสิ่งที่เกิดขึ้น ปัญหาต่าง ๆ การรู้จักหาแหล่งข้อมูล การติดต่อสื่อสาร การแก้ปัญหา การค้นพบ การวินิจฉัย และการตัดสินใจ
2. สถานการณ์จำลองช่วยสร้างความเข้าใจในการบูรณาการระบบต่าง ๆ ในสังคมที่ก่อให้เกิดปัญหาทางจริยธรรมได้ รู้จักการสัมพันธ์ความคิด ข้อมูลที่ได้รับ และเชื่อมโยงไปสู่การปฏิบัติจริงต่อไป

3. สถานการณ์จำลองสามารถพัฒนาความเจริญส่วนบุคคลได้ในเรื่องของลักษณะนิสัยที่มีอยู่ เช่น ความรู้สึก ความพึงพอใจ การช่วยเหลือ การทำงานกลุ่ม การอยู่ร่วมกับบุคคลอื่น การปรับตัวดิกรรรม ฯลฯ สิ่งเหล่านี้จะก่อให้เกิดความเข้าใจเจตคติที่ดีต่อการดำเนินชีวิตในสังคมและผู้อื่นอยู่เสมอ

4. สถานการณ์จำลองเป็นตัวอย่างที่ดีแก่ผู้เรียนในการแสวงหาข้อเท็จจริง การทดลองกับระบบข้อมูล ปัญหาต่าง ๆ ด้วยตนเอง ทำให้ผู้เรียนรู้จักสังเกต เปรียบเทียบ รับผิดชอบ ระมัดระวัง ละเอียครอบคอบในเหตุการณ์ที่อาจเกิดขึ้นจริง

นอกจากนี้ สมบูรณ์ เสนีย์วงศ์ ณ อยุธยา (2525 : 17 - 18) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของการใช้สถานการณ์จำลองในการเรียนการสอน ดังนี้

1. สถานการณ์จำลองสามารถสร้างอารมณ์และสร้างเจตคติให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ได้
2. สถานการณ์จำลองสามารถเปลี่ยนพฤติกรรมที่จะใช้ความสามารถของผู้เรียน และความจำไว้ด้วยกัน คือผู้เรียนจะพัฒนาทั้งความจำ และขีดความสามารถ
3. สถานการณ์จำลองจะจูงใจให้ผู้เรียนประกอบกิจกรรมได้นาน
4. ผู้เรียนจะสามารถเลือกสนองตอบต่อสภาวะการณ์ทางสังคม ฯลฯ จากสถานการณ์จำลองได้
5. สถานการณ์จำลองจะช่วยปรับความแตกต่างระหว่างบุคคลของผู้เรียน
6. สถานการณ์จำลองดึงดูดความสนใจของผู้เรียนไว้ได้ทั้งในการทำแบบฝึกหัด และแม้แต่การเรียนเนื้อหาหลายอย่าง
7. สถานการณ์จำลองสามารถชักจูงผู้เรียนให้เข้าสู่พฤติกรรมที่ต้องการได้

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการใช้สถานการณ์จำลอง

งานวิจัยในประเทศ

ธำรงค์ น่วมศิริ (2527 : 63 - 72) ได้ทดลองใช้ข่าวจากหนังสือพิมพ์รายวันสร้างเป็นสถานการณ์จำลองในการสอนจริยศึกษาเพื่อพัฒนาเหตุผลเชิงจริยธรรม และพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 33 คน แบ่งเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม กลุ่มละ 17 คน

กลุ่มทดลองได้รับการสอนโดยใช้ข่าวหนังสือพิมพ์สร้างเป็นสถานการณ์จำลอง ส่วนกลุ่มควบคุมได้รับการสอนจริยศึกษาตามแผนการสอนของกรมวิชาการ ผลการศึกษาพบว่า นักเรียนที่เรียนโดยใช้ข่าวหนังสือพิมพ์สร้างเป็นสถานการณ์จำลอง มีเหตุผลเชิงจริยธรรมและพฤติกรรมเชิงจริยธรรมสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

วิชรีพร จีบเกตุ (2534 : 34 - 41) ได้ศึกษาผลของสถานการณ์จำลองที่มีต่อความเสียหายของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 จำนวน 30 คน ที่ได้คะแนนจากแบบสอบถามความเสียหายตั้งแต่เปอร์เซ็นต์ไทล์ที่ 25 ลงมา แบ่งเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม กลุ่มละ 15 คน กลุ่มทดลองได้รับการสอนโดยใช้สถานการณ์จำลอง กลุ่มควบคุมได้รับการสอนโดยให้ข้อสนเทศ ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมมีความเสียหายสูงขึ้น อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และกลุ่มทดลองมีความเสียหายสูงกว่ากลุ่มควบคุม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ณัฐรา ระกำพล (2535 : 51 - 58) ได้ศึกษาผลของสถานการณ์จำลองที่มีต่อวินัยในห้องเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 จำนวน 16 คน ที่มีวินัยในห้องเรียนต่ำกว่าเปอร์เซ็นต์ไทล์ที่ 25 แบ่งเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม กลุ่มละ 8 คน กลุ่มทดลองได้รับการสอนโดยใช้สถานการณ์จำลอง กลุ่มควบคุมได้รับการสอนแบบปกติ ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมมีวินัยในห้องเรียนสูงขึ้น อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และกลุ่มทดลองมีวินัยในห้องเรียนสูงกว่ากลุ่มควบคุม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

งานวิจัยในต่างประเทศ

โพสต์มา (Postma. 1974 : 4712 - 4713) ได้ศึกษาผลของการใช้สถานการณ์จำลองสอนวิชาสังคมศึกษากับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาที่มีต่อความคงทนในการเรียนรู้และเจตคติต่อการใช้สถานการณ์จำลอง กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชาย 136 คน นักเรียนหญิง 158 คน รวมทั้งสิ้น 294 คน แบ่งเป็นกลุ่มทดลอง 152 คน กลุ่มควบคุม 142 คน และมีครูประจำการเข้าศึกษาในครั้งนี้ 6 คน ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมมีความคงทนในการเรียนรู้ไม่แตกต่างกัน ส่วนทางด้านเจตคติต่อการใช้สถานการณ์จำลองของครูและนักเรียน พบว่า ครูที่เข้าร่วมในการศึกษามีความพอใจต่อการใช้สถานการณ์จำลอง โดยเห็นว่าเป็นวิธีการที่มีประโยชน์ที่เปิดโอกาสให้นักเรียน

ได้เรียนตามความสามารถของตนเอง ซึ่งเป็นการช่วยกระตุ้นความสนใจของนักเรียนให้ได้แสดงออก ทำให้นักเรียนมีความคิดที่แตกฉานในการแก้ปัญหา ส่วนเจตคติของนักเรียนที่มีต่อการใช้สถานการณ์ในการสอน พบว่า มีเจตคติในทางบวกต่อวิธีสอนนี้ มีความสนใจและเพลิดเพลินกับการได้ทำงาน ร่วมกัน และมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนอย่างกระตือรือร้น

แอนเดอร์สัน (Andersson. 1979 : 181) ได้ศึกษาการใช้สถานการณ์จำลองในการสอนเรื่อง การปิดกวาดบ้าน กับนักเรียนระดับประถมศึกษา ผลการศึกษาพบว่า การสอนโดยวิธีการใช้สถานการณ์จำลอง ซึ่งใช้วิธีเสนอสถานการณ์จำลองด้วยการแสดงบทบาทสมมติเพื่อปลูกฝังความเชื่อฟังของนักเรียน โดยทดลองกับนักเรียนจำนวน 91 คน ผลการศึกษาพบว่า นักเรียนที่เรียนโดยวิธีการใช้สถานการณ์จำลองด้วยการแสดงบทบาทสมมติ มีความเชื่อฟังเพิ่มขึ้นมากกว่านักเรียนที่เรียนโดยการแสดงบทบาทสมมติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากงานวิจัยทั้งในประเทศและต่างประเทศ จะเห็นว่าผู้ใช้สถานการณ์จำลอง ในการพัฒนา ด้านต่าง ๆ เช่น เหตุผลเชิงจริยธรรม พฤติกรรมเชิงจริยธรรม ความเสียสละ วินัยในห้องเรียน ความเชื่อฟัง เป็นต้น ซึ่งนักเรียนที่ได้รับการเรียนการสอนโดยใช้กิจกรรมกลุ่ม มีการพัฒนา ด้านต่าง ๆ สูงขึ้น ดังนั้นในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงใช้สถานการณ์จำลองพัฒนาให้นักเรียนมี ความรับผิดชอบ

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับกรณีตัวอย่าง

ความหมายของกรณีตัวอย่าง

กรณีตัวอย่าง หมายถึง สื่อการสอนที่สร้างขึ้นบนระบบปัญหาและการให้ข้อมูลที่น่าสนใจ เพื่อสร้างเสริมให้ผู้เรียนมีพัฒนาการและทักษะในเรื่องของการคิดวิเคราะห์ ตัดสินใจ การให้เหตุผล และมีแนวทางในการแก้ไขปัญหาได้ (สมพงษ์ จิตระดับ. 2530 : 83 ; สุมณ อมรวิวัฒน์ และ สมพงษ์ จิตระดับ. 2532 : 640)

แนวทางการสร้างกรณีตัวอย่าง

กรณีตัวอย่างเป็นสื่อการสอนที่สร้างขึ้นง่าย มีสาระ น่าสนใจ ให้อัปเดตเห็นที่เป็นประโยชน์ต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนวิชาจริยศึกษามาก (สุนน อมรวิวัฒน์ และ สมพงษ์ จิตระดับ. 2532 : 639) ในการสร้างกรณีตัวอย่างมีขั้นตอนวิธีการสร้างดังนี้ (สมพงษ์ จิตระดับ. 2530 : 83 - 84)

1. เป็นเรื่องที่เกิดขึ้นจริง หรือมีส่วนใกล้เคียงกับการดำเนินชีวิตของคนในสังคม กรณีตัวอย่างไม่ควรเป็นเรื่องที่แต่งขึ้นเองหรือเขียนจากจินตนาการโดยสมมติให้เกิดขึ้นตามความต้องการการใช้บุคคล เหตุการณ์ สิ่งแวดล้อมควรจะเป็นจริงด้วย
2. เป็นเรื่องที่ยังหาข้อยุติหรือข้อสรุปไม่ได้ มีประเด็นที่ต้องใช้ความคิดของบุคคลหลาย ๆ ฝ่าย ทางเลือกของความคิดเห็นหรือคำตอบมีหลายแนวและเปิดกว้าง การตัดสินใจกระทำได้หลายทาง เพื่อจะพิจารณาได้ว่าทางใดเหมาะสมที่สุด กรณีตัวอย่างที่ไม่มีทางเลือกจะไม่ก่อให้เกิดการเรียนรู้
3. มีสาระน่าสนใจ สนุกสนาน แทรกข้อคิดที่เป็นประโยชน์ ผู้เรียนสามารถทำความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องราว เหตุการณ์ต่าง ๆ ได้ด้วยตนเอง
4. ให้อัปเดตต่าง ๆ อย่างเพียงพอ ในการกำหนดปัญหาหรือประเด็นในการคิดตัดสินใจ กรณีตัวอย่างไม่ควรยากเกินไปจนผู้เรียนไม่สามารถหาคำตอบได้ หรือง่ายจนเกินไป จนผู้เรียนไม่ต้องใช้สติปัญญาในการคิดมากนัก กรณีตัวอย่างที่ดีควรมีการแสดงทางเลือกในการตัดสินใจอย่างเด่นชัด
5. สอดคล้องกับเนื้อหาทางจริยธรรม เหมาะสมกับวัยและประสบการณ์ของผู้เรียนในระดับชั้นประถมศึกษา
6. ปรับเป็นกิจกรรมที่แสดงออกและเคลื่อนไหวได้ กรณีตัวอย่างจะเป็นรูปธรรมมากขึ้น ผู้เรียนควรมีส่วนร่วมในการแสดงออก การรับรู้ และปฏิสัมพันธ์
7. ท้ายสุดของกรณีตัวอย่างจะต้องมีคำถามหรือประเด็นที่ใช้ในการอภิปรายและแสดงความคิดเห็น

การเขียนกรณีตัวอย่าง

ในการเขียนกรณีตัวอย่างที่ใช้ในการเรียนการสอนมีวิธีการดังต่อไปนี้ (สมน อมรวิวัฒน์ และ สมพงษ์ จิตระดับ. 2532 : 640 - 641)

1. กำหนดวัตถุประสงค์ของกรณีตัวอย่าง เพื่อให้เกิดความชัดเจนและความเข้าใจตรงกัน การเขียนวัตถุประสงค์จึงต้องระบุให้ชัดเจนว่าต้องการให้ผู้เรียนปฏิบัติอย่างไร คุณธรรมที่ศึกษา ความคิดรวบยอดของสิ่งที่เรารู้ เป็นต้น
2. การรวบรวมข้อมูล เหตุการณ์ เรื่องราวที่เกิดขึ้น โดยการสังเกต สัมภาษณ์ค้นคว้าจากเอกสาร หนังสือประเภทต่าง ๆ การเลือกสรรข้อมูลที่สำคัญ ตรงกับเรื่องราวมีสาระให้ข้อคิด จึงเป็นสิ่งจำเป็นที่ครูต้องพิจารณาให้ดี
3. ระบุเหตุการณ์สำคัญ ๆ ของกรณีตัวอย่างให้ชัดเจน แบ่งเหตุการณ์และลำดับของเรื่องราวให้ต่อเนื่องไม่สับสนจนผู้เรียนไม่สามารถรู้เค้าโครง (Outline) ของเรื่องได้
4. ลงมือเขียนกรณีตัวอย่าง ภาษาและสำนวนที่ใช้ควรง่าย ๆ กระชับรัด ไม่ยากเกินไป และเข้าใจให้ผู้เรียนติดตามเรื่อง
5. การเขียนไม่ควรเขียนในแนวข้อสอบหรือชักนำให้ผู้เรียนต้องคิดตัดสินใจในแนวที่ครูผู้เขียนต้องการ
6. กำหนดวิธีการแบ่งกลุ่ม การวิเคราะห์ เวลาที่ใช้ในการอภิปราย ข้อมูลที่ใช้ประกอบ และสิ่งที่สำคัญที่สุดคือการกำหนดประเด็นปัญหาที่ใช้ในกรณีตัวอย่าง
7. เน้นการวิเคราะห์ การใช้ความคิด และเขียนให้มีทางแก้ปัญหาได้หลาย ๆ ทาง
8. ชื่อของบุคคล สถานที่ เหตุการณ์สำคัญ ๆ บางครั้งต้องเปลี่ยนแปลงไม่ควรระบุจริงตามที่เกิดขึ้น
9. การจัดทำคู่มือการใช้กรณีตัวอย่าง วัตถุประสงค์สำคัญในการเขียน แนวทางการแก้ปัญหา วิธีการสอน การเฉลยตัวปัญหา ประเด็นที่เหมาะสม เป็นต้น
10. การเขียนใหม่เพื่อปรับปรุงกรณีตัวอย่าง ในกรณีที่ข้อมูลเปลี่ยนไปและการนำไปใช้พบว่ายากหรือง่ายเกินไปสำหรับผู้เขียน ภาษาที่ใช้ไม่เหมาะสม เหตุการณ์เรื่องราวไม่น่าสนใจ เป็นต้น

ประเภทของกรณีสืบอย่าง

กรณีสืบอย่างเป็นสื่อการสอนที่สามารถสร้างจากข่าว เหตุการณ์ในชีวิตประจำวัน เรื่องราวของบุคคลที่น่าสนใจ ฯลฯ ดังนั้นเราสามารถจัดประเภทกรณีสืบอย่างที่ได้จากแหล่งต่าง ๆ ดังนี้ (สมพงษ์ จิตระดับ. 2530 : 86 - 94 ; สุนน อมรวิวัฒน์ และ สมพงษ์ จิตระดับ. 2532 : 641 - 642)

1. ประเภทข่าวหนังสือพิมพ์ กรณีสืบอย่างประเภทนี้นิยมนำมาใช้ในการสอนจริยศึกษา มาก ครูจะคัดเลือกรายการข่าวที่ทันสมัยน่าสนใจและเกี่ยวข้องกับนักเรียน ข่าวที่นำมาจะประกอบด้วยรูปภาพ ความคิดเห็น และคำถาม หรือประเด็นที่ครูต้องคิดขึ้นเพื่อนำในการอภิปรายแสดงความคิดเห็นต่อไป
2. ประเภทเรื่องสั้น เป็นเหตุการณ์เรื่องราวของบุคคลไม่มากนัก เนื้อเรื่องไม่ซับซ้อน มีความแตกต่างในเรื่องราวของการกระทำ การแสดงออก และมีเหตุการณ์สำคัญตอนท้ายเป็นจุดสำคัญ (Climax) ของเรื่อง เพื่อก่อให้เกิดความรู้สึก ความคิดเห็นและวิพากษ์วิจารณ์ต่อไป
3. ประเภทเรื่องเล่า การสร้างแบบนี้จะมีลักษณะของบุคคล 4-5 คน เข้ามาเกี่ยวข้องกันในเรื่องที่เกิดขึ้น สิ่งสำคัญอยู่ที่คุณสมบัติของบุคคลมักจะมีข้อดีข้อเสียรวมกันอยู่ การพิจารณาหาเหตุผลจึงต้องดูทั้ง 2 ด้าน ประกอบควบคู่กันไปก่อนจะให้เหตุผลหรือความคิดเห็นได้
4. ประเภทรูปภาพ ลักษณะแบบนี้ จะเป็นรูปภาพหรือการ์ตูนซึ่งมีเหตุการณ์ประมาณ 3-5 ภาพแต่ละภาพจะมีเหตุการณ์ที่นักเรียนจะต้องดูและบรรยายถึงสิ่งที่เกิดขึ้นได้ต่อเนื่อง ภาพสุดท้ายจะมีลักษณะที่ก่อให้เกิดประเด็นปัญหาในเรื่องการกระทำหรือพฤติกรรมที่เกิดขึ้น
5. ประเภทเรื่องชาวคิดต่อ กรณีสืบอย่างลักษณะแบบนี้จะเป็นเหตุการณ์เรื่องราวของบุคคลหลายคน มีสถานที่เกี่ยวข้องหลายแห่ง เป็นเรื่องค่อนข้างยาว มีประเด็นขบคิดหลายอย่าง มีข้อสงสัยเกิดขึ้นได้หลาย ๆ กรณี ลักษณะกรณีสืบอย่างแบบนี้ จะเป็นการคัดลอกเรื่องราวให้สั้นกระชับลงและอาจแบ่งเรื่องราวต่าง ๆ เป็นชิ้นส่วนของข้อมูลย่อย ๆ ตามจำนวนชิ้นส่วนที่เหมาะสมกับเรื่องราวและจำนวนผู้เรียน
6. ประเภทบทสนทนาหรือคำพูด กรณีสืบอย่างประเภทนี้จะ เป็นบทสนทนาของบุคคลที่เกี่ยวข้องกัน ตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป เช่น ครูกับนักเรียน นักเรียนกับนักเรียน ครูกับผู้ปกครอง เป็นต้น

บทสนทนาที่นำมาใช้ควรเกี่ยวข้องกับลักษณะนิสัย ความประพฤตินักเรียนที่มีส่วนสัมพันธ์กับบุคคลอื่น ๆ บทสนทนาควรจะสั้น กระชับ และอาจตัดตอนเฉพาะส่วนที่สำคัญ เพื่อนำมาใช้ในการเสนอและง่ายต่อการสนทนาหาคำตอบกันในชั้นเรียน

การนำกรณีตัวอย่างไปใช้ในการเรียนการสอน

การนำกรณีตัวอย่างมาใช้เป็นสื่อการสอนและกิจกรรมในชั้นเรียนนั้น ชั่วส่งเสริมให้นักเรียนรู้จักการสังเกต การอ่านและวิจารณ์ความคิดเห็นของผู้อื่นในทัศนะที่แตกต่างกัน อันก่อให้เกิดแนวคิดและประสบการณ์ที่กว้างออกไป การนำกรณีตัวอย่างไปใช้ในการเรียนการสอนมีขั้นตอนดังนี้ (สมพงษ์ จิตระดับ. 2530 : 85 - 86)

1. ศึกษาแยกแยะหัวข้อคุณธรรมที่ต้องการสอน เนื้อหาที่เกี่ยวข้อง การตั้งคำถาม-รวบรวม การศึกษาเพิ่มเติมคุณธรรมที่ต้องการเน้นและสอน
2. คัดเลือกข่าว เรื่องราว ตัวอย่างเหตุการณ์ที่สอดคล้องและเหมาะสมกับคุณธรรมที่ต้องการสอน ปรับให้เข้ากับวัย ประสบการณ์ สิ่งแวดล้อมของผู้เรียน
3. กำหนดขั้นตอนและรายละเอียดของการนำไปใช้ จุดมุ่งหมาย ลำดับขั้นของการแสดงออก จำนวนกลุ่มและนักเรียนในแต่ละกลุ่ม สถานที่ เวลาที่ใช้ บทบาทของนักเรียนบางคนและทั้งหมด สื่อการสอนประกอบ ประเด็นที่ใช้ในการอภิปรายแสดงความคิดเห็น ตัวอย่างข้อมูลเพิ่มเติม ปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ แนวทางและวิธีการแก้ไข ฯลฯ
4. การนำไปใช้ในชั้นเรียน ครูจะเริ่มนำให้นักเรียนเห็นความสำคัญของสิ่งที่จะเรียนรู้อีก การกำหนดขอบเขตเรื่องราวที่เกี่ยวข้อง ปัญหาทางคุณธรรมที่เกิดขึ้น การเตรียมห้องเรียนและบรรยากาศให้เหมาะสมกับกรณีตัวอย่าง การอธิบาย การแบ่งกลุ่ม ข้อตกลงหรือกติกาที่นำมาใช้ การมอบหมายงานให้ศึกษา หลังจากนั้นกรณีตัวอย่างจะเป็นกิจกรรมการสอนที่สำคัญ (Highlight) ที่สุด นักเรียนจะศึกษากรณีตัวอย่างด้วยตนเอง มีการอภิปรายกลุ่มย่อย เสนอความคิดเห็น การซักถาม การเพิ่มเติมข้อมูลตัวอย่างต่าง ๆ การกำหนดผู้แสดงบทบาทสมมติ ฯลฯ และท้ายที่สุดคือการตอบปัญหาหรือประเด็นพร้อมกับเหตุผลท้ายของกรณีตัวอย่างที่กำหนดให้

5. การเพิ่มเติมเนื้อหา เอกสารเสริมประสบการณ์ แบบประเมินผลตนเองหรือกลุ่ม เกี่ยวกับคุณธรรมที่ต้องการสอน

6. แนวสรุปและประเด็นที่นักเรียนควรได้รับ เป็นขั้นตอนที่ทำให้การฝึกตัวอย่างเกิดความชัดเจนในสิ่งที่เรียนรู้ ความขัดแย้งลดน้อยลง ครูผู้สอนจึงต้องมีแนวสรุปและการตั้งคำถามนำเพื่อให้ให้นักเรียนสามารถสรุปแนวคิด สำคัญ ของคุณธรรมที่นำมาสอนได้ด้วยตนเองเป็นส่วนใหญ่

ข้อควรคำนึงในการนำกรณีตัวอย่างไปใช้ในการเรียนการสอน

กรณีตัวอย่างเป็นสื่อการสอนที่ครูสร้างขึ้นเองได้หลายรูปแบบ เป็นสื่อการสอนที่สร้างขึ้นได้ง่าย แต่เพื่อให้การนำกรณีตัวอย่างไปใช้เป็นสื่อสอนที่เหมาะสม และมีประสิทธิภาพให้มากยิ่งขึ้น ควรคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้ด้วย (สมพงษ์ จิตระดับ. 2530 : 95)

1. การสร้างกรณีตัวอย่าง ไม่ควรเป็นเรื่องเฉพาะเจาะจงของบุคคลใดบุคคลหนึ่งในชั้นเรียน ครูควรหลีกเลี่ยงการนำมาใช้โดยตรง แต่ควรดัดแปลงให้เข้ากับสภาพการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างใกล้เคียงที่สุดเท่านั้น

2. การดำเนินกิจกรรมของครูมีความสำคัญยิ่ง ครูต้องสามารถคลี่คลายความคิดเห็นขัดแย้งที่แตกต่างกันของนักเรียนได้โดยยึดแนวข้อสรุปที่ได้จากข้อตกลงความคิดเห็นของกลุ่มคุณธรรมที่ต้องการเน้นและความคิดรวบยอดของการสอนเป็นแกนสำคัญของสิ่งที่นักเรียนได้เรียนรู้ทั้งหมด บทบาทของครูในการกำหนดหรือบอกสาระของการเรียนรู้ แนวคิดที่สำคัญ หรือข้อสรุปต่าง ๆ ครูต้องกำหนดให้ลดน้อยลง

3. กรณีตัวอย่างจะสามารถดำเนินไปด้วยดี ครูไม่ควรใช้แบบใดแบบหนึ่งมากเกินไป ครูควรนำกิจกรรมหรือสื่อการสอนบางประเภทเข้าช่วยในบางครั้ง กิจกรรมบทบาทสมมติ (Role Playing) และสถานการณ์จำลอง (Simulation Techniques) เป็นกิจกรรมที่ช่วยให้กรณีตัวอย่างสามารถดำเนินไปได้ด้วยดี

4. กรณีตัวอย่างเป็นสื่อการสอนที่มีจุดประสงค์สำคัญมุ่งเน้นให้นักเรียนรู้จักสร้างความคิดเห็นของตนเองให้เกิดขึ้น มีความเชื่อมั่นและกล้าแสดงออกอย่างมีหลักเกณฑ์และเหตุผล สร้างกฎเกณฑ์ และกติกาของกลุ่ม รู้จักเคารพสิทธิหรือผลการตัดสินใจของกลุ่มร่วมกัน

5. ครูต้องคำนึงถึงความยากง่ายของกรณีตัวอย่างที่นำมาใช้ ในบางกรณีอาจยากหรือง่ายเกินไปสำหรับนักเรียนในชั้นประถมศึกษา การทดลองนำไปใช้กับนักเรียนกลุ่มเล็ก ๆ ในระดับเดียวกัน จะทำให้ครูสามารถนำข้อบกพร่องต่าง ๆ มาปรับปรุงให้กรณีตัวอย่างเหมาะสมยิ่งขึ้น

6. ครูต้องมีเทคนิคเชื่อมโยงกรณีตัวอย่างที่นำมาใช้ให้สัมพันธ์กับสิ่งที่เกิดขึ้นในชั้นเรียน ได้อย่างสอดคล้องและกลมกลืนกัน เพื่อประโยชน์ในการหาแนวทางและข้อเสนอแนะแก่นักเรียนที่มีข้อบกพร่องทางความประพฤติอยู่

จะเห็นได้ว่ากรณีตัวอย่างเป็นสื่อการสอนที่สร้างขึ้นง่าย โดยสามารถสร้างขึ้นจากเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยจะใช้กรณีตัวอย่างที่สร้างจากข่าวหนังสือพิมพ์ เรื่องสั้น บทความ วารสารต่าง ๆ เพื่อให้ให้นักเรียนได้เผชิญกับเรื่องราว ปัญหาที่เกิดขึ้นของบุคคลหลายประเภท หลายเหตุการณ์ ซึ่งจะทำให้นักเรียนได้รู้จักคิดวิเคราะห์ แยกแยะประเด็นปัญหา มีความคิดเห็นของตนเองเกิดขึ้น รู้จักการประเมินค่าสิ่งต่าง ๆ และตัดสินใจได้อย่างมีหลักเกณฑ์ และมีเหตุผล พร้อมทั้งเปิดโอกาสให้นักเรียนได้รู้จักแลกเปลี่ยนความคิด ประสบการณ์ ความรู้สึก เจตคติของตนเองต่อผู้อื่นด้วย

สมมติฐานในการวิจัย

1. พฤติกรรมความรับผิดชอบของนักเรียนกลุ่มทดลอง ก่อนและหลังการทดลอง มีความสัมพันธ์กัน
2. พฤติกรรมความรับผิดชอบของนักเรียนกลุ่มควบคุม ก่อนและหลังการทดลอง ไม่มีความสัมพันธ์กัน
3. พฤติกรรมความรับผิดชอบของนักเรียนกลุ่มทดลอง มีความสัมพันธ์กันกับเหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความรับผิดชอบ
4. พฤติกรรมความรับผิดชอบของนักเรียนกลุ่มควบคุม ไม่มีความสัมพันธ์กับเหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความรับผิดชอบ

5. นักเรียนกลุ่มทดลองมีพฤติกรรมความรับผิดชอบ ก่อนและหลังการทดลองแตกต่างกัน
6. นักเรียนกลุ่มควบคุมมีพฤติกรรมความรับผิดชอบ ก่อนและหลังการทดลองไม่แตกต่างกัน
7. นักเรียนกลุ่มทดลองมีเหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความรับผิดชอบ ก่อนและหลังการทดลองแตกต่างกัน
8. นักเรียนกลุ่มควบคุมมีเหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความรับผิดชอบ ก่อนและหลังการทดลองไม่แตกต่างกัน
9. นักเรียนกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม มีพฤติกรรมความรับผิดชอบแตกต่างกัน
10. นักเรียนกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม มีเหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความรับผิดชอบไม่แตกต่างกัน

บทที่ 3

วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า

ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ของโรงเรียนบึงสามพันวิทยาคม อำเภอบึงสามพัน จังหวัดเพชรบูรณ์ ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2537 จำนวน 7 ห้องเรียน รวมนักเรียนทั้งหมด 302 คน

กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ของโรงเรียนบึงสามพันวิทยาคม อำเภอบึงสามพัน จังหวัดเพชรบูรณ์ ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2537 จำนวน 2 ห้องเรียน รวมนักเรียน 88 คน ด้วยวิธีการสุ่มอย่างง่าย โดยมีขั้นตอนในการสุ่มตัวอย่างดังนี้ คือ

1. จากประชากรทั้งหมดมีนักเรียน 7 ห้องเรียน ผู้วิจัยได้ทำการวัดพฤติกรรมความรับผิดชอบต่อสังคมด้วยการสังเกต และวัดเหตุผลเชิงจริยธรรมด้วยแบบทดสอบ ปรากฏว่ามี 5 ห้องเรียนที่มีคะแนนการวัดทั้งสองแบบไม่แตกต่างกัน จากนั้นจึงสุ่มกลุ่มตัวอย่างมา 2 ห้องเรียน ด้วยวิธีการสุ่มอย่างง่าย

2. สุ่มห้องเรียนทั้ง 2 ห้องเรียน เป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม โดยวิธีการจับสลาก

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้ามีดังนี้

1. แบบสังเกตพฤติกรรมความรับผิดชอบต่อ
2. แบบวัดเหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความรับผิดชอบต่อ
3. โปรแกรมการฝึกอบรมความรับผิดชอบต่อ

วิธีดำเนินการสร้างเครื่องมือ

1. แบบสังเกตพฤติกรรมความรับผิดชอบ

ความรับผิดชอบเป็นพฤติกรรมการกระทำที่แสดงออก ซึ่งเราสามารถสังเกต
เห็นได้ ในการวัดพฤติกรรมความรับผิดชอบนั้น ผู้วิจัยมีความเห็นว่า

- พฤติกรรมความรับผิดชอบนั้นวัดได้ดีที่สุดด้วยการสังเกต
- การสังเกตจะต้องทำภายใต้สถานการณ์ต่าง ๆ หลายสถานการณ์
- ต้องใช้เวลาในการสังเกตเป็นเวลานาน ๆ จึงจะเชื่อถือได้

จากแนวคิดนี้ ผู้วิจัยจึงสร้างแบบวัดพฤติกรรมความรับผิดชอบด้วยการสังเกต ซึ่งมี
ขั้นตอนในการสร้าง ดังนี้

1.1 กำหนดจุดมุ่งหมายในการสร้าง

1.1.1 เพื่อสร้างแบบสังเกตพฤติกรรมความรับผิดชอบ ที่ทำให้ผลการวัด
ได้ตรงกับความเป็นจริง

1.1.2 เนื้อหาคุณภาพของแบบสังเกต

1.2 รวบรวมนิยามพฤติกรรมความรับผิดชอบจากเอกสารและสอบถามจากครูผู้สอน
และผู้เชี่ยวชาญ

1.3 สร้างแบบสังเกตพฤติกรรมความรับผิดชอบ ซึ่งมีลักษณะดังนี้

1.3.1 เขียนนิยามของพฤติกรรมความรับผิดชอบในรูปนิยามปฏิบัติการ

1.3.2 สร้างตารางวิเคราะห์พฤติกรรมความรับผิดชอบ เป็นพฤติกรรม
ย่อย ซึ่งมีทั้งหมด 4 ด้าน คือ ด้านการปฏิบัติตามหน้าที่และภาระเบี่ยงของห้องเรียนและของโรงเรียน
ด้านการทำงานตามที่ได้รับมอบหมาย ด้านการทำความตนเองได้พูดหรือให้คำมั่นสัญญาไว้ และ
ด้านการยอมรับผิดในสิ่งที่ตนเองได้พูดหรือได้กระทำลงไป

1.3.3 สร้างตารางวิเคราะห์งาน/กิจกรรมต่าง ๆ ซึ่งจะให้นักเรียน
ได้ปฏิบัติ โดยกิจกรรมเหล่านั้นต้องเป็นกิจกรรมที่นักเรียนได้ปฏิบัติแล้ว สามารถมองเห็น หรือมี
หลักฐานในการกระทำ โดยกิจกรรมส่วนใหญ่ควรเป็นกิจกรรมที่นักเรียนปฏิบัติอยู่ในโรงเรียน
รวมทั้งวิเคราะห์ ระยะเวลาในการสังเกต ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้จะใช้เวลาในการสังเกต

3 สัปดาห์ และกำหนดผู้สังเกตให้มีจำนวนพอเพียง ที่จะสังเกตได้ทั่วถึง และครบถ้วนตามกิจกรรมที่กำหนดให้ผู้สังเกต

1.3.4 สร้างเกณฑ์ในการให้คะแนน ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยกำหนดให้ทุกกิจกรรมมีคะแนนเต็มเท่ากับ 100 คะแนน ในการให้คะแนนจะให้เป็นดังนี้

ถ้านักเรียนปฏิบัติกิจกรรมนั้นทุกครั้ง จะได้ 100 คะแนน

ส่วนนักเรียนที่ไม่ได้ปฏิบัติกิจกรรมครบถ้วนตามที่กำหนด จะได้คะแนนลดลงมา ซึ่งมีวิธีการในการให้คะแนนดังนี้

$$\text{คะแนนที่ได้} = \frac{\text{จำนวนครั้งที่นักเรียนได้ปฏิบัติกิจกรรมนั้น} \times 100}{\text{จำนวนครั้งที่ทั้งหมดที่กำหนดให้ผู้สังเกตปฏิบัติกิจกรรมนั้น}}$$

1.3.5 สร้างแบบฟอร์มการสังเกตพฤติกรรมความรับผิดชอบ ที่จะให้ผู้สังเกตใช้บันทึกการสังเกต ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้สร้างแบบฟอร์มการสังเกต ทั้งหมด 8 แบบ ซึ่งมีลักษณะดังนี้

- แบบที่ 1 เป็นแบบสังเกตนักเรียนเป็นรายบุคคล ใช้สังเกตการปฏิบัติกิจกรรมเกี่ยวกับ การเข้าเรียนตรงต่อเวลา การมาเรียนอย่างสม่ำเสมอ การทำและส่งแบบฝึกหัดตามกำหนดเวลา การทำรายงาน การนำหนังสือมาเรียนทุกครั้ง และการนำอุปกรณ์การเรียนส่วนตัวมาทุกครั้ง ที่ครูมอบหมายให้นำมา แบบสังเกตนี้เป็นแบบสังเกตสำหรับครูประจำวิชา (รายละเอียดปรากฏในภาคผนวก)

- แบบที่ 2 เป็นแบบสังเกตนักเรียนทั้งชั้น ใช้สังเกตการทำเวรรักษาความสะอาดห้องเรียน แบบสังเกตนี้เป็นแบบสังเกตสำหรับนักเรียนที่ได้รับมอบหมายให้เป็นผู้สังเกต (รายละเอียดปรากฏในภาคผนวก)

- แบบที่ 3 เป็นแบบสังเกตนักเรียนทั้งชั้น ใช้สังเกตการทิ้งขยะลงในภาชนะที่จัดไว้ให้ พร้อมทั้งมีช่องสำหรับบันทึกเวลา และสถานที่ที่ทิ้งด้วย แบบสังเกตนี้เป็นแบบสังเกตสำหรับนักเรียนที่ได้รับมอบหมายให้เป็นผู้สังเกต (รายละเอียดปรากฏในภาคผนวก)

- แบบที่ 4 เป็นแบบสังเกตนักเรียนเป็นรายบุคคล ใช้สังเกตการแต่งกายถูกต้องตามระเบียบของโรงเรียน การส่งใบลาเมื่อไม่ได้มาโรงเรียน การอ่านหนังสือพิมพ์และหาข่าวในห้องสมุด การส่งแบบสังเกตพฤติกรรมต่าง ๆ ของเพื่อน และการเขียนบันทึกการช่วยเหลือผู้ปกครองทำงานในแต่ละวัน แบบสังเกตนี้เป็นแบบสังเกตสำหรับครูที่ปรึกษา บรรณารักษ์และผู้วิจัย (รายละเอียดปรากฏในภาคผนวก)

- แบบที่ 5 เป็นแบบสังเกตนักเรียนทั้งชั้น ใช้สังเกตการมาโรงเรียนทันเข้าแถวในตอนเช้า แบบสังเกตนี้เป็นแบบสังเกตสำหรับนักเรียนที่ได้รับมอบหมายให้เป็นผู้สังเกต (รายละเอียดปรากฏในภาคผนวก)

- แบบที่ 6 เป็นแบบสังเกตนักเรียนทั้งชั้น ใช้สังเกตการเดินเป็นระเบียบเมื่อเปลี่ยนห้องเรียน แบบสังเกตนี้เป็นแบบสังเกตสำหรับนักเรียนที่ได้รับมอบหมายให้เป็นผู้สังเกต (รายละเอียดปรากฏในภาคผนวก)

- แบบที่ 7 เป็นแบบสังเกตนักเรียนเป็นรายบุคคล ใช้สังเกตการทำตามที่ตนเองได้พูดหรือได้ให้คำมั่นสัญญาไว้ สำหรับครูที่ปรึกษา ครูประจำวิชาและบรรณารักษ์ (รายละเอียดปรากฏในภาคผนวก)

- แบบที่ 8 เป็นแบบสังเกตนักเรียนเป็นรายบุคคล ใช้สังเกตการยอมรับผิดในสิ่งที่ตนเองได้พูดหรือได้กระทำลงไป สำหรับครูที่ปรึกษา ครูประจำวิชา และบรรณารักษ์ดังตัวอย่าง

1.5 นำแบบสังเกตที่สร้างขึ้นให้ผู้เชี่ยวชาญทางด้านวัดผลและจิตวิทยาการศึกษา จำนวน 5 ท่าน (รายชื่อผู้เชี่ยวชาญดังแสดงในภาคผนวก) พิจารณาความเหมาะสมของงานหรือกิจกรรม ระยะเวลา ผู้สังเกต เกณฑ์ในการให้คะแนน และวิธีการบันทึกการสังเกต ว่าครอบคลุมพฤติกรรมความรับผิดชอบหรือไม่ แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสม

2. แบบวัดเหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความรับผิดชอบ

ตามหลักการแล้วจริยธรรมเป็นเรื่องของการปฏิบัติ ดังนั้นการวัดจริยธรรมด้วยข้อสอบจึงเป็นการวัดความรู้ความคิดมากกว่าการปฏิบัติ ผลที่วัดได้จึงไม่ได้หมายความว่านักเรียนมีนิสัยหรือมีการปฏิบัติอย่างนั้น เพราะ

- ถ้าผู้สอบเป็นเด็กโตมีการเรียนรู้ดีแล้ว เมื่อทำข้อสอบจะตอบแต่สิ่งที่ดี ๆ ซึ่งทั้ง ๆ ที่นิสัยตัวเองอาจจะไม่ได้เป็นอย่างที่ตอบก็ได้

- ในกรณีที่แบบวัดใช้หลักของโคลเบิร์ก ถ้าผู้สอบรู้วิธีการตอบในสิ่งที่ดี จะได้

คะแนนสูง

- การสอบที่มีเวลาในการตอบมาก ๆ ผู้สอบก็จะมีเวลาคิดคิดทบทวน พิจารณาเลือกคำตอบที่ดี ๆ ได้

ดังนั้นการวัดโดยการเขียนตอบจึงได้ผลไม่ตรงกับสภาพที่เป็นจริงของผู้สอบ คือผู้สอบที่มีนิสัยไม่ดี แต่สอบได้คะแนนสูง เช่นนี้เรียกว่าการตอบสามารถเสแสร้งได้

การวัดด้วยวิธีดังกล่าวถ้าวัดกับเด็กเล็ก ผลพอจะเชื่อถือได้ เพราะเด็กยังไม่มีความสามารถ ไม่รู้จักคิดที่จะตอบแต่สิ่งที่ดี ๆ เขาเคยทำอย่างไรก็จะตอบอย่างนั้น

ในเมื่อต้องวัดเหตุผลเชิงจริยธรรมกับเด็กที่โตแล้ว ผู้วิจัยมีแนวคิดที่จะแก้ปัญหาการเสแสร้ง โดยให้ผู้สอบมีเวลาจำกัดในการตอบ เพราะถ้าคนเราอยู่ในสถานการณ์ที่คับขันก็จะแสดงความรู้สึกที่แท้จริงของเขาออกมา

ดังนั้นการที่ผู้สอบถูกจำกัดในเรื่องเวลา ก็จะทำให้ผู้สอบตอบจากความรู้สึกที่แท้จริงของเขา รวมทั้งผู้สอบจะไม่มีโอกาสคิดพิจารณาตัวเลือก หรือเปลี่ยนแปลงแก้ไขคำตอบ ฉะนั้นคำตอบของผู้สอบก็จะเป็นคำตอบที่ได้จากความรู้สึกในครั้งแรกของผู้สอบ

จากที่กล่าวมาแล้วนั้น ผู้วิจัยจึงใช้วิธีวัดโดยให้ข้อคำถามและตัวเลือก ปรากฏที่หน้าจอโทรทัศน์ ซึ่งมีขนาดจอที่ผู้สอบทุกคนมองเห็นได้อย่างชัดเจน และเพื่อป้องกันปัญหาการอ่านหนังสือซ้ำของผู้สอบ จะมีเสียงอ่านข้อคำถามและตัวเลือก ดังขึ้นพร้อมกับข้อคำถามและตัวเลือกปรากฏบนจอโทรทัศน์ หลังจากสิ้นสุดเสียงอ่านตัวเลือกครั้งสุดท้าย ก็จะมีเวลาการตอบอีกเล็กน้อย จากนั้นข้อคำถามและตัวเลือกก็จะหายไป แต่กลับจะมีข้อคำถามและตัวเลือกพร้อมทั้งเสียงอ่านในข้อต่อไปปรากฏที่จอโทรทัศน์

ในการสร้างแบบวัดเหตุผลเชิงจริยธรรมตามแนวคิดของผู้วิจัย มีขั้นตอนในการสร้าง ดังนี้

2.1 กำหนดจุดมุ่งหมายในการสร้าง

2.1.1 เพื่อสร้างแบบวัดเหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความรับผิดชอบ ที่ทำให้ผลการวัดเชื่อถือได้

2.1.2 เพื่อหาคุณภาพของแบบวัด

2.2 รวบรวมความหมาย ขอบข่าย และพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับความรับผิดชอบ ของนักเรียน และสร้างนิยามปฏิบัติการของความรับผิดชอบ (รายละเอียดปรากฏในภาคผนวก)

2.3 สร้างแบบวัดเหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความรับผิดชอบ มีวิธีการสร้างดังนี้

2.3.1 เขียนสถานการณ์และตัวเลือกเกี่ยวกับความรับผิดชอบ ซึ่งแบ่ง ซึ่งแบ่งได้ 4 ด้าน คือ ด้านการปฏิบัติตามหน้าที่และกระเป๋ียบของห้องเรียนและของโรงเรียน ด้านการทำงานตามที่ได้รับมอบหมาย ด้านการทำตามที่ตนเองได้พูดหรือให้คำมั่นสัญญาไว้ และ ด้านการยอมรับผิดในสิ่งที่ตนเองได้พูดหรือได้กระทำลงไป จำนวนด้านละ 7 สถานการณ์ รวมทั้งสิ้น 28 สถานการณ์ แต่ละสถานการณ์จะมี 6 ตัวเลือก ซึ่งสร้างตามหลักการของโคลเบิร์ก คือ ตัวเลือกที่ 1 ยึดหลักการหลบหลีกการลงโทษ ตัวเลือกที่ 2 ยึดหลักการแสวงหารางวัล ตัวเลือกที่ 3 ยึดหลักการทำตามผู้อื่นเห็นชอบ ตัวเลือกที่ 4 ยึดหลักการทำตามหน้าที่และระเบียบสังคม ตัวเลือกที่ 5 ยึดหลักการทำตามคำมั่นสัญญา และตัวเลือกที่ 6 ยึดหลักการทำตามอุดมคติ สำหรับการให้คะแนนนั้น คะแนนในแต่ละตัวเลือกมีค่าตั้งแต่ 1 - 6 คือ ตัวเลือกที่อยู่ในระดับต่ำสุด (ยึดหลักการหลบหลีกการลงโทษ) จะให้ 1 คะแนน ส่วนตัวเลือกที่อยู่ในระดับสูงสุด (ยึดหลักการทำตามอุดมคติ) จะให้ 6 คะแนน ในการเรียงตัวเลือกนั้นจะเรียงสลับกัน แต่การให้คะแนนจะให้ตามลำดับดังกล่าว

2.3.2 นำแบบวัดที่สร้างขึ้นไปให้ผู้เชี่ยวชาญทางด้านจิตวิทยาและด้านวัดผล การศึกษา จำนวน 5 ท่าน (รายชื่อผู้เชี่ยวชาญดังแสดงในภาคผนวก) ตรวจสอบเกี่ยวกับภาษาที่ใช้ ในสถานการณ์ และตัวเลือก เวลาที่ใช้ในการสอบแต่ละสถานการณ์ แล้วนำข้อเสนอแนะของ ผู้เชี่ยวชาญมาปรับปรุงแก้ไข

2.3.3 นำแบบวัดที่ปรับปรุงแก้ไขแล้ว ไปพิมพ์ใหม่ให้ตัวโตขึ้นเมื่อฉายออกหน้าจอโทรทัศน์แล้ว นักเรียนทั้งห้องสามารถเห็นอย่างชัดเจนทุกคน นำสถานการณ์และตัวเลือกเหล่านั้นบันทึกลงบนเทปโทรทัศน์ โดยให้สถานการณ์และตัวเลือกในข้อนั้น ปรากฏขึ้นพร้อมกันบนจอโทรทัศน์ แล้วบันทึกเสียงการอ่านสถานการณ์และตัวเลือกลงไปด้วย โดยเสียงอ่านจะดังขึ้นพร้อมกันกับสถานการณ์และตัวเลือกที่ปรากฏบนจอ เมื่อสิ้นเสียงอ่านตัวเลือกสุดท้าย จะทิ้งช่วงเวลาไว้ 5 วินาทีเพื่อให้นักเรียนตอบ (แต่สถานการณ์และตัวเลือกก็ยังคงปรากฏที่หน้าจอ) เมื่อหมดเวลาแล้วก็จะบันทึกสถานการณ์และตัวเลือกข้อต่อ ๆ ไป โดยใช้วิธีการสร้างเหมือนกับวิธีการดังกล่าว นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้บันทึกคำชี้แจง พร้อมทั้งเสียงอ่านด้วย โดยบันทึกไว้ก่อนสถานการณ์ที่ 1

2.4 นำแบบวัดที่เป็นเทปโทรทัศน์ไปทดลองสอบครั้งที่ 1 กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ของโรงเรียนหนองไผ่ อำเภอหนองไผ่ จังหวัดเพชรบูรณ์ จำนวน 8 ห้องเรียน รวมทั้งสิ้น 300 คน (โดยในการสอบจะสอบทีละห้อง) การดำเนินการสอบนั้นจะให้ห้องสอบเหมือนกับการสอบข้อเขียนทั่วไป นำโทรทัศน์ขนาด 20 นิ้ว จำนวน 3 เครื่อง ตั้งบนโต๊ะให้อยู่ในตำแหน่งที่เมื่อฉายแล้ว นักเรียนทุกคนในชั้นมองเห็นตัวหนังสือที่เป็นสถานการณ์และตัวเลือกได้อย่างชัดเจน และได้ยินเสียงอ่านอย่างชัดเจนด้วย สำหรับการตอบนั้นจะให้นักเรียนตอบลงบนกระดาษคำตอบที่ผู้วิจัยแจกให้ โดยให้นักเรียนทำเครื่องหมาย x ให้ตรงกับช่องตัวเลือกที่นักเรียนเลือก

2.5 หาคุณภาพของแบบวัดจากการทดลองสอบครั้งที่ 1 โดยการหา

2.5.1 จุดบกพร่องของแบบวัด เช่น ภาษาที่ใช้ การดำเนินการสอบ เวลาที่ใช้สอบ ความชัดเจนของตัวหนังสือ และความชัดเจนของเสียง

2.5.2 หาค่าอำนาจจำแนกของข้อคำถามเป็นรายข้อ (Item Analysis) โดยใช้ t-test เพื่อคัดเลือกข้อสอบที่ดี คือ มีค่าตั้งแต่ 1.75 ขึ้นไป ปรากฏว่าในแบบวัดนี้มีค่าอำนาจจำแนกตั้งแต่ 1.76 ถึง 6.51 ซึ่งมีข้อสอบที่ใช้ได้ด้านละ 6 ข้อ รวมทั้งสิ้น 24 ข้อ (รายละเอียดปรากฏในภาคผนวก)

2.6 นำแบบวัดไปทดสอบครั้งที่ 2 กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนหนองไผ่ อำเภอหนองไผ่ จังหวัดเพชรบูรณ์ จำนวน 3 ห้องเรียน รวมทั้งสิ้น 100 คน ทำการสอบเหมือนครั้งที่ 1 เพื่อหาค่าความเชื่อมั่นของแบบวัด โดยใช้สูตร Alpha Coefficient ของ Cronbach ปรากฏว่าได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.5127

3. โปรแกรมการฝึกอบรมความรับผิดชอบ

ผู้วิจัยมีแนวคิดเกี่ยวกับความรับผิดชอบ ดังนี้

- ความรับผิดชอบเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นภายหลัง ไม่ได้ติดตัวมาแต่กำเนิด ต้องได้รับการอบรม

จึงจะเกิด

- ก่อนทำการอบรม ต้องให้ทุกคนเข้าใจตรงกันเสียก่อนว่า ความรับผิดชอบคืออะไร

โดยการสร้างนิยามหรือคำจำกัดความที่แน่นอน

- ควรมีจุดมุ่งหมาย เนื้อหา และมีกิจกรรมที่จะใช้ในการฝึกอบรมด้วย

- ควรมีการฝึกอบรมเกี่ยวกับความรับผิดชอบอย่างเป็นระบบ และใช้กิจกรรมการฝึกอบรมที่หลากหลาย เพื่อให้ผู้เรียนมีความสนใจและตั้งใจในฝึกอบรม

- ควรมีการวัดพฤติกรรมความรับผิดชอบหลังจากที่ฝึกอบรมนักเรียนไปแล้ว

จากเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีแนวคิดที่จะพัฒนาความรับผิดชอบของนักเรียน แต่นักเรียนมีจำนวนมาก จึงได้ทดลองกับนักเรียนกลุ่มตัวอย่างเท่านั้น เนื่องจากสถานการณ์ และเวลาที่จำกัดของผู้วิจัย จึงเลือกเฉพาะนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียน บึงสามพันวิทยาคม ทำการฝึกอบรมเท่านั้น

สำหรับขั้นตอนในการสร้างโปรแกรมการฝึกอบรม มีดังนี้

3.1 กำหนดจุดมุ่งหมายในการสร้างโปรแกรมการฝึกอบรมความรับผิดชอบ

3.1.1 เพื่อให้ได้เครื่องมือที่มีรูปแบบที่ชัดเจน สามารถนำไปใช้ในการฝึกอบรมความรับผิดชอบได้

3.1.2 เพื่อให้ให้นักเรียนที่ได้รับการฝึกอบรมจากโปรแกรมมีความรับผิดชอบสูงขึ้น

3.2 ศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวกับโปรแกรมการฝึกอบรม และที่เกี่ยวกับความรับผิดชอบ และ กิจกรรมที่ใช้ในการฝึกอบรม เพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดเนื้อหาและ กิจกรรมให้เหมาะสมกับจุดมุ่งหมายในการวิจัย

3.3 สร้างโปรแกรมการฝึกอบรม ซึ่งมีขั้นตอนดังนี้

3.3.1 เขียนเนื้อหาความรับผิดชอบ โดยแบ่งเนื้อหาความรับผิดชอบ

เป็น 4 ด้าน คือ ด้านการปฏิบัติตามหน้าที่และกฎระเบียบของห้องเรียนและของโรงเรียน
ด้านการทำงานตามที่ได้รับมอบหมาย ด้านการทำตามที่ตนเองได้พูดหรือให้คำมั่นสัญญาไว้ และ
ด้านการยอมรับผิดในสิ่งที่ตนได้พูดหรือได้กระทำลงไป (รายละเอียดปรากฏในภาคผนวก)

3.3.2 สร้างตารางวิเคราะห์เนื้อหาแต่ละด้าน เพื่อ

- กำหนดวิธีการฝึกอบรมให้เหมาะสมกับเนื้อหา
- กำหนดระยะเวลาในการฝึกอบรม

ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้วิธีการฝึกอบรม 5 วิธี ได้แก่ บทบาทสมมติ กิจกรรมกลุ่ม เทคนิค
แม่แบบ สถานการณ์จำลอง และกรณีตัวอย่าง โดยใช้เวลาในการฝึกอบรม 48 คาบ คาบละ 50
นาที

3.3.3 สร้างโปรแกรมการฝึกอบรม โดยที่โปรแกรมการฝึกอบรมความรับ
ผิดชอบ ประกอบด้วย เรื่องหรือพฤติกรรมความรับผิดชอบ เวลาที่ใช้ในการอบรม ความคิดรวบยอด
จุดมุ่งหมายของความรับผิดชอบด้านต่าง ๆ เนื้อหาของความรับผิดชอบแต่ละด้าน วิธีดำเนินการฝึก
อบรม สื่อประกอบการฝึกอบรม และการประเมินผล (รายละเอียดดังปรากฏในภาคผนวก) ทุกครั้ง
ในการฝึกอบรมแต่ละคาบ ผู้วิจัยจะฝึกอบรมตามขั้นตอน ดังนี้ ขั้นแรกจะเป็นขั้นนำเข้าสู่บทเรียน
โดยที่ผู้วิจัยจะสนทนาและซักถามกับนักเรียนในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับบทเรียนที่จะนำมาฝึกอบรม
จากนั้นจะเป็นขั้นของการดำเนินการฝึกอบรม ซึ่งอาจจะเสนอเป็นบทบาทสมมติ กรณีตัวอย่าง
เทปโทรทัศน์ เป็นต้น หลังจากนั้นจะให้นักเรียนแบ่งกลุ่มอภิปรายในประเด็นต่าง ๆ โดยที่ผู้วิจัย
จะคอยเสริมในประเด็นที่นักเรียนยังไม่ได้กล่าวถึง พร้อมทั้งให้นักเรียนจดบันทึกข้อคิดเห็น จากการ
ที่ได้เข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ และจากการอภิปรายในชั้นเรียน

3.4 นำโปรแกรมการฝึกอบรมที่สร้างเสร็จแล้วไปให้ผู้เชี่ยวชาญทางจริยธรรม
ด้านความรับผิดชอบ และทางด้านการฝึกอบรมเกี่ยวกับจริยธรรม จำนวน 3 ท่าน (รายชื่อ
ของผู้เชี่ยวชาญดังแสดงในภาคผนวก) ตรวจสอบเกี่ยวกับ

- ความเหมาะสมของเนื้อหา
- ความเหมาะสมระหว่างวิธีการฝึกอบรมกับเนื้อหา
- วิธีดำเนินการฝึกอบรม
- เวลาที่ใช้ในการฝึกอบรม
- เรื่องที่นำมาประกอบการฝึกอบรม ในแต่ละวิธี
- สื่อประกอบการฝึกอบรม

3.5 ปรับปรุงแก้ไขตามที่ผู้เชี่ยวชาญเสนอแนะ ซึ่งปรากฏว่าใช้ได้ทุกโปรแกรม คือ โปรแกรมที่สร้างขึ้นมีทั้งหมด 48 คาบ แล้วนำไปใช้เป็นเครื่องมือในการฝึกอบรมความรับผิดชอบ

วิธีดำเนินการวิจัย

1. แบบแผนการวิจัย

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงทดลอง ซึ่งผู้วิจัยใช้แบบแผนการวิจัยแบบ Randomized Control Group Pretest-Posttest Design (ลิวน ศาสยศ และอังคณา ศาสยศ. 2528 : 216 - 217) ซึ่งมีแบบแผนการทดลองดังนี้

ตาราง 1 แบบแผน Randomized Control Group Pretest-Posttest Design

กลุ่ม	สอบก่อน	ตัวแปรอิสระ	สอบหลัง ,
E R	T_{1E}	X	T_{2E}
C R	T_{1C}	-	T_{2C}

- เมื่อ E แทน กลุ่มทดลอง (Experimental Group) เป็นกลุ่มที่ได้รับตัวแปรอิสระ X
 C แทน กลุ่มควบคุม (Control Group) เป็นกลุ่มที่ไม่ได้รับตัวแปรอิสระ X
 R แทน การกำหนดกลุ่มตัวอย่างเข้ากลุ่มต่าง ๆ อย่างสุ่ม
 X แทน ตัวแปรอิสระที่จัดกระทำให้กับกลุ่มทดลอง
 T_{1E} แทน การสอบก่อนในกลุ่มทดลอง
 T_{2E} แทน การสอบหลังในกลุ่มทดลอง
 T_{1C} แทน การสอบก่อนในกลุ่มควบคุม
 T_{2C} แทน การสอบหลังในกลุ่มควบคุม

2. การดำเนินการทดลอง

ในการดำเนินการทดลอง ผู้วิจัยดำเนินการดังนี้

2.1 กลุ่มทดลองจะได้รับการฝึกตามโปรแกรมการฝึกอบรมที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น

ในช่วงโม่งกิจกรรมอิสระ และกิจกรรมแนะแนว สัปดาห์ละ 3 คาบ คาบละ 50 นาที รวมทั้งสิ้น 48 คาบ ส่วนกลุ่มควบคุมไม่ได้รับการฝึกอบรมตามโปรแกรมที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น แต่จะได้รับการอบรมจริยธรรมด้านต่าง ๆ ที่โรงเรียนจัดให้ทุกสัปดาห์

2.2 เมื่อสิ้นสุดการอบรมทั้ง 48 คาบแล้ว ใช้เครื่องมือที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น คือ

แบบสังเกตพฤติกรรมความรับผิดชอบ วัดพฤติกรรมความรับผิดชอบของนักเรียน โดยสังเกตทั้งกลุ่มทดลอง และกลุ่มควบคุม และวัดเหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความรับผิดชอบ ทั้งกลุ่มทดลอง และกลุ่มควบคุมด้วย

วิธีการจัดการกระทำกับข้อมูล

ผู้วิจัยนำคะแนนที่ได้จากการสอบมาวิเคราะห์หาค่าทางสถิติต่าง ๆ โดยใช้โปรแกรม SPSS/PC⁺ ดังนี้

1. หาค่าสถิติพื้นฐาน

1.1 ค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$)

$$\bar{x} = \frac{\Sigma x}{n}$$

เมื่อ $\bar{x}$ แทน ค่าเฉลี่ย

Σx แทน ผลรวมทั้งหมดของคะแนน

n แทน จำนวนคะแนนทั้งหมดของกลุ่มตัวอย่าง

1.2 ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (s)

$$s = \sqrt{\frac{n \Sigma x^2 - (\Sigma x)^2}{n(n-1)}}$$

เมื่อ s แทน ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

Σx^2 แทน ผลรวมของกำลังสองของคะแนน

$(\Sigma x)^2$ แทน ผลรวมทั้งหมดของคะแนนยกกำลังสอง

n แทน จำนวนคะแนนทั้งหมดของกลุ่มตัวอย่าง

2. หาค่าความสัมพันธ์โดยใช้สูตร สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน (Pearson Product Moment Correlation Coefficient) (ชูศรี วงศ์วัฒนะ. 2534 : 322)

$$N\sum XY - \sum X \sum Y$$

$$r = \frac{N\sum XY - \sum X \sum Y}{\sqrt{[N\sum X^2 - (\sum X)^2][N\sum Y^2 - (\sum Y)^2]}}$$

เมื่อ r แทน ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์
 X แทน คะแนนของการสอบชุดที่ 1
 Y แทน คะแนนของการสอบชุดที่ 2
 N แทน จำนวนคนในกลุ่มตัวอย่าง

3. หาค่าความเชื่อมั่นของแบบวัดเหตุผลเชิงจริยธรรม คำนวณจากสูตร Alpha Coefficient ของ Cronbach (โกวิท ประวาลพุกษ์ และ สมศักดิ์ สิ้นสุระเวช. 2523 : 166)

$$\alpha = \frac{n}{n-1} \left(1 - \frac{\sum s_i^2}{s_t^2} \right)$$

เมื่อ α แทน ความเชื่อมั่นของแบบทดสอบ
 s_i^2 แทน ความแปรปรวนของข้อสอบแต่ละข้อ
 s_t^2 แทน ความแปรปรวนของคะแนนทั้งฉบับ
 n แทน จำนวนข้อของแบบทดสอบ

4. วิเคราะห์ความแตกต่างของคะแนนก่อนและหลังการทดลอง โดยใช้ t-test แบบ Dependent Samples (ชูศรี วงศ์วิริยะ. 2534 : 201)

$$t = \frac{\sum D}{\sqrt{\frac{n\sum D^2 - (\sum D)^2}{n-1}}}$$

เมื่อ D แทน ความแตกต่างระหว่างคะแนนแต่ละคู่
n แทน จำนวนคู่

5. วิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างกลุ่ม โดยใช้ t-test แบบ Independent Samples (ชูศรี วงศ์วิริยะ. 2534 : 177)

$$t = \frac{\bar{X}_1 - \bar{X}_2}{\sqrt{\frac{(n_1-1)S_1^2 + (n_2-1)S_2^2}{n_1 + n_2 - 2} \left(\frac{1}{n_1} + \frac{1}{n_2} \right)}}$$

เมื่อ $\bar{X}_1, \bar{X}_2$ เป็นค่าเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่าง 1 , 2 ตามลำดับ
 S_1, S_2 เป็นความเบี่ยงเบนมาตรฐานของกลุ่มตัวอย่าง 1 , 2 ตามลำดับ
 n_1, n_2 เป็นขนาดของกลุ่มตัวอย่าง 1 , 2 ตามลำดับ

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล1. ค่าสถิติพื้นฐานของคะแนนที่ได้จากการสังเกตพฤติกรรมความรับผิดชอบ

ตาราง 2 ค่าสถิติพื้นฐานของคะแนนที่ได้จากการสังเกตพฤติกรรมความรับผิดชอบ

พฤติกรรมความรับผิดชอบ	กลุ่มตัวอย่าง	n	ก่อนการทดลอง		หลังการทดลอง	
			x	s	x	s
1. ด้านการปฏิบัติตามหน้าที่ และกฎระเบียบของ ห้องเรียนและของ โรงเรียน	กลุ่มทดลอง	43	95.23	2.26	97.03	2.30
	กลุ่มควบคุม	45	93.98	2.68	88.22	4.65
2. ด้านการทำงานตามที่ ได้รับมอบหมาย	กลุ่มทดลอง	43	72.11	2.72	97.28	1.86
	กลุ่มควบคุม	45	81.72	5.24	72.51	9.34
3. ด้านการทำตามที่ตนเอง ได้พูดหรือให้คำมั่นสัญญา ไว้	กลุ่มทดลอง	43	84.63	2.47	98.26	1.34
	กลุ่มควบคุม	45	76.73	4.11	83.41	6.98

พฤติกรรมความรับผิดชอบ	กลุ่มตัวอย่าง	n	ก่อนการทดลอง		หลังการทดลอง	
			$\bar{x}$	s	$\bar{x}$	s
4. ด้านการยอมรับผิดในสิ่งที่ตนได้พูดหรือได้กระทำลงไป	กลุ่มทดลอง	43	84.63	2.47	98.26	1.34
	กลุ่มควบคุม	45	84.08	4.28	83.41	6.98
ความรับผิดชอบรวม	กลุ่มทดลอง	43	83.79	2.25	97.73	1.38
	กลุ่มควบคุม	45	83.81	3.55	81.69	6.36

จากตาราง 2 แสดงให้เห็นว่า ก่อนการทดลอง กลุ่มทดลองมีคะแนนความรับผิดชอบทั้งหมดเฉลี่ย 83.79 ส่วนกลุ่มควบคุมมีคะแนนเฉลี่ย 83.81 และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน 4 ด้าน คือด้านการปฏิบัติตามหน้าที่และกฎระเบียบของห้องเรียน และของโรงเรียนด้านการทำงานตามที่ได้รับมอบหมาย ด้านการทำตามที่ตนเองได้พูดหรือให้คำมั่นสัญญาไว้ และด้านการยอมรับผิดในสิ่งที่ตนได้พูดหรือได้กระทำลงไป กลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ย 95.23 72.11 84.63 และ 84.63 ตามลำดับ ส่วนกลุ่มควบคุมมีคะแนนเฉลี่ย 93.98 81.72 76.73 และ 84.08 ตามลำดับ

สำหรับภายหลังการทดลองแล้วพบว่า กลุ่มทดลองมีคะแนนความรับผิดชอบรวมเฉลี่ย 97.73 ส่วนกลุ่มควบคุมมีคะแนนเฉลี่ย 81.69 และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน 4 ด้านคือด้านการปฏิบัติตามหน้าที่และกฎระเบียบของห้องเรียนและของโรงเรียน ด้านการทำงานตามที่ได้รับมอบหมาย ด้านการทำตามที่ตนเองได้พูดหรือให้คำมั่นสัญญาไว้ และด้านการยอมรับผิดในสิ่งที่ตนได้พูดหรือได้กระทำลงไป กลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ย 97.03 97.28 98.26 และ 98.26 ตามลำดับ ส่วนกลุ่มควบคุมมีคะแนนเฉลี่ย 88.22 72.51 83.41 และ 83.41 ตามลำดับ

2. ค่าสถิติพื้นฐานของคะแนนที่ได้จากการสอบวัดเหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความรับผิดชอบ

ตาราง 3 ค่าสถิติพื้นฐานของคะแนนที่ได้จากการสอบวัดเหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความรับผิดชอบ

พฤติกรรมความรับผิดชอบ	กลุ่มตัวอย่าง	n	ก่อนการทดลอง		หลังการทดลอง	
			$\bar{X}$	s	$\bar{X}$	s
1. ด้านการปฏิบัติตามหน้าที่และกฎระเบียบของห้องเรียนและของโรงเรียน	กลุ่มทดลอง	43	3.45	0.67	3.93	0.53
	กลุ่มควบคุม	45	3.77	0.45	3.34	0.36
2. ด้านการทำงานตามที่ได้รับมอบหมาย	กลุ่มทดลอง	43	4.04	0.54	4.26	0.63
	กลุ่มควบคุม	45	3.77	0.69	3.97	0.70
3. ด้านการทำตามที่ตนเองได้พูดหรือให้คำมั่นสัญญาไว้	กลุ่มทดลอง	43	4.05	0.54	3.76	0.70
	กลุ่มควบคุม	45	3.79	0.58	3.92	0.54
4. ด้านการยอมรับผิดในสิ่งที่ตนได้พูดหรือได้กระทำลงไป	กลุ่มทดลอง	43	3.82	0.73	4.06	0.61
	กลุ่มควบคุม	45	4.06	0.66	3.84	0.71
ความรับผิดชอบรวม	กลุ่มทดลอง	43	3.84	0.35	4.00	0.36
	กลุ่มควบคุม	45	3.85	0.33	3.77	0.28

จากตาราง 3 แสดงให้เห็นว่า ก่อนการทดลอง กลุ่มทดลองมีคะแนนเหตุผลเชิงจริยธรรม ด้านความรับผิดชอบรวมเฉลี่ย 3.84 ส่วนกลุ่มควบคุมมีคะแนนเฉลี่ย 3.85 และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน 4 ด้าน คือด้านการปฏิบัติตามหน้าที่และกฎระเบียบของห้องเรียน และของโรงเรียน ด้านการทำงานตามที่ได้รับมอบหมาย ด้านการทำตามที่ตนเองได้พูดหรือให้คำมั่นสัญญาไว้ และด้านการยอมรับผิดในสิ่งที่ตนได้พูดหรือได้กระทำลงไป กลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ย 3.45 4.04 4.05 และ 3.82 ตามลำดับ ส่วนกลุ่มควบคุมมีคะแนนเฉลี่ย 3.77 3.77 3.79 และ 4.06 ตามลำดับ

สำหรับภายหลังการทดลองพบว่า กลุ่มทดลองมีคะแนนเหตุผลเชิงจริยธรรมทั้งหมดเฉลี่ย 4.00 ส่วนกลุ่มควบคุมมีคะแนนเฉลี่ย 3.77 และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน 4 ด้านคือด้านการปฏิบัติตามหน้าที่และกฎระเบียบของห้องเรียนและของโรงเรียน ด้านการทำงานตามที่ได้รับมอบหมาย ด้านการทำตามที่ตนเองได้พูดหรือให้คำมั่นสัญญาไว้ และด้านการยอมรับผิดในสิ่งที่ตนได้พูดหรือได้กระทำลงไป กลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ย 3.93 4.26 3.76 และ 4.06 ตามลำดับ ส่วนกลุ่มควบคุมมีคะแนนเฉลี่ย 3.34 3.97 3.92 และ 3.84 ตามลำดับ

3. ความสัมพันธ์ระหว่างคะแนนพฤติกรรมความรับผิดชอบก่อนและหลังการทดลอง
ของกลุ่มทดลอง

ตาราง 4 ความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมความรับผิดชอบก่อนและหลังการทดลองของกลุ่มทดลอง

พฤติกรรมความรับผิดชอบ	r
1. ด้านการปฏิบัติตามหน้าที่และกฎระเบียบของ ห้องเรียนและของโรงเรียน	0.4458**
2. ด้านการทำงานตามที่ได้รับมอบหมาย	0.1481
3. ด้านการทำตามที่ตนเองได้พูดหรือ ให้คำมั่นสัญญาไว้	0.5231**
4. ด้านการยอมรับผิดในสิ่งที่ตนได้พูดหรือ ได้กระทำลงไป	0.5231**
ความรับผิดชอบรวม	0.4607**

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตาราง 4 จะเห็นว่า คะแนนพฤติกรรมความรับผิดชอบรวมของนักเรียนก่อนและหลังการทดลองของกลุ่มทดลองมีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

เมื่อหาความสัมพันธ์ก่อนและหลังการทดลองของคะแนนพฤติกรรมความรับผิดชอบทั้ง 4 ด้าน พบว่ามีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 อยู่ 3 ด้าน คือ ด้านการปฏิบัติตามหน้าที่และกฎระเบียบของห้องเรียน และของโรงเรียน ด้านการทำตามที่ตนเองได้พูดหรือให้คำมั่นสัญญาไว้ และด้านการยอมรับผิดในสิ่งที่ตนได้พูดหรือได้กระทำลงไป ส่วนด้านการทำงานตามที่ได้รับมอบหมายไม่มีความสัมพันธ์กัน

นั่นคือ คะแนนพฤติกรรมความรับผิดชอบรวมและด้านย่อยอีก 3 ด้าน มีความสัมพันธ์กันสูงระหว่างก่อนและหลังการทดลอง ยกเว้นด้านการทำงานตามที่ได้รับมอบหมายไม่มีความสัมพันธ์กันระหว่างก่อนและหลังการทดลองของกลุ่มทดลอง

4. ความสัมพันธ์ระหว่างคะแนนพฤติกรรมความรับผิดชอบก่อนและหลังการทดลอง
ของกลุ่มควบคุม

ตาราง 5 ความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมความรับผิดชอบก่อนและหลังการทดลองของกลุ่มควบคุม

พฤติกรรมความรับผิดชอบ	r
1. ด้านการปฏิบัติตามหน้าที่และกฎระเบียบของ ห้องเรียนและของโรงเรียน	0.2676
2. ด้านการทำงานตามที่ได้รับมอบหมาย	0.4964**
3. ด้านการทำตามที่ตนเองได้พูดหรือ ให้คำมั่นสัญญาไว้	0.7681**
4. ด้านการยอมรับผิดในสิ่งที่ตนได้พูดหรือ ได้กระทำลงไป	0.7837**
ความรับผิดชอบรวม	0.6717**

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตาราง 5 จะเห็นว่า คะแนนพฤติกรรมความรับผิดชอบรวมของนักเรียนก่อนและหลังการทดลองของกลุ่มควบคุมมีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

เมื่อหาความสัมพันธ์ก่อนและหลังการทดลองของคะแนนพฤติกรรมความรับผิดชอบทั้ง 4 ด้าน พบว่ามีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 อยู่ 3 ด้าน คือ ด้านการทำงานตามที่ได้รับมอบหมาย ด้านการทำตามที่ตนเองได้พูดหรือให้คำมั่นสัญญาไว้ และด้านการยอมรับผิดในสิ่งที่ตนได้พูดหรือได้กระทำลงไป ส่วนด้านการปฏิบัติตามหน้าที่และกฎระเบียบของห้องเรียนและของโรงเรียนไม่มีความสัมพันธ์กัน

นั่นคือ คะแนนพฤติกรรมความรับผิดชอบรวมและด้านย่อยอีก 3 ด้าน มีความสัมพันธ์กันสูงระหว่างก่อนและหลังการทดลอง ยกเว้นด้านการปฏิบัติตามหน้าที่และกฎระเบียบของห้องเรียนและของโรงเรียนไม่มีความสัมพันธ์กันระหว่างก่อนและหลังการทดลองของกลุ่มควบคุม

5. ความสัมพันธ์ระหว่างคะแนนเหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความรับผิดชอบ
ก่อนและหลังการทดลองของกลุ่มทดลอง

ตาราง 6 ความสัมพันธ์ระหว่างคะแนนเหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความรับผิดชอบ
 ก่อนและหลังการทดลองของกลุ่มทดลอง

พฤติกรรมความรับผิดชอบ	r
1. ด้านการปฏิบัติตามหน้าที่และกฎระเบียบของ ห้องเรียนและของโรงเรียน	-0.1301
2. ด้านการทำงานตามที่ได้รับมอบหมาย	0.2109
3. ด้านการทำตามที่ตนเองได้พูดหรือ ให้คำมั่นสัญญาไว้	-0.0979
4. ด้านการยอมรับผิดในสิ่งที่ตนได้พูดหรือ ได้กระทำลงไป	-0.0599
ความรับผิดชอบรวม	0.0806

จากตาราง 6 จะเห็นว่า คะแนนเหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความรับผิดชอบรวม
ของนักเรียนก่อนและหลังการทดลองของกลุ่มทดลองไม่มีความสัมพันธ์กัน

เมื่อหาความสัมพันธ์ก่อนและหลังการทดลองของคะแนนเหตุผลเชิงจริยธรรมด้าน
ความรับผิดชอบทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านการปฏิบัติตามหน้าที่และกฎระเบียบของห้องเรียนและ
ของโรงเรียน ด้านการทำงานตามที่ได้รับมอบหมาย ด้านการทำตามที่ตนเองได้พูดหรือให้คำมั่น
สัญญาไว้ และด้านการยอมรับผิดในสิ่งที่ตนได้พูดหรือได้กระทำลงไป ไม่มีความสัมพันธ์กันเลย

นั่นคือ คะแนนเหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความรับผิดชอบรวมและด้านย่อยอีก 4 ด้าน
ไม่มีความสัมพันธ์กัน

6. ความสัมพันธ์ระหว่างคะแนนเหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความรับผิดชอบต่อ
ก่อนและหลังการทดลองของกลุ่มควบคุม

ตาราง 7 ความสัมพันธ์ระหว่างคะแนนเหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความรับผิดชอบต่อ
ก่อนและหลังการทดลองของกลุ่มควบคุม

พฤติกรรมความรับผิดชอบต่อ	r
1. ด้านการปฏิบัติตามหน้าที่และกฎระเบียบของ ห้องเรียนและของโรงเรียน	0.0081
2. ด้านการทำงานตามที่ได้รับมอบหมาย	0.0777
3. ด้านการทำตามที่ตนเองได้พูดหรือ ให้คำมั่นสัญญาไว้	0.0856
4. ด้านการยอมรับผิดในสิ่งที่ตนได้พูดหรือ ได้กระทำลงไป	-0.0904
ความรับผิดชอบต่อรวม	0.0042

จากตาราง 7 จะเห็นว่า คะแนนเหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความรับผิดชอบรวม
ของนักเรียนก่อนและหลังการทดลองของกลุ่มควบคุมไม่มีความสัมพันธ์กัน

เมื่อหาความสัมพันธ์ก่อนและหลังการทดลองของคะแนนเหตุผลเชิงจริยธรรมด้าน
ความรับผิดชอบทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านการปฏิบัติตามหน้าที่และกฎระเบียบของห้องเรียนและ
ของโรงเรียน ด้านการทำงานตามที่ได้รับมอบหมาย ด้านการทำตามที่ตนเองได้พูดหรือให้คำมั่น
สัญญาไว้ และด้านการยอมรับผิดในสิ่งที่ตนได้พูดหรือได้กระทำลงไป ไม่มีความสัมพันธ์กันเลย

นั่นคือ คะแนนเหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความรับผิดชอบรวมและด้านย่อยอีก 4 ด้าน
ไม่มีความสัมพันธ์กัน

7. ความสัมพันธ์ระหว่างคะแนนพฤติกรรมความรับผิดชอบกับคะแนนเหตุผลเชิงจริยธรรม

ด้านความรับผิดชอบต่อหลังการทดลองของกลุ่มทดลอง

ตาราง 8 ความสัมพันธ์ระหว่างคะแนนพฤติกรรมความรับผิดชอบต่อหลังการทดลองกับคะแนนเหตุผลเชิงจริยธรรม

ด้านความรับผิดชอบต่อหลังการทดลองของกลุ่มทดลอง

พฤติกรรมความรับผิดชอบต่อ	r
1. ด้านการปฏิบัติตามหน้าที่และกฎระเบียบของ ห้องเรียนและของโรงเรียน	-0.1808
2. ด้านการทำงานตามที่ได้รับมอบหมาย	0.1112
3. ด้านการทำตามที่ตนเองได้พูดหรือ ให้คำมั่นสัญญาไว้	0.1747
4. ด้านการยอมรับผิดในสิ่งที่ตนได้พูดหรือ ได้กระทำลงไป	-0.2343
ความรับผิดชอบต่อรวม	-0.2495

จากตาราง 8 จะเห็นว่า คะแนนพฤติกรรมความรับผิดชอบรวมของนักเรียนกลุ่มทดลอง ไม่มีความสัมพันธ์กับคะแนนเหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความรับผิดชอบ

เมื่อหาความสัมพันธ์ของคะแนนพฤติกรรมความรับผิดชอบกับคะแนนเหตุผลเชิงจริยธรรม ทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านการปฏิบัติตามหน้าที่และกฎระเบียบของห้องเรียนและของโรงเรียน ด้านการทำงานตามที่ได้รับมอบหมาย ด้านการทำตามที่ตนเองได้พูดหรือให้มันสัญญาไว้ และด้านการยอมรับผิดในสิ่งที่ตนเองได้พูดหรือได้กระทำลงไป พบว่าไม่มีความสัมพันธ์กัน

นั่นคือ คะแนนพฤติกรรมความรับผิดชอบกับคะแนนเหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความรับผิดชอบ ทั้งหมดและด้านย่อยอีก 4 ด้าน ของกลุ่มทดลองไม่มีความสัมพันธ์กัน

8. ความสัมพันธ์ระหว่างคะแนนพฤติกรรมความรับผิดชอบกับคะแนนเหตุผลเชิงจริยธรรม
ด้านความรับผิดชอบต่อหลังการทดลองของกลุ่มควบคุม

ตาราง 9 ความสัมพันธ์ระหว่างคะแนนพฤติกรรมความรับผิดชอบต่อหลังการทดลองกับคะแนนเหตุผลเชิงจริยธรรม
 ด้านความรับผิดชอบต่อหลังการทดลองของกลุ่มควบคุม

พฤติกรรมความรับผิดชอบต่อ	r
1. ด้านการปฏิบัติตามหน้าที่และกฎระเบียบของ ห้องเรียนและของโรงเรียน	-0.0429
2. ด้านการทำงานตามที่ได้รับมอบหมาย	-0.0590
3. ด้านการทำตามที่ตนเองได้พูดหรือ ให้คำมั่นสัญญาไว้	-0.1562
4. ด้านการยอมรับผิดในสิ่งที่ตนได้พูดหรือ ได้กระทำลงไป	-0.0703
ความรับผิดชอบต่อรวม	-0.1670

จากตาราง 9 จะเห็นว่า คะแนนพฤติกรรมความรับผิดชอบรวมนักเรียนกลุ่มควบคุม ไม่มีความสัมพันธ์กับคะแนนเหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความรับผิดชอบ

และเมื่อหาความสัมพันธ์ของคะแนนพฤติกรรมความรับผิดชอบกับคะแนนเหตุผลเชิงจริยธรรม ทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านการปฏิบัติตามหน้าที่และกฎระเบียบของห้องเรียนและของโรงเรียน ด้านการทำงานตามที่ได้รับมอบหมาย ด้านการทำตามที่ตนเองได้พูดหรือให้มันสัญญาไว้ และด้านการยอมรับผิดในสิ่งที่ตนเองได้พูดหรือได้กระทำลงไป พบว่าไม่มีความสัมพันธ์กัน

นั่นคือ คะแนนพฤติกรรมความรับผิดชอบกับคะแนนเหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความรับผิดชอบ ทั้งหมดและด้านย่อยอีก 4 ด้าน ของกลุ่มควบคุมไม่มีความสัมพันธ์กัน

9. เปรียบเทียบคะแนนพฤติกรรมความรับผิดชอบก่อนและหลังการทดลองของกลุ่มทดลอง

ตาราง 10 เปรียบเทียบคะแนนพฤติกรรมความรับผิดชอบก่อนและหลังการทดลองของกลุ่มทดลอง

พฤติกรรมความรับผิดชอบ	การสังเกต	n	$\bar{x}$	s	t
1. ด้านการปฏิบัติตามหน้าที่และกฎระเบียบของห้องเรียนและของโรงเรียน	หลังทดลอง	43	97.026	2.296	-1.48
	ก่อนทดลอง	43	97.551	2.110	
2. ด้านการทำงานตามที่ได้รับมอบหมาย	หลังทดลอง	43	97.115	1.865	53.88**
	ก่อนทดลอง	43	72.284	2.721	
3. ด้านการทำตามที่ตนเองได้พูดหรือให้คำมั่นสัญญาไว้	หลังทดลอง	43	98.261	1.344	42.47**
	ก่อนทดลอง	43	84.627	2.469	
4. ด้านการยอมรับผิดในสิ่งที่ตนได้พูดหรือได้กระทำลงไป	หลังทดลอง	43	98.261	1.344	42.47**
	ก่อนทดลอง	43	84.627	2.469	
ความรับผิดชอบรวม	หลังทดลอง	43	97.730	1.384	44.24**
	ก่อนทดลอง	43	84.316	2.201	

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตาราง 10 จะเห็นว่า คะแนนพฤติกรรมความรับผิดชอบรวมของนักเรียน
กลุ่มทดลองหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลอง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

เมื่อเปรียบเทียบด้านย่อยทั้ง 4 ด้าน พบว่า ด้านการทำงานตามที่ได้รับมอบหมาย
ด้านการทำตามตนเองได้พูดหรือให้คำมั่นสัญญาไว้ และด้านการยอมรับผิดในสิ่งที่ตนได้พูดหรือ
ได้กระทำลงไป พบว่า หลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01
ยกเว้น ด้านการปฏิบัติตามหน้าที่และกฎระเบียบของห้องเรียนและของโรงเรียน คะแนน
ก่อนการทดลองและหลังการทดลองไม่แตกต่างกัน

นั่นคือ นักเรียนที่ได้รับการฝึกอบรมตามโปรแกรมการฝึกมีพฤติกรรมความรับผิดชอบรวม
และด้านย่อยอีก 3 ด้าน สูงกว่าก่อนการทดลอง มีเพียงด้านเดียวเท่านั้นคือด้านการปฏิบัติตามหน้าที่
และกฎระเบียบของห้องเรียนและของโรงเรียน ที่คะแนนก่อนและหลังการทดลองไม่แตกต่างกัน

10. เปรียบเทียบคะแนนพฤติกรรมความรับผิดชอบก่อนและหลังการทดลองของกลุ่มควบคุม

ตาราง 11 เปรียบเทียบคะแนนพฤติกรรมความรับผิดชอบก่อนและหลังการทดลองของกลุ่มควบคุม

พฤติกรรมความรับผิดชอบ	การสังเกต	n	$\bar{x}$	s	t
1. ด้านการปฏิบัติตามหน้าที่ และกฎระเบียบของ ห้องเรียนและของ โรงเรียน	หลังทดลอง	45	88.220	4.652	-8.21**
	ก่อนทดลอง	45	93.979	2.683	
2. ด้านการทำงานตามที่ ได้รับมอบหมาย	หลังทดลอง	45	72.511	9.341	-7.60**
	ก่อนทดลอง	45	81.720	5.239	
3. ด้านการทำตามที่ตนเอง ได้พูดหรือให้คำมั่นสัญญา ไว้	หลังทดลอง	45	83.415	6.979	9.66**
	ก่อนทดลอง	45	76.731	4.106	
4. ด้านการยอมรับผิดในสิ่ง ที่ตนได้พูดหรือได้กระทำ ลงไป	หลังทดลอง	45	83.415	6.979	-0.99
	ก่อนทดลอง	45	84.080	4.277	
ความรับผิดชอบรวม	หลังทดลอง	45	81.687	6.358	-2.99**
	ก่อนทดลอง	45	83.810	3.554	

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตาราง 11 จะเห็นว่า คะแนนพฤติกรรมความรับผิดชอบรวมของนักเรียน
กลุ่มควบคุมหลังการทดลองต่ำกว่าก่อนการทดลอง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

เมื่อเปรียบเทียบด้านย่อยทั้ง 4 ด้าน พบว่า คะแนนพฤติกรรมด้านการปฏิบัติตามหน้าที่และ
กฎระเบียบของห้องเรียนและของโรงเรียน และด้านการทำงานตามที่ได้รับมอบหมาย หลัง
การทดลองต่ำกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ยกเว้น ด้านการยอมรับผิด
ในสิ่งที่ตนเองได้พูดหรือได้กระทำลงไป คะแนนก่อนการทดลองและหลังการทดลองไม่แตกต่างกัน
แต่ด้านการทำตามที่ตนเองได้พูดหรือให้มันสัญญาไว้ คะแนนหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลอง
อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

นั่นคือ นักเรียนที่ไม่ได้รับการฝึกอบรมตามโปรแกรมการฝึกมีพฤติกรรมความรับผิดชอบรวม
และด้านย่อยอีก 2 ด้าน ลดลง ส่วนด้านการยอมรับผิดในสิ่งที่ตนเองได้พูดหรือได้กระทำลงไป
ไม่เปลี่ยนแปลง แต่ด้านการทำตามที่ตนเองได้พูดหรือให้มันสัญญาไว้กลับสูงขึ้น

11. เปรียบเทียบคะแนนเหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความรับผิดชอบก่อนและหลัง

การทดลองของกลุ่มทดลอง

ตาราง 12 เปรียบเทียบคะแนนเหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความรับผิดชอบก่อนและหลัง
การทดลองของกลุ่มทดลอง

พฤติกรรมความรับผิดชอบ	การสังเกต	n	$\bar{X}$	s	t
1. ด้านการปฏิบัติตามหน้าที่ และกฎระเบียบของห้อง เรียนและของโรงเรียน	หลังทดลอง	43	3.930	0.531	3.47**
	ก่อนทดลอง	43	3.450	0.672	
2. ด้านการทำงานตามที่ ได้รับมอบหมาย	หลังทดลอง	43	4.259	0.633	1.95
	ก่อนทดลอง	43	4.039	0.543	
3. ด้านการทำตามที่ตนเอง ได้พูดหรือให้คำมั่นสัญญา ไว้	หลังทดลอง	43	3.760	0.702	-2.03*
	ก่อนทดลอง	43	4.047	0.539	
4. ด้านการยอมรับผิดในสิ่ง ที่ตนได้พูดหรือได้กระทำ ลงไป	หลังทดลอง	43	4.061	0.614	1.60
	ก่อนทดลอง	43	3.822	0.731	
ความรับผิดชอบรวม	หลังทดลอง	43	4.004	0.360	2.22*
	ก่อนทดลอง	43	3.840	0.353	

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตาราง 12 จะเห็นว่า คะแนนเหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความรับผิดชอบรวม
 ของนักเรียนกลุ่มทดลองหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลอง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05
 เมื่อเปรียบเทียบด้านย่อยทั้ง 4 ด้าน พบว่า ด้านการปฏิบัติตามหน้าที่และกฎระเบียบของ
 ห้องเรียนและของโรงเรียน หลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ
 ก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 ส่วนด้านการทำงานตามที่ได้รับมอบหมาย และ
 ด้านการยอมรับผิดในสิ่งที่ตนเองได้พูดหรือได้กระทำลงไป คะแนนก่อนการทดลองและหลังการทดลอง
 ไม่แตกต่างกัน

นั่นคือ นักเรียนที่ได้รับการฝึกอบรมตามโปรแกรมการฝึกมีเหตุผลเชิงจริยธรรมด้าน
 ความรับผิดชอบรวมและด้านการปฏิบัติตามหน้าที่และกฎระเบียบของห้องเรียนและของโรงเรียน
 สูงกว่าก่อนการทดลอง แต่ด้านการทำตามที่ตนเองได้พูดหรือให้มั่นสัญญาไว้ กลับให้ผลตรงข้ามคือ
 คะแนนหลังการทดลองต่ำกว่าก่อนการทดลอง ส่วนด้านที่เหลือนั้นคะแนนหลังและก่อนการทดลอง
 ไม่แตกต่างกัน

12. เปรียบเทียบคะแนนเหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความรับผิดชอบก่อนและหลัง
การทดลองของกลุ่มควบคุม

ตาราง 13 เปรียบเทียบคะแนนเหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความรับผิดชอบก่อนและหลัง
การทดลองของกลุ่มควบคุม

พฤติกรรมความรับผิดชอบ	การสังเกต	n	$\bar{x}$	s	t
1. ด้านการปฏิบัติตามหน้าที่ และกฎระเบียบของ ห้องเรียนและของ โรงเรียน	หลังทดลอง	45	3.344	0.365	-4.95**
	ก่อนทดลอง	45	3.770	0.449	
2. ด้านการทำงานตามที่ ได้รับมอบหมาย	หลังทดลอง	45	3.974	0.702	1.45
	ก่อนทดลอง	45	3.770	0.689	
3. ด้านการทำตามที่ตนเอง ได้พูดหรือให้คำมั่นสัญญา ไว้	หลังทดลอง	45	3.922	0.539	1.21
	ก่อนทดลอง	45	3.785	0.580	
4. ด้านการยอมรับผิดในสิ่ง ที่ตนได้พูดหรือได้กระทำ ลงไป	หลังทดลอง	45	3.845	0.709	-1.42
	ก่อนทดลอง	45	4.060	0.663	
ความรับผิดชอบรวม	หลังทดลอง	45	3.772	0.284	-1.14
	ก่อนทดลอง	45	3.847	0.333	

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตาราง 13 จะเห็นว่า คะแนนเหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความรับผิดชอบรวม
 ของนักเรียนกลุ่มควบคุมหลังและก่อนการทดลองไม่แตกต่างกัน

เมื่อเปรียบเทียบด้านย่อยทั้ง 4 ด้าน พบว่า ด้านการปฏิบัติตามหน้าที่และกฎระเบียบของ
 ห้องเรียนและของโรงเรียน คะแนนหลังการทดลองต่ำกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญ
 ทางสถิติที่ระดับ .01 ส่วนด้านการทำงานตามที่ได้รับมอบหมาย ด้านการทำตามที่ตนเองได้พูด
 หรือให้มันสัญญาไว้ และด้านการยอมรับผิดในสิ่งที่ตนเองได้พูดหรือได้กระทำลงไป คะแนนก่อน
 การทดลองและหลังการทดลองไม่แตกต่างกัน

นั่นคือ นักเรียนที่ไม่ได้รับการฝึกอบรมตามโปรแกรมการฝึก มีเหตุผลเชิงจริยธรรมด้าน
 ความรับผิดชอบรวม ด้านการทำงานตามที่ได้รับมอบหมาย ด้านการทำตามที่ตนเองได้พูดหรือให้
 มันสัญญาไว้ และด้านการยอมรับผิดในสิ่งที่ตนเองได้พูดหรือได้กระทำลงไป ก่อนและหลังการทดลอง
 ไม่แตกต่างกัน ยกเว้น ด้านการปฏิบัติตามหน้าที่และกฎระเบียบของห้องเรียนและของโรงเรียน
 ที่คะแนนหลังการทดลองต่ำกว่าก่อนการทดลอง

13. เปรียบเทียบพฤติกรรมความรับผิดชอบระหว่างนักเรียนกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม

ตาราง 14 เปรียบเทียบพฤติกรรมความรับผิดชอบระหว่างนักเรียนกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม
โดยใช้คะแนนความแตกต่างระหว่างก่อนและหลังการทดลอง

พฤติกรรมความรับผิดชอบ	กลุ่มตัวอย่าง	n	$\bar{x}$	s	t
1. ด้านการปฏิบัติตามหน้าที่ และกฎระเบียบของ ห้องเรียนและของ โรงเรียน	กลุ่มทดลอง	43	1.799	2.270	9.66**
	กลุ่มควบคุม	45	-5.759	4.707	
2. ด้านการทำงานตามที่ ได้รับมอบหมาย	กลุ่มทดลอง	43	-25.169	3.063	26.46**
	กลุ่มควบคุม	45	-9.209	8.131	
3. ด้านการทำตามที่ตนเอง ได้พูดหรือให้คำมั่นสัญญา ไว้	กลุ่มทดลอง	43	13.634	2.105	9.11**
	กลุ่มควบคุม	45	6.684	4.642	
4. ด้านการยอมรับผิดในสิ่ง ที่ตนได้พูดหรือได้กระทำ ลงไป	กลุ่มทดลอง	43	13.634	2.105	19.24**
	กลุ่มควบคุม	45	-0.665	4.496	
ความรับผิดชอบรวม	กลุ่มทดลอง	43	13.938	2.017	20.75**
	กลุ่มควบคุม	45	-2.123	4.765	

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตาราง 14 จะเห็นว่า คะแนนพฤติกรรมความรับผิดชอบรวมของนักเรียน
กลุ่มทดลองหลังการฝึกอบรมด้วยโปรแกรมการฝึกอบรมสูงกว่ากลุ่มควบคุม อย่างมีนัยสำคัญทาง
สถิติที่ระดับ .01

เมื่อเปรียบเทียบด้านย่อยทั้ง 4 ด้านคือ คือด้านการปฏิบัติตามหน้าที่และ
กฎระเบียบของห้องเรียน และของโรงเรียนด้านการทำงานตามที่ได้รับมอบหมาย ด้านการทำตาม
ที่ตนเองได้พูดหรือให้คำมั่นสัญญาไว้ และด้านการยอมรับผิดในสิ่งที่ตนได้พูดหรือได้กระทำลงไป
ก็พบว่า กลุ่มทดลองมีคะแนนสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ทุกด้าน
ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

นั่นคือ นักเรียนที่ได้รับการฝึกอบรมตามโปรแกรมการฝึกมีพฤติกรรมความรับผิดชอบสูงกว่า
นักเรียนที่ไม่ได้รับการฝึกอบรม

14. เปรียบเทียบเหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความรับผิดชอบระหว่างนักเรียนกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม

ตาราง 15 เปรียบเทียบเหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความรับผิดชอบระหว่างนักเรียนกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม โดยใช้คะแนนความแตกต่างระหว่างก่อนและหลังการทดลอง

เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความรับผิดชอบ	กลุ่มตัวอย่าง	n	$\bar{x}$	s	t
1. ด้านการปฏิบัติตามหน้าที่ และกฎระเบียบของห้องเรียนและของโรงเรียน	กลุ่มทดลอง	43	0.481	0.909	5.55**
	กลุ่มควบคุม	45	-0.425	0.577	
2. ด้านการทำงานตามที่ได้รับมอบหมาย	กลุ่มทดลอง	43	0.221	0.742	0.09
	กลุ่มควบคุม	45	0.204	0.945	
3. ด้านการทำตามที่ตนเองได้พูดหรือให้คำมั่นสัญญาไว้	กลุ่มทดลอง	43	-0.287	0.926	-2.34*
	กลุ่มควบคุม	45	0.136	0.757	
4. ด้านการยอมรับผิดในสิ่งที่ตนได้พูดหรือกระทำลงไป	กลุ่มทดลอง	43	0.240	0.982	2.13*
	กลุ่มควบคุม	45	-0.215	1.013	
ความรับผิดชอบรวม	กลุ่มทดลอง	43	0.164	0.484	2.43*
	กลุ่มควบคุม	45	-0.074	0.436	

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตาราง 15 จะเห็นว่า คะแนนเหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความรับผิดชอบรวม
 ของนักเรียนกลุ่มทดลองสูงกว่ากลุ่มควบคุม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า นักเรียนกลุ่มทดลองมีคะแนนเหตุผลเชิงจริยธรรม
 ด้านการปฏิบัติตามหน้าที่และกฎระเบียบของห้องเรียน และของโรงเรียน และด้านการยอมรับผิด
 ในสิ่งที่ตนได้พูดหรือได้กระทำลงไป สูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และ
 ได้พูด หรือให้คำมั่นสัญญาไว้ ส่วนด้านการทำงานตามที่ได้รับมอบหมายไม่แตกต่างกัน

นั่นคือนักเรียนที่ได้รับการฝึกอบรมตามโปรแกรมการฝึกอบรมมีเหตุผลเชิงจริยธรรม
 ด้านความรับผิดชอบ ด้านการปฏิบัติตามหน้าที่และกฎระเบียบของห้องเรียนและของโรงเรียน
 และด้านการยอมรับผิดในสิ่งที่ตนเองได้พูดหรือได้กระทำลงไป สูงกว่านักเรียนที่ไม่ได้รับการฝึกอบรม
 แต่ด้านการทำตามที่ตนเองได้พูดหรือให้คำมั่นสัญญาไว้กลับมีคะแนนต่ำลง

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้มีความมุ่งหมายดังต่อไปนี้

1. เพื่อสร้างเครื่องมือวัดพฤติกรรมความรับผิดชอบโดยการสังเกต
2. เพื่อสร้างเครื่องมือวัดความรู้ที่เป็นเหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความรับผิดชอบ
3. เพื่อศึกษาพัฒนาการทางด้านพฤติกรรมความรับผิดชอบและความรู้ที่เป็นเหตุผล

เชิงจริยธรรมด้านความรับผิดชอบของนักเรียนเมื่อได้รับการฝึกอบรม

สมมติฐานในการวิจัย

1. พฤติกรรมความรับผิดชอบของนักเรียนกลุ่มทดลอง ก่อนและหลังการทดลอง มีความสัมพันธ์กัน
2. พฤติกรรมความรับผิดชอบของนักเรียนกลุ่มควบคุม ก่อนและหลังการทดลอง ไม่มีความสัมพันธ์กัน
3. พฤติกรรมความรับผิดชอบของนักเรียนกลุ่มทดลอง มีความสัมพันธ์กันกับเหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความรับผิดชอบ
4. พฤติกรรมความรับผิดชอบของนักเรียนกลุ่มควบคุม ไม่มีความสัมพันธ์กับเหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความรับผิดชอบ
5. นักเรียนกลุ่มทดลองมีพฤติกรรมความรับผิดชอบ ก่อนและหลังการทดลอง แตกต่างกัน
6. นักเรียนกลุ่มควบคุมมีพฤติกรรมความรับผิดชอบ ก่อนและหลังการทดลอง ไม่แตกต่างกัน
7. นักเรียนกลุ่มทดลองมีเหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความรับผิดชอบ ก่อนและหลังการทดลอง แตกต่างกัน

8. นักเรียนกลุ่มควบคุมมีเหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความรับผิดชอบ ก่อนและหลังการทดลองไม่แตกต่างกัน
9. นักเรียนกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม มีพฤติกรรมความรับผิดชอบแตกต่างกัน
10. นักเรียนกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม มีเหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความรับผิดชอบไม่แตกต่างกัน

วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า

1. กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ของโรงเรียนบึงสามพันวิทยาคม อำเภอบึงสามพัน จังหวัดเพชรบูรณ์ ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2537 จำนวน 2 ห้องเรียน รวมนักเรียน 88 คน ด้วยวิธีการสุ่มอย่างง่าย โดยมีขั้นตอนในการสุ่มตัวอย่างดังนี้ คือ

1.1 จากประชากรทั้งหมดมีนักเรียน 7 ห้องเรียน ผู้วิจัยได้ทำการวัดพฤติกรรมความรับผิดชอบด้วยการสังเกต และวัดเหตุผลเชิงจริยธรรมด้วยแบบทดสอบ ปรากฏว่ามี 5 ห้องเรียนที่มีคะแนนการวัดทั้งสองแบบไม่แตกต่างกัน จากนั้นจึงสุ่มกลุ่มตัวอย่างมา 2 ห้องเรียน ด้วยวิธีการสุ่มอย่างง่าย

1.2 สุ่มห้องเรียนทั้ง 2 ห้องเรียน เป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม โดยวิธีการจับสลาก

2. เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า

2.1 แบบสังเกตพฤติกรรมความรับผิดชอบ ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเป็นแบบสังเกตพฤติกรรมความรับผิดชอบ ซึ่งมีทั้งหมด 8 แบบ บางแบบใช้ในการสังเกตเป็นรายบุคคล บางแบบใช้สังเกตทั้งชั้น ในแต่ละแบบมีลักษณะดังนี้

- แบบที่ 1 เป็นแบบสังเกตนักเรียนเป็นรายบุคคล ใช้สังเกตการปฏิบัติกิจกรรมเกี่ยวกับ การเข้าเรียนตรงต่อเวลา การมาเรียนอย่างสม่ำเสมอ การทำและส่งแบบฝึกหัดตามกำหนดเวลา การทำรายงาน การนำหนังสือมาเรียนทุกครั้ง

และการนำอุปกรณ์การเรียนส่วนตัวมาทุกครั้งที่ครูมอบหมายให้นำมา แบบสังเกตนี้เป็นแบบสังเกตสำหรับครูประจำวิชา

- แบบที่ 2 เป็นแบบสังเกตนักเรียนทั้งชั้น ใช้สังเกตการทำเวรรักษาความสะอาดห้องเรียน แบบสังเกตนี้เป็นแบบสังเกตสำหรับนักเรียน

- แบบที่ 3 เป็นแบบสังเกตนักเรียนทั้งชั้น ใช้สังเกตการทิ้งขยะลงในภาชนะที่จัดไว้ให้ พร้อมทั้งมีช่องสำหรับบันทึกเวลา และสถานที่ทิ้งด้วย แบบสังเกตนี้เป็นแบบสังเกตสำหรับนักเรียน

- แบบที่ 4 เป็นแบบสังเกตนักเรียนเป็นรายบุคคล ใช้สังเกตการแต่งกายถูกต้องตามระเบียบของโรงเรียน การส่งใบลาเมื่อไม่ได้มาโรงเรียน การส่งแบบสังเกตพฤติกรรมต่าง ๆ ของเพื่อน และการเขียนบันทึกการช่วยเหลือผู้ปกครองทำงานในแต่ละวัน แบบสังเกตนี้เป็นแบบสังเกตสำหรับครูที่ปรึกษาและผู้วิจัย

- แบบที่ 5 เป็นแบบสังเกตนักเรียนทั้งชั้น ใช้สังเกตการมาโรงเรียนทันเข้าแถวในตอนเช้า แบบสังเกตนี้เป็นแบบสังเกตสำหรับนักเรียน

- แบบที่ 6 เป็นแบบสังเกตนักเรียนทั้งชั้น ใช้สังเกตการเดินเป็นระเบียบเมื่อเปลี่ยนห้องเรียน แบบสังเกตนี้เป็นแบบสังเกตสำหรับนักเรียน

- แบบที่ 7 เป็นแบบสังเกตนักเรียนเป็นรายบุคคล ใช้สังเกตการทำตามที่ตนเองได้พูดหรือได้ให้คำมั่นสัญญาไว้ สำหรับครูที่ปรึกษา ครูประจำวิชาและบรรณารักษ์

- แบบที่ 8 เป็นแบบสังเกตนักเรียนเป็นรายบุคคล ใช้สังเกตการยอมรับผิดในสิ่งที่ตนเองได้พูดหรือได้กระทำลงไป สำหรับครูที่ปรึกษา ครูประจำวิชา และบรรณารักษ์

แบบสังเกตเหล่านี้ได้มีการตรวจสอบคุณภาพขั้นต้น โดยให้ผู้เชี่ยวชาญทางด้านวัดผลและจิตวิทยาการศึกษา จำนวน 5 ท่าน และหาความสอดคล้องภายในของแบบสังเกต โดยการนำคะแนนของแบบสังเกตแต่ละด้านไปหาความสัมพันธ์กับคะแนนของแบบสังเกตทุกด้านที่เหลือทั้งก่อนและหลังการทดลอง (รายละเอียดปรากฏในภาคผนวก)

2.2 แบบวัดเหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความรับผิดชอบ ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเป็นแบบวัดเหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความรับผิดชอบ ที่สร้างมาพัฒนาการทางจริยธรรม 6 ชั้นของโคลเบอร์ก แบบวัดเป็นแบบสถานการณ์ ในแต่ละสถานการณ์จะมีตัวเลือก 6 ตัวเลือก โดยที่แบบวัดนี้ได้สร้างเป็นเทปโทรทัศน์ โดยอาศัยข้อคำถามและตัวเลือกลงบนเทปโทรทัศน์ พร้อมทั้งบันทึกเสียงการอ่านข้อคำถามและตัวเลือกทุกข้อ 1 เทปลงในเทปโทรทัศน์นั้นด้วย เมื่อสิ้นเสียงอ่านในแต่ละข้อ ก็ยังคงให้ปรากฏข้อคำถามและตัวเลือกค้างอยู่ที่จออีก 5 วินาที หลังจากนั้นจะมีข้อต่อไปปรากฏที่หน้าจอพร้อมทั้งเสียงอ่าน ซึ่งทุกข้อจะมีลักษณะดังกล่าวเหมือนกัน แบบวัดจะมีด้านละ 6 สถานการณ์ รวมทั้งสิ้น 24 สถานการณ์ มีค่าอำนาจจำแนกตั้งแต่ 1.76 ถึง 6.51 และมีค่าความเชื่อมั่น เท่ากับ 0.5127 และหาความสอดคล้องภายในของแบบวัด โดยการนำคะแนนของแบบวัดแต่ละด้าน ไปหาความสัมพันธ์กับคะแนนของแบบวัดทุกด้านที่เหลือทั้งก่อนและหลังการทดลอง (รายละเอียดปรากฏในภาคผนวก)

2.3 โปรแกรมการฝึกอบรมความรับผิดชอบ ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นใช้ฝึกอบรมให้กับกลุ่มทดลอง เป็นเวลา 48 คาบ ซึ่งประกอบด้วย

2.3.1 โปรแกรมการฝึกอบรมด้านการปฏิบัติตามหน้าที่และกฎระเบียบของห้องเรียนและของโรงเรียน ประกอบด้วยวิธีการฝึกอบรม 5 วิธี คือ บทบาทสมมติ 3 คาบ กิจกรรมกลุ่ม 2 คาบ เทคนิคแม่แบบ 3 คาบ (เทปโทรทัศน์ 2 คาบ และสไลด์ 1 คาบ) สถานการณ์จำลอง 2 คาบ และ กรณีตัวอย่าง 2 คาบ รวม 12 คาบ

2.3.2 โปรแกรมการฝึกอบรมด้านการทำงานตามที่ได้รับมอบหมาย ประกอบด้วยวิธีการฝึกอบรม 5 วิธี คือ บทบาทสมมติ 3 คาบ กิจกรรมกลุ่ม 1 คาบ เทคนิคแม่แบบ 2 คาบ (เทปโทรทัศน์ 2 คาบ) สถานการณ์จำลอง 2 คาบ และกรณีตัวอย่าง 3 คาบ รวม 11 คาบ

2.3.3 โปรแกรมการฝึกอบรมด้านการทำตามที่ตนเองได้พูดหรือให้คำมั่นสัญญาไว้ ประกอบด้วยวิธีการฝึกอบรม 4 วิธี คือ บทบาทสมมติ 3 คาบ เทคนิคแม่แบบ 3 คาบ (เทปโทรทัศน์ 2 คาบ และสไลด์ 1 คาบ) สถานการณ์จำลอง 3 คาบ และ กรณีตัวอย่าง 3 คาบ รวม 12 คาบ

2.3.4 โปรแกรมการฝึกอบรมด้านการยอมรับในสิ่งที่ตนได้พูดหรือได้กระทำลงไป ประกอบด้วยวิธีการฝึกอบรม 4 ประเภท คือ บทบาทสมมติ 3 คาบ เทคนิคแม่แบบ 3 คาบ (เทปโทรทัศน์ 2 คาบ และสไลด์ 1 คาบ) สถานการณ์จำลอง 3 คาบ และ กรณีตัวอย่าง 3 คาบ รวม 12 คาบ

3. วิธีดำเนินการทดลอง

2.1 กลุ่มทดลองจะได้รับการฝึกตามโปรแกรมการฝึกอบรมที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น ในช่วงกิจกรรมอิสระ และกิจกรรมแนะแนว สัปดาห์ละ 3 คาบ คาบละ 50 นาที รวมทั้งสิ้น 48 คาบ ส่วนกลุ่มควบคุมไม่ได้รับการฝึกอบรมตามโปรแกรมที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น แต่จะได้รับการอบรมจริยธรรมด้านต่าง ๆ ที่โรงเรียนจัดให้ทุกสัปดาห์

2.2 เมื่อสิ้นสุดการอบรมทั้ง 48 คาบแล้ว ใช้เครื่องมือที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น คือ แบบสังเกตพฤติกรรมความรับผิดชอบ วัดพฤติกรรมความรับผิดชอบของนักเรียน โดยสังเกตทั้งกลุ่มทดลอง และกลุ่มควบคุม และวัดเหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความรับผิดชอบ ทั้งกลุ่มทดลอง และกลุ่มควบคุมด้วย

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. หาค่าสถิติพื้นฐานของคะแนนพฤติกรรมความรับผิดชอบ และคะแนนเหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความรับผิดชอบ

2. หาความสัมพันธ์ระหว่างคะแนนพฤติกรรมความรับผิดชอบ และคะแนนเหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความรับผิดชอบ ก่อนและหลังการทดลองทั้งกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม และหาความสัมพันธ์ระหว่างคะแนนพฤติกรรมความรับผิดชอบกับคะแนนเหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความรับผิดชอบก่อนและหลังการทดลองทั้งกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม โดยใช้สูตร สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน (Pearson Product Moment Correlation Coefficient)

3. เปรียบเทียบคะแนนพฤติกรรมความรับผิดชอบ และคะแนนเหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความรับผิดชอบ ก่อนและหลังการทดลองทั้งกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม โดยใช้ t-test แบบ Dependent Samples

4. เปรียบเทียบคะแนนพฤติกรรมความรับผิดชอบกับคะแนนเหตุผลเชิงจริยธรรม ด้านความรับผิดชอบต่อกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม (ใช้คะแนนความแตกต่างระหว่างก่อนและหลังการทดลอง) โดยใช้ t-test แบบ Independent Samples

สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูล

1. คะแนนพฤติกรรมความรับผิดชอบก่อนและหลังการทดลองของกลุ่มทดลอง มีความสัมพันธ์กันทางบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01
2. คะแนนพฤติกรรมความรับผิดชอบก่อนและหลังการทดลองของกลุ่มควบคุม มีความสัมพันธ์กันทางบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01
3. คะแนนเหตุผลเชิงจริยธรรมก่อนและหลังการทดลองของกลุ่มทดลอง ไม่มีความสัมพันธ์กัน
4. คะแนนเหตุผลเชิงจริยธรรมก่อนและหลังการทดลองของกลุ่มควบคุม ไม่มีความสัมพันธ์กัน
5. คะแนนพฤติกรรมความรับผิดชอบต่อคะแนนเหตุผลเชิงจริยธรรมของกลุ่มทดลอง ไม่มีความสัมพันธ์กัน
6. คะแนนพฤติกรรมความรับผิดชอบต่อคะแนนเหตุผลเชิงจริยธรรมของกลุ่มควบคุม ไม่มีความสัมพันธ์กัน
7. หลังการทดลองนักเรียนที่ได้รับการฝึกอบรมตามโปรแกรมการฝึกอบรม มีพฤติกรรมความรับผิดชอบต่อสังคมก่อนการฝึกอบรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05
8. หลังการทดลองนักเรียนที่ไม่ได้รับการฝึกอบรมตามโปรแกรมการฝึกอบรม มีเหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความรับผิดชอบต่อสังคมก่อนการฝึกอบรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05
9. นักเรียนที่ได้รับการฝึกอบรมตามโปรแกรมการฝึกอบรมความรับผิดชอบต่อสังคมเพิ่มขึ้นมากกว่านักเรียนที่ไม่ได้รับการฝึกอบรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01
10. นักเรียนที่ได้รับการฝึกอบรมตามโปรแกรมการฝึกอบรมความรับผิดชอบต่อสังคมเพิ่มขึ้นมากกว่านักเรียนที่ไม่ได้รับการฝึกอบรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

อภิปรายผล

1. เครื่องมือที่ใช้วัดพฤติกรรมความรับผิดชอบ ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้แบบสังเกตพฤติกรรมความรับผิดชอบ เพราะผู้วิจัยเชื่อว่า การสังเกตเป็นการวัดพฤติกรรมความรับผิดชอบได้ดีที่สุด เพราะการสังเกตเป็นเครื่องมือพื้นฐานในการศึกษาพฤติกรรม เนื่องจากพฤติกรรมเป็นการแสดงออกหรือการกระทำ ซึ่งสามารถสังเกตเห็นได้และวัดได้

การสังเกตจะต้องทำภายใต้สถานการณ์ต่าง ๆ คือ ให้ปฏิบัติหลาย ๆ กิจกรรม และหลาย ๆ ครั้ง ซึ่งหลักในการวัดทางด้านพฤติกรรมก็ยังมีการวัดด้วยข้อสอบหลาย ๆ แบบ เช่น ข้อสอบแบบถูก-ผิด แบบเลือกตอบ เป็นต้น และมีข้อคำถามหลายข้อในการวัดแต่ละครั้ง นอกจากนี้ยังต้องสอบหลายครั้งด้วย ผลที่ได้จึงจะสรุปได้ว่า ผู้เรียนมีความรู้ในเรื่องนั้น ๆ หรือไม่ ดังนั้นการสังเกตก็ควรใช้หลักการดังกล่าวด้วย กล่าวคือ เราไม่สามารถที่จะสรุปได้เลย ถ้าให้นักเรียนปฏิบัติกิจกรรมชนิดเดียว และให้ปฏิบัติเพียงครั้งเดียว

นอกจากนี้ในการสังเกตที่จะให้ผลที่เชื่อถือได้ ต้องใช้เวลาในการสังเกตนาน ๆ เพราะการกระทำของคนนั้น ไม่สามารถที่จะตัดสินได้จากการกระทำเพียงครั้งหรือสองครั้งเท่านั้น พฤติกรรมความรับผิดชอบเป็นพฤติกรรมการกระทำของบุคคล ซึ่งการสรุปว่านักเรียนมีความรับผิดชอบเพียงใด ครูก็ต้องสังเกตการกระทำกิจกรรมต่าง ๆ เป็นเวลานาน เช่น การสังเกตว่านักเรียนจะมีความรับผิดชอบเกี่ยวกับการทำและส่งแบบฝึกหัดหรือไม่ เราต้องสังเกตการส่งแบบฝึกหัดของนักเรียนตลอดภาคเรียน หรือตลอดปีการศึกษา เป็นต้น

ดังนั้นในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงได้นำเสนอวิธีการวัดพฤติกรรมโดยใช้การสังเกต เพราะให้ผลที่ตรงกับสภาพเป็นจริงของนักเรียนมากที่สุด จากการสอบถามครูผู้สอน และครูที่ปรึกษา ซึ่งเป็นผู้ที่ใกล้ชิดกับนักเรียนมาก พบว่า ผลที่ได้จากการสังเกต ตรงกับสภาพที่แท้จริงของนักเรียนมากที่สุดด้วย

แบบสังเกตพฤติกรรมความรับผิดชอบ ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นนี้ มีการกำหนดกิจกรรมให้นักเรียนทำหลายกิจกรรม เช่น การทำเวรรักษาความสะอาดห้องเรียน การทำและส่งแบบฝึกหัดตามกำหนดเวลา การทำรายงาน เป็นต้น เพื่อที่จะใช้เป็นสิ่งเร้าให้นักเรียนได้กระทำ กิจกรรมส่วนใหญ่เป็นกิจกรรมที่นักเรียนได้ปฏิบัติอยู่เป็นประจำ ซึ่งไม่ทำให้นักเรียนเกิดความยุ่งยาก หรือ

เกิดความรู้สึกว่าเป็นภาระที่หนัก มีกิจกรรมบางอย่างเท่านั้นที่เป็นกิจกรรม ที่นอกเหนือจากสิ่งที่นักเรียนปฏิบัติอยู่ เช่น การอ่านหนังสือพิมพ์และการหาข่าวในห้องสมุด การสังเกตพฤติกรรมต่าง ๆ ของเพื่อนและสิ่งแบบสังเกตตามกำหนดเวลา และ การเขียนบันทึกการช่วยเหลือผู้ปกครองทำงานในแต่ละวัน เป็นต้น

กิจกรรมที่ให้นักเรียนปฏิบัติมีอยู่ 15 กิจกรรม คือ กิจกรรมด้านทำตามหน้าที่และกฎระเบียบของห้องเรียนและของโรงเรียนมี 7 กิจกรรม และ ด้านการทำงานตามที่ได้รับมอบหมายมี 8 กิจกรรม ส่วนกิจกรรมอีก 2 ด้านที่เหลือ เป็นกิจกรรมที่ทำต่อเนื่องจากกิจกรรมด้านทำตามหน้าที่และกฎระเบียบของห้องเรียนและของโรงเรียน และด้านการทำงานตามที่ได้รับมอบหมาย

จากการที่นักเรียนได้ปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ตามที่ผู้วิจัยกำหนดให้ ปรากฏว่าในกลุ่มทดลองมีการปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ อย่างสม่ำเสมอ นักเรียนเห็นคุณค่าในการกระทำตนให้เป็นคนที่มีความรับผิดชอบ จากการสอบถามครูผู้สอน พบว่า นักเรียนทำแบบฝึกหัดและส่งอย่างสม่ำเสมอ เข้าเรียนตรงต่อเวลา และมาเรียนอย่างสม่ำเสมอ เป็นต้น ซึ่งยังผลให้การเรียนของนักเรียนดีขึ้น และบรรยากาศในการเรียนการสอนก็ดีขึ้นด้วย เพราะนักเรียนมีความรับผิดชอบในงานที่ครูให้ทำ

สำหรับระยะเวลาในการปฏิบัติกิจกรรม ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดให้นักเรียนปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ เป็นเวลา 3 สัปดาห์ เนื่องจากผู้วิจัยมีข้อจำกัดในเรื่องเวลา จึงใช้เวลาในการสังเกตเท่านี้ แต่ก็สามารถสังเกตพฤติกรรมความรับผิดชอบของนักเรียนได้ทั้งหมดทุกกิจกรรม กิจกรรมที่กำหนดให้ปฏิบัติในแต่ละกิจกรรมนั้น มีจำนวนครั้งในการปฏิบัติที่แตกต่างกันไป เช่น การทำและส่งแบบฝึกหัด การอ่านหนังสือพิมพ์และหาข่าวในห้องสมุด การนำอุปกรณ์การเรียนส่วนตัวมา เป็นต้น ดังนั้น ถ้าครูผู้สอนมีเวลาในการสังเกตการปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ของนักเรียนแล้ว ควรสังเกตพฤติกรรมการปฏิบัติกิจกรรมนั้น ๆ ของนักเรียนอย่างต่อเนื่อง และเป็นเวลานาน เช่น ตลอดภาคเรียน หรือ ตลอดปีการศึกษา เป็นต้น เพื่อที่จะได้ทราบพฤติกรรมความรับผิดชอบของนักเรียนอย่างแท้จริงมากยิ่งขึ้น

ปัญหาในการสังเกตที่สำคัญประการหนึ่ง ก็คือ ผู้สังเกตไม่สามารถสังเกตได้ทั่วถึง ไม่มีเวลาในการสังเกตมากพอ ดังนั้น จึงไม่นิยมใช้การวัดด้วยการสังเกต ผู้วิจัยมีแนวคิดที่จะแก้ปัญหาดังกล่าว โดยใช้ผู้สังเกตหลายคน โดยผู้วิจัยได้กำหนดผู้สังเกตในแต่ละกิจกรรม

แตกต่างกันไป ผู้ที่ช่วยสังเกตในที่นี้ คือ ครูที่ปรึกษา ครูผู้สอน ครูบรรณารักษ์ และนักเรียนที่ได้รับมอบหมาย สาเหตุที่ผู้วิจัยกำหนดให้มีผู้สังเกตหลายคน เพราะจะได้สังเกตอย่างทั่วถึง เนื่องจากกิจกรรมมีมาก และเป็นแนวทางสำหรับครูหรือผู้ที่ทำการวิจัยต่อไป ซึ่งไม่ค่อยมีเวลาในการสังเกต หรือไม่รู้ที่จะทำอย่างไร จึงจะสังเกตนักเรียนจำนวนมาก ๆ และซึ่งมีกิจกรรมให้ปฏิบัติมากมาย ในการกำหนดว่าในแต่ละกิจกรรมจะใช้ผู้สังเกตเป็นใคร และต้องใช้กี่คน ผู้วิจัยจะยึดหลักการที่ว่าผู้ที่สังเกตควรมีความใกล้ชิดกับนักเรียน เช่น ครูผู้สอนก็จะให้สังเกตการเข้าเรียนตรงต่อเวลา การทำรายงาน การทำและส่งแบบฝึกหัดตามกำหนดเวลา เป็นต้น สำหรับกิจกรรมบางกิจกรรมที่ครูไม่มีเวลาสังเกต หรือสังเกตได้ไม่ทั่วถึง ผู้วิจัยก็จะให้นักเรียนเป็นผู้สังเกตด้วย

ในการวิจัยครั้งนี้ เนื่องจากผู้วิจัยมีเวลาจำกัด จึงใช้การสังเกตแต่เพียงว่านักเรียนปฏิบัติกิจกรรมนั้นหรือไม่ ดังนั้นถ้ามีเวลาพอเพียง ก็ควรใช้การสังเกตเป็นแบบการประเมินค่า (Rating Scale) ที่มีระดับคุณภาพมากน้อยของการปฏิบัติกิจกรรมนั้น หรืออาจจะใช้การสังเกตโดยให้นักเรียนรายงานตนเอง แล้วติดตามดูว่านักเรียนได้ทำอย่างที่รายงานมาหรือไม่

การวัดพฤติกรรมการรับผิดชอบด้วยการสังเกตนั้น เป็นการวัดที่ให้ผลตรงกับสภาพความเป็นจริงของนักเรียนมากที่สุด ผู้วิจัยเห็นว่าการวัดพฤติกรรม หรือลักษณะนิสัยของคนนั้น ควรใช้การสังเกต ไม่ควรใช้แบบสอบถามเพราะนักเรียนสามารถเสแสร้งได้ นักเรียนที่สอบได้คะแนนสูง เราไม่สามารถระบุได้อย่างแน่ชัดว่าเขาเป็นคนที่มีความรับผิดชอบสูง ซึ่งความเป็นจริงแล้วเขาอาจจะมีความรับผิดชอบต่ำก็ได้ แต่เขามีความรู้เกี่ยวกับวิธีการทำให้เป็นคนที่มีความรับผิดชอบ หรือรู้วิธีการตอบอย่างไรที่จะได้คะแนนสูง

2. เครื่องมือที่ใช้วัดเหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความรับผิดชอบ สำหรับในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ การวัดเหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความรับผิดชอบ ถือว่าเป็นการวัดเหตุผลในการตัดสินใจที่จะเลือกปฏิบัติ ดังนั้นการวัดด้านนี้ใช้การวัดโดยการถามตอบได้ แต่การที่จะให้ได้ความรู้สึกที่แท้จริงของผู้ตอบนั้น คำตอบที่ได้ก็ต้องเป็นความรู้สึกครั้งแรกของผู้ตอบ และให้ผู้ตอบมีเวลาจำกัด เพราะเมื่อคนเราอยู่ในสถานการณ์ที่คับขัน ก็จะแสดงความรู้สึกที่แท้จริงออกมา

ผู้วิจัยจึงใช้สร้างข้อสอบเหตุผลเชิงจริยธรรม ด้วยการบันทึกข้อคำถาม ตัวเลือก และเสียงอ่านพร้อมกันในเทปโทรทัศน์ แทนการสอบโดยใช้แบบสอบถาม เพราะเทปโทรทัศน์สามารถควบคุมเวลาในการทำแต่ละข้อได้ และเพื่อป้องกันปัญหานักเรียนที่อ่านช้า ผู้วิจัยจึงบันทึกเสียงอ่านลงไปด้วย ซึ่งจากการนำไปทดสอบก็พบว่า นักเรียนตอบหลังจากสิ้นเสียงอ่านในแต่ละข้อทันที และไม่พบการเปลี่ยนแปลงคำตอบเลย และผลที่ได้รับอีกประการหนึ่งคือ นักเรียนมีความสนใจและตั้งใจที่จะสอบ เพราะเป็นวิธีการสอบที่แปลกใหม่ นักเรียนไม่เคยเห็นมาก่อน

3. การสร้างโปรแกรมการฝึกอบรมความรับผิดชอบ เนื่องจากความรับผิดชอบเป็นสิ่งที่ไม่ได้คิดตัวมาแต่กำเนิด เราสามารถพัฒนาขึ้นได้ การที่จะทำให้นักเรียนมีจริยธรรมด้านต่าง ๆ นั้น ก็ต้องสร้างให้นักเรียนเกิดสิ่งเหล่านี้เสียก่อน ซึ่งเหมือนกับการที่จะทำให้นักเรียนบวก ลบ คูณ หาร เลขได้ ก็ต้องมีการเรียนการสอนก่อนเพื่อให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ ดังนั้นการที่จะทำให้นักเรียนมีจริยธรรมด้านต่าง ๆ ก็ต้องมีการเรียนการสอน หรือการฝึกอบรม และต้องใช้วิธีในการฝึกหลาย ๆ แบบ เพื่อให้ผู้เรียนสนใจ ไม่เบื่อหน่าย ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงใช้วิธีฝึกอบรม 5 วิธี คือ บทบาทสมมติ กิจกรรมกลุ่ม เทคนิคแม่แบบ สถานการณ์จำลอง และกรณีตัวอย่าง โดยในแต่ละกิจกรรมจะประกอบด้วย เรื่องที่ใช้ในการฝึกอบรม ระยะเวลาความถี่รอบรอบ จดมุ่งหมาย เนื้อหา วิธีดำเนินการฝึกอบรม และการประเมิน

วิธีการต่าง ๆ ที่ใช้ในการฝึกอบรมนักเรียนนั้น จากการสอบถามนักเรียนกลุ่มทดลองพบว่า วิธีการที่มีผลสะท้อนต่อความรู้สึกรับผิดชอบของนักเรียนมากคือ การใช้บทบาทสมมติ เพราะนักเรียนได้มีโอกาสสวมบทบาทแสดงเป็นบุคคลต่าง ๆ ในเรื่องที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น โดยเฉพาะการได้สวมบทบาทเป็นคนที่มีความรับผิดชอบสูงมีผลทำให้ในการปฏิบัติจริง นักเรียนคนนั้นจะไม่ค่อยกล้าทำในสิ่งที่แสดงถึงความไม่รับผิดชอบ เพราะรู้สึกละอายใจที่จะทำอย่างนั้น ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ ทิสนา แชมมณี (2519 : 42) ที่กล่าวว่า บทบาทสมมติช่วยส่งเสริมให้นักเรียนได้พัฒนาความรู้สึกเกี่ยวกับตนเองในทางที่ดีขึ้น ได้เรียนรู้การปฏิบัติตนอย่างเหมาะสมในสังคม และสอดคล้องกับผลการศึกษาของ โคโนเลย์ (Conoley. 1977 : 4977 - A) ที่พบว่า บทบาทสมมติมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของนักเรียนในกลุ่มทดลองมากกว่ากลุ่มควบคุม

ทำให้นักเรียนมีสังคมที่ดีขึ้น และเปลี่ยนแปลงจากการยึดตนเองเป็นศูนย์กลาง ไปสู่บุคคลอื่นมากขึ้น และกิจกรรมที่มีผลเหมือนกับกิจกรรมดังกล่าว ก็คือ สถานการณ์จำลอง เพราะนักเรียนได้มีโอกาสแสดงบทบาทในสถานการณ์ต่าง ๆ ด้วย

ส่วนวิธีการที่นักเรียนชอบและสนใจที่จะเข้ารับการฝึกอบรม ก็คือ เทคนิคแม่แบบ ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้เทปโทรทัศน์ และสไลด์ และจากการสอบถามนักเรียนก็ได้รับคำตอบว่า กิจกรรมนี้เป็นวิธีการที่ให้ความรู้ลึกในความเป็นจริงของเหตุการณ์ นักเรียนสามารถเห็นแบบอย่างที่เป็นเรื่องราว ซึ่งช่วยให้จำได้ดีขึ้น ซึ่งจากการศึกษาของสนิท ทรัพย์วารี (2528 : 41 - 46) ก็พบว่า นักเรียนที่ได้รับการสอนโดยใช้สไลด์เทป มีเหตุผลเชิงจริยธรรมสูงกว่านักเรียนที่ได้รับการสอนโดยการให้ข้อสังเกต

สำหรับกิจกรรมกลุ่มนั้น เป็นวิธีการอีกวิธีหนึ่งที่นักเรียนสนใจ เพราะได้มีโอกาสร่วมกันทำกิจกรรม ซึ่งมีผลต่อการฝึกการทำงานตามที่ได้รับมอบหมาย การแบ่งหน้าที่ ความรับผิดชอบในการทำงาน และนักเรียนยังได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันในกลุ่มด้วย ดังเช่น การให้นักเรียนทำกิจกรรมกลุ่มกันทำโอบายจากเศษวัสดุ เมื่อให้นักเรียนแบ่งกลุ่มกันกระทำ นักเรียนแต่ละกลุ่มก็จะแบ่งหน้าที่กันเตรียมอุปกรณ์ที่จะนำมา แบ่งหน้าที่และช่วยเหลือกันทำเพื่อให้ได้ผลงานที่ดีออกมา ดังคำกล่าวของ บัททัน (Button. 1974 : 1 - 2) ที่กล่าวว่า กิจกรรมกลุ่มเป็นวิธีการหนึ่งที่จะช่วยพัฒนาบุคคล โดยเฉพาะอย่างยิ่งทักษะด้านสังคม และด้านความสัมพันธ์กับบุคคลอื่น การจัดกิจกรรมกลุ่มจึงเป็นการเปิดโอกาสให้บุคคลได้เรียนรู้เกี่ยวกับการติดต่อสัมพันธ์กับบุคคลอื่น ในบรรยากาศที่ส่งเสริมซึ่งกันและกัน โดยใช้เทคนิคต่าง ๆ เพื่อสมาชิกกลุ่มได้ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

ส่วนกรณีตัวอย่าง เป็นวิธีการที่นักเรียนให้ความสนใจในการฝึกอบรมมากพอสมควร เพราะนักเรียนได้มีโอกาสพบกรณีตัวอย่างที่ผู้วิจัยนำมาจากข่าวในหนังสือพิมพ์ เรื่องสั้น และสนทนา ที่มีระดับความเข้มข้นของเนื้อเรื่องซึ่งสามารถสะท้อนความรู้สึกของนักเรียนได้ดี ซึ่งหลังจากนำเสนอกรณีตัวอย่างให้นักเรียนได้ฟังแล้ว จากการสอบถามนักเรียน พบว่า นักเรียนมีความรู้สึกที่เรื่องราวบางเรื่องสะท้อนอารมณ์ความรู้สึกต่อความรับผิดชอบได้ดีมาก เช่น เรื่อง "เผยชีวิตเด็กหญิงอยู่กับยายคาบอดและน้องต้องหาอาหารป้อนข้าวก่อนไปโรงเรียน"

4. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลหลังจากการทดลอง ดังนี้

4.1 นักเรียนกลุ่มทดลองมีคะแนนพฤติกรรมความรับผิดชอบรวมหลังการทดลอง สูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 นั่นคือ นักเรียนที่ได้รับการฝึกอบรมตามโปรแกรมที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นจะมีพฤติกรรมความรับผิดชอบสูงขึ้น เพราะนักเรียนได้มีโอกาสสวมบทบาท ได้เห็นตัวอย่างจากเทคนิคแม่แบบ และกรณีตัวอย่าง จึงเกิดการเรียนรู้เกี่ยวกับความรับผิดชอบ และไม่ทำในสิ่งซึ่งแสดงถึงความไม่รับผิดชอบ จึงทำให้หลังการทดลองนักเรียนมีพฤติกรรมความรับผิดชอบสูงขึ้น

เมื่อเปรียบเทียบคะแนนพฤติกรรมความรับผิดชอบ ด้านย่อยทั้ง 4 ด้าน ก่อนและหลังการทดลอง พบว่า หลังการทดลอง นักเรียนกลุ่มทดลองมีคะแนนพฤติกรรมความรับผิดชอบด้านย่อย 3 ด้าน สูงกว่าก่อนทดลองอย่างมีนัยสำคัญที่สถิติที่ระดับ .01 ยกเว้นด้านทำตามหน้าที่และกฎระเบียบของห้องเรียนและของโรงเรียน ที่ไม่แตกต่างกัน อาจเนื่องมาจากนักเรียนได้เรียนในภาคเรียนที่ 2 ความคุ้นเคยกับครู กับเพื่อนนักเรียนมีมากขึ้น การปฏิบัติตามหน้าที่และกฎระเบียบของห้องเรียนและของโรงเรียน ก็จะทำให้ความสำคัญน้อยลงไป

แต่เมื่อมาพิจารณาที่กลุ่มควบคุมพบว่าให้ผลตรงกันข้าม กล่าวคือ หลังการทดลอง นักเรียนกลุ่มควบคุมมีคะแนนพฤติกรรมความรับผิดชอบรวมต่ำลงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 นั่นคือ นักเรียนที่ไม่ได้รับการฝึกอบรมตามแบบฝึกอบรมจะมีพฤติกรรมความรับผิดชอบที่ต่ำลง เนื่องจากนักเรียนกลุ่มนี้ไม่เห็นตัวอย่าง หรือข้อดีข้อเสียของคนที่ไม่รับผิดชอบ จึงไม่รู้ว่าถ้าไม่รับผิดชอบแล้วจะเกิดผลเสียอย่างไรบ้าง จึงทำให้ความรับผิดชอบของกลุ่มทดลองต่ำลง

เมื่อเปรียบเทียบคะแนนพฤติกรรมความรับผิดชอบในด้านย่อยทั้ง 4 ด้าน พบว่า พฤติกรรมความรับผิดชอบด้านการปฏิบัติตามหน้าที่และกฎระเบียบของห้องเรียนและของโรงเรียน และด้านการทำงานตามที่ได้รับมอบหมาย หลังการทดลองต่ำกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ยกเว้นด้านการยอมรับผิดในสิ่งที่ตนเองได้พูดหรือได้กระทำลงไป ที่ไม่แตกต่างกัน แต่ด้านการทำตามที่ตนเองได้พูดหรือให้มันสัญญาไว้กลับสูงขึ้น ซึ่งอาจจะเนื่องมาจาก การที่นักเรียนได้เข้าร่วมกิจกรรมลูกเสือ-เนตรนารี ที่โรงเรียนจัดให้ ซึ่งในกิจกรรม

ดังกล่าวได้มีการอบรมและฝึกปฏิบัติเกี่ยวกับการรักษาคำมั่นสัญญาที่ให้ไว้ จึงอาจมีผลทำให้พฤติกรรมในด้านนี้ของนักเรียนกลุ่มทดลองเพิ่มขึ้น

เมื่อเปรียบเทียบกับคะแนนพฤติกรรมความรับผิดชอบรวมและด้านย่อยทั้ง 4 ด้าน โดยใช้คะแนนความแตกต่างระหว่างก่อนและหลังการทดลอง ก็พบว่ากลุ่มทดลองมีพฤติกรรมความรับผิดชอบรวม และด้านย่อยทั้ง 4 ด้าน สูงกว่ากลุ่มทดลอง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากผลการศึกษาในครั้งนี้ แสดงให้เห็นว่า การฝึกอบรมความรับผิดชอบต่อโปรแกรมการฝึกอบรมที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น มีผลทำให้ความรับผิดชอบของนักเรียนสูงขึ้น นั่นคือการทดลองการพัฒนาพฤติกรรมความรับผิดชอบ โดยจัดให้มีการฝึกอบรม โดยใช้วิธีการฝึกอบรมหลายวิธี เช่น บทบาทสมมติ สถานการณ์จำลอง กิจกรรมกลุ่ม เทคนิคแม่แบบ และกรณีตัวอย่าง การใช้วิธีการเหล่านี้ในการฝึกอบรม พบว่า นักเรียนไม่เบื่อหน่าย มีความสนุกสนาน ทั้งยังได้มีโอกาสในการสวมบทบาทการแสดงได้เห็นแม่แบบ ได้เห็นกรณีตัวอย่าง จึงทำให้นักเรียนมีความสนใจและเข้าใจในกิจกรรมต่าง ๆ ที่ผู้วิจัยจัดให้ ตลอดทั้งได้มีการอภิปรายกลุ่มเพื่อแสดงความคิดเห็นร่วมกัน นักเรียนจึงมีพัฒนาการความรับผิดชอบที่สูงขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ นิภา วิจิตรศิริ (2525 : 47 - 50) ที่ทดลองโดยใช้กิจกรรมกลุ่มพัฒนาความรับผิดชอบของนักเรียน พบว่า กลุ่มทดลองมีความรับผิดชอบสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และสอดคล้องกับการศึกษาของ คุชฎี ทรัพย์ปรุง (2529 : 34 - 55) ที่ทดลองโดยการให้บทบาทสมมติพัฒนาความรับผิดชอบต่อหน้าที่การงาน ก็พบว่า กลุ่มทดลองมีความรับผิดชอบต่อหน้าที่การงานสูงกว่ากลุ่มควบคุม นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับผลการวิจัยในต่างประเทศ คือ ผลงานวิจัยของ เพค (Peck. 1958 : 347 - 350) ที่พบว่า ความรับผิดชอบในหน้าที่การงานขึ้นอยู่กับการศึกษา และการฝึกวินัยโดยอาศัยความรัก จะทำให้เด็กมีพัฒนาการด้านความรับผิดชอบในหน้าที่การงานสูงขึ้นด้วย

4.2 สำหรับการศึกษาเกี่ยวกับเหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความรับผิดชอบ ก็พบว่า นักเรียนกลุ่มทดลองมีคะแนนเหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความรับผิดชอบรวมหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

แต่เมื่อมาพิจารณาที่กลุ่มควบคุมพบว่า หลังการทดลอง นักเรียนกลุ่มควบคุม มีคะแนนเหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความรับผิดชอบไม่แตกต่างกับก่อนการทดลอง ในทุกด้าน และมีแนวโน้มที่จะลดลง

นั้นแสดงให้เห็นว่าในการฝึกอบรมความรับผิดชอบ ตามโปรแกรมการฝึกอบรม ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นนั้น มีผลทำให้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความรับผิดชอบของนักเรียนสูงขึ้น เพราะนักเรียนมีพฤติกรรมในความรับผิดชอบสูงขึ้น ก็อาจจะมีเหตุผลในการตัดสินใจเลือกกระทำในทางที่ดี อยู่ในระดับสูงตามแนวคิดของโคลเบอร์ก ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ชำรงค์ น่วมศิริ (2527 : 53) ซึ่งได้ทดลองใช้ข่าวหนังสือพิมพ์ สร้างเป็นสถานการณ์จำลองในการสอนกับการสอนตามแผนของกรมวิชาการ ซึ่งปรากฏว่า กลุ่มทดลองมีการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมแตกต่างจากกลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และสอดคล้องกับผลการวิจัยของ สนิท ทวีทรัพย์ (2528 : 114) ซึ่งได้ทดลองสอนจริยธรรม โดยใช้สไลด์-เทป กับการใช้ข้อสนเทศ ซึ่งปรากฏว่า กลุ่มทดลองมีเหตุผลเชิงจริยธรรมสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับผลการวิจัยในต่างประเทศ คือ ผลงานการวิจัยของ วินเซนต์ (Vicent. 1976) ได้ฝึกให้เด็กได้อภิปรายแล้วครูคอยกระตุ้นและเสนอเหตุผลอื่นที่สูงกว่าให้ ปรากฏว่า ผลการฝึกทำให้สามารถยกระดับเหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนได้สูงอย่างมีนัยสำคัญ

จากผลการวิจัย โดยฝึกอบรมความรับผิดชอบ โดยใช้วิธีการในการฝึกอบรม 5 วิธีนั้น เป็นการนำเอาวิธีการทางด้านวัดผลการศึกษา นวัตกรรมทางการศึกษา และวิธีการทางจิตวิทยา มาผสมผสานกัน เพื่อพัฒนาพฤติกรรมความรับผิดชอบและเหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความรับผิดชอบ ได้ผลเป็นที่น่าพอใจ ซึ่งแต่เดิมนั้น การวัดทางด้านจิตพิสัย จะไม่ค่อยมีการฝึกอบรมให้นักเรียนก่อน จะทำการวัดนักเรียนเลย แล้วสรุปผลจากการวัดว่านักเรียนมีคุณลักษณะต่าง ๆ มากน้อยเพียงใด และการวัดนั้นส่วนใหญ่จะใช้แบบวัดที่ให้นักเรียนเขียนตอบ ซึ่งอาจจะไม่ตรงกับสภาพความเป็นจริงของเขาก็ได้ ฉะนั้น ในการวัดด้านจิตพิสัยที่ได้ผลตรงกับความเป็นจริงมากที่สุดก่อนที่จะวัด ควรมีการพัฒนาคุณลักษณะที่เราต้องการเสียก่อน โดยยึดหลักการพัฒนาทางด้านความรู้สึก (Affective Domain) บลูม (Bloom) และคณะได้แบ่งการพัฒนาพฤติกรรมด้านนี้เป็น 5 ระดับ คือ การรับรู้ การตอบสนอง การเห็นคุณค่า การจัดระบบ และการสร้างลักษณะนิสัย ดังนั้นโปรแกรมที่จะพัฒนา

นักเรียนก็ต้องให้ครอบคลุมทั้ง 5 ระดับนี้ ดังเช่นโปรแกรมที่ผู้วิจัยจัดให้มีการฝึกอบรมความรับผิดชอบ เพื่อให้ นักเรียนได้มีโอกาสสวมบทบาท เห็นแบบอย่างและมีการอภิปราย วิเคราะห์ผลดีของคนที่มีความรับผิดชอบและผลเสียของคนที่ขาดความรับผิดชอบจนเห็นคุณค่าที่จะปฏิบัติตนให้เป็นคนมีความรับผิดชอบ

หลังจากนั้นแล้วก็ทำการวัดว่านักเรียนเกิดพฤติกรรมดังกล่าวหรือไม่ พฤติกรรมที่แสดงออกเป็นการกระทำ ซึ่งเราสามารถสังเกตเห็นได้ และวัดได้ ดังนั้น การวัดลักษณะนิสัย ถ้าวัดด้วยการสังเกตจะได้ผลดีกว่าการวัดด้วยแบบทดสอบ หรือแบบสอบถาม วัดได้ตรงกับสภาพความเป็นจริงของนักเรียน ไม่ต้องกลัวการเสแสร้งของนักเรียน

สำหรับในการวัดทางด้านจิตพิสัย ถ้าจำเป็นต้องใช้แบบสอบถามให้นักเรียนเขียนตอบนั้น คำตอบที่ได้จากนักเรียนก็ควรเป็นคำตอบในการตัดสินใจเลือกครั้งแรก เพราะเราจะได้ลักษณะที่แท้จริงของเขา และไม่ควรมีการแก้ไขคำตอบ ดังนั้นการสอนด้วยเทปโทรทัศน์ ซึ่งมีทั้งข้อคำถามและเสียงอ่าน ตามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น ก็จะเป็นวิธีการที่ดีวิธีหนึ่งที่จะสามารถวัดจิตพิสัยที่แท้จริงของนักเรียนได้

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะทั่วไป

1.1 การวิจัยในครั้งนี้ แสดงให้เห็นว่า การฝึกอบรมความรับผิดชอบด้วยกิจกรรมต่าง ๆ สามารถพัฒนาความรับผิดชอบและเหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความรับผิดชอบได้ จึงควรส่งเสริมให้มีการพัฒนาจริยธรรมที่เป็นระบบ และมีรูปแบบ กล่าวคือ กำหนดให้มีจริยธรรมในหลักสูตร โดยถือว่า วิชาจริยธรรมเป็นวิชา ๆ หนึ่ง เหมือนวิชาสามัญทั่วไป มีจุดประสงค์รายวิชา เนื้อหา วิธีกาณ์วัดผล และจำนวนเวลาเรียน มีการเรียนการสอนในชั่วโมงเรียน จัดให้มีการเรียนอย่างจริงจังและต่อเนื่อง ใช้กิจกรรมในการเรียนการสอนหลาย ๆ กิจกรรม เพื่อไม่ให้ นักเรียนเกิดความเบื่อหน่าย แต่กลับมีความสนใจ และสนุกสนาน อยากที่จะเข้าเรียน

1.2 ควรสร้างเครื่องมือที่มีคุณภาพ และใช้วิธีการวัดที่เชื่อถือได้ เนื่องจาก จริยธรรมเป็นการปฏิบัติ ดังนั้นการวัดที่ให้ผลตรงกับความเป็นจริงมากที่สุด คือ การสังเกต ในการสังเกตพฤติกรรมการกระทำของนักเรียนนั้น ก่อนอื่นครูต้องกำหนดสถานการณ์หรืองานต่าง ๆ ขึ้นมา และให้นักเรียนประพฤติดิปฏิบัติ แล้วใช้การสังเกตในการประเมินจริยธรรมด้านนั้น การสังเกต นั้นอาจใช้ผู้สังเกตหลายคน เช่น ครูผู้สอน ครูประจำวิชา ผู้ปกครองและเพื่อนนักเรียนด้วยกัน และต้องให้ระยะเวลาในการสังเกตด้วย

1.3 ในการวัดภาคความรู้ด้านจริยธรรมนั้น ก็ควรใช้เครื่องมือหรือวิธีการที่น่าจะ เชื่อถือได้ว่า สิ่งที่นักเรียนตอบมานั้นเป็นลักษณะนิสัยจริง ๆ ของเขา การวัดอาจจะใช้คอมพิวเตอร์ เทปโทรทัศน์ สไลด์ หรืออื่น ๆ โดยต้องให้นักเรียนตอบในเวลาจำกัด ห้ามมีการแก้ไขเปลี่ยนแปลง คำตอบ ซึ่งก็น่าจะเป็นคำตอบครั้งแรกที่เขาเลือก เพราะเป็นความรู้สึกที่แท้จริงของเขา

1.4 ในการเรียนการสอนจริยธรรมนั้น ควรใช้กิจกรรมการเรียนการสอนหลาย ๆ รูปแบบ เพื่อให้นักเรียนไม่เกิดความเบื่อหน่ายและกิจกรรมต่าง ๆ นั้น ต้องให้นักเรียนได้มีส่วนร่วม ในกิจกรรม ดังเช่นการได้สวมบทบาทเป็นผู้แสดง การได้เห็นตัวอย่างหรือแบบมาจากสไลด์โทรทัศน์ กรณีตัวอย่าง การปฏิบัติจริง หลังจากการทำกิจกรรมแต่ละครั้ง ควรให้มีการได้อภิปราย แสดง ความคิดเห็นในกิจกรรมนั้น ๆ เพื่อให้นักเรียนได้เกิดเห็นคุณค่า และสร้างเป็นลักษณะนิสัย

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการติดตามผลในระยะยาว หลังจากเสร็จสิ้นการทดลองไปแล้ว เพื่อดูว่า ความรับผิดชอบของนักเรียนที่ได้รับการพัฒนาไปแล้วยังคงอยู่กับนักเรียนมากน้อยเพียงใด

2.2 ควรศึกษาเปรียบเทียบผลของการฝึกอบรมความรับผิดชอบระหว่างนักเรียน ในชนบทและในเมืองว่าจะมีการพัฒนาความรับผิดชอบแตกต่างกันหรือไม่

2.3 ควรศึกษาผลของการฝึกอบรมความรับผิดชอบของนักเรียนในระดับชั้นอื่น ๆ เช่น ระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนปลาย และอุดมศึกษา เป็นต้น

2.4 ควรศึกษาเปรียบเทียบตัวแปรด้านเพศ อายุ การอบรมเลี้ยงดู ระดับสติปัญญาว่าจะส่งผลต่อการพัฒนาความรับผิดชอบของบุคคล หรือไม่

2.5 ควรมีการศึกษาการฝึกอบรมความรับผิดชอบของนักเรียน โดยใช้กิจกรรมอื่น ๆ ที่นอกเหนือจากกิจกรรมที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้

2.6 ควรมีการศึกษาการฝึกอบรมจริยธรรมด้านอื่น ๆ โดยใช้กิจกรรมการฝึกอบรมแบบเดียวกับกิจกรรมที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กมล ภูประเสริฐ. เอกสารการสอนชุดวิชาจริยศึกษาหน่วยที่ 14. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ :
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2532.
- กรองแก้ว สานสนธิ์. ผลการใช้กิจกรรมกลุ่มเพื่อพัฒนาความเสียสละของนักเรียน
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนหมวกเหล็กวิทยา จังหวัดสระบุรี. ปรินิพนธ์ กศ.ม.
กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2529. อัดสำเนา.
- กษมา จันทรต์แต่งผล. การเปรียบเทียบผลการใช้เทคนิคแม่แบบกับชุดพัฒนาความซ้นหมั่นเพียร
ที่มีต่อความซ้นหมั่นเพียรในการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียน
รัตนโกสินทร์ สังกัดกรุงเทพมหานคร. ปรินิพนธ์ กศ.ม. กรุงเทพฯ :
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2535. อัดสำเนา.
- ก่อ สวัสดิพาณิชย์ นาฏเจลีศว สุมาวงศ์ และเชื้อ สารีมาน จิตวิทยาดำรงชีวิตครูมัธยมศึกษา
ของครูสภา วิชาครูคอน 3. องค์การคำครูสภา, 2512.
- การศาสนา, กรม. คู่มือการศึกษาจริยธรรมระดับอุดมศึกษา ตอนที่ 2. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์
กรมการศาสนา, 2525.
คู่มือครูจริยศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์กรมการศาสนา,
2522.
- โกดัก(ประเทศไทย) จำกัด, บริษัท. กลวิธีในการถ่ายภาพ. อาลัด นรินเตอร์, 2519.
- โกวิท ประวาลพฤกษ์ และ ภคินา คุสกูล. เอกสารการสอนชุดวิชาจริยศึกษาหน่วยที่ 1.
พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2532.
- โกวิท ประวาลพฤกษ์ และ สมศักดิ์ ลินธุระเวชญ์. การประเมินในชั้นเรียน. กรุงเทพฯ :
วัฒนาพานิช, 2523.
- โกศล มีคณ. การวิจัยเชิงทดลองมีกอบรมการให้เหตุผลเชิงจริยธรรมและทักษะในการสวมบทบาท
ของเด็กนักเรียนชั้นประถมศึกษา. ปรินิพนธ์ กศ.ค. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2524. อัดสำเนา.
- คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, สำนักงาน. ผลการพัฒนาการศึกษาและแนวทางการพัฒนา
การศึกษาในอนาคต. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2531.

คมเพชร ฉัตรสกุล. กิจกรรมกลุ่มในโรงเรียน. เอกสารประกอบการเรียน มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2521.

จรัส ลิขบุรีแก้ว. ผลของตัวแบบที่มีต่ออัตมโนทัศน์และการปรับตัวทางด้านสังคมของนักเรียนที่เพื่อนไม่ยอมรับในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนคาทอลิกนาคาม. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2525. อัดสำเนา.

"นักเรียนมีความอพาร์ทเมนต์แข่งมอเตอร์ไซด์ชิงคู่ถนน," มติชนรายวัน. 24 กรกฎาคม 2536. หน้า 1.

ชวาล แพริศกุล และคนอื่น ๆ. หลักสูตรอบรมพิเศษวิชาการวัดผลระยะสั้น. สำนักทดสอบทางการศึกษาและจิตวิทยา วิทยาลัยวิชาการศึกษา ประสานมิตร, 2514.

ชัยพร วิชชาวุธ และคนอื่น ๆ. พฤติกรรมจริยธรรมในสังคมไทยปัจจุบัน : ศึกษาตามแนวทางจิตวิทยาสังคม. กรุงเทพฯ : โครงการวิจัยและสัมมนาเรื่องจริยธรรมในสังคมไทยปัจจุบัน, คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2527.

ชูศรี วงศ์รัตนะ. เทคนิคการใช้สถิติเพื่อการวิจัย. กรุงเทพฯ : ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2534.

ชูศรี สนิทประชากร. วิธีสอนในระดับประถมศึกษาตามแนวหลักสูตรใหม่. กรุงเทพฯ : วัชรการพิมพ์, 2525.

โชติ เพชรชื่น. เอกสารประกอบการสอนวิชาวิจัย 715 สัมมนาวิจัยและพัฒนาหลักสูตร. สำนักทดสอบทางการศึกษาและจิตวิทยา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2525.

ผ่องรา ระกำพล. ผลของการใช้สถานการณ์จำลองที่มีต่อวินัยในห้องเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนสตรีรัตนบุรี จังหวัดนนทบุรี. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2535. อัดสำเนา.

ดวงจันทร์ หนูทอง. ผลของการใช้แม่แบบหนึ่งคะแนนที่มีต่อการให้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนวัดมณีเจริญมิตรภาพที่ 227 จังหวัดนครศรีธรรมราช. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2533. อัดสำเนา.

ดวงเดือน พันธุมนาวิน. พฤติกรรมศาสตร์ เล่ม 2 : และจิตวิทยาจริยธรรม และจิตวิทยาภาษา.

กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2524.

ดวงเดือน พันธุมนาวิน และ เพ็ญแข ประจันปัจฉิก. จริยธรรมของเยาวชนไทย. กรุงเทพฯ :

การศาสนา, 2520.

คุณุฑ์ ทรัพย์ปรุง. ผลการใช้บทบาทสมมติเพื่อพัฒนาความรับผิดชอบต่อหน้าที่การงานของนักเรียน
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนวัดรางบัว กรุงเทพมหานคร. ปริญญาณพนธ์ กศ.ม.

กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2529. อัดสำเนา.

ทองเรือน อมรัชกุล. กิจกรรมกลุ่มในโรงเรียน. แผนกการพิมพ์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
พิมพ์โลก, 2521.

ทิสนา แหมมณี "การใช้บทบาทสมมติในการเรียนการสอน" ครูศาสตร์. 6(2) : 41 - 48 ;
กรกฎาคม - สิงหาคม 2519.

ทิสนา แหมมณี และคนอื่น ๆ . กลุ่มสัมพันธ์ทฤษฎีและแนวปฏิบัติ เล่ม 1. กรุงเทพฯ :
บูรพาศิลป์การพิมพ์, 2522.

ธิดารัตน์ ศรีสวัสดิ์. ผลของบทบาทสมมติที่มีต่อเหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความสามัคคีของนักเรียน
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนนารีนุกูล จังหวัดอุบลราชธานี. ปริญญาณพนธ์ กศ.ม.

กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2532. อัดสำเนา.

ธีระพร อูรรณโธ. เอกสารการสอนชุดวิชาจริยศึกษาหน่วยที่ 4. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ :
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2532.

ธำรงค์ น่วมศิริ. การทดลองใช้ข่าวหนังสือพิมพ์สร้างสถานการณ์จำลองในการสอนจริยศึกษาเพื่อ
พัฒนาเหตุผลเชิงจริยธรรมและพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6,
ปริญญาณพนธ์ กศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2527.
อัดสำเนา.

ธำรงค์ เปรมปรีดิ์. "น้ำเลี้ยงและทางออกของเกษตรกรไทย," จุลสารสภาวะแวดล้อม. 12(1) :
4 - 7 ; 2536.

นางลักษณ์ เทพสวัสดิ์. ปัญหาสำคัญ ๆ ในสังคมไทย. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : คณะสังคม
สงเคราะห์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2533.

นภาพร นุ่มพฤษ. ผลของกิจกรรมกลุ่มที่มีต่อการพัฒนาความภาคภูมิใจในตนเองของนักเรียน
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนพระนารายณ์ ลพบุรี. ปรินทิพพานิช กศ.ม. กรุงเทพฯ :
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2529. อัดสำเนา.

นิภา วิจิตรศิริ. ผลของกิจกรรมกลุ่มที่มีต่อความรับผิดชอบของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1
โรงเรียนหนองแค สภากิจนิเทศา จังหวัดสระบุรี. ปรินทิพพานิช กศ.ม. กรุงเทพฯ :
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2525. อัดสำเนา.

บรรพต วีระชัย. เอกสารการสอนชุดวิชาจริยศึกษาหน่วยที่ 5. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ :
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2532.

นิลลลิตี สุการวิทย์. ญี่ปุ่น : ผู้เป็นหนึ่ง (Japan as NO.1). กรุงเทพฯ : นีส์ อินโนเวชั่น,
2528.

บุญชม ศรีสะอาด. การวิจัยเบื้องต้น. มหาสารคาม : อภิชาติการพิมพ์, 2532.

บุญธรรม กิจปรีดาบริสุทธิ์. ระเบียบวิธีการวิจัยทางสังคมศึกษาศาสตร์. กรุงเทพฯ : ภาควิชา
ศึกษาศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล, 2524.

บุญศรี จิงธนาเจริญเลิศ. ผลการใช้กิจกรรมกลุ่มที่มีต่อการปรับตัวกับเพื่อนของนักเรียน
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนนนทรีวิทยา กรุงเทพมหานคร. ปรินทิพพานิช กศ.ม.
กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2530. อัดสำเนา.

ประทีป จินงี. เอกสารประกอบการบรรยายเรื่องการสังเกตพฤติกรรม หลักและวิธีการในการ
บันทึกและการสังเกตพฤติกรรม. 26-28 เมษายน 2536 สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2536.

ประเสริฐศรี เอื้อนคินทร์. การทดลองใช้เทคนิค "แม่แบบ" เพื่อพัฒนาจริยธรรมด้าน
ความซื่อสัตย์. ปรินทิพพานิช กศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ประสานมิตร, 2524. อัดสำเนา.

นภา สัตยธรรม. เทคนิคการสอนอย่างมีประสิทธิภาพ. สานิตจุฬา ฯ (ฝ่ายประถม)
คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2524.

ผ่องพรรณ เกิดนิทกซ์. การปรับพฤติกรรมเบื้องต้น. กรุงเทพฯ : โครงการส่งเสริม
การแต่งตำรา ทบวงมหาวิทยาลัย, 2530.

พนัส หันนาคินทร์. หลักการบริการโรงเรียน. ไทวัฒนาพานิช, 2521.

พนัส หันนาคินทร์. การสอนคำนิยาม. พิชญ์โลก : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พิชญ์โลก, 2520.

พรวรรณทิพย์ พันทอง. การเปรียบเทียบผลของการใช้บทบาทสมมติแบบมีบทบาทกับแบบไม่มีบทบาทที่มีต่อวินัยในตนเองของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนบุษตริก อำเภอบุษตริก จังหวัดอุบลราชธานี. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2534. อัดสำเนา.

พวงรัตน์ ทวีรัตน์. เครื่องมือและวิธีการเก็บข้อมูลการวิจัยทางสังคมศาสตร์. สำนักทดสอบทางการศึกษาและจิตวิทยา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2523.

พนัสนิ วรกวิน. จิตวิทยาสังคม. โรงพิมพ์สถานสงเคราะห์ปากเกร็ด, 2522.

พนิด วัณโธ. การผลิตรายการโทรทัศน์. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2520.

ไพศาล ช่างฉ่า. "ระบบนิเวศป่าไผ่และภัยแล้งของอีสาน," จุลสารสภาวะแวดล้อม. 12(1) : 15 - 25, 2536.

นิพนทนา อังตระกูล. การใช้กิจกรรมกลุ่มเพื่อพัฒนานิสัยแห่งตนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนหนองเรือวิทยา จังหวัดขอนแก่น. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2524. อัดสำเนา.

เมตตา จินดารักษ์. ผลการใช้กิจกรรมกลุ่มในการพัฒนาความสามารถในการปรับตัวทางสังคมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนสุรศักดิ์มนตรี กรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2525. อัดสำเนา.

"แม่สะอื้นจูงลูก 12 ขวบ ลากครุฑแต่งงาน เด็กชายถูกปล่อยออก อนาคตมืด," มติชนรายวัน. 20 กรกฎาคม 2536. หน้า 1.

เสาวภา เฉชะคุปต์. ทฤษฎีกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์สำหรับการสอนในระดับประถมศึกษา. วิทยานิพนธ์ ค.ม. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2517. อัดสำเนา.

เฮวรัตน์ ปรปักษ์ขาม. "บทบรรณาธิการ..ขอบคุณเรื่องเอดส์ด้วยคน," วารสารสาธารณสุข
มูลฐานและการพัฒนา. 6(1) ม.ค. - มี.ค. 2536.

ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525. กรุงเทพฯ :

ราชบัณฑิตยสถาน, 2530.

ละเมียด ลิมอักษร. "ประชาธิปไตยในโรงเรียน," ประชาศึกษา. 11 : 6 - 16 :
มิถุนายน 2517.

ล้วน ศาสยศ และ อังคณา ศาสยศ. หลักการวิจัยทางการศึกษา. กรุงเทพฯ : ศึกษาพร,
2528.

ลัดดา แซ่ปึ้ง. การใช้กิจกรรมกลุ่มสร้างคุณภาพเพื่อลดพฤติกรรมไม่ตั้งใจเรียนของนักเรียน
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนบ้านนาสาร จังหวัดสุราษฎร์ธานี. วิทยานิพนธ์ กศ.ม.
กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2530. อัดสำเนา.

ลัดดาวรรณ ฅ ระนอง. การทดลองใช้กิจกรรมกลุ่มเพื่อพัฒนาความมีวินัยในตนเอง.
วิทยานิพนธ์ กศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2525.
อัดสำเนา.

วัชรินทร์ จับเกตุ. ผลของสถานการณ์จำลองที่มีต่อความเสื่อสละของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6
โรงเรียนอินทรมพริยอนุสรณ์ จังหวัดสมุทรปราการ. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. กรุงเทพฯ :
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2534. อัดสำเนา.

วัฒนา สิงห์สัมฤทธิ์. การสร้างแบบทดสอบวัดจิวิธรรมด้านความรับผิดชอบสำหรับนักเรียน
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ประสานมิตร, 2527. อัดสำเนา.

วิชาการ,กรม. แนวทางการพัฒนาจิวิธรรมไทย. กรุงเทพฯ : กรมวิชาการ, 2523.

วิรัช วรณรัตน์. วิธีการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์. สำนักทดสอบ
ทางการศึกษาและจิวิวิทยา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2529.

วิโรจน์ สารรัตนะ. อนาคตทางการศึกษา (แนวคิด ทฤษฎี และบทวิเคราะห์). กรุงเทพฯ :
อักษรานิพนธ์, 2532.

วิไลวรรณ สันกะโกมล. การเปรียบเทียบการสอนวิชาวรรณคดีไทย เรื่อง "ลิลิตตะเลงพ่าย"
โดยกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์และกระบวนการสอนแบบครูเป็นศูนย์กลางในชั้นประกาศนียบัตร
วิชาการศึกษา. วิทยานิพนธ์ ค.ม. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2522.
 อัดสำเนา.

วีระ อสุหะ. ผลของการใช้เทคนิคแบบที่มีต่อมารยาทในชั้นเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา
ปีที่ 1 โรงเรียนสรรพพา จังหวัดชัยนาท. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. กรุงเทพฯ :
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2534. อัดสำเนา.

วีระ ไทพานิช. 57 วิธีสอน. กรุงเทพฯ : ภาควิชาเทคโนโลยีการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2529.

ศรินชา ชัยเพชรเจริญกิจ. ผลการใช้เทคนิคแบบมีต่อการประหยัดของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1
โรงเรียนชลกันยานุกูล จังหวัดชลบุรี. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2530. อัดสำเนา.

ศึกษาธิการ, กระทรวง. คู่มือการประเมินผลการเรียนตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น
พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533). โรงพิมพ์คุรุสภา, 2533.

ศึกษาธิการ, กระทรวง. หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521
(ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533). โรงพิมพ์คุรุสภา, 2533.

ศุภัทร นิมิตรกุล. เปรียบเทียบผลการเรียนวิชาสุขศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 เรื่องโรคติดต่อ
โดยใช้บทเรียนโมเดลกับการเรียนการสอนแบบปกติ. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. กรุงเทพฯ :
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2521. อัดสำเนา.

สนิท ทัพย์วารี. การทดลองสอนโดยใช้สไลด์ - เทป เพื่อยกระดับเหตุผลเชิงจริยธรรม
ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2528. อัดสำเนา.

สมบูรณ์ เสนีอังกค์ ๗ อสุธา. การเปรียบเทียบผลการเรียนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต
ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ที่เรียนหน่วย "การทำมาหากิน" ด้วยการสอนแบบใช้
และไม่ใช้สถานการณ์จำลอง. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2525. อัดสำเนา.

สมพงษ์ จิตระดับ. "การสอนจริยศึกษาด้วยสถานการณ์จำลอง," ประชาศึกษา. 24(6) : 15 - 21 ; มีนาคม 2522.

สมพงษ์ จิตระดับ. กระบวนการสอนจริยศึกษา. เอกสารคำสอนวิชาพฤติกรรมกรรมการสอน ภาควิชาประถมศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2522.

สมโภชน์ เลี่ยมสุภาวิช. "การพัฒนาจริยธรรม : การปรับพฤติกรรม," ใน เอกสารการสอน ศุววิชาจริยศึกษา หน่วยที่ 6. หน้า 408. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2528.

สมพร วงษ์อ่อนน้อย. วิธีการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์. สำนักทดสอบทางการศึกษาและจิตวิทยา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2527.

สัญญา สัญญาวิวัฒน์. การพัฒนาคุณภาพประชากรไทย. กรุงเทพฯ : ไทสมิพันธ์, 2514.

สันศักดิ์ ภิบาลสุข. "วีดีโอ," ศึกษาศาสตร์. 1 : 20 - 26 ; ตุลาคม - มกราคม 2527.

สามัญศึกษา, กรม. นโยบายทางการศึกษาปัจจุบัน(ของรัฐบาลและกรมสามัญศึกษา). กองแผนงาน กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ, 2535.

สาดี จบศรี. ผลของกิจกรรมกลุ่มที่มีต่อความเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนคลองสิบสาม "นิวศรีราษฎร์บำรุง" จังหวัดปทุมธานี. ปริญญานิพนธ์ กศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2531. อัดสำเนา.

สำเริง เวชสุนทร. "กิจกรรมสถานการณ์จำลองในวิทยาลัยครู," ครูปริทัศน์. 5(2) : 18 - 22 ; ธันวาคม 2533.

สุนทรี ชูโต. การใช้ตัวแบบภาพยนตร์เพื่อลดความกลัวของเด็กวัยรุ่นไทย. วิชานิพนธ์ ค.ม. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2523.

สุน อมรวิวัฒน์ และ สมพงษ์ จิตระดับ. เอกสารการสอนศุววิชาจริยศึกษาหน่วยที่ 11. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2532.

สุปรีชา อันทิวโรทัย. ผลการใช้หุ่นเชิดมือเป็น "แม่แบบ" เพื่อพัฒนาจริยธรรมด้านความเอื้อเฟื้อของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนจันทร์ประดิษฐารามวิทยาคม. ปริญญานิพนธ์ กศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2529. อัดสำเนา.

สุทิน บุญช่วงศ์. หลักการสอนตรงตามหลักสูตร สภาการฝึกหัดครู พุทธศักราช 2530.

ภาควิชาหลักสูตรและการสอน คณะศึกษาศาสตร์ วิทยาลัยครูสวนดุสิต, 2532.

สุภา กิจจาท. "การใช้สถานการณ์จำลอง," เอกสารประชุมปฏิบัติการเกี่ยวกับการสอนแบบจุลภาค. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คำราช, 2529.

สุวรรณ ศรีธัน. ผลของการใช้บทบาทสมมติที่มีต่อแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนมณฑลหาร จังหวัดมณฑลหาร. ปรินทิพนิพนธ์ กศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2530. อัดสำเนา.

อนันต์ ศรีโสภา. หลักการวิจัยเบื้องต้น. กรุงเทพฯ : วัฒนาพานิช, 2527.

อรุณี ชินวงศ์อมร. ผลการเปรียบเทียบบทบาทสมมติและเทคนิคแนะแนวที่มีต่อการพูดที่เหมาะสมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนสมโภชกรุงธนบุรี(200 ปี) กรุงเทพมหานคร. ปรินทิพนิพนธ์ กศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2535. อัดสำเนา.

อัญชลี แจ่มเจริญ. "สถานการณ์จำลองกับการเรียนการสอน," มิตรครู. 21 (9) : 5 - 9 ; ปักษ์แรก พฤษภาคม 2522.

เอนกกุล กรีนสง. เอกสารประกอบคำบรรยายจิตวิทยาพัฒนาการ. มปท. มปป.

Abbruzzese, John A. "Ego development : An analysis of relationship to socialization, responsibility, and dominance," Developmental Psychology. 51 : 2640 ; November, 1990.

Andersson, Robert T. "CHARGE...A Simulation Game Designed to Teach Group Member Role Prospective Teacher... Found to be Effective," Research in Education. (ERIC) 12 : 181 ; July, 1979.

Bandura, Albert. Social Learning Theory, New Jersey : Prentice-Hall, 1977.

- Beck, Isabel H. and Bruce Monroe. "Some Dimension of Simulation, Student Cognitive Retention and Pupil TLeach Effective Perception," Dissertation Abstracts International, 4713 - A; February, 1965.
- Bennett, Margaret E. Guidance and Counselling in Groups. 2nd. ed., New York : McGraw-Hill Book Company, Inc., 1963. and profiles. New York : Willey, 1963.
- Browne, C.G. and Thomas S. Cohn. The Study of Leadership. Illinois, The Interstate printer and Publishers, Inc., 1958.
- Button, Leslic. Developmental Group Work With Adolescent. Lodon : University of London Press Ltd., 1974.
- Conoley, Jane Close. "The Effects of Interdependent Learning Tasks and Role Play on Sociometric Patterns, Work Norm Measures and Behavior in Elementary Classroom," Dissertation Abstracts International. 37 : 4977 - A ; February, 1977.
- Cruichank, D. "Nation of Simulation and Games : A Preliminary Inquiry," Education Technology, July, 1972.
- Cummings, William K. and others. The revival of values education in Asia and the West. Bucks, England : Hazell Watson and Viney, 1988.
- Durschmidt, Barbara J. "Self-Actualization and The Human Potential Group Process in a Community College," Dissertation Abstracts International. 38 : 3953-A ; January, 1978.
- Funk and Wagnalls. New standard Dictionary of the English Language. V. 2. New York : Funk and Wagnalls, 1961.

- Herrold, Kenenth F. "Evaluation and Research in Group Dynamic,"
in Educational and Psychological Measurement. p.492 - 504 :
Englewood Cliffs : Prentice Hall, 1952.
- Hoffman, Martin L. "Moral Development," Carmichael's Manual of Child Psychology, Vol. 2, 3 rd ed. John Willey & Sons Inc., 1970.
- Jaffe, Peter G. and Peter M. Carlson. "Modeling Therapy for Test Anxiety : the Pole of Model Effect and Consequences," Behavior Research and therapy. 10 : 329 - 339 ; November, 1972.
- Jersild, Arthur T. Child Psychology. 6th ed. New York : Prentice-Hall, Inc., 1968.
- Lee, John R. Teaching Social Studies in the Elementary School.
New York : Free Press, 1974.
- Kohlberg, L. "Development of Moral Character and Moral Idealogy" in
Review of Child Development Research Vol 1. ed. by M.L. Hoffman.
p. 383 - 432 ; New York : Connecticut Printers. Inc., 1964.
- Kohlberg, L. "Moral stage and Moralization : The Cognitive Development Approach," in Moral Development and Behavior. ed by Thomas Lickona. p. 29 - 53 ; New York : Holt Rinehart and Winston, 1976.
- Lonnotti, Ponaldd J. "A Longitudinal Investigation of Role - Taking, Altruism. and Empathy," Resources in Education (ERIC), 12 - 142 ;
August, 1977.
- Maccoby, E.E. "Role-taking in Childhood and Its Consequences for Social Learning," Child Development, 30 : 239 - 252 ; 1959.

- Marguess, Alma and Louise Robinson. "The Impact of Role - Playing on Selected Values, Claims Held by Third and Fifth Grade Students," Dissertation Abstracts International. 37 : 3397 - 3398 - A ; December, 1978.
- Martinez, Manuel. "A Comparison of Effectiveness of Group Assertive Training and Self - Esteem Enhancement Group Therapy in Decreasing Anxiety, Depression and Aggression While Concurrently increasing Assertiveness and Self - Esteem," Dissertation Abstracts International. 42 : 3515 - A ; February, 1982.
- Midlarsky, B., James H. Bryan and P. Brickman. "Aversive Approval : Interactive Effects of Modeling and Reinforcement on Altruistic Behavior," Child Development. 44 : 321 - 328 ; 1973.
- Mitton , Betty L. and Dale B. Harris. " The Development of Responsibility in Children," The Child : A Book of Reading. 46 : 407 - 416 ; 1962.
- National Institute for Educational Research. Education for Humanistic. Ethical/Moral and Cultural Values. Tokyo : National Institute for Educational Research, 1991.
- Ohlsen, Merle M. Group Counseling. New York : Holt, Rinehart and Winston, 1970.
- Patterson, C.H. Relationship and Psychotherapy. New York : Harper and Row Publishing Co., 1974.
- Peck, R.F. and R.J. Havighurst, Child Development and Personality. New York : John Wiley & Sons Inc., 1963.

Postma, Charles Henry, "Simulation in High School Social Studies : Students Cognitive Retention and Pupil Teacher Affective Perception," Dissertation Abstracts International. 34(8) : 4712 - 4713 - A ; February, 1974.

Schultz, Landall L. Simulation in Social and Administrative Science. Englewood Cliffs : Prentice - Hall, Inc., 1972.

Sullivan, Jeanne Ellen. "What they say and what they do : High school students' perceptions of homework and its relationship to the development of responsibility," Dissertation Abstracts International. 49 : 1691 A ; January, 1989.

Taylor, John L. and Rex Walford. Simulation the Classroom. Middlesex, Harmondsworth : Penguin, 1972.

The English Language Institute of America. The New Grolier Webster International Dictionary. 3rd ed. 1973.

Thralls, Zoe A. The Teaching of Geography. New York : Appleton Century - Crofts, 1958.

Turiel, Elliot. "An Experimental Test of the Sequentiality of Development Stage in the Child's Moral Judgment," Journal of Personality and Social Psychology. 3(6) : 611 - 618 ; June, 1966.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

- งาน/กิจกรรมที่ใช้ในการสังเกตพฤติกรรมความรับผิดชอบ
- แบบสังเกตการวัดพฤติกรรมความรับผิดชอบ

งาน/กิจกรรมที่ใช้ในการสังเกตพฤติกรรมความรับผิดชอบ

พฤติกรรมความรับผิดชอบ	งาน/กิจกรรม
1. ทำตามหน้าที่ของนักเรียนและปฏิบัติตามกฎ ระเบียบของห้องเรียน และของโรงเรียน	1. เข้าเรียนตรงต่อเวลา 2. มาเรียนอย่างสม่ำเสมอ 3. มาโรงเรียนทันเวลาเข้าแถวในตอนเช้า 4. เดินเป็นระเบียบเมื่อเปลี่ยนห้องเรียน 5. แต่งกายถูกระเบียบของโรงเรียน 6. ส่งใบลาเมื่อไม่ได้มาโรงเรียน 7. ตั้งอยู่ในลักษณะที่จัดไว้ให้
2. ทำงานตามที่ได้รับมอบหมาย	1. ทำเวรรักษาความสะอาดห้องเรียน 2. อ่านหนังสือพิมพ์และหาข่าวในห้องสมุด 3. ทำและส่งแบบฝึกหัดตามกำหนดเวลา 4. สังเกตพฤติกรรมต่าง ๆ ของเพื่อน และส่งแบบประเมินตามกำหนดเวลา 5. ทำรายงาน 6. นำหนังสือเรียนมาเรียนทุกครั้ง 7. นำอุปกรณ์การเรียนส่วนตัวมาทุกครั้งที่ครูมอบหมายให้นำมา 8. เขียนบันทึกการช่วยเหลือผู้ปกครองทำงานในแต่ละวัน

พฤติกรรมความรับผิดชอบ	งาน/กิจกรรม
3. ทำตามที่ตนเองได้พูดหรือได้ให้คำมั่นสัญญาไว้	1. ทำตามคำมั่นสัญญาที่ให้ไว้เกี่ยวกับการเข้าเรียนตรงเวลา 2. ทำตามคำมั่นสัญญาที่ให้ไว้เกี่ยวกับการทิ้งขยะในภาชนะที่จัดไว้ให้ 3. ทำตามคำมั่นสัญญาที่ให้ไว้เกี่ยวกับการทำเวรรักษาความสะอาดห้องเรียน 4. ทำตามคำมั่นสัญญาที่ให้ไว้เกี่ยวกับการอ่านหนังสือพิมพ์และหาข่าวในห้องสมุด 5. ทำตามคำมั่นสัญญาที่ให้ไว้เกี่ยวกับการทำและส่งแบบฝึกหัดตามกำหนดเวลา 6. ทำตามคำมั่นสัญญาที่ให้ไว้เกี่ยวกับการนำหนังสือเรียนมาเรียน 7. ทำตามคำมั่นสัญญาที่ให้ไว้เกี่ยวกับการนำอุปกรณ์การเรียนส่วนตัวมาเรียนทุกครั้ง 8. ทำตามคำมั่นสัญญาที่ให้ไว้เกี่ยวกับการเขียนและส่งบันทึกการช่วยเหลือผู้ปกครองในแต่ละวัน

พฤติกรรมความรับผิดชอบ	งาน/กิจกรรม
4. ยอมรับในสิ่งที่ตนได้พูดหรือได้กระทำลงไป	1. ยอมรับผิดเมื่อเข้าเรียนไม่ตรงเวลา 2. ยอมรับผิดเมื่อไม่ได้ตั้งใจอะในภาระที่จัดไว้ให้ 3. ยอมรับผิดเมื่อไม่ได้ทำเวรรักษาความสะอาดห้องเรียน 4. ยอมรับผิดเมื่อไม่ได้อ่านหนังสือพิมพ์และหาข่าวในห้องสมุด 5. ยอมรับผิดเมื่อไม่ได้ทำและส่งแบบฝึกหัดตามกำหนดเวลา 6. ยอมรับผิดเมื่อไม่ได้ส่งบันทึกการช่วยเหลือผู้ปกครองทำงานในแต่ละวัน 7. ยอมรับผิดเมื่อไม่ได้นำหนังสือเรียนมาเรียน 8. ยอมรับผิดเมื่อไม่ได้นำอุปกรณ์การเรียนส่วนตัวมาครบ

แบบสังเกตการวัดพฤติกรรมความรับผิดชอบ

การปฏิบัติตามหน้าที่และกฎระเบียบของห้องเรียนและของโรงเรียน

1. เข้าเรียนตรงต่อเวลา

1.1 งาน/กิจกรรม

สังเกตการเข้าเรียนของนักเรียนในแต่ละคาบ ของทุกวิชา

1.2 ระยะเวลา

3 สัปดาห์

1.3 ผู้สังเกต

ครูประจำวิชา โดยมีเกณฑ์ในการประเมินการเข้าเรียนตรงต่อเวลา ดังนี้

คาบที่ 1 ต้องเข้าเรียนไม่เกินเวลา 08.50 น.

คาบที่ 2 ต้องเข้าเรียนไม่เกินเวลา 09.40 น.

คาบที่ 3 ต้องเข้าเรียนไม่เกินเวลา 10.30 น.

คาบที่ 4 ต้องเข้าเรียนไม่เกินเวลา 11.20 น.

คาบที่ 5 ต้องเข้าเรียนไม่เกินเวลา 13.00 น.

คาบที่ 6 ต้องเข้าเรียนไม่เกินเวลา 13.50 น.

คาบที่ 7 ต้องเข้าเรียนไม่เกินเวลา 14.40 น.

1.4 เกณฑ์ในการให้คะแนน

ถ้านักเรียนเข้าเรียนตรงต่อเวลาตามที่กำหนดทุกครั้งจะได้คะแนน 100 คะแนน

ส่วนนักเรียนที่เข้าเรียนไม่ตรงตามเวลาที่กำหนด จะได้คะแนนลดลงมา

โดยมีวิธีการให้คะแนนดังนี้

$$\text{คะแนนที่ได้} = \frac{\text{จำนวนครั้งที่เข้าเรียนตรงเวลา} \times 100}{\text{จำนวนคาบที่เรียนทั้งหมด}}$$

1.5 แบบสังเกต

ใช้แบบสังเกตแบบที่ 1

2. เข้าเรียนอย่างสม่ำเสมอ

2.1 งาน/กิจกรรม

สังเกตการเข้าเรียนของนักเรียนในแต่ละคาบ ของทุกวิชา

2.2 ระยะเวลา

3 สัปดาห์

2.3 ผู้สังเกต

ครูประจำวิชา

2.4 เกณฑ์ในการให้คะแนน

ถ้านักเรียนเข้าเรียนทุกครั้งในแต่ละคาบ จะได้คะแนน 100 คะแนน

ส่วนนักเรียนที่ไม่เข้าเรียน จะได้คะแนนลดลงมา โดยมีวิธีการให้คะแนนดังนี้

$$\text{คะแนนที่ได้} = \frac{\text{จำนวนครั้งที่เข้าเรียน} \times 100}{\text{จำนวนคาบที่เรียนทั้งหมด}}$$

จำนวนคาบที่เรียนทั้งหมด

2.5 แบบสังเกต

ใช้แบบสังเกตแบบที่ 1

3. มาโรงเรียนทันเข้าแถวในตอนเช้า

3.1 งาน/กิจกรรม

สังเกตการมาโรงเรียนทันเข้าแถวในตอนเช้า

3.2 ระยะเวลา

3 สัปดาห์

3.3 ผู้สังเกต

นักเรียนที่ได้รับมอบหมาย จำนวน 3 คน โดยมีเกณฑ์การประเมิน คือ

นักเรียนที่มาโรงเรียนทันเข้าแถวในตอนเช้าต้องมาเข้าแถวก่อนการเคารพธงชาติในตอนเช้า

3.4 เกณฑ์ในการให้คะแนน

ในการให้คะแนนจะถือว่านักเรียนมาโรงเรียนทันเข้าแถวในตอนเช้า

ก็ต่อเมื่อมีผู้สังเกตได้เห็นการกระทำครั้งนั้นอย่างน้อย 2 คนขึ้นไป และมีเกณฑ์ให้คะแนนดังนี้

ถ้านักเรียนมาโรงเรียนทันเข้าแถวในตอนเช้าทุกครั้ง จะได้คะแนน

100 คะแนน

ส่วนนักเรียนที่มาโรงเรียนไม่ทันเข้าแถวในตอนเช้า จะได้คะแนนลดลงมา

โดยมีวิธีการให้คะแนนดังนี้

$$\text{คะแนนที่ได้} = \frac{\text{จำนวนครั้งที่มาโรงเรียนทันเข้าแถวในตอนเช้า} \times 100}{\text{จำนวนครั้งทั้งหมดในการเข้าแถวตอนเช้า}}$$

3.5 แบบสังเกต

ใช้แบบสังเกตแบบที่ 5

4. เดินเป็นระเบียบเมื่อเปลี่ยนห้องเรียน

4.1 งาน/กิจกรรม

สังเกตการเดินเป็นระเบียบเมื่อเปลี่ยนห้องเรียน

4.2 ระยะเวลา

3 สัปดาห์

4.3 ผู้สังเกต

นักเรียนที่ได้รับมอบหมาย จำนวน 3 คน

4.4 เกณฑ์ในการให้คะแนน

ในการให้คะแนนจะถือว่านักเรียนเดินไม่เป็นระเบียบเมื่อเปลี่ยนห้องเรียนก็ต่อเมื่อมีผู้สังเกตได้เห็นการกระทำครั้งนั้นอย่างน้อย 2 คนขึ้นไป และมีเกณฑ์ให้คะแนนดังนี้
ถ้านักเรียนเดินเป็นระเบียบเมื่อเปลี่ยนห้องเรียนทุกครั้งจะได้คะแนน

100 คะแนน

ส่วนนักเรียนเดินไม่เป็นระเบียบเมื่อเปลี่ยนห้องเรียนก็จะได้คะแนนลดลงมาโดยมีวิธีการให้คะแนนดังนี้

$$\text{คะแนนที่ได้} = \frac{\text{จำนวนครั้งที่เดินเป็นระเบียบเมื่อเปลี่ยนห้องเรียน} \times 100}{\text{จำนวนครั้งทั้งหมดในการเปลี่ยนห้องเรียน}}$$

4.5 แบบสังเกต

ใช้แบบสังเกตแบบที่ 6

5. แต่งกายถูกต้องตามระเบียบของโรงเรียน

5.1 งาน/กิจกรรม

สังเกตการแต่งกายของนักเรียนเกี่ยวกับเครื่องแบบ ทรงผม และเครื่องประดับ

5.2 ระยะเวลาในการสังเกต

3 สัปดาห์

5.3 ผู้สังเกต

ครูที่ปรึกษา

5.4 เกณฑ์ในการให้คะแนน

ถ้านักเรียนแต่งกายไม่มีผิดระเบียบเลยจะได้คะแนน 100 คะแนน

ส่วนนักเรียนที่แต่งกายผิดระเบียบในแต่ละครั้งของการตรวจในแต่ละวัน

จะได้คะแนนลดลงมา โดยมีวิธีการให้คะแนนดังนี้

$$\text{คะแนนที่ได้} = \frac{\text{จำนวนครั้งที่นักเรียนแต่งกายถูกต้องระเบียบ} \times 100}{\text{จำนวนครั้งทั้งหมดในการตรวจการแต่งกาย}}$$

5.5 แบบสังเกต

ใช้แบบสังเกตแบบที่ 4

6. ส่งใบลาเมื่อไม่ได้มาโรงเรียน

6.1 งาน/กิจกรรม

สังเกตการส่งใบลาเมื่อไม่ได้มาโรงเรียน

6.2 ระยะเวลาในการสังเกต

3 สัปดาห์

6.3 ผู้สังเกต

ครูที่ปรึกษา

6.4 เกณฑ์ในการให้คะแนน

ถ้านักเรียนมาโรงเรียนทุกวันหรือส่งใบลาทุกครั้งเมื่อไม่ได้มาโรงเรียน

จะได้คะแนน 100 คะแนน

ส่วนนักเรียนที่ไม่ได้ส่งใบลาเมื่อไม่ได้มาโรงเรียน จะได้คะแนนลดลงมา

โดยมีวิธีการให้คะแนนดังนี้

$$\text{คะแนนที่ได้} = \frac{\text{จำนวนครั้งที่ส่งใบลาเมื่อไม่ได้มาโรงเรียน} \times 100}{\text{จำนวนครั้งทั้งหมดที่ไม่ได้มาโรงเรียน}}$$

จำนวนครั้งทั้งหมดที่ไม่ได้มาโรงเรียน

6.5 แบบสังเกต

ใช้แบบสังเกตแบบที่ 4

7. ทักษะในภาษาขณะที่จัดไว้ให้

7.1 งาน/กิจกรรม

สังเกตการทักษะในภาษาขณะที่จัดไว้ให้

7.2 ระยะเวลาในการสังเกต

3 สัปดาห์

7.3 ผู้สังเกต

นักเรียนทั้งชั้น

7.4 เกณฑ์ในการให้คะแนน

ในการให้คะแนนจะถือว่านักเรียนทั้งทักษะไม่ลงในภาษาขณะที่จัดไว้ให้ ก็คือเมื่อมีผู้สังเกตได้เห็นการกระทำครั้งนั้นอย่างน้อย 2 คนขึ้นไป และมีเกณฑ์ให้คะแนนดังนี้

ถ้านักเรียนไม่ได้ทั้งทักษะเลขหรือทักษะในภาษาขณะที่จัดให้ทุกครั้ง จะได้คะแนน

100 คะแนน

ส่วนนักเรียนที่ทั้งทักษะไม่ลงในภาษาขณะที่จัดไว้ให้จะได้คะแนนลดลงมา

โดยมีวิธีการให้คะแนนดังนี้

$$\text{คะแนนที่ได้} = \frac{\text{จำนวนครั้งที่นักเรียนทั้งทักษะลงในภาษาขณะที่จัดให้} \times 100}{\text{จำนวนครั้งที่หมดที่นักเรียนทั้งทักษะ}}$$

7.5 แบบสังเกต

ใช้แบบสังเกตแบบที่ 3

การทำงานตามที่ได้รับมอบหมาย

1. ทำเวรรักษาความสะอาดห้องเรียน

1.1 งาน/กิจกรรม

ผู้วิจัยร่วมกับครูที่ปรึกษาแบ่งหน้าที่นักเรียนรักษาความสะอาดห้องเรียน โดยแบ่งหน้าที่ทำงาน 5 งานคือ 1. กวาด ถูพื้น 2. จัดโต๊ะ เก้าอี้ 3. เก็บขยะรอบห้อง เทขยะ 4. ลบกระดาน 5. จัดแจกันดอกไม้ น้ำล้างมือของครู โดยให้นักเรียน 10 คนแรก ทำงานละ 2 คน สลับกันทำงานทั้ง 5 งาน ใน 1 สัปดาห์ (จันทร์-ศุกร์) สำหรับสัปดาห์ต่อไป ให้นักเรียนที่เหลือรับผิดชอบทำงานในทำนองเดียวกัน

1.2 ระยะเวลา

3 สัปดาห์

1.3 ผู้สังเกต

นักเรียนที่ได้รับมอบหมายจำนวน 3 คน

1.4 เกณฑ์ในการให้คะแนน

ในการให้คะแนนจะถือว่านักเรียนทำงานตามที่ได้รับมอบหมายหรือไม่ ก็ต่อเมื่อมีผู้สังเกตได้เห็นการกระทำครั้งนั้นอย่างน้อย 2 คน และมีเกณฑ์ให้คะแนนดังนี้

ถ้านักเรียนทำเวรรักษาความสะอาดทุกครั้งตามที่ได้รับมอบหมาย จะได้คะแนน 100 คะแนน

ส่วนนักเรียนที่ไม่ทำเวรรักษาความสะอาดตามที่ได้รับมอบหมาย จะได้คะแนนลดลงมา โดยมีวิธีการคำนวณ ดังนี้

$$\text{คะแนนที่ได้} = \frac{\text{จำนวนครั้งที่นักเรียนทำเวรตามที่ได้รับมอบหมาย} \times 100}{\text{จำนวนครั้งที่ทั้งหมดที่มอบหมายให้นักเรียนทำเวร}}$$

1.5 แบบสังเกต

ใช้แบบสังเกตแบบที่ 2

2. อ่านหนังสือพิมพ์และหาข่าวในห้องสมุด

2.1 งาน/กิจกรรม

ผู้วิจัยร่วมมือกับครูประจำวิชาสังคมศึกษา มอบหมายให้นักเรียนแต่ละคน หาข่าวต่าง ๆ จากหนังสือพิมพ์รายวันในห้องสมุดของโรงเรียน เช่น ข่าวการเมือง ข่าวกีฬา ข่าวเกษตรกร ข่าวสิ่งแวดล้อม ฯลฯ วันละข่าวทุกวัน โดยบันทึกหัวข้อข่าว วันเดือนปี และชื่อหนังสือพิมพ์ ลงในแบบบันทึกที่ผู้วิจัยแจกให้ แล้วนำส่งที่บรรณารักษ์โรงเรียนทุกวัน ตามเวลาที่กำหนด

2.2 ระยะเวลา

3 สัปดาห์

2.3 ผู้สังเกต

บรรณารักษ์โรงเรียน

2.4 เกณฑ์ในการให้คะแนน

ถ้านักเรียนส่งการบันทึกหัวข้อข่าวตามเวลาที่กำหนดทุกครั้ง จะได้คะแนน

100 คะแนน

ส่วนนักเรียนที่ไม่ได้ส่งการบันทึกหัวข้อข่าวตามเวลาที่กำหนด หรือไม่ได้ส่ง จะได้คะแนนลดลงมา โดยมีวิธีการคำนวณ ดังนี้

$$\text{คะแนนที่ได้} = \frac{\text{จำนวนครั้งที่นักเรียนส่งการบันทึกหัวข้อข่าวตามเวลาที่กำหนด} \times 100}{\text{จำนวนครั้งทั้งหมดที่มอบหมายให้นักเรียนทำ}}$$

2.5 แบบสังเกต

ใช้แบบสังเกตแบบที่ 4

3. ทำและส่งแบบฝึกหัดตามกำหนดเวลา

3.1 งาน/กิจกรรม

ผู้วิจัยร่วมมือกับครูประจำวิชาต่าง ๆ ให้นักเรียนทำแบบฝึกหัด หลังจากที่ได้เรียนไปแล้ว และให้ทุกคนนำส่งตามกำหนดเวลา

3.2 ระยะเวลา

3 สัปดาห์

3.3 ผู้สังเกต

ครูประจำวิชา

3.4 เกณฑ์ในการให้คะแนน

ถ้านักเรียนทำและส่งแบบฝึกหัดตามเวลาที่กำหนดทุกครั้งให้ 100 คะแนน

ส่วนนักเรียนที่ไม่ได้ทำหรือส่งแบบฝึกหัดไม่ตรงตามเวลาที่กำหนดจะได้คะแนน

ลดลงมา โดยมีวิธีการคำนวณ ดังนี้

$$\text{คะแนนที่ได้} = \frac{\text{จำนวนครั้งที่นักเรียนทำและส่งแบบฝึกหัดตามเวลาที่กำหนด} \times 100}{\text{จำนวนครั้งที่ทั้งหมดที่มอบหมายให้นักเรียนทำ}}$$

3.5 แบบสังเกต

ใช้แบบสังเกตแบบที่ 1

4. สังเกตพฤติกรรมต่าง ๆ ของเพื่อนและส่งแบบสังเกตตามเวลาที่กำหนด

4.1 งาน/กิจกรรม

ผู้วิจัยให้นักเรียนสังเกตพฤติกรรมต่าง ๆ ของเพื่อนนักเรียนในชั้น เช่น การมาเรียนทันเข้าแถวในตอนเช้า การเดินเป็นระเบียบเมื่อเปลี่ยนห้องเรียน การทิ้งขยะในภาชนะที่จัดไว้ของเพื่อนนักเรียน ฯลฯ และส่งแบบสังเกตทุกวัน

4.2 ระยะเวลา

3 สัปดาห์

4.3 ผู้สังเกต

ผู้วิจัย

4.4 เกณฑ์ในการให้คะแนน

ถ้านักเรียนส่งแบบสังเกตสังเกตพฤติกรรมของเพื่อนตามกำหนดเวลาทุกครั้ง จะได้คะแนน 100 คะแนน

ส่วนนักเรียนที่ไม่ได้ส่งแบบสังเกตพฤติกรรมของเพื่อนตามเวลาที่กำหนด จะได้คะแนนลดลงมา โดยมีวิธีการคำนวณ ดังนี้

$$\text{คะแนนที่ได้} = \frac{\text{จำนวนครั้งที่ส่งแบบสังเกตพฤติกรรมของเพื่อนตามเวลาที่กำหนด} \times 100}{\text{จำนวนครั้งทั้งหมดที่มอบหมายให้นักเรียนทำ}}$$

4.5 แบบสังเกต

ใช้แบบสังเกตแบบที่ 4

5. ทำรายงาน

5.1 งาน/กิจกรรม

ผู้วิจัยร่วมมือกับครูประจำวิชาต่าง ๆ มอบหมายให้นักเรียนทำรายงาน

แล้วส่งตามกำหนดเวลา

5.2 ระยะเวลา

3 สัปดาห์

5.3 ผู้สังเกต

ครูประจำวิชา

5.4 เกณฑ์ในการให้คะแนน

ถ้านักเรียนทำและส่งรายงานตามเวลาที่กำหนดทุกครั้งให้ 100 คะแนน

ส่วนนักเรียนที่ไม่ได้ทำหรือส่งรายงานไม่ตรงตามเวลาที่กำหนดจะได้คะแนน

ลดลงมา โดยมีวิธีการคำนวณ ดังนี้

$$\text{คะแนนที่ได้} = \frac{\text{จำนวนครั้งที่นักเรียนทำและส่งรายงานตามเวลาที่กำหนด} \times 100}{\text{จำนวนครั้งที่ทั้งหมดที่มอบหมายให้นักเรียนทำ}}$$

5.5 แบบสังเกต

ใช้แบบสังเกตแบบที่ 1

6. นำหนังสือเรียนมาเรียนทุกครั้ง

6.1 งาน/กิจกรรม

ครูประจำวิชาต่าง ๆ สิ่งให้นักเรียนทุกคนนำหนังสือเรียนมาเรียนทุกครั้ง

6.2 ระยะเวลา

3 สัปดาห์

6.3 ผู้สังเกต

ครูประจำวิชา

6.4 เกณฑ์ในการให้คะแนน

ถ้านักเรียนนำหนังสือเรียนมาเรียนทุกครั้ง จะได้คะแนน 100 คะแนน

ส่วนนักเรียนที่ไม่ได้นำหนังสือเรียนมาเรียนทุกครั้ง จะได้คะแนนลดลงมา

โดยมีวิธีการคำนวณ ดังนี้

$$\text{คะแนนที่ได้} = \frac{\text{จำนวนครั้งที่นักเรียนนำหนังสือเรียนมาเรียน} \times 100}{\text{จำนวนครั้งที่ทั้งหมดที่ครูได้มอบหมายให้นักเรียนนำหนังสือเรียนมาเรียน}}$$

6.5 แบบสังเกต

ใช้แบบสังเกตแบบที่ 1

7. นำอุปกรณ์การเรียนส่วนตัวมาทุกครั้งที่ยืมมอมาให้นำมา

7.1 งาน/กิจกรรม

ครูประจำวิชาต่าง ๆ สั้ให้ันักเรียนทุกคนนำอุปกรณ์การเรียนต่าง ๆ ของตนเอง เช่น ไม้โปรนทกรเตอร์ วงเวียน ุ่กัน วัสดุต่าง ๆ

7.2 ระยะเวลา

3 สัปดาห์

7.3 ผู้สังเกต

ครูประจำวิชา

7.4 เกณฑ์ในการให้คะแนน

ถ้าันักเรียนนำอุปกรณ์การเรียนส่วนตัวมาครบทุกครั้ง จะได้คะแนน 100 คะแนน
ส่วนันักเรียนที่ไม่ได้นำอุปกรณ์การเรียนส่วนตัวมาครบทุกครั้ง จะได้คะแนน
ลดลงมา โดยมีวิธีการคำนวณ ดังนี้

$$\text{คะแนนที่ได้} = \frac{\text{จำนวนครั้งที่ันักเรียนนำอุปกรณ์การเรียนส่วนตัวมาครบ} \times 100}{\text{จำนวนครั้งทั้งหมดที่ครูได้มอมาใหันักเรียนนำอุปกรณ์การเรียนส่วนตัวมาเรียน}}$$

7.5 แบบสังเกต

ใช้แบบสังเกตแบบที่ 1

8. เขียนบันทึกการช่วยเหลือผู้ปกครองทำงานในแต่ละวัน

8.1 งาน/กิจกรรม

ครูที่ปรึกษามอบหมายให้นักเรียนทุกคนเขียนบันทึกการช่วยเหลือผู้ปกครองทำงานในแต่ละวัน เช่น งานบ้าน การหารายได้พิเศษ เป็นต้น โดยให้ผู้ปกครองลงชื่อรับรองการทำงานนั้น แล้วนำส่งครูที่ปรึกษาในตอนเช้าของวันรุ่งขึ้น

8.2 ระยะเวลา

3 สัปดาห์

8.3 ผู้สังเกต

ครูที่ปรึกษา

8.4 เกณฑ์ในการให้คะแนน

ถ้านักเรียนส่งบันทึกการช่วยเหลือผู้ปกครองทำงานในแต่ละวันทุกครั้ง
จะได้คะแนน 100 คะแนน

ส่วนนักเรียนที่ไม่ได้ส่งบันทึกการช่วยเหลือผู้ปกครองทำงานในแต่ละวันทุกครั้ง
จะได้คะแนนลดลงมา โดยมีวิธีการคำนวณ ดังนี้

$$\text{คะแนนที่ได้} = \frac{\text{จำนวนครั้งที่นักเรียนส่งบันทึกการช่วยเหลือผู้ปกครองทำงานในแต่ละวัน} \times 100}{\text{จำนวนครั้งที่ทั้งหมดที่ครูได้มอบหมายให้นักเรียนส่งบันทึก}}$$

8.5 แบบสังเกต

ใช้แบบสังเกตแบบที่ 4

การทำตามตนเองได้ชุดหรือให้คำมั่นสัญญาไว้

1. ทำตามคำมั่นสัญญาที่ให้ไว้เกี่ยวกับการเข้าเรียนตรงเวลา

1.1 งาน/กิจกรรม

สังเกตการเข้าเรียนของนักเรียนในแต่ละคาบของทุกวิชา เมื่อนักเรียนมาสายหรือเข้าเรียนไม่ตรงต่อเวลา ครูประจำวิชาจะเรียกนักเรียนคนนั้นมาสอบถามและให้นักเรียนให้คำมั่นสัญญาว่าในการเข้าเรียนวิชานี้ ในคราวหน้าจะเข้าเรียนตรงเวลา

1.2 ระยะเวลา

3 สัปดาห์

1.3 ผู้สังเกต

ครูประจำวิชา

1.4 เกณฑ์ในการให้คะแนน

ถ้านักเรียนเข้าเรียนตรงต่อเวลาทุกครั้ง หรือเข้าเรียนตรงต่อเวลาตามที่ให้คำมั่นสัญญาไว้ทุกครั้ง จะได้คะแนน 100 คะแนน

ส่วนนักเรียนที่เข้าเรียนไม่ตรงตามเวลาที่ให้คำมั่นสัญญาไว้ จะได้คะแนนลดลงมา โดยมีวิธีการให้คะแนน ดังนี้

$$\text{คะแนนที่ได้} = \frac{\text{จำนวนครั้งที่นักเรียนทำตามคำมั่นสัญญาที่ให้ไว้} \times 100}{\text{จำนวนครั้งทั้งหมดที่นักเรียนได้ให้คำมั่นสัญญาไว้}}$$

1.5 แบบสังเกต

ใช้แบบสังเกตแบบที่ 7

2. ทำตามคำมั่นสัญญาที่ให้ไว้เกี่ยวกับการทิ้งขยะลงในภาชนะที่จัดไว้ให้

2.1 งาน/กิจกรรม

สังเกตจากแบบสังเกตของนักเรียนเกี่ยวกับการทิ้งขยะลงในภาชนะที่จัดไว้ให้ เมื่อพบว่านักเรียนทิ้งขยะไม่ถูกที่ ครูที่ปรึกษาจะเรียกนักเรียนคนนั้นมาสอบถาม แล้วให้นักเรียนให้คำสัญญาไว้ว่าจะไม่ทำเช่นนั้นอีก

2.2 ระยะเวลา

3 สัปดาห์

2.3 ผู้สังเกต

ครูที่ปรึกษา

2.4 เกณฑ์ในการให้คะแนน

ถ้านักเรียนทิ้งขยะในภาชนะที่จัดให้ทุกครั้ง หรือทิ้งขยะในภาชนะที่จัดให้ทุกครั้ง หลังจากที่ได้ให้คำมั่นสัญญาไว้ จะได้คะแนน 100 คะแนน

ส่วนนักเรียนที่ทิ้งขยะไม่ลงในภาชนะที่จัดให้ หลังจากที่ได้ให้คำมั่นสัญญาไว้ จะได้คะแนนลดลงมา โดยมีวิธีการให้คะแนนดังนี้

$$\text{คะแนนที่ได้} = \frac{\text{จำนวนครั้งที่นักเรียนทำตามคำมั่นสัญญาที่ให้ไว้} \times 100}{\text{จำนวนครั้งทั้งหมดที่นักเรียนได้ให้คำมั่นสัญญาไว้}}$$

2.5 แบบสังเกต

ใช้แบบสังเกตแบบที่ 7

3. ทำตามคำมั่นสัญญาที่ให้ไว้เกี่ยวกับการทำเวรรักษาความสะอาดห้องเรียน

3.1 งาน/กิจกรรม

ผู้วิจัยร่วมกับครูที่ปรึกษาแบ่งหน้าที่ให้นักเรียนรักษาความสะอาดห้องเรียน โดยแบ่งหน้าที่ทำงาน 5 งานคือ 1. กวาด ถูพื้น 2. จัดโต๊ะ เก้าอี้ 3. เก็บขยะรอบห้อง เทขยะ 4. ลบกระดาน 5. จัดแจกันดอกไม้ น้ำล้างมือของครู โดยให้นักเรียน 10 คนแรก ทำงานละ 2 คน สลับกันทำงานทั้ง 5 งาน ใน 1 สัปดาห์ (จันทร์-ศุกร์) สำหรับสัปดาห์ต่อ ๆ ไป ให้นักเรียนที่เหลือนับผิดชอบทำงานในทำนองเดียวกัน เมื่อพบว่านักเรียนไม่ได้ทำตามที่ได้รับมอบหมายให้ทำจากแบบสังเกตการทำเวรรักษาความสะอาดห้องเรียน ครูที่ปรึกษาจะเรียกนักเรียนมาสอบถาม และให้นักเรียนให้คำมั่นสัญญาไว้ว่าจะไม่ละเลยงานที่ได้รับมอบหมายให้อีก

3.2 ระยะเวลา

3 สัปดาห์

3.3 ผู้สังเกต

ครูที่ปรึกษา

3.4 เกณฑ์ในการให้คะแนน

ถ้านักเรียนทำเวรรักษาความสะอาดตามที่ได้รับมอบหมายให้ทุกครั้ง หรือทำเวรรักษาความสะอาดทุกครั้งหลังจากที่ได้ให้คำมั่นสัญญาไว้ จะได้คะแนน 100 คะแนน

ส่วนนักเรียนที่ไม่ได้ทำเวรรักษาความสะอาดตามที่ได้รับมอบหมาย หลังจากที่ได้ให้คำมั่นสัญญาไว้ จะได้คะแนนลดลงมา โดยมีวิธีการให้คะแนนดังนี้

$$\text{คะแนนที่ได้} = \frac{\text{จำนวนครั้งที่นักเรียนทำตามคำมั่นสัญญาที่ให้ไว้} \times 100}{\text{จำนวนครั้งทั้งหมดที่นักเรียนได้ให้คำมั่นสัญญาไว้}}$$

3.5 แบบสังเกต

ใช้แบบสังเกตแบบที่ 7

4. ทำความคํามั่นสัญญาที่ให้ไว้เกี่ยวกับการอ่านหนังสือพิมพ์และหาข่าวในท้องสมุด

4.1 งาน/กิจกรรม

ผู้วิจัยร่วมมือกับครูสังคมศึกษา และบรรณารักษ์ของโรงเรียน มอบหมายให้นักเรียนแต่ละคนหาข่าวต่าง ๆ จากหนังสือพิมพ์รายวันในท้องสมุดของโรงเรียน เช่น ข่าวการเมือง ข่าวกีฬา ข่าวเกษตรกร ข่าวสิ่งแวดล้อม ฯลฯ วันละข่าวทุกวัน โดยบันทึกหัวข้อข่าว วันเดือนปี และชื่อหนังสือพิมพ์ ลงในแบบบันทึกที่ผู้วิจัยแจกให้ แล้วนำส่งที่บรรณารักษ์โรงเรียน เมื่อพบว่านักเรียนคนใดไม่ได้เขียนหัวข้อข่าวส่งตามเวลาที่กำหนด ครูที่ปรึกษาจะเรียกมาพบ ชี้แจงถึงการขาดความรับผิดชอบในงานที่มอบหมายให้ทำ แล้วให้นักเรียนให้คำมั่นสัญญาว่าจะไม่ทำเช่นนั้นอีก

4.2 ระยะเวลา

3 สัปดาห์

4.3 ผู้สังเกต

บรรณารักษ์โรงเรียน

4.4 เกณฑ์ในการให้คะแนน

ถ้านักเรียนส่งหัวข้อข่าวที่หาได้จากหนังสือพิมพ์ในท้องสมุดทุกครั้ง หรือส่งหัวข้อข่าวที่หาได้จากหนังสือพิมพ์ในท้องสมุดครั้งหลังจากที่ได้ให้คำมั่นสัญญาไว้ จะได้คะแนน 100 คะแนน

ส่วนนักเรียนที่ไม่ได้ส่งหัวข้อข่าวที่หาได้จากหนังสือพิมพ์ในท้องสมุด หลังจากที่ได้ให้คำมั่นสัญญาไว้ จะได้คะแนนลดลงมา โดยมีวิธีการให้คะแนนดังนี้

$$\text{คะแนนที่ได้} = \frac{\text{จำนวนครั้งที่นักเรียนทำตามคำมั่นสัญญาที่ให้ไว้} \times 100}{\text{จำนวนครั้งที่ทั้งหมดที่นักเรียนได้ให้คำมั่นสัญญาไว้}}$$

4.5 แบบสังเกต

ใช้แบบสังเกตแบบที่ 7

5. ทำตามคำมั่นสัญญาที่ให้ไว้เกี่ยวกับการทำและส่งแบบฝึกหัดตามกำหนดเวลา

5.1 งาน/กิจกรรม

ผู้วิจัยร่วมมือกับครูประจำวิชาต่าง ๆ ให้นักเรียนทำแบบฝึกหัดหลังจากที่ได้เรียนแล้ว เมื่อพบว่านักเรียนไม่ได้ส่งการบ้าน ครูประจำวิชาจะเรียกนักเรียนนั้นพบที่ห้องแจ้งเหตุผล แล้วให้นักเรียนสัญญาว่าจะไม่ทำเช่นนั้นอีก

5.2 ระยะเวลา

3 สัปดาห์

5.3 ผู้สังเกต

ครูประจำวิชา

5.4 เกณฑ์ในการให้คะแนน

ถ้านักเรียนทำและส่งแบบฝึกหัดทุกครั้ง หรือทำและส่งแบบฝึกหัดทุกครั้งหลังจากที่ได้ให้คำมั่นสัญญาไว้ จะได้คะแนน 100 คะแนน

ส่วนนักเรียนที่ไม่ได้ส่งทำและส่งแบบฝึกหัด หลังจากที่ได้ให้คำมั่นสัญญาไว้ จะได้คะแนนลดลงมา โดยมีวิธีการให้คะแนนดังนี้

$$\text{คะแนนที่ได้} = \frac{\text{จำนวนครั้งที่นักเรียนทำตามคำมั่นสัญญาที่ให้ไว้} \times 100}{\text{จำนวนครั้งทั้งหมดที่นักเรียนได้ให้คำมั่นสัญญาไว้}}$$

5.5 แบบสังเกต

ใช้แบบสังเกตแบบที่ 7

6. ทำตามคำมั่นสัญญาที่ให้ไว้เกี่ยวกับการนำหนังสือเรียนมาเรียน

6.1 งาน/กิจกรรม

ครูประจำวิชาต่าง ๆ ส่งให้นักเรียนทุกคนนำหนังสือเรียนมาเรียนทุกครั้ง เมื่อพบว่านักเรียนไม่ได้นำมา ครูประจำวิชาจะเรียกนักเรียนมาพบ แล้วให้นักเรียนสัญญาว่าจะนำหนังสือเรียนมาให้ครบ

6.2 ระยะเวลา

3 สัปดาห์

6.3 ผู้สังเกต

ครูประจำวิชา

6.4 เกณฑ์ในการให้คะแนน

ถ้านักเรียนนำหนังสือเรียนมาเรียนตามที่ครูสั่งทุกครั้ง หรือนำหนังสือเรียนมาเรียนทำตามครูสั่งทุกครั้งหลังจากที่ได้ให้คำมั่นสัญญาไว้ จะได้คะแนน 100 คะแนน

ส่วนนักเรียนที่ไม่ได้นำหนังสือเรียนมาเรียนทำตามครูสั่ง หลังจากที่ได้ให้คำมั่นสัญญาไว้ จะได้คะแนนลดลงมา โดยมีวิธีการให้คะแนนดังนี้

$$\text{คะแนนที่ได้} = \frac{\text{จำนวนครั้งที่นักเรียนทำตามคำมั่นสัญญาที่ให้ไว้} \times 100}{\text{จำนวนครั้งที่ทั้งหมดที่นักเรียนได้ให้คำมั่นสัญญาไว้}}$$

6.5 แบบสังเกต

ใช้แบบสังเกตแบบที่ 7

7. ทำตามคำมั่นสัญญาที่ให้ไว้เกี่ยวกับการนำอุปกรณ์การเรียนส่วนตัวมาครบทุกครั้ง

7.1 งาน/กิจกรรม

ครูประจำวิชาต่าง ๆ สิ่งให้นักเรียนทุกคนนำอุปกรณ์การเรียนส่วนตัว เช่น ไม้โปรแทรกเตอร์ วงเวียน ไม้บรรทัด วัสดุต่าง ๆ ฯลฯ เมื่อพบว่านักเรียนไม่ได้นำสิ่งดังกล่าวมา ครูประจำวิชาจะเรียกนักเรียนมาพบ แล้วให้นักเรียนสัญญาว่าจะนำสิ่งดังกล่าวมาให้ครบทุกครั้ง

7.2 ระยะเวลา

3 สัปดาห์

7.3 ผู้สังเกต

ครูประจำวิชา

7.4 เกณฑ์ในการให้คะแนน

ถ้านักเรียนนำอุปกรณ์การเรียนส่วนตัวมาครบตามที่ครูสั่งทุกครั้ง หรือ นำอุปกรณ์การเรียนส่วนตัวมาครบตามที่ครูสั่งทุกครั้ง หลังจากที่ได้ให้คำมั่นสัญญาไว้ จะได้คะแนน 100 คะแนน

ส่วนนักเรียนที่ไม่ได้นำอุปกรณ์การเรียนส่วนตัวมาครบตามที่ครูสั่ง หลังจากที่ได้ให้คำมั่นสัญญาไว้ จะได้คะแนนลดลงมา โดยมีวิธีการให้คะแนนดังนี้

$$\text{คะแนนที่ได้} = \frac{\text{จำนวนครั้งที่นักเรียนทำตามคำมั่นสัญญาที่ให้ไว้} \times 100}{\text{จำนวนครั้งที่ทั้งหมดที่นักเรียนได้ให้คำมั่นสัญญาไว้}}$$

7.5 แบบสังเกต

ใช้แบบสังเกตแบบที่ 7

8. ทำตามคำมั่นสัญญาที่ให้ไว้เกี่ยวกับการส่งบันทึกการช่วยเหลือผู้ปกครองทำงานในแต่ละวัน

8.1 งาน/กิจกรรม

ครูที่ปรึกษาให้นักเรียนทุกคนบันทึกการช่วยเหลือทำงานบ้านในแต่ละวัน โดยส่งในวันรุ่งขึ้นและมีผู้ปกครองลงชื่อรับรองทุกครั้ง เมื่อพบว่านักเรียนไม่ได้ส่งบันทึกการทำงานบ้าน ครูที่ปรึกษาจะเรียกนักเรียนนั้นสอบถาม แล้วให้นักเรียนสัญญาว่าจะไม่ทำเช่นนั้นอีก

8.2 ระยะเวลา

3 สัปดาห์

8.3 ผู้สังเกต

ครูที่ปรึกษา

8.4 เกณฑ์ในการให้คะแนน

ถ้านักเรียนส่งบันทึกการช่วยเหลือผู้ปกครองทำงาน หรือส่งบันทึกการช่วยเหลือผู้ปกครองทำงานทุกครั้งหลังจากที่ได้ให้คำมั่นสัญญาไว้ จะได้คะแนน 100 คะแนน

ส่วนนักเรียนที่ไม่ได้ส่งบันทึกการช่วยเหลือผู้ปกครองทำงาน หลังจากที่ได้ให้คำมั่นสัญญาไว้ จะได้คะแนนลดลงมา โดยมีวิธีการให้คะแนนดังนี้

$$\text{คะแนนที่ได้} = \frac{\text{จำนวนครั้งที่นักเรียนทำตามคำมั่นสัญญาที่ให้ไว้} \times 100}{\text{จำนวนครั้งที่ทั้งหมดที่นักเรียนได้ให้คำมั่นสัญญาไว้}}$$

8.5 แบบสังเกต

ใช้แบบสังเกตแบบที่ 7

การยอมรับในสิ่งที่ตนได้พูดหรือได้กระทำลงไป

1. ยอมรับผิดเมื่อเข้าเรียนไม่ตรงเวลา

1.1 งาน/กิจกรรม

สังเกตการเข้าเรียนของนักเรียนในแต่ละคาบของทุกวิชา เมื่อนักเรียนมาสายหรือเข้าเรียนไม่ตรงต่อเวลา แล้วยอมรับผิดในการกระทำนั้นกับครูประจำวิชา

1.2 ระยะเวลา

3 สัปดาห์

1.3 ผู้สังเกต

ครูประจำวิชา

1.4 เกณฑ์ในการให้คะแนน

ถ้านักเรียนเข้าเรียนตรงต่อเวลาทุกครั้งหรือยอมรับผิดทุกครั้งเมื่อมาสายจะได้คะแนน 100 คะแนน

ส่วนนักเรียนที่เข้าเรียนไม่ตรงตามเวลาแล้วไม่ยอมรับผิดจะได้คะแนนลดลงมาโดยมีวิธีการให้คะแนนดังนี้

$$\text{คะแนนที่ได้} = \frac{\text{จำนวนครั้งที่นักเรียนยอมรับผิดเมื่อเข้าเรียนไม่ตรงเวลา} \times 100}{\text{จำนวนครั้งที่ทั้งหมดที่นักเรียนเข้าเรียนไม่ตรงเวลา}}$$

1.5 แบบสังเกต

ใช้แบบสังเกตแบบที่ 8

2. ยอมรับผิดเมื่อไม่ได้ทั้งขะในภาชนะที่จัดไว้ให้

2.1 งาน/กิจกรรม

สังเกตการยอมรับผิดกับครูที่ปรึกษา เมื่อไม่ได้ทั้งขะในภาชนะที่จัดไว้ให้

2.2 ระยะเวลา

3 สัปดาห์

2.3 ผู้สังเกต

ครูที่ปรึกษา

2.4 เกณฑ์ในการให้คะแนน

ถ้านักเรียนไม่ได้ทั้งขะ หรือทั้งขะลงในภาชนะที่จัดไว้ให้ทุกครั้ง หรือยอมรับผิดทุกครั้งเมื่อไม่ได้ทั้งขะลงในภาชนะที่จัดไว้ให้ จะได้คะแนน 100 คะแนน ส่วนนักเรียนที่ไม่ได้ทั้งขะลงในภาชนะที่จัดไว้ให้ แล้วไม่ยอมรับผิด จะได้คะแนนลดลงมา โดยมีวิธีการให้คะแนนดังนี้

$$\text{คะแนนที่ได้} = \frac{\text{จำนวนครั้งที่นักเรียนยอมรับผิดเมื่อไม่ได้ทั้งขะลงในภาชนะที่จัดไว้ให้} \times 100}{\text{จำนวนครั้งที่ทั้งหมดที่นักเรียนไม่ได้ทั้งขะลงในภาชนะที่จัดไว้ให้}}$$

2.5 แบบสังเกต

ใช้แบบสังเกตแบบที่ 8

3. ยอมรับผิดเมื่อไม่ได้ทำเวรรักษาความสะอาดห้องเรียน

3.1 งาน/กิจกรรม

ผู้วิจัยร่วมกับครูที่ปรึกษาแบ่งหน้าที่นักเรียนรักษาความสะอาดห้องเรียน โดยแบ่งหน้าที่ทำงาน 5 งานคือ 1. กวาด ถูพื้น 2. จัดโต๊ะ เก้าอี้ 3. เก็บขยะรอบห้อง เพชชะ 4. ลบกระดาน 5. จัดแจกันดอกไม้ น้ำล้างมือของครู โดยให้นักเรียน 10 คนแรก ทำงานละ 2 คน สลับกันทำงานทั้ง 5 งาน ใน 1 สัปดาห์ (จันทร์-ศุกร์) สำหรับสัปดาห์ต่อไป ให้นักเรียนที่เหลือรับผิดชอบทำงานในทำนองเดียวกัน แล้วสังเกตการยอมรับผิดกับครูที่ปรึกษา เมื่อนักเรียนไม่ได้ทำเวรตามที่ได้รับมอบหมาย

3.2 ระยะเวลา

3 สัปดาห์

3.3 ผู้สังเกต

ครูที่ปรึกษา

3.4 เกณฑ์ในการให้คะแนน

ถ้านักเรียนทำเวรทุกครั้ง หรือยอมรับผิดทุกครั้งเมื่อไม่ได้ทำเวรตามที่ได้รับมอบหมาย จะได้คะแนน 100 คะแนน

ส่วนนักเรียนที่ไม่ได้ทำเวรตามที่ได้รับมอบหมาย แล้วไม่ยอมรับผิด จะได้คะแนนลดลงมา โดยมีวิธีการให้คะแนนดังนี้

$$\text{คะแนนที่ได้} = \frac{\text{จำนวนครั้งที่นักเรียนยอมรับผิดเมื่อไม่ได้ทำเวรตามที่ได้รับมอบหมาย} \times 100}{\text{จำนวนครั้งที่ทั้งหมดที่นักเรียนไม่ได้ทำเวรตามที่ได้รับมอบหมาย}}$$

3.5 แบบสังเกต

ใช้แบบสังเกตแบบที่ 8

4. ยอมรับผิดเมื่อไม่ได้อ่านหนังสือพิมพ์และหาข่าวในห้องสมุด

4.1 งาน/กิจกรรม

ผู้วิจัยร่วมมือกับครูสังคมศึกษา มอบหมายให้นักเรียนแต่ละคนหาข่าวต่าง ๆ จากหนังสือพิมพ์รายวันในห้องสมุดของโรงเรียน เช่น ข่าวการเมือง ข่าวกีฬา ข่าวเกษตร ข่าวสิ่งแวดล้อม ฯลฯ วันละข่าวทุกวัน โดยบันทึกหัวข้อข่าว วันเดือนปี และชื่อหนังสือพิมพ์ลงในแบบบันทึกที่ผู้วิจัยแจกให้ แล้วนำส่งที่บรรณารักษ์โรงเรียน สิ่งเกิดการยอมรับผิดเมื่อนักเรียนไม่ได้ทำงานดังกล่าว

4.2 ระยะเวลา

3 สัปดาห์

4.3 ผู้สังเกต

บรรณารักษ์โรงเรียน

4.4 เกณฑ์ในการให้คะแนน

ถ้านักเรียนส่งบันทึกหัวข้อข่าวทุกครั้ง หรือยอมรับผิดทุกครั้งเมื่อไม่ได้ส่งบันทึกหัวข้อข่าว จะได้คะแนน 100 คะแนน

ส่วนนักเรียนที่ไม่ได้ส่งบันทึกหัวข้อข่าวในแต่ละวัน แล้วไม่ยอมรับผิด จะได้คะแนนลดลงมา โดยมีวิธีการให้คะแนนดังนี้

$$\text{คะแนนที่ได้} = \frac{\text{จำนวนครั้งที่นักเรียนยอมรับผิดเมื่อไม่ได้ส่งบันทึกหัวข้อข่าว} \times 100}{\text{จำนวนครั้งที่ทั้งหมดที่นักเรียนไม่ได้ส่งบันทึกหัวข้อข่าว}}$$

4.5 แบบสังเกต

ใช้แบบสังเกตแบบที่ 8

5. ยอมรับผิดเมื่อไม่ได้ทำและส่งแบบฝึกหัดตามกำหนดเวลา

5.1 งาน/กิจกรรม

ผู้วิจัยร่วมมือกับครูประจำวิชาต่าง ๆ ให้นักเรียนทำแบบฝึกหัดหลังจากที่ได้เรียนแล้ว สังเกตการยอมรับผิดของนักเรียนกับครูประจำวิชาเมื่อนักเรียนไม่ได้ส่งแบบฝึกหัด

5.2 ระยะเวลา

3 สัปดาห์

5.3 ผู้สังเกต

ครูประจำวิชา

5.4 เกณฑ์ในการให้คะแนน

ถ้านักเรียนทำและส่งแบบฝึกหัดตามเวลาที่กำหนดทุกครั้ง หรือยอมรับผิดทุกครั้ง เมื่อไม่ได้ทำและส่งแบบฝึกหัดตามเวลาที่กำหนด จะได้คะแนน 100 คะแนน

ส่วนนักเรียนที่ไม่ได้ทำและส่งแบบฝึกหัดตามเวลาที่กำหนด แล้วไม่ยอมรับผิด จะได้คะแนนลดลงมา โดยมีวิธีการให้คะแนนดังนี้

$$\text{คะแนนที่ได้} = \frac{\text{จำนวนครั้งที่นักเรียนยอมรับผิดเมื่อไม่ได้ทำและส่งแบบฝึกหัดตามเวลาที่กำหนด} \times 100}{\text{จำนวนครั้งที่ทั้งหมดที่นักเรียนไม่ได้ทำและส่งแบบฝึกหัดตามเวลาที่กำหนด}}$$

5.5 แบบสังเกต

.pa

6. ยอมรับผิดเมื่อไม่ได้ส่งบันทึกการช่วยเหลือผู้ปกครองทำงานในแต่ละวัน

6.1 งาน/กิจกรรม

ครูที่ปรึกษามอบหมายให้นักเรียนทุกคนเขียนบันทึกการช่วยเหลือผู้ปกครองทำงานบ้าน หรือทำงานหารายได้พิเศษ แล้วส่งบันทึกนั้นให้กับครูที่ปรึกษาในวันรุ่งขึ้นทุกวัน โดยมีผู้ปกครองลงนามทุกครั้ง แล้วสังเกตการยอมรับผิดเมื่อนักเรียนไม่ได้ส่งบันทึกการช่วยเหลือผู้ปกครองทำงาน

6.2 ระยะเวลา

3 สัปดาห์

6.3 ผู้สังเกต

ครูที่ปรึกษา

6.4 เกณฑ์ในการให้คะแนน

ถ้านักเรียนส่งบันทึกการช่วยเหลือผู้ปกครองทำงานทุกครั้ง หรือยอมรับผิดทุกครั้งเมื่อไม่ได้ส่งบันทึกการช่วยเหลือผู้ปกครองทำงาน จะได้คะแนน 100 คะแนน

ส่วนนักเรียนที่ไม่ได้ส่งบันทึกการช่วยเหลือผู้ปกครองทำงาน แล้วไม่ยอมรับผิด จะได้คะแนนลดลงมา โดยมีวิธีการให้คะแนนดังนี้

$$\text{คะแนนที่ได้} = \frac{\text{จำนวนครั้งที่นักเรียนยอมรับผิดเมื่อไม่ได้ส่งบันทึกการช่วยเหลือผู้ปกครอง} \times 100}{\text{จำนวนครั้งทั้งหมดที่นักเรียนไม่ได้ส่งบันทึกการช่วยเหลือผู้ปกครอง}}$$

6.5 แบบสังเกต

ใช้แบบสังเกตแบบที่ 8

7. ยอมรับผิดเมื่อไม่ได้นำหนังสือเรียนมาเรียน

7.1 งาน/กิจกรรม

ครูประจำวิชาต่าง ๆ สั่งให้นักเรียนทุกคนเตรียมหนังสือเรียนมาเรียนทุกครั้ง เมื่อพบว่านักเรียนไม่ได้นำหนังสือเรียนมา ครูประจำวิชาจะสังเกตการยอมรับผิดของนักเรียน

7.2 ระยะเวลาในการสังเกต

3 สัปดาห์

7.3 ผู้สังเกต

ครูประจำวิชา

7.4 เกณฑ์ในการให้คะแนน

ถ้านักเรียนนำหนังสือเรียนมาทุกครั้ง หรือยอมรับผิดทุกครั้งเมื่อไม่ได้นำหนังสือเรียนมา จะได้คะแนน 100 คะแนน

ส่วนนักเรียนที่ไม่ได้นำหนังสือเรียนมาแล้วไม่ยอมรับผิด จะได้คะแนนลดลงมา โดยมีวิธีการให้คะแนนดังนี้

$$\text{คะแนนที่ได้} = \frac{\text{จำนวนครั้งที่นักเรียนยอมรับผิดเมื่อไม่ได้นำหนังสือเรียนมา} \times 100}{\text{จำนวนครั้งที่ทั้งหมดที่นักเรียนไม่ได้นำหนังสือเรียนมา}}$$

7.5 แบบสังเกต

ใช้แบบสังเกตแบบที่ 8

8. ยอมรับผิดเมื่อไม่ได้นำอุปกรณ์การเรียนส่วนตัวมาครบ

8.1 งาน/กิจกรรม

ครูประจำวิชาต่าง ๆ สิ่งให้นักเรียนทุกคนนำอุปกรณ์การเรียนส่วนตัว เช่น
ไม้โปรแทรกเตอร์ วงเวียน ไม้บรรทัด ไม้ฉาก ฯลฯ เมื่อพบว่านักเรียนไม่ได้นำสิ่งดังกล่าวมาครบ
ครูประจำวิชาจะสังเกตการยอมรับผิดของนักเรียน

8.2 ระยะเวลา

3 สัปดาห์

8.3 ผู้สังเกต

ครูประจำวิชา

8.4 เกณฑ์ในการให้คะแนน

ถ้านักเรียนนำอุปกรณ์การเรียนส่วนตัวมาครบตามที่ครูสั่งทุกครั้ง หรือ
ยอมรับผิดทุกครั้งเมื่อไม่ได้นำอุปกรณ์การเรียนส่วนตัวมาครบตามที่ครูสั่ง จะได้คะแนน 100 คะแนน
ส่วนนักเรียนที่ไม่ได้นำอุปกรณ์การเรียนส่วนตัวมาครบตามที่ครูสั่ง จะได้คะแนน
ลดลงมา โดยมีวิธีการให้คะแนนดังนี้

$$\text{คะแนนที่ได้} = \frac{\text{จำนวนครั้งที่นักเรียนยอมรับผิดเมื่อไม่ได้นำอุปกรณ์การเรียนส่วนตัวมาครบ} \times 100}{\text{จำนวนครั้งที่ทั้งหมดที่นักเรียนไม่ได้นำอุปกรณ์การเรียนส่วนตัวมาครบ}}$$

8.5 แบบสังเกต

ใช้แบบสังเกตแบบที่ 8

ลักษณะของแบบสังเกตแบบต่าง ๆ ที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้

แบบสังเกตแบบที่ 1

แบบสังเกตพฤติกรรมความรับผิดชอบของ (ค.ช.,ค.ญ.).....
วิชา..... ผู้สังเกต.....

คำชี้แจง ภาเครื่องหมาย / ลงในช่องเมื่อนักเรียนปฏิบัติกิจกรรมนั้น
 ภาเครื่องหมาย X ลงในช่องเมื่อนักเรียนไม่ปฏิบัติกิจกรรมนั้น

ที่	พฤติกรรมความรับผิดชอบ	ครั้งที่				รวม
		1		2.....		
		ปฏิบัติ	ไม่ปฏิบัติ	ปฏิบัติ	ไม่ปฏิบัติ	
1	เข้าเรียนตรงต่อเวลา					
2	นำเรียนอย่างสม่ำเสมอ					
3	ทำและส่งแบบฝึกหัดตามกำหนดเวลา					
4	ทำรายงานและส่งตามกำหนด					
5	นำหนังสือเรียนมาเรียนทุกครั้ง					
6	นำอุปกรณ์การเรียนส่วนตัวมาทุกครั้ง ที่ครูมอบหมายให้นำมา					

แบบสังเกตแบบที่ 3

แบบสังเกตการทิ้งขยะในภาชนะที่จัดไว้ให้

ผู้สังเกต.....

คำชี้แจง กาเครื่องหมาย / ลงในช่องตรงกับนักเรียนคนนั้นทิ้งขยะลงในภาชนะ
 ที่จัดไว้ให้ พร้อมทั้งระบุเวลา และสถานที่ทิ้งด้วย
 กาเครื่องหมาย X ลงในช่องตรงกับนักเรียนคนนั้นทิ้งขยะไม่ลงในภาชนะ
 ที่จัดไว้ให้ พร้อมทั้งระบุเวลา และสถานที่ทิ้งด้วย

เลขที่	รายชื่อนักเรียน	ครั้งที่ 1		ครั้งที่ 2...		รวม
		ทิ้ง/ไม่ทิ้ง	เวลาและ สถานที่	ทิ้ง/ไม่ทิ้ง	เวลาและ สถานที่	
1						
2						
3						
ฯลฯ						

แบบสังเกตแบบที่ 4

แบบสังเกตพฤติกรรมความรับผิดชอบของ (ค.ช.,ค.ญ.).....

ผู้สังเกต.....

คำชี้แจง กาเครื่องหมาย / ลงในช่องเมื่อนักเรียนปฏิบัติกิจกรรมนั้น
 กาเครื่องหมาย X ลงในช่องเมื่อนักเรียนไม่ปฏิบัติกิจกรรมนั้น

ที่	พฤติกรรมความรับผิดชอบ	ครั้งที่				รวม
		1		2.....		
		ปฏิบัติ	ไม่ปฏิบัติ	ปฏิบัติ	ไม่ปฏิบัติ	
1	แต่งกายถูกต้องตามระเบียบของโรงเรียน					
2	ส่งใบลาเมื่อไม่ได้มาโรงเรียน					
3	อ่านหนังสือพิมพ์และหาข่าวในห้องสมุด					
4	สังเกตพฤติกรรมของเพื่อนและส่งตามกำหนดเวลา					
5	เขียนบันทึกการช่วยเหลือผู้ปกครองทำงานในแต่ละวัน					

แบบสังเกตแบบที่ 5

แบบสังเกตการมาโรงเรียนทันเช้าแถวในคอนเข้า

ชั้น..... ผู้สังเกต.....

คำชี้แจง กาเครื่องหมาย / ลงในช่องตรงกับวันที่นักเรียนคนนั้นเข้าแถวทันในคอนเข้า

กาเครื่องหมาย X ลงในช่องตรงกับวันที่นักเรียนคนนั้นเข้าแถวไม่ทันในคอนเข้า

เลขที่	รายชื่อนักเรียน	วันที่					รวม
		1	2	3	4	5	
1							
2							
3							
ฯลฯ							

แบบสังเกตแบบที่ 6

แบบสังเกตการเดินเป็นระเบียบเมื่อเปลี่ยนห้องเรียน

ผู้สังเกต.....

คำชี้แจง กาเครื่องหมาย / ลงในช่องตรงกับครั้งที่นักเรียนคนนั้นเดินเป็นระเบียบ
 กาเครื่องหมาย X ลงในช่องตรงกับครั้งที่นักเรียนคนนั้นเดินไม่เป็นระเบียบ

เลขที่	รายชื่อนักเรียน	ครั้งที่					รวม
		1	2	3	4	5	
1							
2							
3							
ฯลฯ							

แบบสังเกตแบบที่ 7

แบบสังเกตพฤติกรรมความรับผิดชอบเกี่ยวกับการทำตามคำมั่นสัญญาของ (ค.ช.,ค.ญ.).....

ผู้สังเกต.....

คำชี้แจง กาเครื่องหมาย / ลงในช่องเมื่อนักเรียนทำตามที่ตนเองได้พูดหรือได้ให้คำมั่นสัญญาไว้
 กาเครื่องหมาย X ลงในช่องเมื่อนักเรียนไม่ทำตามที่ตนเองได้พูดหรือได้ให้คำมั่นสัญญาไว้

ที่	พฤติกรรมความรับผิดชอบ การทำตามสัญญาเกี่ยวกับ	ครั้งที่				รวม
		1		2...		
		ทำ	ไม่ทำ	ทำ	ไม่ทำ	
1	การเข้าเรียนตรงเวลา					
2	การทิ้งขยะในภาชนะที่จัดไว้ให้					
3	การทำเวรรักษาความสะอาด					
4	การอ่านหนังสือพิมพ์และหาข่าว ในห้องสมุด					
5	การทำและส่งแบบฝึกหัดตาม ตามกำหนดเวลา					
6	การนำหนังสือเรียนมาเรียน					
7	การนำอุปกรณ์การเรียนส่วนตัว มาเรียนทุกครั้ง					
8	การเขียนและส่งบันทึกการ ช่วยเหลือผู้ปกครองในแต่ละวัน					

แบบสังเกตแบบที่ 8

แบบสังเกตพฤติกรรมความรับผิดชอบเกี่ยวกับการยอมรับผิดของ (ค.ช.,ค.ญ.).....

ผู้สังเกต.....

คำชี้แจง กาเครื่องหมาย / ลงในช่องเมื่อนักเรียนยอมรับผิด

กาเครื่องหมาย X ลงในช่องเมื่อนักเรียนไม่ยอมรับผิด

ที่	พฤติกรรมความรับผิดชอบ การยอมรับผิดเกี่ยวกับ	ครั้งที่				รวม
		1		2...		
		รับ	ไม่รับ	รับ	ไม่รับ	
1	การเข้าเรียนตรงเวลา					
2	การทิ้งขยะในภาชนะที่จัดไว้ให้					
3	การทำเวรรักษาความสะอาด					
4	การอ่านหนังสือพิมพ์และหาข่าว ในห้องสมุด					
5	การทำและส่งแบบฝึกหัดตาม ตามกำหนดเวลา					
6	การส่งบันทึกการช่วยเหลือ ผู้ปกครองทำงานในแต่ละวัน					
7	การนำหนังสือเรียนมาเรียน					
8	การนำอุปกรณ์การเรียนส่วนตัว มาครบ					

ภาคผนวก ข

- ค่าอำนาจจำแนกรายชื่อของแบบวัดเหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความรับผิดชอบ
- แบบวัดเหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความรับผิดชอบ
- ค่าความสัมพันธ์ระหว่างด้านย่อยทั้ง 4 ด้าน ของพฤติกรรมความรับผิดชอบต่อ
และเหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความรับผิดชอบ

ค่าอำนาจจำแนกรายชื่อของแบบวัดเหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความรับผิดชอบ

พฤติกรรมความรับผิดชอบ	ข้อ	t	พฤติกรรมความรับผิดชอบด้าน	ข้อ	t
ด้านการปฏิบัติตามหน้าที่ และกฎระเบียบของ ห้องเรียนและของโรงเรียน	1	3.36	ด้านการทำตามที่คุณเองได้พูด หรือให้คำมั่นสัญญาไว้	13	3.18
	2	3.37		14	4.53
	3	1.76		15	2.55
	4	3.51		16	6.01
	5	3.61		17	2.78
	6	2.40		18	3.36
ด้านการทำงานตามที่ ได้รับมอบหมาย	7	3.24	ด้านการยอมรับผิดในสิ่งที่ตนเอง ได้พูดหรือได้กระทำลงไป	19	2.12
	8	5.43		20	5.52
	9	6.51		21	4.28
	10	3.19		22	3.56
	11	4.11		23	3.73
	12	2.16		24	2.09

แบบวัดเหตุผลเชิงจวิษฐรรมด้านความรับผิดชอบ

คำชี้แจง

1. สถานการณ์ที่นักเรียนจะได้ฟังและอ่านต่อไปนี้ เป็นสถานการณ์ที่อาจจะเกิดขึ้นกับนักเรียน และถ้าเกิดขึ้นกับนักเรียนแล้ว นักเรียนจะใช้เหตุผลในการตัดสินใจอย่างไร
2. นักเรียนจะได้ฟังเสียงอ่านสถานการณ์และตัวเลือก 6 ตัวเลือก เพียงครั้งเดียว เมื่อ สิ้นเสียงอ่านแล้ว จะให้เวลานักเรียนคิดและตอบในกระดาษคำตอบ 5 วินาที โดยที่สถานการณ์ และตัวเลือกจะปรากฏอยู่ที่หน้าจอตั้งแต่เริ่มอ่านสถานการณ์ จนหมดเวลาที่ทำให้นักเรียนคิดและตอบ ในแต่ละข้อ
3. การตอบให้นักเรียนทำเครื่องหมาย X ลงในกระดาษคำตอบ ให้ตรงกับช่องตัวเลือกที่ นักเรียนเลือกไว้
4. เมื่อหมดเวลาในการทำแต่ละข้อ หน้าจอจะปรากฏสถานการณ์และตัวเลือกพร้อมทั้ง เสียงอ่านในแต่ละข้อต่อ ๆ ไป โดยจะไม่มีกรย้อนกลับมาข้อเดิม ดังนั้นขอให้นักเรียนทำให้เสร็จ ทุกข้อ

ความรับผิดชอบด้านการปฏิบัติตามหน้าที่และภาระเบี่ยงของห้องเรียนและของโรงเรียน

1. ในตอนพักกลางวัน ข้าพเจ้าต้องรีบไปทำแบบฝึกหัดเพื่อส่งครูในภาคบ่าย แต่มีคนเข้าคิวซื้ออาหารกันมาก ถ้าต่อคิวคงเสียเวลามาก แต่ข้าพเจ้าก็จะเข้าคิวตามลำดับก่อนหลัง เพราะ

1. ข้าพเจ้าไม่ต้องการจะละเมิดสิทธิของผู้อื่น
2. ข้าพเจ้าอยากให้คนอื่นเห็นว่าข้าพเจ้ามีระเบียบวินัย
3. ข้าพเจ้าจะใส่ใจตนเองถ้าแข่งคิวผู้อื่น
4. ข้าพเจ้ากลัวการมีเรื่องกับผู้ที่เข้าคิวอยู่ก่อนแล้ว
5. เป็นหน้าที่ของข้าพเจ้าที่ต้องปฏิบัติตามระเบียบของสังคม
6. ใคร ๆ ก็ไม่อยากให้คนอื่นแซงคิวตนเอง แม้แต่ข้าพเจ้าก็ไม่ต้องการเช่นกัน

2. ในภาคบ่ายหลังจากประกาศผลการสอบแล้ว ทางโรงเรียนจะพานักเรียนไปทัศนศึกษา โดยให้นักเรียนแต่งตัวตามสบาย เพื่อน ๆ ได้ชวนข้าพเจ้าให้แต่งตัวตามสบายมาตั้งแต่เช้า จะได้ไม่ต้องเสียเวลาเปลี่ยนชุด แต่ข้าพเจ้าจะแต่งเครื่องแบบนักเรียนมาฟังผลการสอบ เมื่อไปทัศนศึกษาแล้ว ค่อยเปลี่ยนเป็นชุดธรรมดา เพราะ

1. ข้าพเจ้าคิดว่านักเรียนส่วนใหญ่คงทำเช่นเดียวกับข้าพเจ้า
2. ครูได้สั่งให้นักเรียนทุกคนแต่งเครื่องแบบมาฟังผลการสอบ
3. การมาโรงเรียนก็ควรแต่งตัวเครื่องแบบนักเรียน
4. ข้าพเจ้าเคยบอกกับครูว่าจะแต่งเครื่องแบบนักเรียนมาทุกครั้งเมื่อมาฟังผลสอบ
5. ข้าพเจ้าจะใส่ใจตนเองถ้าทำผิดระเบียบ
6. ข้าพเจ้าจะได้รับการชมจากครูว่าเป็นนักเรียนที่มีระเบียบ

3. ในชั่วโมงภาษาอังกฤษ ข้าพเจ้าเข้าเรียนช้า เมื่อมาถึงห้องเรียน ก็พบว่าครูกำลังเขียนกระดานดำอยู่ ถ้าข้าพเจ้าแอบเข้าทางหลังชั้นเรียนครูคงไม่เห็น และไม่รู้ข้าพเจ้ามาเรียนสายเพราะยังไม่ได้ตรวจดู แต่ข้าพเจ้าจะเข้าหน้าห้องและขออนุญาต เพราะ

1. เป็นมารยาทที่นักเรียนต้องกระทำ
2. ครูคงอนุญาตให้เข้าเรียนและไม่ทำโทษ
3. ข้าพเจ้าเกรงว่าเมื่อครูเห็น ก็จะว่ากล่าวข้าพเจ้า ทำให้เพื่อน ๆ ในชั้นเสียเวลาเรียนโดยใช่เหตุ
4. เป็นเรื่องที่น่าละอายที่แอบเข้าหลังชั้นเรียน
5. ครูจะได้ชมข้าพเจ้าว่าเป็นผู้ที่มีมารยาทดี
6. ข้าพเจ้าเคยเห็นเพื่อน ๆ ก็ทำกันแบบนี้

4. ถ้าข้าพเจ้าไม่ได้มาโรงเรียน ข้าพเจ้าจะส่งใบลาทุกครั้ง เพราะ

1. ครูจะได้เห็นว่าข้าพเจ้ามีความรับผิดชอบ
2. ครูจะได้ไม่ทำโทษ
3. ข้าพเจ้าจะหาใจตนเอง ถ้าไม่ได้ส่งใบลาเมื่อขาดเรียน
4. ข้าพเจ้าเคยบอกกับครูว่า ถ้าขาดเรียนจะส่งใบลาทุกครั้ง
5. เป็นหน้าที่ของนักเรียนที่ต้องปฏิบัติ
6. เพื่อน ๆ ของข้าพเจ้าในชั้นก็ทำกันอย่างนี้

5. วันหนึ่งเมื่อข้าพเจ้ามาถึงหน้าโรงเรียน ก็พบว่านักเรียนกำลังเข้าแถวเคารพธงชาติ ถ้าข้าพเจ้าวิ่งตามถนนของโรงเรียนอาจจะทันเคารพธงชาติ แต่ถ้าข้าพเจ้าเดินลัดสนามก็จะทันพอดี อย่างไรก็ตามข้าพเจ้าจะวิ่งตามถนนของโรงเรียน เพราะ

1. ข้าพเจ้ากลัวครูจะลงโทษ ถ้าเดินลัดสนาม
2. เป็นนักเรียนต้องทำตามระเบียบของโรงเรียน
3. ครูจะได้ชมข้าพเจ้าที่มีความกระตือรือร้นที่จะมาให้ทันเข้าแถว
4. ถ้าข้าพเจ้าเดินลัดสนาม เพื่อน ๆ จะหาว่าข้าพเจ้าไม่ปฏิบัติตามระเบียบของโรงเรียน
5. ข้าพเจ้าจะอายใจตนเองที่ทำผิดระเบียบ
6. ถ้าเราไม่ปฏิบัติตามระเบียบ ก็จะทำให้สังคมวุ่นวาย

6. โรงเรียนได้มีระเบียบห้ามนักเรียนเที่ยวกลางคืน โดยเฉพาะในคืนวันอาทิตย์ ถึงคืนวันพฤหัสบดี เพราะจะทำให้นักเรียนนอนดึกและคลื่นไส้ ป็นที่วัดร้างบ้านของข้าพเจ้ามีงานประจำปี ซึ่งตรงกับวันจันทร์ถึงวันพุธ ในงานมีวงดนตรีที่ข้าพเจ้าอยากชมมาก ซึ่งไม่เก็บค่าผ่านประตูด้วย แต่ข้าพเจ้าก็จะไม่ไปเที่ยว เพราะ

1. ข้าพเจ้าจะอายใจตนเองที่ทำผิดระเบียบ
2. เพื่อน ๆ หลายคน ก็ไม่ได้ไปเที่ยวเช่นกัน
3. ข้าพเจ้ากลัวถูกทำโทษหน้าเสาธงในคอนเสิร์ต
4. เป็นนักเรียนไม่ควรทำผิดระเบียบของโรงเรียน
5. ข้าพเจ้าเคยให้คำมั่นสัญญากับครูว่าจะไม่เที่ยวกลางคืน
6. ครูจะได้นำเอาข้าพเจ้าเป็นตัวอย่างให้นักเรียนปฏิบัติตาม

ความรับผิดชอบด้านการทำงานตามที่ได้รับมอบหมาย

7. ข้าพเจ้ากับเพื่อนได้นั่งทำรายงานกลุ่มเพื่อที่จะส่งในวันพรุ่งนี้ แต่ยังทำไม่เสร็จหมดเวลาเสียก่อน ถ้าข้าพเจ้าทำต่อไปก็จะไปเรียนวิชาคณิตศาสตร์ไม่ทัน ข้าพเจ้าจึงรีบไปเรียนก่อน เพราะ

1. เพื่อน ๆ ส่วนใหญ่ต่างก็เข้าเรียนตรงเวลา
2. ครูจะได้เห็นว่าข้าพเจ้าเป็นคนตรงต่อเวลา
3. ข้าพเจ้ากลัวครูจะทำโทษ
4. เป็นหน้าที่ของนักเรียนที่ต้องเข้าเรียนตรงต่อเวลา
5. ข้าพเจ้าจะอายใจตนเองถ้าเข้าเรียนไม่ตรงต่อเวลา
6. ข้าพเจ้าเคยบอกกับครูว่าจะเข้าเรียนตรงเวลาทุกครั้ง

8. วันนี้พ่อได้บอกให้ข้าพเจ้ารีบกลับบ้านให้เร็วเมื่อโรงเรียนเลิกแล้วเพราะพ่อจะไปธุระ แต่วันนี้กลุ่มของข้าพเจ้าได้นัดกันจัดบอร์ดหลังเลิกเรียน เพราะพรุ่งนี้เช้าครูจะมาตรวจให้คะแนน ดังนั้น ข้าพเจ้าจะอยู่ช่วยเพื่อนจัดบอร์ดก่อน เพราะ

1. ข้าพเจ้ากลัวครูหักคะแนนถ้ารู้ว่าข้าพเจ้าไม่ได้ช่วยเพื่อนทำ
2. นักเรียนแต่ละกลุ่มต่างก็อยู่ช่วยกันทำทุกคน
3. ข้าพเจ้าจะอายใจตนเองถ้าเอาเปรียบเพื่อน
4. ครูคงเข้าใจและพอใจในสิ่งที่ข้าพเจ้าเลือกทำ
5. ข้าพเจ้าไม่ชอบเอาเปรียบเพื่อน ๆ
6. ข้าพเจ้าจะไปบอกพ่อว่า ขอรับผิดชอบในงานที่ครูได้มอบหมายให้ทำ

9. วันเสาร์นี้ทางบ้านของข้าพเจ้าจะไปเที่ยวที่กรุงเทพ ฯ ซึ่งข้าพเจ้าอยากไปมาก เพราะไม่เคยไปเลย แต่ครูได้บอกให้นักเรียนทุกคนมาช่วยกันทำความสะอาดคนแต่งห้องเรียน ฉะนั้นข้าพเจ้าจะไปช่วยเพื่อน ๆ ทำงาน โดยไม่ไปเที่ยว เพราะ

1. ข้าพเจ้าจะอาสาใจตนเองถ้าไม่มาช่วยเพื่อน ๆ ทำงาน
2. ข้าพเจ้าชอบช่วยเหลืองานส่วนรวม
3. ครูบอกให้มาช่วย
4. เป็นหน้าที่ของข้าพเจ้าที่จะต้องช่วยงานของห้อง
5. ผู้ปกครองของข้าพเจ้าจะได้ชื่นชมในการตัดสินใจเลือกปฏิบัติของข้าพเจ้า
6. ข้าพเจ้าต้องการให้เพื่อนในชั้นเห็นว่าข้าพเจ้าไม่เห็นแก่ความสุขส่วนตัว

10. ข้าพเจ้าได้รับมอบหมายให้สังเกตเพื่อนนักเรียนว่าทั้งขยะถูกที่หรือไม่ มีเพื่อนสนิทของข้าพเจ้าคนหนึ่งทั้งขยะไม่ถูกที่หลายครั้ง ข้าพเจ้าจึงรายงานให้ครูทราบ เพราะ

1. ข้าพเจ้าได้สัญญากับครูแล้วว่า จะรายงานตามความจริง
2. ครูจะได้เห็นว่าข้าพเจ้าปฏิบัติงานได้อย่างเที่ยงตรง โดยไม่กลัวว่าเพื่อนสนิทจะโกรธ
3. ข้าพเจ้ากลัวครูลงโทษถ้าไม่บันทึกความจริง
4. เพื่อน ๆ คงเข้าใจที่ข้าพเจ้าต้องทำเช่นนั้น
5. ข้าพเจ้าจะอาสาใจตนเองถ้าไม่รายงานความจริง
6. ข้าพเจ้าชอบการทำตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย

11. ในวันจัดนิทรรศการของโรงเรียน ข้าพเจ้าได้รับมอบหมายให้ดูแลห้องคณิตศาสตร์ ซึ่งมีเกมส์ต่าง ๆ ที่ให้คนมาเล่นได้เล่นพอดีในวันนั้นที่หอประชุมมีวงดนตรีที่ข้าพเจ้าชอบมากมาแสดงให้ชมฟรี แต่ข้าพเจ้าจะไม่ไปชม เพราะ

1. การละเล่นหน้าที่ตามที่ได้รับมอบหมายเป็นสิ่งไม่ดี
2. โรงเรียนจะเสียชื่อเสียงไปด้วย ถ้าไม่มีนักเรียนคอยดูแลห้องนิทรรศการต่าง ๆ
3. ข้าพเจ้ารู้สึกละอายใจตนเอง ถ้าไม่อยู่ดูแลห้องคณิตศาสตร์
4. ข้าพเจ้ากลัวครูลงโทษ
5. ถ้าข้าพเจ้าไม่ดูแลห้องคณิตศาสตร์ คงถูกครูตำหนิ
6. เพื่อน ๆ ที่ดูแลห้องอื่น ก็ไม่เห็นมีใครไปชม

12. ถ้าข้าพเจ้าได้รับมอบหมายจากกลุ่มให้หารูปภาพเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของชาติไทย ซึ่งเป็นภาพที่หาค่อนข้างยาก เพื่อนำมาทำรายงานส่งครู ข้าพเจ้าจะชวนชวาชามาให้ได้ เพราะ

1. เพื่อน ๆ ในกลุ่มจะได้ชมเชยข้าพเจ้า
2. ข้าพเจ้ากลัวถูกทำโทษ ถ้าทำรายงานไม่เสร็จ
3. ข้าพเจ้าขอความช่วยเหลือของกลุ่ม
4. เมื่อข้าพเจ้าได้รับมอบหมายก็ต้องหามาให้ได้
5. เพื่อน ๆ ในกลุ่ม บอกให้ข้าพเจ้าหามาให้ได้
6. น่าละอายใจตนเองเป็นอย่างมากถ้าไม่ทำตามที่ได้รับมอบหมาย

ความรับผิดชอบด้านการทำตามที่ตนเองได้พูดหรือได้ให้คำมั่นสัญญาไว้

13. ข้าพเจ้าได้บอกกับครูที่ปรึกษาว่า ข้าพเจ้าจะมาโรงเรียนให้ทันเช้าแถวในตอนเช้าวันรุ่งขึ้นข้าพเจ้าตื่นสายเพราะปวดหัว ถ้าข้าพเจ้ารับประทานอาหารเช้าที่บ้านจะทำให้ไปไม่ทันเช้าแถว ข้าพเจ้าจะไม่รับประทานอาหารเช้าที่บ้าน และจะพยายามไปให้ทันตามที่ได้ออกกับครูที่ปรึกษาไว้ เพราะ

1. เป็นนักเรียนต้องมาโรงเรียนให้ทันเช้าแถวในตอนเช้า
2. เพื่อน ๆ ส่วนใหญ่ ก็มาทันเช้าแถวในตอนเช้าทุกคน
3. ข้าพเจ้าไม่ชอบการไม่ทำตามคำมั่นสัญญา
4. ข้าพเจ้าคงได้รับคำชมเชยจากครูว่าเป็นคนรักษาคำพูด
5. ข้าพเจ้าจะอายใจตนเองถ้าไม่ทำตามคำมั่นสัญญา
6. ข้าพเจ้ากลัวครูจะทำโทษ

14. ข้าพเจ้าได้บอกกับเพื่อน ๆ ว่า จะมาช่วยทำงานกลุ่มที่โรงเรียนในวันเสาร์นี้ แต่วันเสาร์นี้ที่บ้านของข้าพเจ้าจะไปเที่ยวทะเลกันทั้งหมด ซึ่งข้าพเจ้าชอบเล่นน้ำทะเลมาก แต่ข้าพเจ้าจะไปช่วยเพื่อนทำงานกลุ่มตามที่ได้พูดกับเพื่อน ๆ ไว้ เพราะ

1. ถ้าเพื่อนรู้ความจริงคงชมข้าพเจ้าว่าเป็นคนรักษาคำพูด
2. เป็นสิ่งที่น่าละอายที่ไม่ทำตามที่ได้พูด
3. ข้าพเจ้าไม่ชอบเอาเปรียบคนอื่น
4. ข้าพเจ้าไม่ชอบการไม่รับผิดชอบงานกลุ่ม
5. ข้าพเจ้าเกรงว่าถ้าไม่มาช่วยทำงาน จะไม่มีใครทำงานกลุ่มด้วย
6. เพื่อน ๆ ต่างก็มาช่วยงานกลุ่มของตนเองทุกคน

15. ข้าพเจ้าได้ให้คำมั่นสัญญากับครูว่า ต่อไปนี้ข้าพเจ้าจะมาเรียนทุกวัน วันหนึ่ง
ฝนตกหนักในตอนเช้า ถ้าไปโรงเรียนข้าพเจ้าคงเปียกฝนและอาจทำให้เป็นหวัดได้ แต่ข้าพเจ้า
ก็จะไปโรงเรียนให้ได้ เพราะ

1. ข้าพเจ้าชอบทำตามคำมั่นสัญญาที่ให้ไว้
2. นักเรียนคนอื่น ๆ เขาก็เดินตากฝนไปโรงเรียน
3. ครูจะได้ชมข้าพเจ้าว่าเป็นคนพูดจริงทำจริง
4. ข้าพเจ้ากลัวครูจะทำโทษ
5. ข้าพเจ้าจะเอาใจตนเองมากถ้าขาดเรียนอีก
6. เป็นหน้าที่ของนักเรียนที่ต้องมาเรียนอย่างสม่ำเสมอ

16. ข้าพเจ้าได้บอกกับเพื่อนว่าจะมาช่วยทำเวรทุกครั้ง วันหนึ่งข้าพเจ้าที่จักรยานมาโรงเรียน
แล้วเกิดล้ม ทำให้เจ็บขามากเดินไม่ค่อยได้ แต่ข้าพเจ้าก็จะไปช่วยเพื่อนทำเวรให้ได้ เพราะ

1. ข้าพเจ้ากลัวครูที่ปรึกษาจะทำโทษถ้าไม่ทำเวร
2. ข้าพเจ้าจะเอาใจตนเองมากถ้าไม่ช่วยเพื่อนทำเวร
3. ข้าพเจ้าชอบทำตามคำมั่นสัญญาที่ให้ไว้
4. เป็นหน้าที่ของข้าพเจ้าที่จะต้องช่วยเพื่อนทำเวร
5. ครูจะได้ชมเชยข้าพเจ้าที่รู้จักรับผิดชอบในหน้าที่
6. นักเรียนคนอื่น ๆ ต่างก็ช่วยกันทำเวรของตนเองอย่างพร้อมเพรียง

17. วันหนึ่งข้าพเจ้าได้นัดกับเพื่อน ๆ ว่าจะมาช่วยกันทำรายงานที่โรงเรียน เข้าวันนั้น ข้าพเจ้าท้องเสียมาก แต่ข้าพเจ้าก็ต้องไปให้ได้ตามที่ให้คำมั่นสัญญาไว้ เพราะ

1. ข้าพเจ้าคงได้รับคำชมเชยจากเพื่อน
2. ข้าพเจ้าจะสนใจตนเองถ้าไม่ทำตามคำมั่นสัญญา
3. ข้าพเจ้าไม่เคยผัดนัดกับใครเลย
4. ข้าพเจ้ากลัวมีเรื่องกับเพื่อนในกลุ่ม
5. เป็นหน้าที่ของข้าพเจ้า เพราะได้รับมอบหมายให้นำอุปกรณ์ในการทำรายงานมา
6. เพื่อน ๆ ส่วนใหญ่ก็มาทันทุกคน

18. ข้าพเจ้าเคยถูกทำทัณฑ์บนเกี่ยวกับการแต่งกายไม่ถูกระเบียบมาโรงเรียน วันหนึ่งแม่ซื้อสร้อยทองให้เป็นของขวัญวันเกิด ข้าพเจ้าอยากจะได้ใส่ไปให้เพื่อน ๆ ดู แต่ข้าพเจ้าก็ยังไม่ใส่ไป เพราะ

1. ข้าพเจ้าชอบทำตามข้อตกลงที่ให้ไว้ในทัณฑ์บน
2. เป็นนักเรียนต้องไม่แต่งกายผิดระเบียบของโรงเรียน
3. ข้าพเจ้าจะสนใจตนเองถ้าจะทำผิดระเบียบอีกครั้ง
4. ข้าพเจ้าอยากจะได้ครูชมข้าพเจ้าว่าปฏิบัติดีดีนั้น
5. เพื่อน ๆ ของข้าพเจ้าก็ไม่มีใครใส่ทองไปโรงเรียน
6. ข้าพเจ้ากลัวครูเห็น แล้วให้พักการเรียนเพราะทำผิดอีก

ความรับผิดชอบด้านการยอมรับผิดในสิ่งที่ตนเองได้พูดหรือได้กระทำลงไป

19. ถ้าข้าพเจ้าได้รับมอบหมายจากครูให้เป็นคนเก็บเงินค่าชมภาพยนตร์จากเพื่อนในชั้น แต่เมื่อถึงวันที่ต้องส่งเงินให้ครู ข้าพเจ้าลืมนำเงินมา ข้าพเจ้าจะไปบอกกับครูและยอมรับผิด เพราะ

1. ข้าพเจ้าต้องการที่จะแสดงให้คนอื่นเห็นว่าข้าพเจ้าเป็นคนกล้ารับผิด
2. คนอื่น ๆ ก็คงยอมรับผิดเช่นเดียวกับข้าพเจ้า
3. เป็นสิ่งจำเป็นที่ข้าพเจ้าต้องยอมรับผิดในสิ่งที่กระทำลงไป
4. ครูคงให้อภัยและไม่ทำโทษ
5. ข้าพเจ้าจะอายใจตนเองถ้าไม่ยอมรับผิด
6. ถ้าข้าพเจ้าไม่บอกความจริงกับครูอาจทำให้เพื่อน ๆ ไม่ได้ชมภาพยนตร์ก็ได้

20. ข้าพเจ้าได้สัญญากับครูว่าจะส่งแบบฝึกหัดให้ทันตามเวลาที่กำหนด วันหนึ่งข้าพเจ้าไม่สามารถที่จะส่งได้ทัน เพราะเพื่อนได้ยืมแบบฝึกหัดไปและไม่ได้มาโรงเรียน ข้าพเจ้าจะไปรับผิดกับครู เพราะ

1. ข้าพเจ้าจะอายใจตนเองถ้าไม่ยอมรับผิด
2. ครูจะได้เห็นว่าข้าพเจ้าเป็นคนที่กล้ารับผิด
3. เพื่อน ๆ ได้บอกให้ข้าพเจ้ายอมรับผิด
4. ครูจะได้ไม่ทำโทษ
5. การยอมรับผิดเป็นสิ่งที่ควรปฏิบัติ
6. ข้าพเจ้าชอบคนที่ยอมรับในสิ่งที่ได้พูดไว้

21. ครูวิชาสังคมศึกษาได้มอบหมายให้ข้าพเจ้าไปอ่านหนังสือในห้องสมุดทุกวัน วันละ 10 นาที แล้วมารายงานให้ครูทราบ แต่วันนี้ข้าพเจ้าไม่ได้อ่านเพราะต้องไปแข่งกีฬา วันรุ่งขึ้นข้าพเจ้าจะไปบอกกับครูว่าข้าพเจ้าไม่ได้อ่าน เพราะ

1. ข้าพเจ้าชอบทำตามคำมั่นสัญญาที่ได้ไว้
2. ข้าพเจ้ากลัวครูจะทำโทษ
3. ข้าพเจ้าจะหาใจตนเองถ้าไม่ยอมรับผิด
4. ข้าพเจ้าต้องการให้ครูชมข้าพเจ้าว่าเป็นคนกล้ารับผิด
5. การยอมรับผิดเป็นสิ่งที่พึงปฏิบัติ
6. เพื่อน ๆ ที่ไม่ได้อ่านหนังสือหลายคนก็ไปยอมรับผิดกับครู

22. ในการสอบครั้งหนึ่งข้าพเจ้าทำข้อสอบไม่ได้ ข้าพเจ้าจึงแอบคุยเพื่อนที่นั่งอยู่ข้างหน้า ซึ่งเป็นคนที่มีเรื่องกับข้าพเจ้าบ่อยมาก ครูคุมสอบจับไม่ได้ แต่เมื่อครูประจำวิชาตรวจข้อสอบจึงรู้ว่าลอกกัน เพราะคำตอบเหมือนกันและจะทำโทษทั้งคู่ ข้าพเจ้าจะบอกความจริงกับครู เพราะ

1. ข้าพเจ้าเกรงว่าคนที่ข้าพเจ้าลอกข้อสอบนั้นจะได้รับความเดือดร้อน
2. การยอมรับผิดเป็นสิ่งที่พึงปฏิบัติ
3. ข้าพเจ้าต้องการให้เพื่อนคนนั้นชมข้าพเจ้าว่าเป็นคนกล้ารับผิด
4. ข้าพเจ้าเคยเห็นเพื่อนคนอื่น ๆ ที่เคยทำผิดก็ยอมรับผิดกันเกือบทุกคน
5. ข้าพเจ้าเคยบอกกับครูไว้ว่าเมื่อทำผิดก็จะยอมรับผิด ดังนั้นข้าพเจ้าจึงทำตามคำมั่นสัญญาที่ได้ไว้
6. ข้าพเจ้ากลัวมีเรื่องกับเพื่อนที่ข้าพเจ้าลอกข้อสอบ

23. ในคาบกิจกรรมอิสระ ข้าพเจ้ากับเพื่อนอีกหนึ่งคนได้เล่นกันในห้องเรียนและไปชนโต๊ะครู ทำให้แจกันหล่นแตก ซึ่งไม่มีใครเห็นนอกจากข้าพเจ้าและเพื่อนที่เล่นด้วยกันเท่านั้น ถ้าข้าพเจ้าไม่บอกกับครูก็ไม่มีใครรู้ แต่ข้าพเจ้าก็จะไปยอมรับผิดกับครู เพราะ

1. ข้าพเจ้ากลัวครูจะทำโทษถ้ารู้ว่าทำแจกันแตก
2. ข้าพเจ้ากลัวว่าเพื่อนในชั้นเรียนที่ไม่ได้ทำอาจจะโดนลงโทษด้วย เมื่อครูไม่รู้ว่ามีใครทำ ก็ต้องรับผิดชอบทั้งห้อง
3. ข้าพเจ้าอยากให้ครูชมเชยข้าพเจ้าว่าเป็นคนกล้าหาญ
4. ข้าพเจ้าเห็นเพื่อน ๆ ที่ทำผิดส่วนใหญ่จะไปยอมรับผิด
5. ข้าพเจ้าเคยบอกกับครูไว้ว่าเมื่อทำผิดก็จะยอมรับผิด ข้าพเจ้าจึงทำตามคำมั่นสัญญา
6. เมื่อทำผิดแล้วต้องกล้ายอมรับผิดข้าพเจ้าว่าเป็นคนกล้ารับผิด

24. ถ้าข้าพเจ้าเตรียมตัวในการสอบไม่ดีพอ ข้าพเจ้าจะจดสูตรต่าง ๆ ช้อนไว้โน้ตที่คิดว่าจะได้ نسخ ในการสอบครั้งหนึ่งข้าพเจ้าไม่ได้ نسخ ที่ช้อนสูตรไว้ แต่มีคนอื่นมานั่งแทนและครูคุมสอบได้ไปตรวจพบจะไม่ให้นักเรียนคนนั้นสอบในวิชานั้น เพราะถือว่าทุจริตในการสอบ ข้าพเจ้าจะพูดความจริงให้ครูฟัง เพราะ

1. เพื่อน ๆ ที่รู้ได้บอกให้ข้าพเจ้ายอมรับผิด
2. ข้าพเจ้าต้องการให้ครูชมเชยข้าพเจ้าว่าเป็นคนกล้ารับผิดเมื่อทำผิด
3. ข้าพเจ้ากลัวมีเรื่องกับนักเรียนคนนั้น
4. เป็นสิ่งจำเป็นที่ข้าพเจ้าต้องยอมรับผิดเมื่อทำผิด
5. ข้าพเจ้าไม่ต้องการให้คนอื่นได้รับความเดือดร้อนจากการกระทำของข้าพเจ้า
6. ข้าพเจ้าเคยบอกกับครูไว้ว่าเมื่อทำผิดก็จะยอมรับผิด ข้าพเจ้าจึงทำตามคำมั่นสัญญา

ค่าความสัมพันธ์ระหว่างด้านย่อยทั้ง 4 ด้านของพฤติกรรมความรับผิดชอบของกลุ่มทดลอง

พฤติกรรมความรับผิดชอบ	ก่อนการทดลอง				หลังการทดลอง			
	1	2	3	4	1	2	3	4
1	-	.408*	.612**	.614**	-	.493	.313	.318
2		-	.829**	.826**		-	.693**	.698**
3			-	.992**			-	.998**
4				-				-

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

- หมายเหตุ
- 1 คือ การปฏิบัติตามหน้าที่และภาระเบี่ยงของห้องเรียนและของโรงเรียน
 - 2 คือ การทำงานตามที่ได้รับมอบหมาย
 - 3 คือ การทำตามที่ตนเองได้พูดหรือได้ให้คำมั่นสัญญาไว้
 - 4 คือ การยอมรับในสิ่งที่ตนเองได้พูดหรือได้กระทำลงไป

ค่าความสัมพันธ์ระหว่างด้านย่อยทั้ง 4 ด้านของพฤติกรรมความรับผิดชอบของกลุ่มควบคุม

พฤติกรรมความรับผิดชอบ	ก่อนการทดลอง				หลังการทดลอง			
	1	2	3	4	1	2	3	4
1	-	.082	.085	.091	-	.408*	.612**	.622**
2		-	.940**	.915**		-	.826**	.828**
3			-	.987**			-	.988**
4				-				-

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

- หมายเหตุ
- 1 คือ การปฏิบัติตามหน้าที่และกฎระเบียบของห้องเรียนและของโรงเรียน
 - 2 คือ การทำงานตามที่ได้รับมอบหมาย
 - 3 คือ การทำตามที่คุณเองได้พูดหรือได้ให้คำมั่นสัญญาไว้
 - 4 คือ การยอมรับในสิ่งที่ตนเองได้พูดหรือได้กระทำลงไป

ค่าความสัมพันธ์ระหว่างด้านข้อทั้ง 4 ด้านของเหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความรับผิดชอบต่อกลุ่มทดลอง

พฤติกรรมความรับผิดชอบต่อ	ก่อนการทดลอง				หลังการทดลอง			
	1	2	3	4	1	2	3	4
1	-	-.119	-.397 [*]	.013	-	-.118	.007	-.047
2		-	.374 [*]	.289		-	.184	.224
3			-	.421 [*]			-	.344
4				-				-

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

- หมายเหตุ
- 1 คือ การปฏิบัติตามหน้าที่และกฎระเบียบของห้องเรียนและของโรงเรียน
 - 2 คือ การทำงานตามที่ได้รับมอบหมาย
 - 3 คือ การทำตามที่ตนเองได้พูดหรือได้ให้คำมั่นสัญญาไว้
 - 4 คือ การยอมรับในสิ่งที่ตนเองได้พูดหรือได้กระทำลงไป

ค่าความสัมพันธ์ระหว่างด้านข้อทั้ง 4 ด้านของเหตุผลเชิงจริยธรรมด้านความรับผิดชอบต่อกลุ่มควบคุม

พฤติกรรมความรับผิดชอบต่อ	ก่อนการทดลอง				หลังการทดลอง			
	1	2	3	4	1	2	3	4
1	-	.162	.175	-.218	-	.054	-.053	-.371
2		-	.244	.034		-	.208	-.044
3			-	.026			-	.282
4				-				-

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

- หมายเหตุ**
- 1 คือ การปฏิบัติตามหน้าที่และภาระเบี่ยงของห้องเรียนและของโรงเรียน
 - 2 คือ การทำงานตามที่ได้รับมอบหมาย
 - 3 คือ การทำตามที่คุณเองได้พูดหรือได้ให้คำมั่นสัญญาไว้
 - 4 คือ การยอมรับในสิ่งที่ตนเองได้พูดหรือได้กระทำลงไป

ภาคผนวก ค

โปรแกรมการฝึกอบรมความรับผิดชอบ

โปรแกรมการฝึกอบรมความรับผิดชอบ

ครั้งที่	เรื่อง	จุดมุ่งหมาย	วิธีการ ฝึกอบรม	จำนวน คาบ
1	ปฐมนิเทศ	1. เพื่อให้นักเรียนเห็นความ สำคัญของความรับผิดชอบ 2. เพื่อให้นักเรียนเข้าใจวิธี การฝึกอบรมเกี่ยวกับ ความรับผิดชอบ 3. เพื่อให้นักเรียนเห็นประ- โยชน์ที่จะได้รับจากการ ฝึกอบรมความรับผิดชอบ		1
2-14	การทำตามหน้าที่และปฏิบัติ ตามกฎหมาย ระเบียบของ ห้องเรียนและของโรงเรียน	1. เพื่อให้นักเรียนรู้จักหน้าที่ ของตนเอง ไม่ละเลย ทอดทิ้งหน้าที่ของตน 2. เพื่อให้นักเรียนเห็นผลดี ของความรับผิดชอบใน หน้าที่ และปฏิบัติตาม กฎ ระเบียบของห้องเรียน และของโรงเรียน	- บทบาทสมมติ - กิจกรรมกลุ่ม - เทปโทรทัศน์ - สไลด์ - สถานการณ์ จำลอง - กรณีตัวอย่าง	3 2 2 1 2 2

ครั้งที่	เรื่อง	จุดมุ่งหมาย	วิธีการ ฝึกอบรม	จำนวน คาบ
		3. เพื่อให้นักเรียนเห็นผลเสียของความรับผิดชอบในหน้าที่ และปฏิบัติตามกฎระเบียบของห้องเรียน และของโรงเรียน 4. เพื่อให้นักเรียนทำความเข้าใจ และปฏิบัติตามกฎระเบียบของห้องเรียน และของโรงเรียน ทำงาน		
15-27	การทำงานตามที่ได้รับมอบหมาย	1. เพื่อให้นักเรียนมีความตั้งใจและเอาใจใส่ในการทำงานตามที่ได้รับมอบหมาย 2. เพื่อให้นักเรียนรู้จักวางแผนการทำงานเพื่อให้งานนั้นสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี 3. เพื่อให้นักเรียนปฏิบัติงานตามที่ได้รับมอบหมายสำเร็จเรียบร้อยตามเวลาที่กำหนด	- บทบาทสมมติ - กิจกรรมกลุ่ม - เทปโทรทัศน์ - ซีดี - สถานการณ์จำลอง - กรณีตัวอย่าง	3 1 2 - 2 3 3

ครั้งที่	เรื่อง	จุดมุ่งหมาย	วิธีการ ฝึกอบรม	จำนวน คาบ
		4. เพื่อให้พนักงานเรียนฝึกควบคุม และพัฒนาตนเองให้ทำงาน ตามที่ได้รับมอบหมายจน สำเร็จเรียบร้อยตาม เวลาที่กำหนด		
28-37	การทำตามที่ตนเองได้พูด หรือให้คำมั่นสัญญาไว้	1. เพื่อให้พนักงานเรียนรู้จักการ พิจารณาไตร่ตรองอย่าง รอบคอบก่อนที่จะพูดหรือ ให้คำมั่นสัญญาใด ๆ ลงไป 2. เพื่อให้พนักงานเห็นคุณค่า ของการทำตามที่ตนเอง ได้พูดหรือให้คำมั่นสัญญาไว้ 3. เพื่อให้พนักงานเห็นผลเสีย ของการไม่รักษาคำพูดหรือ คำมั่นสัญญาที่ให้ไว้ 4. เพื่อให้พนักงานทำตาม คำพูดหรือคำมั่นสัญญา ที่ให้ไว้อย่างเคร่งครัด	- บทบาทสมมติ - กิจกรรมกลุ่ม - เทปโทรทัศน์ - สไลด์ - สถานการณ์ จำลอง - กรณีตัวอย่าง	3 - 2 1 3 3

ครั้งที่	เรื่อง	จุดมุ่งหมาย	วิธีการ ฝึกอบรม	จำนวน คาบ
38-48	การยอมรับในสิ่งที่ตนได้ พูดหรือได้กระทำลงไป	1. เพื่อให้นักเรียนรู้จัก พิจารณาผลที่เกิดจากการ พูดหรือเกิดจากการกระทำ ของตน 2. เพื่อให้นักเรียนเห็นคุณค่า ของการยอมรับในสิ่งที่ตน ได้พูดหรือได้กระทำลงไป 3. เพื่อให้นักเรียนเห็นผลเสีย ของการไม่ยอมรับในสิ่ง ที่ตนได้พูดหรือได้กระทำ ลงไป 4. เพื่อให้นักเรียนกล้ายอมรับ ความจริงในสิ่งที่ตนได้พูด หรือได้กระทำลงไป	- บทบาทสมมติ - กิจกรรมกลุ่ม - เทปโทรทัศน์ - สไลด์ - สถานการณ์ จำลอง - กรณีตัวอย่าง	3 - 2 1 3 3

ภาคผนวก ง

รายชื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือ

ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบแบบสังเกตพฤติกรรมความรับผิดชอบและแบบวัดเหตุผลเชิงจริยธรรม

ด้านความรับผิดชอบ

1. รศ.ดร.สมบูรณ์ ชิตพงศ์ มศว. ประสานมิตร
2. รศ.ดร.ดวงเดือน ศาสตร์ภัทร มศว. ประสานมิตร
3. ผศ.ดร.สุนันท์ ศลโกสม มศว. ประสานมิตร
4. ดร.ฉิลก ฉิลกานนท์ มศว. ประสานมิตร
5. รศ.ชาญวิทย์ เทียมบุญประเสริฐ มศว. ประสานมิตร

ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบโปรแกรมการฝึกอบรม

1. ผศ.ดร.ไพโรจน์ เบาใจ มศว. ประสานมิตร
2. ดร.เมธิรินทร์ ภิญูชน มศว. ประสานมิตร
3. รศ.กมลรัตน์ กรีทอง มศว. ประสานมิตร

ประวัติย่อของผู้วิจัย

ชื่อ	นายอนุวัติ คุณแก้ว
เกิดวันที่	15 ธันวาคม 2500
สถานที่เกิด	อำเภอบึงสามพัน จังหวัดเพชรบูรณ์
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	570 หมู่ 7 หน้าโรงเรียนอุดมวิทยา อำเภอบึงสามพัน จังหวัดเพชรบูรณ์
ตำแหน่งหน้าที่ปัจจุบัน	อาจารย์ 2 ระดับ 5
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	โรงเรียนบึงสามพันวิทยาคม อำเภอบึงสามพัน จังหวัดเพชรบูรณ์
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. 2517	มัธยมศึกษาปีที่ 3 จาก โรงเรียนอุดมวิทยา จังหวัดเพชรบูรณ์
พ.ศ. 2521	ประกาศนียบัตรการศึกษาชั้นสูง (ป.กศ.สูง) จาก วิทยาลัยครูพิบูลสงคราม จังหวัดพิษณุโลก
พ.ศ. 2527	ศษ.บ. (วิชาเอกคณิตศาสตร์) จาก มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
พ.ศ. 2530	กศ.ม. (การวัดผลการศึกษา) จาก มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร
พ.ศ. 2538	กศ.ด. (การทดสอบและวัดผลการศึกษา) จาก มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร